

BOSNA I HERCEGOVINA
MINISTARSTVO ZA LJUDSKA PRAVA I IZBJEGLICE

PRVI IZVJEŠTAJ BOSNE I HERCEGOVINE
O IMPLEMENTACIJI EVROPSKE SOCIJALNE POVELJE
/REVIDIRANE/

ČLANOVI 7, 8, 16 i 17.
(GRUPA IV: DJECA, PORODICE, MIGRANTI)

REFERENTNI PERIOD:
1. JANUAR 2005. - 31. DECEMBAR 2009.

SARAJEVO, oktobar 2010.

S A D R Ź A J

Uvod	3
Član 7 – Pravo djece i mladih na zaštitu	5
Član 7§1	7
Član 7§2	9
Član 7§3	10
Član 7§4	19
Član 7§5	20
Član 7§6	23
Član 7§7	24
Član 7§8	25
Član 7§9	26
Član 7§10	27
Član 8 – Pravo zaposlenih žena na porodijsku zaštitu	43
Član 8§1	43
Član 8§2	52
Član 8§3	55
Član 8§4	56
Član 8§5	
Član 16 – Pravo porodice na socijalnu, pravnu i ekonomsku zaštitu	59
Član 17 – Pravo djece i mladih na socijalnu, pravnu i ekonomsku zaštitu	109
Član 17§1	110
Član 17§2	146
Opšti zakonodavni okvir	161

UVOD

Bosna i Hercegovina je ratifikovala Evropsku socijalnu povelju /revidiranu/ 7. oktobra 2008. godine., i dostavlja svoj Prvi Izveštaj o implementaciji prihvaćenih odredaba Evropske socijalne povelje /revidirane/, u skladu sa članom 21.

Ovaj Izveštaj uključuje odredbe Evropske socijalne povelje /revidirane/ koje pripadaju četvrtoj tematskoj grupi /djeca, porodice, migranti/, i to članovi 7, 8, 16 i 17., koje je Bosna i Hercegovina ratifikacijom prihvatila za referentni period 2005-2009. godine.

Izveštaj je pripremljen na osnovu novog sistema izvještavanja, prihvaćenog od Vijeća ministara Vijeća Evrope, koji je stupio na snagu 31. oktobra 2007. godine i na osnovu Forme Izveštaja koji se podnosi o primjeni prihvaćenih odredaba Evropske socijalne povelje (revidirane),¹ za sve relevantne informacije o usvojenim mjerama za potrebe njene primene, a posebno:

- 1) zakonodavni okvir – sve zakone ili propise, kolektivne ugovore ili druge odredbe koje idu u prilog njihovoj primjeni;
- 2) mjere (administrativni aranžmani, programi, akcioni planovi, projekti, itd.) preduzete u cilju primjene zakonodavnog okvira;
- 3) cifre, statističke podatke ili druge relevantne informacije na osnovu kojih se može ocjeniti do kojeg obima se ove odredbe primenjuju.

U obzir su uzeta uputstva koja proizilaze iz tumačenja članova Povelje Evropskog komiteta za socijalna prava koja su rezimirana kao Sažetak pravosudne prakse (precedentnog prava) kako bi predmet odredaba bio potpuno jasan.

Uz Izveštaj su dostavljeni u prilogu glavni zakoni i propisi na kojima počiva primena prihvaćenih odredaba Povelje, u elektronskoj verziji, na jeziku originala.

U svojim odgovorima, Bosna i Hercegovina je kad kog je to bilo potrebno eksplicitno precizirala:

- a. da li se odredbe odnose samo na položaj državljana ili se podjednako primenjuju na državljane drugih Potpisnica;
- b. da li važe na čitavoj teritoriji Potpisnice (na celokupnoj državnoj teritoriji);
- c. da li se primenjuju na sve kategorije lica koja su predmet odredbe.

Tražene informacije, statistički podaci, dostavljeni su za period koji je predmet izveštavanja (2005-2009 godine).

Prvi izveštaj Potpisnice od stupanja na snagu Povelje sadrži detaljne informacije o svim relevantnim aspektima odredbe, dok će se za svaki sljedeći izveštaj ažurirati informacije

¹ Usvojena na sjednici Komiteta ministara Vijeća Evrope 26. marta 2008.

o zakonodavnom okviru iz prethodnih izveštaja. Svaki izveštaj, će sadržavati odgovarajuća objašnjenja, odnosno informacije o razvoju situacije u praksi u toku odnosnog perioda. Osim toga, svaki izveštaj, sem prvog će sadržavati odgovore na sva pitanja koje Evropski komitet za socijalna prava postavi u svojim zaključcima, bilo da se radi o pitanjima opšteg karaktera koja su upućena svim Potpisnicama ili se radi o užim pitanjima koja se nalaze u samim zaključcima vezano za pojedine Potpisnice i određene odredbe.

Shodno članu 23. Evropske socijalne povelje /revidirane/, primjerak ovog pripremljenog Izveštaja bit će dostavljen relevantnim organizacijama poslodavaca i sindikata i to:

- Savez samostalnih sindikata Bosne i Hercegovine,
- Savez sindikata Republike Srpske,
- Sindikat Brčko distrikta BiH,
- Asocijacija poslodavaca Bosne i Hercegovine,
- Udruženje poslodavac Federacije Bosne i Hercegovine,
- Unija udruženja poslodavaca Republike Srpske
- Udruženje poslodavaca Brčko distrikta BiH.

Član 7: Pravo djece i mladih na zaštitu

Sa ciljem osiguranja djelotvornog korištenja prava djece i mladih na zaštitu, zemlje potpisnice preuzimaju obavezu da:

- 1 predvide da će minimalna starosna dob za stupanje na posao biti 15 godina, uz izuzetke za djecu zaposlenu na propisanim lakim poslovima, koji nemaju štetan utjecaj na njihovo zdravlje, moral ili obrazovanje;
- 2 predvide da će minimalna starost za stupanje na posao biti 18 godina, kada se radi o propisanim zanimanjima koja se smatraju opasnim i nezdravim;
- 3 predvide da lica koja još uvijek podliježu obavezi pohađanja obaveznog obrazovanja ne budu zaposlena na takvom poslu koji bi im uskratio punu korist od obrazovanja;
- 4 predvide da će radno vrijeme lica starosti ispod 18 godina biti ograničeno u skladu sa potrebama njihovog razvoja, a posebno njihovim potrebama za stručnim obrazovanjem;
- 5 priznaju pravo mladih radnika i šegrtu na pravičnu plaću ili druge odgovarajuće naknade;
- 6 propišu da se vrijeme koje mlada lica provedu na stručnoj obuci tokom radnog vremena, uz pristanak poslodavca, tretira kao dio radnog dana;
- 7 predvide da zaposlena lica starosti ispod 18 godina imaju pravo na minimalno četiri sedmice plaćenog godišnjeg odmora;
- 8 predvide da lica ispod 18 godina starosti ne mogu raditi noću, sa izuzetkom određenih zanimanja predviđenih domaćim zakonom ili propisima;
- 9 predvide da će lica ispod 18 godina starosti, zaposlena u zanimanjima propisanim domaćim zakonima ili propisima, biti redovno medicinski kontrolisana;
- 10 osiguraju posebnu zaštitu protiv fizičkih i mentalnih opasnosti kojima su izložena djeca i mlađa lica, a posebno onih koje proističu direktno ili indirektno iz njihovog rada.

OPŠTI ZAKONODAVNI OKVIR:

1. Ustavi:

- **Ustav Bosne i Hercegovine** je utvrđen Aneksom 4 Općeg okvirnog sporazuma za mir za Bosnu i Hercegovinu koji je potpisan 1995. godine u Dejtonu (u daljem tekstu: Dejtonski sporazum).

Shodno članu I stav 2. i 3 Ustava Bosne i Hercegovine (u daljem tekstu: BiH), BiH je složena demokratska država, koju čine dva entiteta: Federacija Bosne i Hercegovine (u daljem tekstu: FBiH) i Republika Srpska (u daljem tekstu: RS) i Brčko Distrikt Bosne i Hercegovine (u daljem tekstu: BD), kao samostalna administrativna jedinica

pod međunarodnom upravom ustanovljena odlukom Međunarodnog Arbitražnog tribunala 2000. godine.

Čitava država ima 14 administrativno-upravnih jedinica, pet nivoa administracije.

FBiH je administrativno podijeljena na 10 kantona.

Kantoni su podjeljeni na općine. Na području FBiH je ukupno 79 općina.

RS je administrativno podijeljena na 62 općine.

Član II Ustava BiH koji nosi naslov "Ljudska prava i osnovne slobode", u stavu 2. "Međunarodni standardi" propisuje da će se prava i slobode garantirane Evropskom konvencijom o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda, kao i u njenim protokolima, primjenjivati direktno u BiH. Ovi dokumenti imaju prioritet nad svim ostalim zakonima.

Prema odredbi člana III tačka 3. Ustava BiH, entiteti / FBiH i RS/ i BD su nadležni da autonomno pored ostalog, uređuju oblast rada i zapošljavanja, kao integralnog dijela socijalne politike.

- **Ustav FBiH** u glavi II- Ljudska prava i osnovne slobode, u članu 1. propisuje da se načela, prava i slobode utvrđeni u članu II. Ustava BiH, primjenjuju na cijeloj teritoriji BiH i FBiH će osigurati primjenu najvišeg nivoa međunarodno priznatih prava i sloboda za sva lica koja žive na teritoriji FBiH i među pobrojan pravima je i pravo na slobodu na rad (član II. 2. I).

Ustavom FBiH utvrđeno je da „međunarodni ugovori i drugi sporazumi koji su na snazi u BiH i FBiH, te opšta pravila međunarodnog prava čine dio zakonodavstva FBiH, a u slučaju nesaglasnosti međunarodnog ugovora odnosno sporazuma i zakonodavstva, prevladava međunarodni ugovor, odnosno sporazum.

Prema odredbama člana III. 2. e) federalna vlast i kantoni nadležni su za oblast socijalne politike, odnosno federalna vlast ima pravo stvarati politiku i donositi zakone.

- **Ustav RS** u glavi II, koja kao i u Ustavu FBiH nosi naziv Ljudska prava i slobode, u članovima 10 – 49 uređena su pitanja ljudskih prava i sloboda.

Članovima 39-40 uređena su pitanja prava na rad, slobodu rada, pravo na ograničeno radno vrijeme, odmor i odsustvo u skladu sa zakonom i kolektivnim ugovorom, zaštitu na radu, a djeca, žene i invalidi imaju posebnu zaštitu.

- **Statut BD BiH** u glavi I u članu 13. propisuje da su prava i sloboda garantovane Ustavom BiH, Zakonima BiH, Evropskom konvencijom o ljudskim pravima, Statutom i zakonima BD, za sve bez diskriminacije.

Član 7, stav 1.

„Sa ciljem osiguranja djelotvornog korištenja prava djece i mladih na zaštitu, zemlje potpisnice preuzimaju obavezu da predvide da će minimalna starosna dob za stupanje na posao biti 15 godina, uz izuzetke za djecu zaposlenu na propisanim lakim poslovima, koji nemaju štetan utjecaj na njihovo zdravlje, moral ili obrazovanje;“

Pitanje 1. Opišite opšti zakonodavni okvir. Precizirajte prirodu, razloge i obim reformi ukoliko ih ima.

Odgovor:

Prema odredbi člana III tačka 3. Ustava BiH, entiteti / FBiH i RS/ i BD su nadležni da autonomno pored ostalog, uređuju oblast rada i zapošljavanja, kao integralnog dijela socijalne politike.

Zakoni o radu u BiH / FBiH, RS i BD /, kao opšti propisi o radu i radnim odnosima regulišu pitanje rada i zapošljavanja djece. U navedenim zakonima o radu utvrđuje se pravo djece na rad, i također se postavlja uslov za zaključenje ugovora o radu koji se ne može sklopiti s osobom koja nije navršila 15 godina života.

Članom 15. Zakona o radu FBiH („Službene novine FBiH“, br. 43/99, 32/00 i 29/03), članom 14. Zakona o radu RS– Prečišćeni tekst ("Službeni glasnik RS" br. 55/07), i članom 17. Zakona o radu BD („Službeni glasnik BD“ br. 7/00,8/03, 33/04 i 29/05), propisano je da ugovor o radu može da zaključi lice koje je navršilo 15 godina života i koje ima opću zdravstvenu sposobnost utvrđenu od nadležne zdravstvene ustanove.

Navedeni zakoni ne predviđaju niti jedan izuzetak i ne dopuštaju bilo kakvu mogućnost zaključivanja ugovora o radu za lica mlađa od 15 godina života i propisano je da maloljetnik ne može zaključiti ugovor o radu za obavljanje poslova koji mogu ugroziti njegovo zdravlje, moral ili razvoj.

Lica između 15 i 18 godina života, može se uposliti pod uslovom da od ovlaštenog lekara ili mjerodavne zdravstvene ustanove pribavi potvrdu kojom dokazuje da ima zdravstvenu sposobnost za obavljanje tih poslova.

Navedenim zakonima o radu zabranjuje se i štetni rad djece i propisano je da maloljetnik ne može raditi na naročito opasnim i teškim poslovima.

Inspektor rada, kada u vršenju inspekcijaskog nadzora utvrdi da je poslodavac učinio prekršaj navedenih članova o zapošljavanju mloljetnih lica izreći će, mjeru zabrane rada dok se ne završi postupak po prijavi za prekršaj.

U navedenim Zakonima o radu entiteta i BD kao i podzakonskim aktima nije definisan „laki rad“ ili laka zanimanja, shodno stavu 1. člana 7. Evropske socijalne povelje /revidirane/.

Pitanje 2. Navedite mjere koje su poduzete (administrativni –upravni) aranžmani, programi, akcioni planovi, projekti itd) za primjenu zakonodavnog okvira.

Odgovor:

Zakoni o radu u BiH / FBiH, RS i BD / regulišu pitanje rada i zapošljavanja djece. U navedenim zakonima o radu utvrđuje se pravo djece na rad, i također se postavlja uslov za zaključenje ugovora o radu koji se ne može sklopiti s osobom koja nije navršila 15 godina života, te se radi provedbe i primjene navedenih zakona i postupanja suprotno navedenim propisima predviđaju i kaznene odredbe.

Za osiguranje poštivanja ove, kao i drugih zakonskih odredbi koje se odnose na zabranu prekovremenog rada maloljetnika, zabranu noćnog rada, ostvarivanje prava na najniži godišnji odmor i dr. predviđene su kaznene odredbe i utvrđene odgovarajuće kazne i to: /član 140. Zakona o radu FBiH, član 180. Zakona o radu RS, Član 111. Zakona o radu BD.

U sva tri navedena zakona o radu propisano je da ako je prekršaj učinjen prema maloljetniku, iznos novčane kazne uvećava se dvostruko.

Iz navedenih odredbi Zakona o radu oba entiteta i BD, se zaključuje da je ugovor o radu zaključen sa djetetom mlađim od 15 godina ništavan i ne proizvodi nikakve pravne posljedice i da moraju biti ispunjena dva opšta uslova za zaključivanje ugovora o radu a to su godine života (15) i opšta zdravstvena sposobnost shodno Konvenciji MOR broj 138. o minimalnim godinama starosti za prijem u radni odnos koju je BiH ratifikovala.

Nadzor nad provođenjem i primjenom oba entitetska Zakona o radu vrše Federalna i kantonalna inspekcija rada u FBiH i Republička uprava za inspekcijske poslove – Inspekcija rada u RS a u BD Inspektor rada Distrikta.

Zaposlenik, sindikat i poslodavac mogu zahtijevati od inspektora rada sprovođenje inspekcijskog pregleda.

Kada je u pitanju zaposlenje stranaca primjenjuju se posebni uslovi koji se odnose na procjenu potreba za određenom kvalifikacijom. U Zakonima o zapošljavanju stranaca FBiH, RS i BD, nije spomenut rad djece iz čega se može zaključiti da se primjenjuje međunarodni izvor i da se na djecu strance može odnositi ista odredba koja važi za djecu državljana BiH.

3) Dostavite relevantne cifre, statističke podatke i druge relevantne Informacije.

Odgovor:

U BiH ne postoje statistički podaci o zapošljavanju maloljetnih lica. Agencija za statistiku BiH svake godine provodi anketu o radnoj snazi (ARS) koja ima za cilj

prikupljanje podataka o situaciji na tržištu radne snage na tržištu rada u BiH, i kontinuirano se provodi od 2006. godine, jednom godišnje.

Podatke o minimalnom uzrastu za prijem na posao, pravima mladih radnika i šegrta, pravima na godišnji odmor licima mlađim od 18 godina, kao i rad na noćnim poslovima i posebnoj zaštiti od fizičkih i moralnih opasnosti kojima su izložena djeca i mladi ljudi, nije moguće dobiti Anketom o radnoj snazi.

Član 7, stav 2.

„Sa ciljem osiguranja djelotvornog korištenja prava djece i mladih na zaštitu, zemlje potpisnice preuzimaju obavezu da predvide da će minimalna starost za stupanje na posao biti 18 godina, kada se radi o propisanim zanimanjima koja se smatraju opasnim i nezdravim“

Pitanje 1. Opišite opšti zakonodavni okvir. Precizirajte prirodu, razloge i obim reformi ukoliko ih ima.

Odgovor:

U smislu odredaba Zakona o radu u BiH, maloljetnik je osoba između 15 i 18 godina života koja može zaključiti ugovor o radu i na taj način zasnovati radni odnos pod uvjetom da od ovlaštenog liječnika ili nadležne zdravstvene ustanove pribavi potvrdu kojom dokazuje da ima opću zdravstvenu sposobnost za obavljanje tih poslova.

Članom 51. i 75. Zakona o radu FBiH, članom 14. stav (3). i članom 75. Zakona o radu RS i članom 41. stav (1) Zakona o radu BD, utvrđeno je da maloljetnik ne može da radi na naročito teškim fizičkim poslovima, radovima pod zemljom ili pod vodom, ni na ostalim poslovima koji bi mogli štetno i sa povećanim rizikom da utiču na njegov život i zdravlje, razvoj i moral, s obzirom na njegove psihofizičke sposobnosti.

Navedenim zakonima o radu, dato je ovlaštenje inspektoratu rada da zabrani rad maloljetnika na poslovima koji su utvrđeni kao naročito teški i koji bi mogli štetno i sa povećanim rizikom uticati na život i zdravlje, razvoj i moral maloljetnika, te na kojima postoji povećana opasnost od povreda ili povećan štetni uticaj na zdravlje.

Nadzor nad primjenom propisa vezanih za oblast rada maloljetnika u nadležnosti je kantonalnih i Federalne inspekcije rada i zaštite na radu koji obavljaju kontrolu primjene propisa kojima se uređuju odnosi između poslodavaca i uposlenika.

Pitanje 2. Navedite mjere koje su poduzete (administrativni –upravni) aranžmani, programi, akcioni planovi, projekti itd) za primjenu zakonodavnog okvira.

Propis kojim je trebalo utvrditi vrste poslova na kojima maloljetnici ne mogu raditi nije donesen u FBiH, ali se shodno primjenjuju odredbe Zakona o zaštiti na radu koje se odnose na poslove sa posebnim uslovima rada.

Pitanje 3. Dostavite relevantne cifre, statističke podatke i druge relevantne informacije.

Član 7, stav 3.

„Sa ciljem osiguranja djelotvornog korištenja prava djece i mladih na zaštitu, zemlje potpisnice preuzimaju obavezu da predvide da lica koja još uvijek podliježu obavezni pohađanja obaveznog obrazovanja ne budu zaposlena na takvom poslu koji bi im uskratio punu korist od obrazovanja“

Pitanje 1. Opišite opšti zakonodavni okvir. Precizirajte prirodu, razloge i obim reformi ukoliko ih ima.

Odgovor:

Shodno članu II.3. L) Ustava BiH, sva lica unutar teritorije BiH, uživaju sva ljudska prava i slobode a to uključuje i pravo na obrazovanje.

Prema odredbi člana III tačka 3. Ustava BiH, entiteti / FBiH i RS/ i BD su nadležni da autonomno pored ostalog, uređuju oblast obrazovanja, kao integralnog dijela socijalne politike.

Članom 16. Okvirnog Zakona o osnovnom i srednjem obrazovanju u BiH („Službeni glasnik BiH“, broj 18/03), propisano je da je osnovno obrazovanje obavezno za svu djecu, da je besplatno i osigurava se svoj djeci. Obavezno obrazovanje počinje u kalendarskoj godini u kojoj dijete do 1. aprila navršava šest godina života i traje bez prekida tokom perioda koji ne može biti kraći od osam godina.

Nadležne obrazovne vlasti i škole u BiH, bile su obavezne da najkasnije do juna 2004. godine, stvore sve potrebne uslove za normalno otpočinjanje osnovne škole u trajanju od devet godina.

Dijete u smislu ovog zakona je svaka osoba do navršene osamnaeste godine života.

Članom 2. utvrđena je svrha obrazovanja a to je da se kroz optimalni intelektualni, fizički, moralni i društveni razvoj pojedinaca u skladu s njegovim mogućnostima i sposobnostima, doprinese stvaranju društva zasnovanog na vladavini zakona i poštivanja ljudskih prava, te doprinese njegovom ekonomskom razvoju koji će osigurati najbolji standard za sve građane.

Članom 17. nevedenog zakona, propisano je da je srednjoškolsko obrazovanje svima dostupno, u skladu s postignutim uspjehom u osnovnoj školi, ličnim interesom i

sposobnostima. Srednjoškolsko obrazovanje u javnim ustanovama je besplatno u skladu sa zakonom.

Članom 18. nevedog zakona propisano je da tokom perioda obaveznog obrazovanja, nadležni organi vlasti preduzimaju sve neophodne mjere kako bi učenicima osigurali uslove za slobodan pristup i učešće u obrazovanju, naročito u pogledu osiguranja pristupa besplatnim udžbenicima, priručnicima i drugom didaktičkom materijalu.

Shodno članu 22. navedenog zakona, roditelji, staraoci i usvojioci osnovni su vaspitači svoje djece a članom 23. propisano je da roditelji imaju pravo i obavezu starati se o obrazovanju svoje djece, te da roditelji imaju pravo odabrati da svoju djecu školuju u javnoj ili privatnoj školi (član 26.).

Okvirnim zakonom o srednjem stručnom obrazovanju i obuci u BiH, propisano je da je srednje stručno obrazovanje i obuka integralni dio obrazovnog sistema u BiH, te da su srednje škole organizovane kao srednje tehničke i stručne škole, umjetničke škole i druge škole koje ispunjavaju uslove za obavljenje djelatnosti obrazovanja (stav 1 tačka a i b člana 2).

Klasifikaciju zanimanja za srednje stručno obrazovanje i obuku, trajanje školovanja, oblik obrazovanja i vrstu škole usaglašava sa evropskom praksom i evropskim kvalifikacijskim okvirom Agencija za predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje BiH /u daljem tekstu: Agencija za obrazovanje).

Članom 4. stav 2. navedenog zakona, regulisano je da se praktična obuka i rad odvijaju u školskim radionicama za praktičnu obuku i radnim prostorima pravnih lica na osnovu ugovora ili sporazuma o saradnji.

Članom 6. navedenog zakona definisana je dužina školovanja i propisano je da srednje tehničke škole, umjetničke škole i škole posebne namjene u pravilu provode četvorogodišnji nastavni plan i program za sticanje stručnog zvanja koji omogućava nastavak obrazovanja u visokoškolskim ustanovama, dok stručne-zanatske škole imaju trogodišnje nastavni plan i program, te da se u skladu sa zahtjevima tržišta, nadležne obrazovne vlasti mogu utvrditi za obavljanje manje složenih i jednostavnijih poslova obrazovanje i obuku kraću od tri godine.

Shodno članu 10. navedenog zakona standard i kvalitet obrazovanja i obuke prati Agencija za obrazovanje i nadležni organ za obrazovanje.

Nadležni organi za obrazovanje u entitetima i kantonima u FBiH su Ministarstva za obrazovanje/prosvjetu i u BD Odjel za obrazovanje u okviru svoje nadležnosti donose zakonske i podzakonske akte i nastavne planove i programe.

Prema propisima o obrazovanju u BiH, osnovno obrazovanje predstavlja jedini obavezni nivo obrazovanja za svu djecu, i ono se, u pravilu, završava sa 15 godina života, što je ujedno i minimalna dobna granica za sklapanje ugovora o radu.

Srednješkolsko obrazovanje je svima dostupno i nije obavezno. Djelatnost srednješkolskog obrazovanja obuhvata različite vrste i oblike obrazovanja kojima se nakon završene osnovne škole stiču znanja i sposobnosti potrebni za rad u struci i za dalje obrazovanje pojedinaca.

Obavezni oblici vaspitno-obrazovnog rada su, pored ostalih, i praktična nastava i vježbe, te praksa i praktični rad kada su određeni Nastavnim planom i programom.

U FBiH Ustavom FBiH (član 111.4 b) određeno je da su sve ovlasti u oblasti obrazovanja u isključivoj nadležnosti 10 kantona u FBiH.

Na teritoriji svih 10 kantona primjenjuje se Okvirni zakon o osnovnom i srednjem obrazovanju u BiH („Sl.glasnik u BiH“ br.18/03).

Pitanja početka i kraja školske godine nije regulirano Okvirnim zakonom o osnovnom i srednjem obrazovanju u BiH. Ovo pitanje se regulira kantonalnim zakonom o srednjem obrazovanju na način:

Školska godina počinje 1. 9., a završava 31. 8., naredne godine i ima dva polugodišta. Uobičajeno je da nastava počinje prvog ponedjeljka u septembru.

Tokom školske godine učenici imaju pravo na zimski i ljetni odmor.

Početak i završetak nastave i trajanje odmora učenika za svaku školsku godinu propisuje ministar, najkasnije 30 dana prije početka školske godine.

Zimski odmor za učenike traje tri sedmice nakon završetka prvog polugodišta, a ljetni odmor traje od završetka drugog polugodišta do početka naredne školske godine. Srednja škola može odrediti da se dio zimskog odmora za učenike koristi u toku prvog ili drugog polugodišta. Nastava se ostvaruje po polugodištima i traje 37 radnih sedmica, s tim da se nastavni programski sadržaji realizuju u okviru 35 nastavnih sedmica. Srednja škola ostvaruje nastavu u petodnevnoj radnoj sedmici. Nastavni sat traje 45 minuta. Sat praktične nastave traje 60 minuta, ako se izvodi izvan škole. Ukupno opterećenje ne može iznositi više od 35 sati sedmično.

Nastavnim planom i programom tehničke i stručne škole može se utvrditi obaveza obavljanja ferijalne prakse učenika, te program i vrijeme trajanja takve prakse. Bliži uvjeti izvođenja praktične nastave i ferijalne prakse reguliraju se ugovorom između škole i davaoca objekta.

Odnos općeobrazovnih i stručno-teorijskih sadržaja praktične nastave određuje se nastavnim planom i programom koji propisuje kantonalni ministar obrazovanja. U srednjim strukovnim školama osim općeobrazovne nastave zastupljena je i stručno-teorijska i praktična nastava s postotkom između 60 i 70 %, zavisno od vrste škole i određenog zanimanja.

Nastavni planovi se primjenjuju u srednjim stručnim školama u kojoj se stiče zvanje kvalificirani radnik (KV) sa trajanjem školovanja od 3 godine, a izuzetno 4 godine.

Nastavnim planom za srednje stručne škole za kvalificiranog radnika /koja traje 3 godine/ nastojala se osigurati ravnoteža između opće kulturnih sadržaja osnovnih tehničkih i stručnih znanja i specijalizacija za određena zanimanja.

U nastavno-planskoj strukturi općeobrazovni predmeti su zajednički i izvode se po jedinstvenom nastavnom planu i programu za sve vrste stručnih škola i zastupljeni su sa 30%. Oni su oblikovani po ugledu na gimnazijski program iz istog perioda, ali su dijelom prilagođeni cilju i posebnostima srednje stručne škole. U svakoj stručnoj školi zastupljeni su oni izborni predmeti koji pripadaju nauci ili grupaciji nauka koji čine osnovicu radnog područja struke i zanimanja. Programski sadržaji izbornih predmeta su u odgovarajućoj funkcionalnoj vezi sa programskim sadržajima stručnih predmeta. U strukturi nastavnog plana ovi predmeti zastupljeni su sa 9-10%.

Stručni predmeti (tehnologije) obuhvaćaju stručno-teorijske i praktične sadržaje. Odnos sati stručno-teorijske i praktične nastave u svakom razredu prilagođava se obrazovnim potrebama konkretnog zanimanja. Zastupljenost stručno-teorijske nastave u ukupnom fondu sati kreće se od 17- 39%, a praktične nastave od 22% do 44% zavisno od potreba zanimanja. Stručni predmeti zastupljeni su u strukturi nastavnog plana sa 61%.

Praktičnom osposobljavanju učenika dat je mnogo veći značaj, što se vidi po značajnom povećanju fonda sati praktične nastave, ali isto tako to zahtjeva novi pristup u programiranju praktičnih sadržaja, kao i njihovom realiziranju.

Nastavni planovi i programi za zanimanja u trogodišnjem trajanju namijenjeni su za školovanje kvalificiranih radnika za područja rada i to za: Područja rada pod „B“, a odnose se na trogodišnje programe za zanimanja u industriji i Područja rada pod „C“, a odnose se na trogodišnje programe za zanimanja u obrtništvu

U nastavno-planskoj strukturi za svako područje rada pod „B“ i „C“, posebno je definirana struktura općeobrazovnih i stručnih predmeta na zajednički dio koji obuhvaća općeobrazovne i stručne predmete te poseban stručni dio specifičan za pojedino zanimanje.

Tehničke i srodne škole čine posebnu vrstu srednjih škola. Njihova međusobna srodnost ne proističe iz programskih sadržaja, već iz namjene da pripremaju i osposobljavaju učenike za rad i nastavak školovanja na visokoškolskim institucijama, da školovanje traje jednako dugo (četiri godine), da imaju ujednačene kriterije za upis učenika i za maturski ispit i dr. Tehničke i srodne škole osiguravaju solidan nivo općeg i profesionalnog obrazovanja za uspješan rad, kao i nastavak studija na tehničkim, tehnološkim, ekonomskim, medicinskim i drugim fakultetima.

Tehničke i srodne škole obuhvaćaju veći skup srednjih škola različitih usmjerenja, sa širokom lepezom nastavnih predmeta stručnog obrazovanja. Uvažavajući cilj odgojno-obrazovne djelatnosti u tehničkim i srodnim školama, predmetima općeg

obrazovanja pripada 50% tjednog fonda sati i ukupnog fonda sati redovite nastave u toku školovanja. Nastavni predmeti iz kojih se na istorodnom fakultetu polaže kvalifikacijski ispit, kao i predmeti koji se pri upisu vrednuju po posebnim kriterijima zastupljeni su u nastavnom planu i programima, po pravilu, istim sadržajima i obimom sati kao u gimnaziji općeg smjera, a smanjenim fondom sati u slučajevima kada se relevantni sadržaji izučavaju u predmetima stručnog obrazovanja.

Stručno obrazovanje sadrži predmete i sadržaje prema potrebama obrazovnog profila, tj. stručnog zvanja.

Za praktičnu nastavu, odnosno rad u radionici, ili laboratoriji planira se 10-20% fonda sati namijenjenog stručnom obrazovanju.

Nedeljni fond sati redvne nastave ograničen je na 30 sati. Ostalim oblicima nastave (fakultativna i kursna nastava), taj fond može se povećati do 35 sati nedeljno.

Zajednički dio općeg obrazovanja obavezan je za sve tehničke i srodne škole. Zajedničkim dijelom obuhvaćeno je 70% fonda sati namijenjenog općem obrazovanju. Poseban dio općeg obrazovanja obuhvaća 30% fonda sati općeg obrazovanja. Programi ovog dijela općeg obrazovanja služe za dopunu potreba u općem obrazovanju, ovisno o tipu konkretne škole: povećanju fonda sati iz zajedničkog dijela općeg obrazovanja i uvođenju novih predmeta značajnih za povezivanje sa stručnim programima konkretne škole. U modelu nastavnog plana utvrđen je samo ukupan fond sati za predmete posebnog dijela općeg obrazovanja. Raspodjela fonda sati ovih predmeta po razredima usklađuje se sa fondom sati programa stručnog obrazovanja s obzirom na međusobnu uvjetovanost ovih dvaju područja (horizontalna sinkronizacija, vertikalni kontinuitet sadržaja i dr.)

U RS, obavezno obrazovanje podrazumijeva osnovno obrazovanje u trajanju od devet godina i traje do 15. godine života. Lica mlađa od 15. godina života ne mogu zaključiti ugovor o radu.

Članom 35. Zakona o srednjem obrazovanju i vaspitanju RS ("Službeni glasnik RS", br. 74/08 i 106/09) propisano je da školska godina traje od 1.septembra do 31.avgusta naredne kalendarske godine. U školskoj godini učenici imaju: zimski raspust koji traje tri sedmice, prolječni raspust koji traje jednu sedmicu i ljetni raspust koji traje od završetka nastave u drugom polugodištu do početka nastave naredne školske godine.

Pravilnikom o školskom kalendaru za školsku 2009/1010.godinu RS ("Službeni glasnik RS", broj 74/09) u školskoj 2009/2010.godini školska godina je počela 1.septembra 2009. i traje do 31.avgusta 2010.godine. Nastava u prvom polugodištu je počela u ponedjeljak 7.septembra 2009.godine, a završila se u srijedu 30.decembra 2009.godine. U drugom polugodištu nastava je počela u ponedjeljak, 25.januara 2009.godine. Nastava u drugom polugodištu se završila:

- a) za učenike IV razreda gimnazije i vjerskih škola u petak, 21.maja 2010.godine,
- b) za učenike I, II i III razreda gimnazije i vjerskih škola u petak, 18.juna 2010.godine,

- v) za učenike III razreda trogodišnjeg i IV razreda četvorogodišnjeg obrazovanja stručnih škola, u petak 4.juna 2010.godine,
- g) za učenike I i II razreda trogodišnjeg obrazovanja i učenike I, II i III razreda četvorogodišnjeg obrazovanja, u petak 25.juna 2010.godine,
- d) za učenike IV razreda umjetničkih škola, u petak 28.maja 2010. godine i
- dj) za učenike I, II i III razreda umjetničkih škola u petak, 11.juna 2010.godine.

Posljednja sedmica u drugom polugodištu za učenike I, II, III i IV razreda srednjih stručnih i tehničkih škola planirana je kao sedmica učeničkih postignuća (projekat sedmica), koja je radna sedmica.

U toku školske godine učenici imaju zimski, prolječni i ljetni raspust.

Zimski raspust – počinje 31.decembra 2009. godine – završava se 22.januara 2010.godine,

Prolječni raspust – traje jednu sedmicu – počinje 5.aprila 2010.godine – završava se 9.aprila 2010.godine.

Ljetni raspust – do 3.septembra 2010.

U srednjim stručnim školama nastavni planovi i programi podrazumijevaju primjenu modularne metodologije koja omogućava brzo reagovanje na promjene u društvu i tehnologiji.

Dio nastavnih programa za stručno obrazovanje u iznosu do 30% utvrđuje nastavničko vijeće na prijedlog stručnih aktiva, pri čemu se vodi računa o potrebama tržišta rada jedinice lokalne samouprave.

Nastavnim planom i programom za srednje stručne tehničke škole utvrđena su zanimanja četvrtog stepena složenosti stručnih škola u 13 struka i 37 zanimanja:

a) poljoprivreda i prerada hrane:

/prehrambeni tehničar, poljoprivredni tehničar, veterinarski tehničar/

praktična nastava traje od 136 časova za prvi razred do 384 časova za četvrti razred godišnje/.

b) šumarstvo i obrada drveta:

/tehničar za obradu drveta, tehničar za obradu drveta/

praktična nastava traje od 136 časova za prvi razred do 384 časova za drugi razred 204 časa i 128 za četvrti razred godišnje.

v) geologija, rudarstvo i metalurgija:

/rudarski tehničar, metalurški tehničar, geološki tehničar/

praktična nastava traje od 170 časova za treći razred i 160 časova za četvrti razred godišnje.

g) mašinstvo i obrada metala:

/mašinski tehničar/

praktična nastava traje od 102 časa za prvi i četvrti razred godišnje.

d) elektrotehnika:

/tehničar elektroenergetike, tehničar elektronike, tehničar elektronike/

praktična nastava traje za prvi razred 68 časova do 128 časova za četvrti razred godišnje.

đ) hemija, nemetali i grafičarstvo:

/hemijski tehničar, tehničar u industriji nemetala, pirotehničar, grafički tehničar/
praktična nastava traje za drugi razred 170 i za četvrti razred 160 časova godišnje.

e) tekstilstvo i kožarstvo:

/ tekstilni tehničar, kožarski tehničar/
praktična nastava traje za drugi razred 170 časova do 192 časova godišnje za četvrti razred.

ž) geodezija i građevinarstvo:

/ građevinski tehničar, geodetski tehničar/
praktična nastava traje za drugi razred 102 časova do 160 časova za četvrti razred godišnje.

z) saobraćaj:

/ tehničar drumskog saobraćaja, tehničar PTT saobraćaja, tehničar PTT saobraćaja, .
tehničar vodenog saobraćaja, vazduhoplovni tehničar/
praktična nastava traje za drugi razred 136 časa do 192 časa za četvrti razred godišnje.

i) ugostiteljstvo i turizam:

/ ugostiteljsko-kulinarski tehničar, turistički tehničar
praktična nastava traje za drugi razred 204 časova do 192 časova za četvrti razred godišnje.

j) ekonomija, pravo i trgovina:

/ poslovno-pravni tehničar, ekonomski tehničar, trgovački tehničar/
praktična nastava traje za prvi razred 136 časa do 192 časa za četvrti razred godišnje.

k) zdravstvo:

/ medicinski tehničar, akušersko-ginekološki tehničar, fizioterapeutski tehničar,
farmaceutski tehničar, zubno-stomatološki tehničar, laboratorijsko-sanitarni tehničar
kozmetički tehničar/
praktična nastava traje za drugi razred 204 časova do 192 časova za četvrti razred godišnje.

Nastavnim planom i programom za srednje stručne tehničke škole u RS-u utvrđeni su obavezni opšteobrazovni predmeti, stručno-teorijski predmeti, praktična nastava i izborni predmet. Opšteobrazovni predmeti i stručno-teorijski predmeti iskazani su sedmičnim i godišnjim brojem časova u skladu sa modularnim nastavnim planom i programom za svaki predmet.

U BD prema Zakonu o obrazovanju u osnovnim i srednjim školama BD, („Službeni glasnik BD“ broj 10/08) nastava u prvom polugodištu počinje prvog ponedjeljka u

septembru. U razredima koji nisu završni, nastava se ostvaruje u dva polugodišta i traje ukupno 37 radnih nedjelja. Nastavni sadržaji se planiraju i ostvaruju u okviru 35 nastavnih nedjelja. Nastava u završnom razredu osnovne škole traje ukupno 36 radnih nedjelja, a nastavni sadržaji ostvaruju se u okviru 34 nastavne nedjelje. U završnom razredu srednje škole nastava traje 32 radne nedjelje, a nastavni sadržaji ostvaruju se u okviru 30 nastavnih nedjelja. Razlika u broju radnih i nastavnih nedjelja koristi se za ostvarivanje posebnih programskih sadržaja, obilježavanje praznika, kulturnu i sportsku djelatnost škole i druge djelatnosti utvrđene godišnjim programom rada škole, kao i za nadoknadu izgubljenih časova, ukoliko je to neophodno. Srednja stručna škola koja nastavu izvodi po modularnoj nastavnoj metodologiji, nastavu planira i izvodi u skladu sa zahtjevima modula.

Nastavni plan i program za srednje obrazovanje i obuku sastoji se od zajedničkog jezgra sastavljenog u skladu sa Okvirnim zakonom i dijela nastavnog plana i programa koji se kreira u školama.

Nastavni plan i program za određenu vrstu srednje škole utvrđuje se zavisno od vrste obrazovanja i profila za koji se učenici školuju.

Zavisno od profila obrazovanja, nastavnim planom i programom se za svaku vrstu srednje škole utvrđuje odnos između: općeobrazovnog; stručno-teorijskog I praktičnog dijela.

Nastavni plan i program za učenike sa poteškoćama u psihofizičkom razvoju donosi se posebno za svaku vrstu i stepen ometenosti u razvoju.

Nastavni plan i program za posebno nadarene učenike donosi se kao poseban plan i program.

Dio nastavnih predmeta i sadržaja utvrđenih nastavnim planovima i programima može se osim na jezicima konstitutivnih naroda BiH izvoditi i na nekom od svjetskih jezika uz odobrenje Odjeljenja.

Učenici imaju zimski, proljetni i ljetni odmor.

Zimski odmor za učenike traje tri nedjelje i počinje nakon završetka prvog polugodišta, proljetni traje jednu nedjelju i u pravilu se koristi početkom mjeseca aprila, a ljetni odmor traje od završetka drugog polugodišta do početka naredne školske godine (od polovine juna do prvog ponedjeljka u septembru, odnosno 10-11 nedelja).

Zimski odmor se može produžiti i trajati četiri nedjelje, ukoliko to zahtijevaju vanredne okolnosti.

Odgojno-obrazovni rad utvrđuje se nastavnim planom i programom i godišnjim programom.

Nastava u školama izvodi se u toku pet radnih dana u sedmici.

Ukoliko škola radi u više od dvije smjene, ili se radi o nadoknadi časova u smislu člana 36 ovog zakona, nastava se može izvoditi šest dana tokom sedmice.

Nastavni čas u školama traje 45 minuta, a u odjeljenjima za učenike sa poteškoćama u psihofizičkom razvoju 35 minuta.

Nastavni čas praktične obuke koji se izvodi u preduzećima i drugim institucijama traje 60 minuta, a na osnovu zaključenog ugovora o izvođenju praktične nastave.

Broj nastavnih časova u toku radne sedmice utvrđuje se nastavnim planom i programom i to za srednju školu nastava se izvodi do sedam nastavnih časova redovne nastave dnevno.

Srednje škole, ovisno o vrsti nastavnog plana i programa su:

1) Gimnazija

Je općeobrazovna škola sa izbornom nastavom, traje četiri godine i osposobljava za dalje školovanje- upis u više škole i fakultete.

2) Srednje stručne škole

U stručnim školama se stiče opće, a prije svega stručno obrazovanje, koja osposobljava za rad, ali daje i mogućnost za dalji nastavak školovanja na visokoškolskim ustanovama. Školovanje traje tri ili četiri godine, u zavisnosti od složenosti posla koju pojedini profil "pokriva". Jednostavniji poslovi zahtijevaju naobrazbu u kraćem, a složeniji poslovi, naobrazbu u dužem trajanju

Trogodišnje školovanje- osposobljava za obavljanje srednje složenih i raznovrsnih poslova za rad na različitim strojevima i postrojenjima i za obavljanje srednje složenih poslova u uslužnim djelatnostima.

Naobrazba za rad i dalje školovanje u trajanju od četiri godine. Profili koji se izučavaju četiri godine spadaju u tzv. široko obrazovne profile i osposobljavaju za obavljanje složenijih poslova za veći broj srodnih zanimanja. Istovremeno oni obezbjeđuju i nastavak školovanja na višim školama i fakultetima.

Srednje stručne škole se, posmatrajući nastavne planove i programe, u značajnoj mjeri razlikuju od gimnazija po svojim karakteristikama iako između njih postoji i određena sličnost.

Tako su i u ovim školama prisutni i općeobrazovni predmeti iako se u stručnim školama akcenat stavlja na stručne predmete i, u zavisnosti od područja rada, na one općeobrazovne sadržaje.

Dok gimnazija priprema učenike za nastavak naobrazbe, stručne škole ih pripremaju za rad u određenom profilu zanimanja, ali i za nastavak naobrazba (kada je riječ o četverogodišnjoj srednjoj školi). Posebnu karakteristiku stručnih škola čine vježbe kod mnogih stručnih predmeta kao i nastava u bloku. I jedno i drugo služi većoj praktičnoj (stručnoj) osposobljenosti učenika. Značajno je ovdje spomenuti praktičnu nastavu (u školskim radionicama, u preduzećima ili kod privatnih poslodavaca).

Mreža srednjih škola u Brčko distriktu BiH je slijedeća:

-JU Gimnazija (Opšti smjer)

-JU Ekonomska škola (Ekonomski tehničar, Trgovački tehničar, Turistički tehničar, Poslovno-pravni tehničar, Ugostiteljsko-kuharski tehničar, Trgovac, Konobar, Kuhar)

-JU Tehnička škola (Tehničar za računarstvo, Tehničar elektroenergetike, Mašinski

tehničar, Automehaničar, Bravar, Bravar, Instalater, Instalater, Zidar)

-JU Poljoprivredna škola (Poljoprivredni tehničar, Veterinarski tehničar, Farmaceutski tehničar, Prehrambeni tehničar, Medicinski tehničar, Ekološki tehničar, Laboratorijaski tehničar, Frizer, Cvjećar-vrtlar, Prehrambeni prerađivač).

Broj časova teoretske nastave i praktičnog rada, u BD se utvrđuje nastavnim planovima i programima i utvrđuje se za svaki stepen zanimanja, stim da se poslije prvog razreda srednjih stručnih škola povećava broj broj časova praktične nastave.

Zakonima u BiH o radu i obrazovanju nije definisana mogućnost zapošljavanja djece za vrijeme raspusta niti vrsta poslova.

Pitanje 2. Navedite mjere koje su poduzete (administrativni –upravni) aranžmani, programi, akcioni planovi, projekti itd) za primjenu zakonodavnog okvira.

Pitanje 3. Dostavite relevantne cifre, statističke podatke i druge relevantne informacije.

Član 7, stav 4.

„Sa ciljem osiguranja djelotvornog korištenja prava djece i mladih na zaštitu, zemlje potpisnice preuzimaju obavezu da predvide da će radno vrijeme lica starosti ispod 18 godina biti ograničeno u skladu sa potrebama njihovog razvoja, a posebno njihovim potrebama za stručnim obrazovanjem“

Pitanje 1. Opišite opšti zakonodavni okvir. Precizirajte prirodu, razloge i obim reformi ukoliko ih ima.

Odgovor:

Zakonom o radu FBiH u članu 29., Zakonom o radu RS članom 40. stav 1. Zakonom o radu BD u članu 22. propisana je dužina trajanja radnog vremena od najviše 40 sati sedmično. Ova odredba odnosi se na sve zaposlenike i prema važećim propisima nema posebno utvrđenog kraćeg radnog vremena za maloljetnike.

Navedenim zakonima o radu /FBiH, RS i BD/ propisano je da maloljetni zaposlenici imaju pravo na dnevni odmor između dva radna dana u trajanju od najmanje 12 sati neprekidno, te da je zabranjen prekovremeni rad radnicima mlađim od 18. godina.

Pitanje 2. Navedite mjere koje su poduzete (administrativni –upravni) aranžmani, programi, akcioni planovi, projekti itd) za primjenu zakonodavnog okvira.

Pitanje 3. Dostavite relevantne cifre, statističke podatke i druge relevantne informacije.

Član 7, stav 5.

„Sa ciljem osiguranja djelotvornog korištenja prava djece i mladih na zaštitu, zemlje potpisnice preuzimaju obavezu da priznaju pravo mladih radnika i šegрта na pravičnu plaću ili druge odgovarajuće naknade“

Pitanje 1. Opišite opšti zakonodavni okvir. Precizirajte prirodu, razloge i obim reformi ukoliko ih ima.

Odgovor:

U FBiH plaća svih zaposlenika, shodno članu 68. Zakona o radu FBiH, utvrđuje se kolektivnim ugovorom, pravilnikom o radu i ugovorom o radu. Prema Općem kolektivnom ugovoru, poslodavac je dužan zaposlenicima isplatiti jednake plaće za rad jednake vrijednosti, bez obzira na njihovu nacionalnu, vjersku, regionalnu, polnu, političku i sindikalnu pripadnost i opredjeljenje.

Zakon o radu FBiH, poznaje i reguliše institut pripravnika, odnosno lica sa završenom srednjom ili višom školom ili fakultetom koja se prvi put zapošljavanju u tom zanimanju, a koja su po Zakonu obavezna položiti stručni ispit ili im je za rad u tom zanimanju potrebno prethodno radno iskustvo.

Shodno članu 26. Zakona o radu, pripravnici za vrijeme pripravničkog staža imaju pravo na novčanu naknadu u iznosu od najmanje 80% od najniže plaće, koju isplaćuje poslodavac.

Članom 28. Zakona o radu u FBiH, u stavu 1. utvrđuje se da ako je stručni ispit ili radno iskustvo utvrđeno zakonom ili pravilnikom o radu, uslov za obavljanje poslova određenog zanimanja, poslodavac može lice koje je završilo školovanje primiti na stručno osposobljavanje za samostalan rad, bez zasnivanja radnog odnosa /volontersko rad/.

U stavu 3. istog člana utvrđeno je da volonterski rad može trajati najduže godinu dana a period volonterskog rada računa se u pripravnički staž i u radno iskustvo kao uslov za rad na određenim poslovima.

Prema stavu 4. ugovor o volonterskom radu zaključuje se u pismenoj formi.

Obzirom da volonter nema svojstvo zaposlenika, to ne ostvaruje ni prava, obaveze i odgovornosti iz radnog odnosa kao pripravnik /npr. platu, godišnji odmor/ ali mu se osigurava dnevni odmor, odmor između dva uzastopna radna dana i sedmični odmor pod istim uslovima kao i za zaposlenike u radnom odnosu i prava po osnovu osiguranja za slučaj povrede na radu i profesionalne bolesti.

U FBiH je u pripremi Zakona o volontiranju, kojim će se urediti pitanje volontiranja.

U RS članom 90. stav 2. Zakona o radu RS, propisano je da se radnicima garantuje jednaka plata za isti rad ili rad iste vrijednosti koji ostvaruju kod poslodavca.

Članom 29. stav 2. Zakona o radu RS propisano je da za vrijeme obavljanja pripravničkog staža pripravnik ima pravo na 80% minimalne zarade prije polaganja stručnog ispita, što plaća poslodavac.

Svim kolektivnim ugovorima za radnike u privredi i zakonima kojima se reguliše visina plate državnih službenika i ostalih lica koja primaju plate iz Budžeta RS propisano je da pripravnik ima pravo na platu u iznosu 80% on one koju bi primao da ima položen stručni ispit.

U RS je u 2008. godini je donesen Zakon o volontiranju ("Službeni glasnik RS" broj 63/06"). Time je prihvaćena inicijativa utemeljena na činjenicama, da je omladinski kao i volonterski rad dobrovoljan, te da od ovog rada koristi imaju mnogobrojne organizacije i institucije, lokalna zajednica, građani, kao i sami volonteri.

Zakonom o volontiranju RS (član 12.) je predviđeno da maloljetni volonter može biti lice od 15 do 18 godina, na koga se primjenjuju posebni principi zaštite maloljetnih volontera.

Maloljetno lice sa navršenih 15 godina i starije maloljetno lice može sklopiti ugovor o volontiranju i volontirati samo uz pisanu saglasnost zakonskog zastupnika. Maloljetni volonter može volontirati isključivo na aktivnostima u skladu sa svojim uzrastom, fizičkim, psihičkim i moralnim stepenom razvoja i vještinama koje ne predstavljaju rizik za njihovo zdravlje, razvoj i uspjeh u izvršavanju školskih obaveza. Maloljetni volonter ne može biti raspoređen da obavlja volonterski rad na naročito teškim fizičkim poslovima, na radovima koji se obavljaju pod vodom ili pod zemljom, kao i na drugim poslovima koji bi mogli predstavljati povećan rizik za njihov život, zdravlje, psihofizički razvoj, polni integritet i izvršenje školskih obaveza. Volontiranje maloljetnog volontera obavlja se uz obavezni nadzor organizatora volontiranja i zakonskog zastupnika maloljetnog volontera. Licima mlađim od 18 godina zabranjeno je volontiranje od 20.00 časova do 07.00 časova narednog dana. Organizator volontiranja mora posebnu pažnju posvetiti zaštiti dobrobiti i zdravlja maloljetnih volontera. Maloljetni volonter ne smije obavljati dugoročno volontiranje. Maloljetni volonter ima sva prava volontera određena ovim zakonom (član 12).

Uloga i značaj volonterizma prenosi se djeci i mladima formalnim i neformalnim obrazovanjem. Maloljetno lice mlađe od 15 godina može biti uključeno u obavljanje vaspitno obrazovnih volonterskih aktivnosti kao aktivnosti usmjerenih ka opštem dobru i vaspitanju za volontiranje i to samo u svrhu vaspitanja i obrazovanja na način koji doprinosi njegovom i socijalizaciji, uz uslov da je organizator volontiranja vaspitno-obrazovna ustanova, ustanova socijalne zaštite ili drugo pravno lice koje organizuje volontiranje u vaspitno obrazovne svrhe uz saglasnost nadležnih tijela vaspitno-obrazovnih ustanova ili ustanova socijalne zaštite. Za maloljetna lica organizator volontiranja obavezno pribavlja pisanu saglasnost zakonskog zastupnika

maloljetnog volontera. Maloljetno lice može prestati volonterske aktivnosti u bilo kojem trenutku bez saglasnosti zakonskog zastupnika (član 13).

Organizator volontiranja obavezan je da osigura zaštitu tokom obavljanja volonterskog rada propisanu Zakonom o radu i drugim podzakonskim propisima koji regulišu oblast zaštite na radu, poštuje prava volontera, izvrši ugovorene obaveze prema volonterima, izda volonteru pisanu potvrdu o volontiranju te u nju upiše podatke u skladu sa članom 29. ovog Zakona, osigura materijale i sredstva za obavljanje volonterskih aktivnosti, osigura isplatu ugovorenih troškova volonteru, osigura volonteru tajnost ličnih podataka i zaštitu privatnosti i osigura druge uslove i poštuje prava propisana ovim zakonom. Organizator volontiranja dužni su da svaka tri mjeseca dostavljaju izvještaj Ministarstvu o volonterskim aktivnostima u kojima su angažovana maloljetna lica. (član 26)

U skladu sa Zakonom o volontiranju u RS, napravljen je i Pravilnik o dodjeli republičke nagrade za volontiranje "Službeni glasnik RS" broj 09/09.

U BD članom 57 Zakona o radu, određeno je da se plaća zaposlenika utvrđuje kolektivnim ugovorom, pravilnikom ili ugovorom o radu.

Zakonom o radu BD, uređena su prava pripravnika i volontera. Članom 19. stav (1) navedenog Zakona, određeno je da poslodavac može zaključiti ugovor o radu s pripravnikom na onoliko vremena koliko traje pripravnički staž propisan za zanimanje na koje se odnosi. Ugovor se zaključuje u pisanoj formi i jedna kopija se podnosi nadležnom zavodu za zapošljavanje u roku od 5 dana od njegovog zaključivanja radi evidencije i kontrole.

Član 20. Zakona o radu Brčko distrikta BiH, odnosno stavom (1) navedenog člana određeno je da nakon isteka pripravničkog staža pripravnik polaže stručni ispit u svom stručnom zvanju, u skladu sa zakonom, drugim propisom ili pravilnikom o radu.

Stavom (2) istog člana određeno je da za vrijeme pripravničkog staža, pripravnik ima pravo na 80% plaće poslova radnog mjesta na koje se prima.

Članom 21. Zakona o radu BD je određeno da ako je stručni ispit ili radno iskustvo uslov za obavljanje poslova određenog zanimanja, poslodavac može lice koje završi školovanje za takvo zanimanje primiti na stručno osposobljavanje za samostalan rad, bez zasnivanja radnog odnosa (volonterski rad).

Stavom (2) istog člana je određeno da se volonterom smatra lice koje nakon završene srednje škole, više škole ili fakulteta po prvi put radi u tom zanimanju. Dok je stavom (3) određeno da se ugovor o volonterskom radu se zaključuje u pisanoj formi na dan početka rada volontera i po jedan primjerak dostavlja se nadležnom organu za zapošljavanje i nadležnom Fondu PIO u roku od pet dana od dana njegovog zaključivanja, radi evidencije i kontrole.

Prema stavu (4) istog člana određeno je da se period volonterskog rada računa se u pripravničku praksu i radno iskustvo kao uslov za rad na određenim poslovima.

Međutim, iako volonter, s obzirom da nema svojstvo zaposlenika, ne ostvaruje pravo na zaradu, stavom (6) istog člana je određeno da poslodavac osigurava invalidsko osiguranje volonteru u slučaju povrede na radu ili profesionalne bolesti u skladu sa posebnim propisima, stavom (7) određeno da isti ima pravo na zdravstveno osiguranje kako je to regulisano propisima o zdravstvenom osiguranju nezaposlenih lica, dok je stavom (8) određeno da volonter ima pravo na dnevni odmor u toku rada, odmor između dva radna dana i sedmični odmor.

Pitanje 2. Navedite mjere koje su poduzete (administrativni –upravni) aranžmani, programi, akcioni planovi, projekti itd) za primjenu zakonodavnog okvira.

Pitanje 3. Dostavite relevantne cifre, statističke podatke i druge relevantne informacije.

Član 7, stav 6.

„Sa ciljem osiguranja djelotvornog korištenja prava djece i mladih na zaštitu, zemlje potpisnice preuzimaju obavezu da propišu da se vrijeme koje mlada lica provedu na stručnoj obuci tokom radnog vremena, uz pristanak poslodavca, tretira kao dio radnog dana“

Pitanje 1. Opišite opšti zakonodavni okvir. Precizirajte prirodu, razloge i obim reformi ukoliko ih ima.

Prema članu 2. Zakona o srednjem stručnom obrazovanju i obuci u BiH ("Službeni glasnik BiH", broj 18/03), „ srednje stručno obrazovanje i obuka integralni su dio obrazovnog sistema u BiH koje obezbjeđuje sticanje vještina i znanja iz određenih zanimanja i osnovu kontinuirane obuke s ciljem aktivnog uključivanja u proces rada ili nastavka daljeg obrazovanja, a podrazumjeva različite vrste i oblike odgoja i obrazovanja, osposobljavanja i usavršavanja kroz početno kontinuirano, redovno ili vanredno obrazovanje i obavljanje prakse, a obuhvata i stručnu obuku djece i odraslih“.

Prema članu 3. naprijed navedenog zakona ciljevi srednjeg stručnog obrazovanja i obuke su da se:

- a) osigurava pod jednakim uslovima učeniku pravo na srednje stručno obrazovanje i obuku u skladu sa njegovim interesovanjem i sposobnostima;
- b) pruža učeniku podrška u odabiru odgovarajućeg zanimanja i integriranje u društveni život;
- c) razvija svijest učenika o potrebi za daljnim obrazovanjem i obukom;
- d) osiguravaju uslovi za razvoj i promociju tradicionalnih zanata;
- e) usklađuje potreba sa zahtjevima i kretanjima tržišta rada;

- f) dovodi stručno obrazovanje i obuka na nivo obrazovanja kao u zemljama članicama Evropske unije.

Zakoni o obrazovanju u osnovnim i srednjim školama FBiH, RS i BD , ne propisuju da se vrijeme koje mlada lica tj. učenici provedu na stručnoj obuci tokom radnog dana, uz pristanak poslodavca, tretira kao dio radnog dana.

Članom 4. Zakona o radu BD, članom 5. Zakona o radu FBiH i članom 5. Zakona o radu RS, propisano je da se prema licu koje traži zaposlenje, kao i prema licu koje je zaposleno, ne smije se vršiti diskriminacija na osnovu rase, boje kože, spola, jezika, vjere, političkog opredjeljenja, nacionalnog ili socijalnog porijekla, imovnog stanja, seksualnog opredjeljenja, rođenja ili neke druge okolnosti, članstva ili nečlanstva u političkoj stranci, članstva ili nečlanstva u sindikatu, te tjelesnih ili duševnih oštećenja u pogledu svih pitanja koja proističu iz radnog odnosa.

Propisi u RS, FBiH i BD iz oblasti radnih odnosa ne osiguravaju pravo mladih radnika da im se vrijeme provedeno na stručnoj obuci uz pristanak poslodavca tretira kao dio radnog dana, osim ako se ne osposobljavaju za potrebe radnog mjesta i poslodavca.

Član 7. stav 7.

„Sa ciljem osiguranja djelotvornog korištenja prava djece i mladih na zaštitu, zemlje potpisnice preuzimaju obavezu da predvide da zaposlena lica starosti ispod 18 godina imaju pravo na minimalno četiri sedmice plaćenog godišnjeg odmora“

Pitanje 1. Opišite opšti zakonodavni okvir. Precizirajte prirodu, razloge i obim reformi ukoliko ih ima.

Odgovor:

Članom 41. Zakona o radu FBiH, članom 57. stav 1. Zakona o radu RS i članom 57. stav 1. Zakona o radu BD, utvrđeno je pravo maloljetnih zaposlenika na godišnji odmor za svaku kalendarsku godinu u trajanju od najmanje 24 radna dana.

Ovo pravo maloljetni zaposlenici ostvaruju pod istim uvjetima i na isti način kao i ostali zaposlenici, odnosno kada se prvi put zapošljavaju ili nisu imali prekid između dva radna odnosa duži od osam dana stiču pravo na godišnji odmor nakon šest mjeseci neprekidnog rada, mogu ga koristiti u dva dijela, s tim da prvi dio traje najmanje 12 dana i sl.

Osim toga, trajanje godišnjeg odmora maloljetnika može trajati i duže od zakonskog minimuma, primjenom kriterija za određivanje dužine godišnjeg odmora zaposlenika, koji se utvrđuju kolektivnim ugovorima i pravilnicima o radu poslodavca.

Poštivanje primjene zakonskih odredaba koje se odnose na dužinu trajanja godišnjeg odmora maloljetnika osigurano je kaznenim odredbama navedenih zakona o radu i inspekcijskim nadzorima inspektora rada nad primjenom propisa o radu.

U stavu 1. člana 140. Zakona o radu FBiH, propisano je da će se novčanom kaznom od 1.000,00 KM do 10.000,00, KM kaznit za prekršaj poslodavac - pravno lice, ako zaposleniku ne omogući ili uskrati pravo na korištenje godišnjeg odmora i da se ona uvećava dvostruko ako se učini prekršaj prema maloljetnom licu.

Članom 180. stav 1. tačka 18 Zakona o radu RS, propisana je novčana kazna u iznosu od 1.000 – 10.000 KM ukoliko poslodavac radniku ne omogući korištenje propisanog godišnjeg odmora.

Članom 111. stav (1) Zakona o radu BD Bosne i Hercegovine, propisano je da će se novčanom kaznom od 1.000 KM do 7.000 KM kaznit poslodavac za svaki prekršaj predviđen ovim zakonom. U stavu dva navedenog člana propisano je „ako je prekršaj iz stava 1 ovog člana učinjen prema maloljetnom zaposleniku najniži i najviši iznos novčane kazne uvećava se dvostruko“.

Pitanje 2. Navedite mjere koje su poduzete (administrativni –upravni) aranžmani, programi, akcioni planovi, projekti itd) za primjenu zakonodavnog okvira.

Pitanje 3. Dostavite relevantne cifre, statističke podatke i druge relevantne informacije.

Član 7, stav 8.

„Sa ciljem osiguranja djelotvornog korištenja prava djece i mladih na zaštitu, zemlje potpisnice preuzimaju obavezu da predvide da lica ispod 18 godina starosti ne mogu raditi noću, sa izuzetkom određenih zanimanja predviđenih domaćim zakonom ili propisima“

Pitanje 1. Opišite opšti zakonodavni okvir. Precizirajte prirodu, razloge i obim reformi ukoliko ih ima.

Odgovor:

Članom 36. Zakona o radu FBiH, članom 51. stav 1. Zakona o radu RS i članom 32. Zakona o radu BD, zabranjen je noćni rad maloljetnih zaposlenika. Noćnim radom za maloljetne zaposlenike u industriji smatra se rad u vremenu između 19 sati uvečer i 7 sati ujutro narednog dana, a za ostale maloljetne zaposlenike rad u vremenu od 20 sati uvečer do 6 sati ujutro narednog dana a ako su zaposleni u industriji od 19 sati do sedam sati narednog dana.

Međutim, maloljetnici mogu biti izuzeti od zabrane noćnog rada u određenim slučajevima, kao što su havarija, viša sila i zaštita interesa FBiH, o čemu saglasnost daje nadležni organ kantona.

U stavu 1. člana tačka 19 člana 140. Zakona o radu FBiH, propisano je da će se novčanom kaznom od 1.000,00 KM do 10.000,00, KM kaznit se za prekršaj poslodavac - pravno lice, i da se ona uvećava dvostruko ako se učini prekršaj prema maloljetnom licu.

Članom 180. stav 2. tačka 1 Zakona o radu RS, propisana je novčana kazna u iznosu od 2.000 – 15.000 KM, ukoliko poslodavac maloljetnom radniku odredi da radi noću.

Član 111. stav (1) tačka 11 Zakona o radu BD, propisuje kaznenu odredbu u smislu sankcionisanja poslodavca novčanom kaznom od 1.000,00 KM do 7.000,00 KM ukoliko maloljetnom zaposleniku naredi noćni rad.

Član 7, stav 9.

„Sa ciljem osiguranja djelotvornog korištenja prava djece i mladih na zaštitu, zemlje potpisnice preuzimaju obavezu da predvide da će lica ispod 18 godina starosti, zaposlena u zanimanjima propisanim domaćim zakonima ili propisima, biti redovno medicinski kontrolisana“

Pitanje 1. Opišite opšti zakonodavni okvir. Precizirajte prirodu, razloge i obim reformi ukoliko ih ima.

Odgovor:

Ljekarski pregled maloljetnika je, prema članu 15. Zakona o radu FBiH, obavezan prije zaključivanja ugovora o radu. Ugovor o radu može da zaključi lice koje je navršilo 15 godina života i koje ima opštu zdravstvenu sposobnost utvrđenu od nadležne zdravstvene ustanove.

Prema stavu 2. člana 15. zakona o radu FBiH, maloljetnik ne može zaključiti ugovor o radu za obavljanje poslova koji mogu ugroziti njegovo zdravlje, moral ili razvoj, što je u skladu sa Konvencijom MOR- a br. 138. o najnižoj dobnoj granici za zasnivanje radnog odnosa.

Periodični ljekarski pregledi, prema važećim odredbama Zakona o zaštiti na radu obavezni su samo za zaposlenike koji obavljaju poslove sa posebnim uvjetima rada, na kojima maloljetnim zaposlenicima nije dozvoljeno raditi.

Članom 14. stav 2. Zakona o radu RS, propisano je da lice između 15 i 18 godina života može zaključiti ugovor o rad pod uslovom da pribavi uvjerenje ovlaštenog doktora medicine da posjeduje opštu zdravstvenu sposobnost za rad i saglasnost zakonskog zastupnika.

Članom 8. Zakona o radu BD, propisano je da se maloljetnik ne smije zaposliti ako nije ispunjen uvjet, da je ovlašteni ljekar ili nadležna medicinska ustanova izdala potvrdu koja pokazuje da je maloljetnik pregledan i da je fizički i psihički sposoban ostvarivati poslove koje zahtijeva to radno mjesto.

Prema Zakonu o radu FBiH, ljekarski pregled maloljetnika obavlja se samo prilikom zasnivanja radnog odnosa, a zakonom nisu predviđeni periodični ljekarski pregledi za ovu kategoriju.

Zakonom o radu RS nisu utvrđeni intervali za ljekarske preglede maloljetnika nakon zaključivanja ugovora o radu, jer oni ne mogu raditi na poslovima sa povećanim rizikom gdje su propisani obavezni lekarski pregledi svake godine sa aspekta zaštite zdravlja radnika.

Pitanje 2. Navedite mjere koje su poduzete (administrativni –upravni) aranžmani, programi, akcioni planovi, projekti itd) za primjenu zakonodavnog okvira.

Odgovor:

Prema odredbama Zakona o inspekciji u FBiH, RS i BD, inspeksijski nadzor se uređuje Zakonom o inspekcijama. Ovim zakonima uređuje se vršenje inspeksijskog nadzora u entitetima i BD radi osiguranja izvršavanja zakona i drugih propisa i općih akata, organizacija organa za inspekcije i rukovođenje tim organima, djelokrug inspekcija, prava, obaveze i odgovornosti inspektora, međusobni odnosi inspekcija.

Inspeksijski nadzor se vrši:

1. poduzimanje inspeksijskih radnji na utvrđivanju stanja izvršavanja propisa kod pravnih i drugih lica i građana koji su u obavljanju svoje djelatnosti i radu dužni postupati prema tim propisima.
2. određivanje upravnih mjera radi sprečavanja i otklanjanja nezakonitosti u izvršavanju tih propisa i
3. poduzimanje drugih upravnih mjera i radnji određenih zakonima i drugim propisima.

Inspeksijskim nadzorom osigurava se zakonitost i zaštita javnog i privatnog interesa u skladu sa zakonu. Uloga inspeksijskog nadzora je da djeluje i preventivno radi na podsticanju društvene discipline u izvršavanju propisima određenih obaveza.

Inspekcije rada organizirane su u nekoliko različitih oblasti: u oblasti rada, sanitarno-zdravstvena farmaceutska inspekcija i tržišno-turistička.

Pitanje 3. Dostavite relevantne cifre, statističke podatke i druge relevantne informacije.

Član 7, stav 10.

„Sa ciljem osiguranja djelotvornog korištenja prava djece i mladih na zaštitu, zemlje potpisnice preuzimaju obavezu da osiguraju posebnu zaštitu protiv fizičkih i mentalnih opasnosti kojima su izložena djeca i mlađa lica, a posebno onih koje proističu direktno ili indirektno iz njihovog rada“

Pitanje 1. Opišite opšti zakonodavni okvir. Precizirajte prirodu, razloge i obim reformi ukoliko ih ima.

Odgovor:

Ustavom BiH (član II. 3), Ustavom FBIH (član II. 2), Ustavom RS (glava II. čl. 13,14, 36) garantovana su prava na život, ljudsko dostojanstvo, tjelesni i duhovni integritet, zaštitu porodice i djece, privatn i porodični život, zabranu mučenja, okrutnog i nehumanog postupanja i kažnjavanja.

Zaštita djece u BiH, osim naprijed navedenih Zakona o radu i Zakona o zaštiti na radu entiteta i BD, regulisana je i i Porodičnim zakonima, Krivičnim zakonima, Zakonima o izvršenju krivičnih sankcija, Zakonom o zaštiti od nasilja entiteta i BD.

Ranije navedenim Zakonima o radu FBIH, RS i BD propisano je maloljetnik ne može zaključiti ugovor o radu za obavljenje poslova koji mogu ugroziti njegovo zdravlje, moral ili razvoj, te obaveze poslodavce da pruže i obezbijede posebnu zaštitu od fizičkih i moralnih opasnosti kojima bi bili izloženi radnici mlađi od 18 godina.
Krivično- prava zaštita djeteta

Zaštita djece od svih vidova eksploatacije i zloupotrebe informacionih tehnologija obezbjeđuje se u okviru četiri Krivična zakona u BiH , gdje su utvrđena krivična djela protiv sloboda i prava građanina, krivična djela protiv spolnog integriteta i krivična djela protiv braka i porodice i to:

- Krivični zakon BiH ("Službeni glasnik BiH" br. 3/03, 32/03, 37/03, 54/04, 61/04, 30/05, 53/06, 55/06 i 32/07);/ u daljem tekst KZ BiH/,
- Krivični zakon FBIH („Službene novine FBIH“, broj 35/03);/ u daljem tekst KZ FBIH/,
- Krivični zakon RS („Službeni glasnik RS“, broj 49/03);/ u daljem tekst KZ RS/,
- Krivični zakon BD („Službeni glasnik BD“, broj 10/03)./ u daljem tekst KZ BD/.

U okviru postojećih krivičnih zakona generalno razlikujemo:

1. Fizičko nasilje (nanošenje lakših ili težih fizičkih povreda),
2. Seksualno nasilje- nasilje protiv spolnog integriteta (silovanje, spolni odnos s djetetom, prinuda na spolni odnos; spolno nasilje nad djetetom; spolni odnos zloupotrebom položaja; rodoskrvnuće) i
3. Psihičko/emocionalno nasilje (različiti oblici psihičkog uznemiravanja, seksualnog uznemiravanja, zlostavljanja, zapuštanja i zanemarivanja).

Zakoni o krivičnom postupku (u daljem tekstu (ZKP):

- BiH ("Službeni glasnik BiH" broj 3/03),
- FBiH („Službene novine FBiH“, broj 35/03),
- RS („Službeni glasnik RS“, broj 49/03),
- BD („Službeni glasnik BD“, broj 10/03).

U skladu sa ZKP BiH, entiteta, i BD, tužilaštva mogu preduzimati „posebne istražne radnje“ za djela trgovine ljudima, učinjena prema djeci jer je zapriječena kazna od tri godine (3) ili teža kazna, što predstavlja novinu utvrđenu ovim zakonima. Policajcima i tužilaštvu omogućava se korištenje prikriivenih istražitelja, praćenje ili snimanje i druge istražne radnje kako bi se olakšano dokazalo izvršenje ovog krivičnog djela.

Istražne radnje shodno članu 116. ZKP BiH su:

a) nadzor i tehničko snimanje telekomunikacija, b) pristup kompjuterskim sistemima i kompjutersko sravnjenje podataka, c) nadzor i tehničko snimanje prostorija, d) tajno praćenje i tehničko snimanje osoba i predmeta, e) prikriiveni istražitelj i informator, f) simulirani otkup predmeta i simulirano davanje potkupnine, g) nadzirani prijevoz i isporuka predmeta krivičnog djela.

Kada je u pitanju izvršilac krivičnog djela – maloljetno lice, krivični postupak se ne može voditi protiv maloljetnika mlađeg od 14 godina. Iz ovog razloga, ZKP kroz svoje odredbe i ne koristi izraz „dijete“, nego „maloljetno lice“, dakle lice koje nije punoljetno, ali je starije od 14 godina. Adekvatan tretman maloljetnika, kao izvršilaca krivičnih djela, propisan je odredbama ZKP-a /prisutnost organa starateljstva tokom postupka, nemogućnost suđenja u odsustvu, obavezna odbrana – besplatna pravna pomoć, stručna ocjena duševne razvijenosti maloljetnika, hitnost postupka, isključenje javnosti i sl./.

Kada je u pitanju različit pristup u kaznenoj politici prema djeci i odraslima bitno je uzeti u obzir postojeću definiciju djeteta - član 1. stav 8. Krivičnog zakona BiH (KZBiH) – koja glasi „Dijete je, u smislu ovog zakona, osoba koja nije navršila četrnaest godina života.“

Član 8. KZBiH – Isključenje primjene krivičnog zakonodavstva BiH prema djeci – „Krivično zakonodavstvo BiH se ne primjenjuje prema djetetu koje u vrijeme učinjenja krivičnog djela nije navršilo četrnaest godina života „

Član 9. KZBiH- Primjena krivičnog zakonodavstva BiH prema maloljetnicima „ Krivično zakonodavstvo BiH se primjenjuje prema maloljetnicima u skladu s glavom X (Pravila o odgojnim preporukama, odgojnim mjerama i o kažnjavanju maloljetnika i drugim zakonima BiH.“

Kaznena politika je, i u predmetnoj materiji, različita u odnosu prema odraslim licima i prema maloljetnicima.

KZBiH, utvrdio je Krivična djela protiv čovječnosti i vrijednosti zaštićenih međunarodnim pravom među kojim i slijedeća krivična djela koja se odnose na trgovinu ljudima a tiču se i zaštite djece i u kojima se mogu provoditi posebne istražne radnje:

-Zasnivanje ropskog odnosa i prijevoz osoba u ropskom odnosu (član 185.)

„(1) Ko kršeći pravila međunarodnog prava kupi, proda, preda drugoj osobi ili posreduje u kupovini, prodaji ili predaji djeteta ili maloljetnika radi usvajanja, transplantacije organa, eksploatacije radom ili u druge protupravne svrhe, kaznit će se kaznom zatvora od jedne do deset godina.

(2) Ko kršeći pravila međunarodnog prava kupi, proda, preda drugome ili posreduje u kupovini, prodaji ili predaji lica koja nisu navršila 18 godina života radi usvajanja, odstranjivanja dijelova ljudskog tijela, iskorištavanja radom ili u druge protivpravne svrhe kaznit će se kaznom zatvora najmanje pet godina.

(3) Ko kršeći pravila međunarodnog prava prevozi osobe koje se nalaze u ropskom ili njemu sličnom odnosu, kaznit će se kaznom zatvora od šest mjeseci do pet godina.“

-Trgovina ljudima (član 186.)

„(1) Ko upotrebom sile ili prijetnjom sile ili drugim oblicima prinude, otmicom, prevarom ili obmanom, zloupotrebom vlasti ili uticaja ili položaja bespomoćnosti ili davanjem ili primanjem isplata ili drugih koristi kako bi privolio lice koje ima kontrolu nad drugim licem vrbuje, preveze, preda, sakrije ili primi lice u svrhu iskorištavanja prostitucijom drugog lica ili drugih oblika seksualnog iskorištavanja, prisilnog rada ili usluga, ropstva ili njemu sličnog odnosa, služenja, odstranjivanja dijelova ljudskog tijela ili drugog iskorištavanja kaznit će se zatvorom najmanje tri godine.

(2) Ko vrbuje, navodi, preveze, preda, sakrije ili primi lica koja nisu navršila 18 godina života radi iskorištavanja iz stava (1) ovog člana, kaznit će se kaznom zatvora najmanje pet godina“.

-Međunarodno vrbovanje radi prostitucije (član 187. stav 3.)

„Ako je krivično djelo iz stava 1. i 2. ovog člana učinjeno prema djetetu ili maloljetniku, učinitelj će se kazniti kaznom zatvora od jedne do deset godina.

Kada je u pitanju kaznena politika i odgovornost za krivična djela postoje različitosti u FBiH, RS i BD.

U entitetskim Krivičnim zakonima i zakonu BD postoje po tri krivična djela koja su u vezi s trgovinom ljudima:

KZ RS predviđa sljedeća krivična djela:

-Trgovina ljudima radi vršenja prostitucije (član 198. stav 4)

„Ako su djela iz prethodnih stavova izvršena prema djetetu ili maloljetniku, učinilac će se kazniti zatvorom od jedne do dvanaest godina“.

-Iskorištavanje djece i maloljetnih osoba za pornografiju (član 199. stav1. i 2.)

„Ko zloupotrijebi dijete ili maloljetno lice za izradu slika, audio-vizuelnog materijala ili drugih predmeta pornografske sadržine, ili dijete ili maloljetno lice zloupotrijebi za pornografsku predstavu, kaznit će se kaznom zatvora od šest mjeseci do pet godina.

Predmeti i sredstva iz stava 1. oduzet će se .

-Proizvodnja i prikazivanje dječje pornografije (član 200. stav 2., 4. i 5)

„Ako je djelo iz stava 1. izvršeno prema licu mlađem od 16 godina, učinilac će se kazniti zatvorom do tri godine.

Pod pojmom dječije pornografije u smislu ove odredbe podrazumijeva se pornografski materijal koji vizuelno prikazuje dijete ili maloljetno lice koje je učesnik evidentnog seksualnog ponašanja, i realistične slike koje prikazuju dijete ili maloljetno lice koje učestvuje u evidentnom seksualnom ponašanju.

Predmeti i sredstva iz st.1. i 2. ovog člana oduzet će se“.

KZ FBiH predviđa također krivična djela:

-Navođenje na prostituciju (član 210. stav 4.)

Ko krivično djelo iz st. od 1. do 3. ovog člana učini prema djetetu ili maloljetniku, kaznit će se kaznom zatvora od tri do petnaest godina.

-Iskorištavanje djeteta ili maloljetnika radi pornografije (član 210.stav1. i 2.)

„Ko dijete ili maloljetnika snimi radi izradbe fotografija, audio-vizuelnog materijala ili drugih predmeta pornografskog sadržaja, ili posjeduje ili uvozi ili prodaje ili raspačava ili prikazuje takav materijal, ili te osobe navede na učestvovanje u pornografskoj predstavi, kaznit će se kaznom zatvora od jedne do pet godina.

Predmeti koji su bili namijenjeni ili upotrijebljeni za učinjenje krivičnog djela iz stava 1. ovog člana oduzet će se, a predmeti koji su nastali učinjenjem krivičnog djela iz stava 1. ovog člana oduzet će se i uništiti“.

-Upoznavanje djeteta s pornografijom (član 210. stav 1. i 2.)

„Ko djetetu proda, prikaže ili javnim izlaganjem ili na drugi način učini pristupačnim spise, slike, audio-vizuelne i druge predmete pornografskog sadržaja ili mu prikaže pornografsku predstavu, kaznit će se novčanom kaznom ili kaznom zatvora do jedne godine.

Predmeti iz stava 1. ovog člana oduzet će se“.

KZ BD također predviđa krivična djela sa istim sadržajem kao entitetski zakoni.

-Navođenje na prostituciju (član 207. stav 4.)

„Ko krivično djelo iz stavova od 1 do 3 ovoga člana učini prema djetetu ili maloljetniku, kaznit će se kaznom zatvora od tri do petnaest godina“.

-Iskorištavanje djeteta ili maloljetnika radi pornografije (član 208. stav 1. i 2.)

„Ko dijete ili maloljetnika snimi radi izradbe fotografija, audio-vizuelnog materijala ili drugih predmeta pornografskog sadržaja, ili posjeduje ili uvozi ili prodaje ili rastura ili prikazuje takav materijal, ili te osobe navede na sudjelovanje u pornografskoj predstavi, kaznit će se kaznom zatvora od jedne do pet godina.

Predmeti koji su bili namijenjeni ili upotrijebljeni za počinjenje krivičnog djela iz stava 1 ovoga člana oduzet će se, a predmeti koji su nastali počinjenjem krivičnog djela iz stava 1 ovoga člana oduzet će se i uništiti“.

-Upoznavanje djeteta s pornografijom (član 208. stav 1. i 2.)

„Ko djetetu proda, prikaže ili javnim izlaganjem ili na drugi način učini pristupačnim spise, slike, audio-vizuelne i druge predmete pornografskog sadržaja ili mu prikaže pornografsku predstavu, kaznit će se novčanom kaznom ili kaznom zatvora do jedne godine.

Predmeti iz stava 1 ovoga člana oduzet će se“.

Postojeći krivični zakoni FBiH, RS i BD nisu prepreka za primjenu Fakultativnog protokola i prema sadašnjim pravnim rješenjima mogu se implementirati uspješne aktivnosti na borbi protiv prodaje djece, dječije prostitucije i pornografije. Veći problem u praksi predstavlja osiguravanje dovoljnih sredstava i stručno osposobljavanje.

Drugim riječima, svaka osoba mlađa od 18 godina koja je zatečena u okolnostima opisanim u ovim odredbama smatrat će se žrtvom trgovine, bez obzira na način na koji je došlo do toga da ona postane predmetom trgovine.

BiH je postala članicom i Konvencije Vijeća Evrope o akciji protiv trgovine ljudima (2006. godine).

Sadržaj definicija dat u naprijed navedenoj konvenciji, bila je osnova za donošenje najvažnijih zakona u BiH, kojim se uređuje sadržaj krivičnih djela koja su učinjena prema djeci.

Važno je istaći da je BiH ratifikovala Fakultativni protokol uz Konvenciju o pravima djeteta UN o prodaji djece, dječjoj prostituciji i dječjoj pornografiji u septembru 2002. godine („Službeni glasnik BiH-Međunarodni ugovori“- broj 5/02).

Zbog složenosti strukture vlasti u BiH, na žalost još uvijek postoji razlika u kaznenoj politici za određena, odnosno za ista krivična djela učinjena prema djeci. Kako bi se uskladila politika kažnjavanja postoji i dalje neodložna potreba za usklađivanjem krivičnih zakona koji se primjenjuju u BiH u pogledu djela trgovine ljudima i dječije pornografije.

Za razliku od ranijih definicija, kada su ova krivična djela učinjena prema djetetu ili maloljetniku, u krivičnom zakonu u BiH ne pravi se razlika u pogledu dobi djeteta (dijete ili maloljetnik) ako se djelo odnosi na trgovinu ljudima. S obzirom da je zapriječena kazna za međunarodno vrbovanje od 1-10 godina, problem u ovim istragama može predstavljati visina minimalno zapriječene kazne i ova situacija može znatno uticati na neujednačene standarde zaštite djece žrtava.

Isti problem postoji i kod sličnih krivičnih djela „Trgovine ljudima radi vršenja prostitucije“ (zapriječena kazna 1-12 godina) u KZ RS, dok je nešto bolja situacija u KZ FBiH i BD BiH (zapriječena je kazna od 3-15 godina). Ovaj problem se pojavljuje također kod ostalih sličnih krivičnih djela koja su u vezi s trgovinom ljudima.

Iskorištavanje djece u pornografske svrhe također je u vezi s trgovinom ljudima jer se i u ovim krivičnim djelima iskorištavaju i zloupotrebljavaju djeca i zarađuje

vršenjem ovih krivičnih djela. Ovaj oblik zloupotrebe djece sve je više rasprostranjen i sve veći broj djece postaju žrtve putem interneta i drugih elektronskih mreža.

Konvenciju o cyber kriminalu Vijeća Evrope, BiH je zajedno sa Pratećim protokolima potpisala 2005. g. a ratificirala 19.6.2006. godine, kada su stupili i na snagu.

Konvencija o cyber kriminalu je istakla nužnost uključivanja (član 9.) ovih radnji u posebnu kategoriju krivičnih djela što je učinjeno i u krivičnom zakonodavstvu BiH.

Uloga policije i tužiteljstava u slučajevima bilo kojeg oblika nasilja nad djecom a posebno krivičnih djela seksualnog uznemiravanja i iskorištavanja jeste otkrivanje i identifikacija djela i počinitelja.

Važno je naglasiti da su u BiH, u skladu sa važećim zakonima svi građani, ustanove, službe i profesionalci u mogućnosti da svoja neposredna saznanja prijave dežurnim policijskim službama i tužiteljstvu. Radi otkrivanja slučajeva i počinitelja policija primjenjuje različite radnje i tehnike, koje su po svojoj ulozi operativno-tehničke prirode.

Osnovni standard koji je važan u pogledu zaštite djece u situacijama kada policija i tužiteljstvo imaju prvo saznanje o djetetu žrtvi, jeste obaveza policije da odmah obavijesti centar za socijalni rad o postojanju djeteta žrtve, kako bi se ove dvije ključne službe dogovorile o sljedećim koracima u istrazi i ispitivanju.

Centar za socijalni rad /socijalni radnik/ će izvršiti procjenu svih informacija i izvještaja u kojim se navodi sumnja da je dijete žrtva trgovine. Ovu procjenu socijalni radnik vrši u saradnji sa nadležnim policijskim službenikom, kojem je obavezan dostaviti informacije koje je zaprimio.

Obaveza socijalnog radnika je da izvrši procjenu okruženja u kojem dijete žrtva trgovine živi. Ova procjena obavlja se po službenoj dužnosti kako bi se prikupile sve informacije o djetetu žrtvi (informacije o tome da li dijete pohađa školu, o zajednici u kojoj živi, o susjedstvu), nastojeći da se privuče što manje pažnje, kako bi se spriječilo ugrožavanje sigurnosti djeteta žrtve i onemogućilo upozoravanje osoba uključenih u trgovinu ljudima.

Kada je potvrđena sumnja da je dijete žrtva trgovine ljudima, organ starateljstva po službenoj dužnosti preduzima sve potrebne mjere radi zaštite prava i interesa djeteta. Mjere podrazumijevaju: siguran smještaj djeteta (sigurna kuća, hraniteljska porodica ili bilo koji drugi raspoloživi smještaj) i izricanje mjere nadzora nad ostvarivanjem roditeljskog prava, a u slučaju potrebe pokretanje vanparničnog postupka za izricanje mjere oduzimanja roditeljskog prava.

Centar za socijalni rad dužan je upoznati dijete žrtvu trgovine i njenog zakonskog zastupnika ili staratelja o njezinim zakonskim pravima, osobito o pravima djeteta na zaštitu.

Centar za socijalni rad obavezan je osigurati sigurnost djetetu žrtvi. Pored odgovarajućeg smještaja (u hraniteljsku porodicu, ustanovu socijalne zaštite, sklonište ili sigurnu kuću) Centar je obavezan da pomogne i posreduje kod ostvarivanja prava na besplatnu pravnu pomoć i prava na obeštećenje, da posreduje kod ostvarivanja prava na zdravstvenu pomoć, da uputi dijete žrtvu u adekvatno savjetovalište i da osigura nastavak obrazovanja.

Socijalni radnik koji vodi predmet obavezan je osigurati stručnu psihološku pomoć djetetu žrtvi kako bi se dijete pripremilo za svjedočenje na sudu. Socijalni radnik je obavezno prisutan kod uzimanja izjave od djeteta žrtve u cilju osiguravanja najboljeg interesa djeteta i sprečavanja da dijete dođe u kontakt sa osobom ili osobama koje su sa njom trgovale.

Centar za socijalni rad na zahtjev suca, tužitelja ili policije dužan je odmah dostaviti svu dokumentaciju koja je od značaja za razrješavanje i dokazivanje a može tražiti odgađanje intervjua sa djetetom žrtvom ukoliko od strane stručnjaka postoji mišljenje da dijete žrtva nije sposobno za davanje intervjua.

U cilju sprečavanja dalje viktimizacije djeteta nadležne institucije moraju osigurati da se izjava djeteta može snimiti i uzeti samo jednom.

U iznimnim situacijama, kada se pojave nove okolnosti u toku istrage, a koje nisu obuhvaćene izjavom djeteta, tužitelj može od suda zatražiti ponovni razgovor sa djetetom žrtvom.

Ova situacija podrazumijeva i spremnost policije da podijeli informacije i neke povjerljive podatke sa predstavnicima centara za socijalni rad.

U cilju unapređenja, otkrivanja i prijavljivanja slučajeva trgovine ljudima u BiH u 2007. godini usvojena su „Pravila o zaštiti žrtava i svjedoka žrtava trgovine ljudima državljana BiH („Službeni glasnik BiH „, broj 66/07) i članom 5. stav 3. navedenih Pravila propisano je da: „Sve institucije u BiH, organizacije, pravne i fizičke osobe koje na bilo koji način dođu u dodir s djetetom koje je izloženo nekom od oblika eksploatacije i nasilja dužni su, bez odlaganja, organu starateljstva dostaviti obavijest o povredi prava djeteta“.

Članom 15. stav 4. Pravila propisano je:“ Dijete žrtva i svjedok žrtva će se tretirati kao dijete bez roditeljskog staranja ili vaspitno zanemareno ili zapušteno dijete bez obzira na njegov porodični status.“

Mišljenje djeteta je veoma važno i u praksi centara za socijalni rad u BiH uzima se u obzir da djeca starosti 10 i više godina mogu izraziti relevantno mišljenje koje se pored stručnog mišljenja uzima u obzir u svim postupcima uz obaveznu asistenciju dječijeg psihologa koji obavlja razgovor s djetetom, pri čemu se izjava djeteta i izjava stručnog lica uzimaju kao ravnopravni izvori informacija o određenom slučaju. U praksi se može uzeti u obzir i izjava djeteta koje je mlađe od 10 godina ako je nalaz stručnjaka potvrdio da dijete razumije i može da razumije situaciju u kojoj se nalazi.

U sudskoj praksi prilikom vođenja intervjua sa djetetom sudije, tužitelji, policajci istražitelji obavezni su osigurati prisustvo socijalnog radnika i psihologa. BiH je donijela podzakonski akt o zaštiti domaćih i stranih žrtava trgovine - instrukcije za vođenje intervjua sa djecom. Slične instrukcije postoje na internom nivou u centrima za socijalni rad.

Policija će odmah, u skladu s nadležnostima, procijeniti fizičku sigurnost djeteta i zajedno s centrom za socijalni rad donijeti odluku o hitnom zbrinjavanju djeteta.

U skladu sa članom 3. stav 2., Zakona o zaštiti svjedoka pod prijetnjom i ugroženih svjedoka („Službeni glasnik BiH”, br. 3/03, 21/03, 61/04 i 55/05), dijete ili maloljetnik će se smatrati uvijek ugroženim i može dobiti status zaštićenog ili ugroženog svjedoka, kao i njegova/njena porodica ukoliko se za time ukaže potreba .

Pravni status djece u pravilu se ne razlikuje u odnosu na njihovu starosnu dob. Kada je u pitanju starosna dob u pogledu odluke da svjedoči ili da učestvuje u postupku, veoma je važna odluka roditelja ili staratelja da li je takva odluka u interesu djeteta. Kada dijete nema adekvatnu starateljsku zaštitu imenuje se privremeni staratelj (osiguranje najboljeg interesa djeteta u slučajevima odsustva roditelja ili staratelja ili u slučaju sukoba interesa djeteta žrtve i roditelja ili staratelja).

Djeca koja žive ili rade na ulici

Kada je u pitanju problem prosjačenja djece koja rade na ulici, ovaj problem nije uvijek vezan za seksualno iskorištavanje i više je vezano za ekonomsko iskorištavanje-prisilni rad–prosjačenje i zanemarivanje i zapuštanje, što je u izravnoj vezi sa siromaštvom i socijalnom isključenošću. Najčešće su ovom vrstom zloupotrebe izložena djeca i žene pripadnici romske manjine u BiH.

U BiH, kada je u pitanju evidentiranje slučajeva dječije prostitucije, ova djela se tretiraju kao vrbovanje na prostituciju i trgovina ljudima s obzirom da su u pitanju osobe mlađe od 18. godina, odnosno BiH primjenjuje standard utvrđen u okviru Evropske konvencije o borbi protiv trgovine ljudima .

U BiH nije evidentirana prisutnost seks turizma, niti su do sada turističke agencije promovirale seks turizam koji uključuje dječiju prostituciju u drugim zemljama.

Raspoložive informacije u BiH, na bazi pokrenutih optužnica i pokrenutih istraga pokazuju da je prikazivanje, distribucija i širenje dječije pornografije zabilježeno na internet mrežama i mobilnoj telefoniji, ali razmjere ovih aktivnosti nisu do sada zabrinjavajuće. Činjenica je također da se tek u posljednje vrijeme osposobljavaju specijalni odjeli policije i tužilaštava kako bi se uspješnije borili protiv širenja dječije pornografije.

Uz sve to radnje izvršenja ovih krivičnih djela protežu se preko granice, tako da poprimaju obilježja transnacionalnog organizovanog kriminala, što u procesu otkrivanja krivičnih djela zahtjeva uspostavljanje prekogranične saradnje, koja se

mora odvijati u skladu sa konvencijama, protokolima i ugovorima o saradnji, koje je potpisala i ratifikovala BiH.

Opće mjere provođenja saglasno međunarodnim standardima utvrđenim u okviru međunarodnih konvencija i protokola kojih je članica BiH, povezujemo s kontinuiranim procesom harmoniziranja postojećih zakona kojim se štite djeca od bilo kojeg oblika zloupotrebe, a posebno od bilo kojeg oblika seksualnog iskorištavanja.

Drugim riječima, svaka osoba mlađa od 18 godina koja je zatečena u okolnostima opisanim u ovoj odredbi smatrat će se žrtvom trgovine, bez obzira na način na koji je došlo do toga da ona postane predmetom trgovine.

Posebna zaštita djece žrtava trgovine ljudima

Dijete koje nije državljanin BiH, uživa ista prava na brigu i zaštitu kao i djeca koja su državljani BiH.

"Specijalni tretman djeteta" podrazumijeva obezbjeđenje: smještaja na sigurno mjesto; poštivanje mišljenja djeteta; pravo na povjerljivost i diskreciju; pravo na informaciju; efikasno vođenje postupka, procjenu pojedinačnog slučaja; pronalaženje i primjenu trajnog rješenja.

Djeca se bez odlaganja smještaju u sklonište a posebno dijete – stranac ako je: bez pratnje roditelja ili staratelja; koje ne posjeduje važeće dokumente o boravku u BiH; bez pratnje roditelja ili staratelja, koje ima važeće dokumente; ako postoji opravdana sumnja da se radi o žrtvi trgovine.

Za smještaj se koriste posebna odjeljenja, ako je to moguće i ako to nije suprotno najboljim interesima djeteta. Dijete uživa sva prava koja uživaju žrtve trgovine ljudima, kao i posebna prava koja mu pripadaju kao djetetu, a u skladu sa zakonima BiH i UN Konvencijom o pravima djeteta. Dijete ostaje u skloništu sve dok se ne pronađe trajno rješenje.

Na zahtjev nadležnog službenika organizacione jedinice ministarstva, privremenog staratelja postavlja - organ uprave nadležan za poslove socijalne zaštite u mjestu gdje se sklonište nalazi.

Privremeni staratelj zastupa interese djeteta u postupku do nalaženja trajnog rješenja. Nadležni organi su dužni informirati imenovanog staratelja o svim pitanjima od interesa za dijete žrtvu trgovine.

Sve aktivnosti nadležnih organa moraju biti poduzete u najboljem interesu djeteta, uzimajući u obzir prava i obaveze njegovih roditelja, staratelja, kao i mišljenje djeteta koje se cijeni prema uzrastu i dobi djeteta.

Sve akcije preduzimaju se sa najvećim stepenom hitnosti, efikasnosti i maksimalnom zaštitom privatnosti i identiteta djeteta žrtve trgovine.

Ako se ne može sigurno odrediti dob žrtve trgovine, a postoje razlozi koji navode da je žrtva trgovine dijete, postupa se sa pretpostavkom da je žrtva – dijete.

Pitanje 2. Navedite mjere koje su poduzete (administrativni –upravni) aranžmani, programi, akcioni planovi, projekti itd) za primjenu zakonodavnog okvira.

Odgovor:

Odlukom o procedurama i načinu koordinacije aktivnosti na sprečavanju trgovine ljudima i ilegalne imigracije u BiH i uspostavljanju funkcije Državnog koordinatora za BiH. /„Službeni glasnik BiH“, broj 24/03/, uspostavljena je funkcija Državnog koordinatora za sprečavanje trgovine ljudima i ilegalne imigracije i uspostavljen način koordinacije između nadležnih ministarstava i institucija na nivou BiH. Osnovna funkcija Državnog koordinatora je koordinacija ukupnih aktivnosti, prikupljanje informacija o problemu trgovine ljudima i ilegalne imigracije u BiH, informisanje Vijeća ministara BiH o ovim problemima, priprema odgovarajućih preporuka, međunarodna i regionalna saradnja s nadležnim institucijama i nevladinim organizacijama uključenim u ove aktivnosti, priprema i revizija Državnog akcionog plana, edukacija i promocija aktivnosti nadležnih ministarstva i institucija koje se odnose na poduzete aktivnosti na suzbijanju trgovine ljudima i ilegalne imigracije.

Državna koordinacija uključuje imenovane koordinate ispred: Ministarstva sigurnosti (2), Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice (1), Ministarstva pravde (1), Ministarstva vanjskih poslova (1) i Tužilaštva Bosne i Hercegovine (1). Ukupno sedam članova uključujući Državnog koordinatora za sprečavanje trgovine ljudima i ilegalne imigracije koje imenuje Vijeće ministara BiH.

Odlukom o formiranju Udarne grupe za borbu protiv trgovine ljudima i organizovane ilegalne imigracije („Službeni glasnik BiH“, broj 3/04), formirana je Udarne grupa za borbu protiv trgovine ljudima i organizovane ilegalne imigracije koja djeluje na području BiH u skladu sa zakonima BiH, entiteta i BD. Udarne grupa formira je s ciljem uspostavljanja i unapređenja koordinacije rada na operativnom nivou između državnih i entitetskih organa, kao i organa BD. U sastav ove grupe uključeni su predstavnici tužilaštava, Granične policije BiH, Agencije za istrage i zaštitu BiH, Ministarstva unutrašnjih poslova, Policije BD, Interpola, finansijske policije, porezne uprave kao i drugih državnih i entitetskih organa. Udarne grupa radi pod direktnom nadležnošću Državnog tužioca koji je zvanični rukovodilac Udarne grupe.

Protokol uz Konvenciju o pravima djeteta o prodaji djece, dječijoj prostituciji i dječijoj pornografiji kojem je BiH pristupila, je kao međunarodni instrument uključen u edukacije koje se organizuju u BiH. Najveći broj edukacija realizovane su od strane Centra za obuku sudija i tužilaca, koji svake godine u program svoje obuke uključuju i teme koje su vezane za trgovinu ljudima i zaštitu djece od ostalih oblika zlostavljanja.

Posebne, ciljane obuke organizirane su i od strane Ureda Državnog koordinatora za suzbijanje trgovine ljudima i ilegalne imigracije u cilju edukacije socijalnih radnika i

profesionalnog osoblja u školama i Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice i Vijeća za djecu BiH. U tu svrhu su u BiH pripremljeni odgovarajući priručnici za multidisciplinarnu obuku različitih profesija za zaštitu djece (službenike zaposlene u tužilaštvima, policiji, socijalnim i zdravstvenim institucijama.).

U cilju odgovarajuće obuke profesionalaca pripremljeni su materijali-stručne instrukcije za različite profesije u zaštiti i postupanju s djecom žrtvama i žrtvama svjedocima trgovine ljudima u BiH.

Specifični podaci koje se odnose prije svega na trgovinu ljudima pa time i na dječiju prostituciju i pornografiju prikupljaju se redovno u okviru aktivnosti Državnog koordinatora za sprečavanje trgovine ljudima i ilegalne migracije BiH.

Prvi Državni akcioni plan za borbu protiv trgovine ljudima usvojilo je Vijeće ministara 2001. godine. Prvi Državni akcioni plan je bio zasnovan na procjeni do tada raspoloživih podataka o stanju trgovine ljudima i do tada prikupljenim znanjima i iskustvima u borbi protiv trgovine ljudima, te je kao osnovne ciljeve definisao uspostavu odgovarajućeg zakonodavnog okvira i institucionalnih kapaciteta potrebnih za borbu protiv trgovine ljudima, ali i provedbu preventivnih aktivnosti kao i izgradnju odgovarajućih mehanizama za zaštitu žrtava trgovine ljudima. Drugi Državni akcioni plan koji je usvojen od Vijeća ministara 2005. godine, odnosio se na period 2005-2007. godine, izrađen je na osnovu detaljne analize provedbe prethodnog plana i na osnovu procjene razvoja situacije i trendova kretanja fenomena trgovine ljudima u BiH. Treći Državni akcioni plan, za period 2008-2012. nastavlja sa istim pristupom i također je zasnovan na detaljnoj procjeni situacije i trendova trgovine ljudima u BiH, ali će obuhvatiti i niz ciljeva usmjerenih prema efikasnoj saradnji svih aktera u regionu jugoistočne Evrope.

Provedba Državnih akcionih planova za borbu protiv trgovine ljudima dala je dobre rezultate i svrstala BiH na listu zemalja koje bilježe pozitivne trendove u suzbijanju trgovine ljudima. Načinjen je evidentan razvoj institucionalnih kapaciteta, pravnog i regulativnog okvira, proveden niz preventivnih aktivnosti, postignuti su dobri rezultati u oblasti krivičnog gonjenja i razvoja standarda zaštite žrtava trgovine ljudima, i naposljetku izgrađeni su kanali i mehanizmi međunarodne saradnje.

Sastavni dio Državnog akcionog plana predstavlja i Operativni plan aktivnosti za period 2008-2012. godine, koji dalje razrađuje ciljeve Državnog plana i utvrđuje konkretne mjere za postizanje utvrđenih ciljeva, zatim utvrđuje odgovorne institucije, partnere iz vladinog i nevladinog sektora kao i partnerske međunarodne organizacije, vremenski okvir, prepoznate izvore finansiranja, potrebu za dodatnim finansijskim sredstvima i pokazatelje uspjeha sprovedenih mjera.

Rezultati ostvareni do sada:

- (1) Provedeno istraživanje o trgovini djecom u BiH,
- (2) Usvojen i objavljen Inicijalni državni izvještaj o nasilju nad djecom u BiH,
- (3) Etički kodeks istraživanja o djeci u BiH usvojen i objavljen,
- (4) Usvojena Državna strategija za borbu protiv nasilja nad djecom u BiH 2007-2010,

- (5) Usvojena Državna strategija za borbu protiv maloljetničkog prestupništva,
- (6) Strategija za poboljšavanje položaja Roma u BiH,
- (7) Državni akcioni plan za borbu protiv trgovine ljudima i ilegalne migracije u BiH 2008-2012,
- (8) Urađeno istraživanje o faktorima rizika koji dovode do trgovine djecom pod nazivom „Djeca progovaraju: šta utječe na trgovinu djecom u jugoistočnoj Evropi – izvještaj iz BiH“,
- (9) Urađen pregled i analiza nacionalnog mehanizma u cilju sprečavanja trgovine ljudima u BiH – trgovina djecom u svrhu eksploatacije,
- (10) Urađen pregled djelovanja nadležnih institucija za zaštitu djece žrtava trgovine ljudima – referalni mehanizam,
- (11) Izrađen i promoviran „Priručnik za službenike zaposlene u policiji, tužilaštvu, socijalnim i zdravstvenim ustanovama – zaštita djece od trgovine ljudima“,
- (12) Izrađene i promovirane Standardizirane procedure različitih profesija u zaštiti i postupanju s djecom žrtvama i žrtvama svjedocima trgovine ljudima u BiH – zaštita djeca u mjestima njihovog boravišta ili prebivališta i
- (13) Održano 8 treninga za postupanje s djecom žrtvama trgovine i primjenu standardiziranih procedura za preko 200 profesionalaca iz BiH.

Veliki broj djece ojačan je da se na adekvatan način suoči i zaštiti od nasilja, seksualnog zlostavljanja i trgovine ljudima. Povećan nivo svjesnosti djece, roditelja, stručnjaka i javnosti o problemu nasilja nad djecom i seksualnog zlostavljanja djece, kao i o problemu trgovine djecom. Uspješno se saraduje s velikim brojem nevladinih organizacija, koje također daju značajan doprinos u izgradnji kapaciteta i davanju direktne asistencije djeci žrtvama i njihovim porodicama.

Trgovina djecom u BiH, šire u regiji ex-Jugoslavije, odnosno jugoistočne Evrope, predstavlja jedan od rastućih problema. Donedavno su zemlje u regiji bile poznate kao zemlje tranzita i odredišta a danas, one sve više postaju zemlje porijekla trgovine, a prisutna je i trgovina djecom unutar državnih granica.

Vijeće za djecu BiH

Akcioni plan za djecu usvojen je od strane Vijeća ministara BiH 2002. godine, a 2003. godine donesena je i Odluka o formiranju Vijeća za djecu BiH.

Vijeće za djecu BiH (u daljem tekstu: Vijeće) formirano je kao nezavisno tijelo, savjetodavnog i koordinacijskog karaktera. U sastav Vijeća svoje predstavnike imenovali su:

- Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice (2),
- Ministarstvo vanjskih poslova (1),
- Ministarstvo pravde (1),
- Ministarstvo civilnih poslova (1),
- Ministarstvo sigurnosti (1),
- Federalno ministarstvo rada i socijalne politike (1),
- Federalno ministarstvo unutrašnjih poslova (1),
- Ministarstvo zdravlja RS (1),

- Fond dječije zaštite RS (1),
- Služba socijalne zaštite BD (1).

Također u sastav Vijeća za djecu, svoje pridružene članove imenovale su nevladine organizacije „Naša Djeca“ Sarajevo i „Zdravo da ste“ Banja Luka kao i predstavnici međunarodnih organizacija UNICEF-a i Save the Children Norway, koji su ujedno i partneri Vijeća za djecu BiH.

Nakon isteka mandata Vijeću za djecu BiH 2007. godine, trebalo je doći do uspostave Vijeća u novom sazivu. U cilju jačanja mandata, odnosno ovlasti Vijeća urađena je, s tim u skladu, nova Odluka o Vijeću za djecu koju je Vijeće ministara BiH, usvojilo jula 2007. godine. No zbog različitoga tumačenja nadležnih entitetskih ministarstava o novim nadležnostima Vijeća koja su se u tumačenju kretala, od jačanja mandata Vijeća do pretvaranja Vijeća u političko tijelo, Vijeće za djecu još nije uspostavljeno u novom sazivu.

Tokom 2009. godine ponovno je aktuelizirana mogućnost uspostave Vijeća za djecu BiH, s osnovnim ciljem da se postojeći zastoj u njegovom radu na neki način otkloni. Na zajedničkom sastanku predstavnika entiteta održanom u junu 2009. godine, usaglašen je koncept na osnovu kojeg bi se usaglasio novi saziv Vijeća za djecu BiH.

U fazi završne izrade ovog izvještaja stavovi nadležnih entitetskih ministarstava se približavaju razrješenju ovog veoma značajnog pitanja i nadati se da će u skoroj budućnosti doći do ponovne uspostave Vijeća za djecu.

Vlada RS je 2006. godine donijela Odluku o formiranju Savjeta za djecu RS, kao stalno savjetodavno tijelo Vlade, zaduženo za pitanja iz oblasti prava djeteta, u skladu s Konvencijom UN o pravima djeteta i drugim međunarodnopravnim dokumentima iz oblasti ljudskih prava. ("Službeni glasnik RS" br. 66/06). Savjet čini 11 članova, iz različitih ministarstava, ustanova i organizacija iz vladinog sektora, ali i predstavnici nevladinog sektora RS.

Savjet za djecu RS je u 2008. godini uradio:

- "Program aktivnosti na prevenciji vršnjačkog nasilja među djecom i mladima u obrazovnom sistemu" ,

- "Protokol o postupanju u slučaju vrušnjačkog nasilja među djecom i mladima u obrazovnom sistemu",

- "Položaj i potrebe djece u višečlanim porodicama u RS",

"Analizu položaja djece i mladih sa posebnim potrebama u sistemu vaspitanja i obrazovanja u Republici Srpskoj",

U 2009. godini započeti su istraživački projekti "Položaj i potrebe djece u kolektivnim/alternativnim centrima RS".

U FBiH nije bilo sličnih inicijativa u pogledu osnivanja Vijeća za djecu.

Pitanje 3. Dostavite relevantne cifre, statističke podatke i druge relevantne informacije.

Odgovor:

Primjetan je napredak postignut u BiH u pogledu eliminacije prodaje djece, dječije prostitucije i dječije pornografije i u osiguravanju zaštite i uživanja prava predviđenih Fakultativnim protokolom za djecu u BiH.

Posebno otežavajuća činjenica je da se u ukupnom broju identifikovanih potencijalnih žrtava trgovine ljudima nalazi oko 30 % djece, to jeste osoba ispod 18 godina starosti.

Prema podacima iz "Izvještaja o stanju trgovine ljudima i ilegalne imigracije u BiH i izvještaj o provedbi akcionog plana za borbu protiv trgovine ljudima i ilegalne imigracije u BiH u 2007. godini" tokom 2007. godine identifikovano je ukupno 17 maloljetnih osoba-djece (ženskog spola) žrtava iskorištavanja od kojih:

- jedna je imala 7 godina, jedna je imala 12 godina, tri 13 godina i jedna 14 godina,
- žrtve pedofilije i prostitucije, četiri djevojčice su imale 15 godina, tri su imale 16 godina i pet djevojčica je imalo 17 godina i identifikovane su kao žrtve trgovine ljudima –dječije prostitucije.

U BD donesena je presuda za iskorištavanje djeteta radi pornografije (član 208. KZ B D) i pedagog pedofil je osuđen na dvije (2) godine zatvora uz obavezu da plati troškove krivičnog postupka.

U RS u toku 2006. godine vođena je jedna istraga protiv dva lica zbog krivičnog djela Iskorištavanje djece i maloljetnih lica za pornografiju (član 199. KZ RS). Istraga je u ovom predmetu okončana u januaru 2007. godine obustavom, jer je u konkretnom slučaju utvrđeno da je počilac dijete od 13. godina starosti.

Tokom 2007. godine pokrenute su dvije istrage zbog krivičnog djela proizvodnja i prikazivanje dječije pornografije u RS i jedna u FBiH.

U BiH do sada nije zabilježen niti otkriven nijedan slučaj preprodaje dječijih organa.

U FBiH, kada su u pitanju aktivnosti na zaštiti djece koja borave na ulici potrebno je istaknuti da se na području Kantona Sarajevo realizuje projekat „Dnevni centar za djecu koja obavljaju rad na ulici u Kantonu Sarajevo“, kao partnerski projekat između JU „Kantonalnog centra za socijalni rad“ Sarajevo, kao implementatora i organizacije „Save the Children Norway“, koja finansira realizaciju projekta.

Cilj ovog projekta, koji je započeo u maju 2009.godine, je pružiti utočište i stručnu pomoć djeci koja borave ili rade na ulici, na području Kantona Sarajevo i koja su izložena riziku trgovine ljudima, te raznim oblicima eksploatacije.

Korisnici Dnevnog centra su djeca uzrasta od 5 do 18 godina iz socijalno ugroženih porodica, sklona prosjačenju, skitnji, problemima sa disciplinom, djeca pod rizikom od zlostavljanja, trgovine ljudima, prostitucije, prosjačenja, te svih negativnih efekata ulice.

Dnevni centar nudi usluge fizičke brige (kupanje, ishrana, odjeća), psihosocijalnog tretmana, savjetovanje djece i porodica, edukativni rad, razvijanje kreativnih sposobnosti i talenata), ostvarivanje prava (povezivanje sa službama socijalne zaštite i drugim institucijama).

Od juna 2009.godine, kada je Dnevni centar otvoren do aprila 2010.godine usluge je koristilo više od 150 djece, a dnevno u centru boravi oko 20-25 djece i već se mogu primjetiti pozitivni pomaci koji se odnose na pripreme i uključivanje djece u redovni obrazovni sistem, napredak u higijenskom navikama, kulturi, te komunikaciji sa okruženjem.

U novembru 2009.godine između Ministarstava za rad, socijalnu politiku, raseljena lica i izbjeglice, Ministarstva unutrašnjih poslova, Ministarstva obrazovanja i nauke, Ministarstva zdravstva Kantona Sarajevo i JU „Kantonalnog centra za socijalni rad“ Sarajevo, potpisan je „Protokol o zaštiti djece koja borave na ulici“. Potpisivanjem Protokola, projekat „Dnevni centar“ dobio je multidisciplinarnu stručnu podršku za pružanje pomoći ovoj populaciji djece koja uglavnom žive u uslovima ekstremnog siromaštva i socijalne izolacije.

Na području Zeničko-dobojskog kantona, konkretno u Zenici, pored stalnih aktivnosti u funkciji zaštite djece koja borave i rade na ulici, radi se i na poboljšanju uslova za stanovanje za porodice iz kojih djeca borave i rade na ulici, a u saradnji sa NVO, uglavnom onim koje okupljaju Rome, radi se projektima podizanja svijesti javnosti o pojavi prosjačenja. Djeca koja se zateku na ulici bez sigurnog prenoćišta, prihvataju se i zbrinjavaju u prihvatnoj stanici za djecu u okviru JU Centra za socijalni rad Zenica, koji aktivno vodi brigu o 20 djece Roma, koju roditelji tjeraju na rad na ulici. Osim toga vodi se briga i o djeci u tzv. tranzitu, kojih godišnje bude između 15 i 20.

U Visokom (Zeničko-dobojski kanton) su Općina Visoko, JU Centar za socijalni rad Visoko, Policijska uprava Visoko, Općinski sud Visoko i Udruženje Roma „Budi mi prijatelj“ Visoko, potpisali Protokol o saradnji, shodno kojem vrše sklanjanje djece koja borave i rade na ulici, koordiniraju i rade sa roditeljima i drugim institucijama na suzbijanju društveno negativnih pojava. Realizacijom Protokola smanjen je broj djece koja borave i rade na ulici.

U Tuzlanskom kantonu centri za socijalni rad pružaju podršku djeci koja borave i rade na ulici putem jednokratnih novčanih pomoći i usluga socijalnog rada. Zbog neadekvatnih uslova za rad, posebno nedovoljnog broja stručnog kadra, centri uglavnom nisu sami u mogućnosti poduzeti druge mjere na podršci djeci koja borave i rade na ulici, nego to rade u saradnji sa nevladinim organizacijama. Tako organiziranu podršku pružaju nevladine organizacije kao što je „Zemlja djece“ koja u okviru Tuzlanskog tinejdžerskog centra „Telex“ od 1999.godine realizira projekat „Djeca ulice“. Projekat se razvijao i danas obuhvata slijedeće aktivnosti: pripremu obroka na dnevnoj osnovi za svu djecu koja imaju takve potrebe, savjetovanište za djecu, pripremu djece za uključivanje u redovni školski sistem (26 djece), podršku djeci uključenoj u redovni školski sistem u savladavanju gradiva (38 djece), pripremu za vanredno savladavanje gradiva i polaganje razreda osnovne škole (10 djece),

integracija djece u redovne aktivnosti centra. Ovaj projekat je prepoznat kao važan za podršku djeci koja borave i rade na ulici i finansijski je podržan od strane Ministarstva za rad i socijalnu politiku Tuzlanskog kantona.

Što se tiče aktivnosti koje se u vezi sa ovim problemom poduzimaju na području ostalih općina pomenutih kantona i drugih kantona u FBiH, ističe se da centri za socijalni rad u saradnji sa policijskim stanicama rade na spriječavanju pojave boravka i rada djece na ulici, vraćanjem djece u porodicu, upoznavanjem roditelja sa njihovim obavezama prema djeci, pružanjem psihosocijalnog tretmana djeci i članovima njihove porodice, kao i pružanjem drugih oblika pomoći. Međutim, osim gore pomenutog Dnevnog centra u Sarajevu i Prihvatne stanice u Zenici, ne postoje stacionari ili prihvatne stanice za privremeno zbrinjavanje takve djece.

Karakterističan je primjer Kantona Sarajevo, koji je na lokalnom nivou potpisao Sporazum o načinu suzbijanja prosjačenja na ulicama Sarajeva (Sporazum je potpisan između Kantonalnog centra za socijalni rad i Ministarstva unutrašnjih poslova, Ministarstva zdravstva i Ministarstva socijalne zaštite Kantona Sarajevo). Sporazum predviđa pojačane mjere u ophodnji ulicama, identifikaciju djece na ulici, obavještanje socijalnih radnika i stavljanje djece pod nadzor ako nisu u pratnji roditelja ili ovlaštenog staratelja.

Član 8 - Pravo zaposlenih žena na porodiljsku zaštitu

Sa ciljem osiguranja djelotvornog korištenja prava zaposlenih žena na porodiljsku zaštitu, zemlje potpisnice preuzimaju obavezu da:

- 1 predvide, bilo preko plaćenog odsustva ili preko adekvatnih naknada iz socijalnog osiguranja ili davanjima iz javnih fondova da zaposlene žene, mogu uzeti odsustvo prije i nakon poroda, u ukupnom trajanju od najmanje 14 sedmica;
- 2 smatraju nezakonitim da poslodavac da ženi da otkaz tokom vremena od kada obavjesti poslodavca da je trudna, do kraja porodiljskog odsustva, ili da joj da otkaz tako da otkazni rok ističe tokom tog razdoblja;
- 3 osigura da majke koje doje svoju djecu imaju dovoljno slobodnog vremena u ove svrhe;
- 4 reguliše rad noću trudnih žena, žena koje su nedavno rodile i žena koje doje svoju djecu;
- 5 zabrani zapošljavanje trudnica, žena koje su nedavno rodile ili koje doje djecu u rudarskim poslovima pod zemljom, i svim drugim poslovima koji su nepogodni zbog svoje opasne, nezdrave, ili naporne prirode, i poduzeti odgovarajuće mjere da zaštite pravo ovih žena na zapošljavanje.

Član 8, stav 1.

„Sa ciljem osiguranja djelotvornog korištenja prava zaposlenih žena na porodiljsku zaštitu, zemlje potpisnice preuzimaju obavezu da predvide, bilo preko plaćenog odsustva ili preko adekvatnih naknada iz socijalnog osiguranja ili davanjima iz javnih fondova da zaposlene žene, mogu uzeti odsustvo prije i nakon poroda, u ukupnom trajanju od najmanje 14 sedmica.“

Pitanje 1. Opišite opšti zakonodavni okvir. Precizirajte prirodu, razloge i obim reformi ukoliko ih ima.

Odgovor:

Porodiljsko odsustvo

Ustavom BiH (član II. 3. j) , Ustavom FBiH (glava II član 2. j), i Ustavom RS (član 36.) propisana je puna zaštita porodice, majke i djece.

Zakonima o državnoj službi, radu i plaćama u institucijama BiH, Zakonima o radu entiteta i BD, regulisana je zaštita žene i materinstva i propisano je da za vrijeme trudnoće, porođaja i njege djeteta, žena ima pravo na porodiljsko odsustvo u trajanju od dvanaest (12) mjeseci neprekidno, što se primjenjuje i na zaposlene u zajedničkim institucijama u BiH.

Zakon o radu u institucijama BiH („Službeni glasnik BiH“ broj: 26/04, 07/05 i 48/05), u poglavlju III – prava, obaveze i odgovornosti zaposlenika u dijelu 4. zaštita zaposlenika u tački a) reguliše zaštitu žena i materinstva.

Odredbama člana 35. Zakon o plaćama u institucijama BiH („Službeni glasnik BiH“ broj 50/08), propisano je da zaposleni u institucijama BiH na porodiljskom odsustvu imaju pravo na naknadu u skladu s propisima kojima se uređuje ova oblast prema mjestu uplate doprinosa za svakog zaposlenika.

S obzirom da zaposleni u institucijama BiH, imaju različita mjesta prebivališta, to se u skladu s navedenim, na iste odnose i različiti zakonski propisi koji različito tretiraju oblast porodiljskog odsustva. Što znači, da porodilje na radu u istoj instituciji BiH, sa istim radnim statusom imaju različita prava na visinu naknade za vrijeme porodiljskog odsustva, a u skladu sa propisima entiteta, a u FBiH i propisima kantona.

U toku pripreme ovog Izvještaja donesena je presuda Ustavnog suda BiH („Službeni glasnik BiH“ broj 80/10, objavljena 28.9.2010), kojom je ukinut sporni član 35. Zakona o plaćama u institucijama BiH, kao i Odluka Vijeća ministara BiH o načinu i postupku ostvarivanja prava na naknadu porodiljskog odsustva u institucijama BiH. Navedenom presudom Ustavni sud BiH je utvrdio da je sporni član 35. na različit način tretirao žene zaposlenice u državnim institucijama, s obzirom na to da naknada za porodiljsko odsustvo proizilazi iz radnog odnosa u toj instituciji a ne iz mjesta prebivališta, te da su državne institucije dužne da u skladu sa svojim

finansijskim mogućnostima direktno isplate naknade zaposlenicama kako bi se izbjegao diskriminatorski tretman.

Ostvarivanje prava na naknadu za vrijeme porodiljskog odsustva u BiH je potpuno različito, tako da se ne može govoriti o jednakom položaju žena u BiH, u ostvarivanju prava na porodiljsko odsustvo.

U FBiH, Ustavom FBiH, konkretno odredbama člana II.2.j) utvrđeno je da sve osobe na teritoriji FBiH uživaju pravo na zaštitu obitelji i djece. Članom III.2.e), u vezi sa članom III.3.(3) Ustava FBiH, utvrđeno je da federalna vlast ima pravo utvrđivati politiku i donositi zakone koji se tiču socijalne politike.

Prema odredbama člana III.2.e) i člana III.3.(1) i (2) Ustava FBiH, Federalna vlast i kantoni su zajednički nadležni za socijalnu politiku, u koju spada i zaštita porodice sa djecom.

Tu nadležnost ostvaruju zajednički ili odvojeno, ili od strane kantona koordinirano od federalne vlasti. U pogledu ovih nadležnosti kanton i federalna vlast dogovaraju se na trajnoj osnovi.

Kantoni u ovoj oblasti imaju pravo utvrđivati politiku i provoditi zakone (član III.3.(4)), kao i provoditi socijalnu politiku i uspostavljati službe socijalne zaštite (član III.4.j)).

Članom 55. (1) Zakona o radu FBiH, utvrđeno je pravo žena na porođajno odsustvo u trajanju od jedne godine neprekidno.

Porođajno odsustvo žena može otpočeti 28 dana prije očekivanog datuma porođaja, na osnovu nalaza ovlaštenog liječnika. Žena može koristiti i kraće porođajno odsustvo, ali ne kraće od 42 dana poslije porođaja član 55. (3).

Pravo zaposlenice na porođajno odsustvo nije uvjetovano dužinom prethodnog radnog staža osiguranja, niti vremenom rada provedenog kod tog poslodavca. Porođajno odsustvo računa se kalendarski, a ne u radne dane. Ono se koristi bez prekida (neprekidno). Niti od strane zaposlenice niti od strane poslodavca porođajno odsustvo se ne može prekinuti u namjeri da se koristi godišnji odmor, plaćeno odsustvo i sl.

Nakon isteka porođajnog odsustva žena sa djetetom do jedne godine života ima pravo da radi polovinu punog radnog vremena, a za blizance, treće i svako sljedeće dijete ima pravo da radi polovinu punog radnog vremena do navršene dvije godine života djeteta. Propisom kantona može se utvrditi duže trajanje ovog prava. Ovo pravo može koristiti i zaposlenik – otac djeteta, ako žena za to vrijeme radi u punom radnom vremenu (član 57.).

Nakon isteka godine života djeteta, jedan od roditelja ima pravo da radi polovinu punog radnog vremena do tri godine života djeteta, ako je djetetu, prema nalazu nadležne zdravstvene ustanove, potrebna pojačana briga i njega. Ovo pravo može da

koristi i usvojilac, odnosno lice koje se stara o djetetu, u slučaju smrti oba roditelja, ako roditelj napusti djetete ili ako ne mogu da se brinu o djetetu /Član 58).

Jedan od roditelja može da odsustvuje sa rada do tri godine života djeteta, ako je to predviđeno kolektivnim ugovorom ili pravilnikom o radu, s tim da za vrijeme takvog odsustvovanja prava i obaveze iz radnog odnosa miruju (član 61).

Novim Zakonom o radu koji treba biti donesen, a u čijoj pripremi su učestvovali i predstavnici sindikata i udruženja poslodavaca, utvrđeno je da pravo na porođajno odsustvo, nakon isteka zakonskog minimuma od 42 dana, može koristiti i otac djeteta ako se roditelji o tome sporazumiju.

Članom 140. stav 1. tačka 27. i 28. Zakona o radu FBiH, utvrđena je novčana kazna za prekršaj u iznosu od 1.000 do 7.000 KM, ukoliko se ne omogući ženi da koristi porođajno odsustvo, odnosno ocu djeteta ili usvojiocu da koristi prava utvrđena zakonom.

Za vrijeme korištenja porođajnog odsustva zaposlenik ima pravo na naknadu plaće u skladu sa zakonom. Ovo pravo se ostvaruje na osnovu federalnog i kantonalnih propisa o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodice sa djecom, i vrlo je neujednačeno.

U RS, Zakonom o radu – Prečišćeni tekst ("Službeni glasnik RS", broj: 55/07) regulisano je pitanje ostvarivanja prava žene na porodiljsko odsustvo, trajanje porodiljskog odsustva, otpočinjanje rada žene, na sopstveni zahtjev prije isteka porodiljskog odsustva i visina naknade plate koja se isplaćuje ženi za vrijeme korišćenja porodiljskog odsustva, dok je Zakonom o dječijoj zaštiti- ("Službeni glasnik RS", broj: 04/02 – Prečišćeni tekst, 17/08 i 01/09), regulisan način refundacije isplaćene naknade neto plate poslodavcima za porodilje koje koriste porodiljsko odsustvo i vremenski period za koji se naknada plate isplaćuje iz sredstava poslodavca, odnosno iz sredstava Javnog fonda za dječiju zaštitu.

Članom 79. stav 1. Zakona o radu propisano je da za vrijeme trudnoće, porođaja i njege djeteta žena ima pravo na porodiljsko odsustvo u trajanju od jedne godine neprekidno, a za blizance i svako treće i naredno dijete, u trajanju od 18 mjeseci neprekidno. U stavu 3. navedenog člana propisano je da se roditelji djeteta mogu sporazumjeti da porodiljsko odsustvo, nakon isteka 60 dana od dana rođenja djeteta, umjesto majke može da koristi i otac djeteta.

Članom 80. stav 1. Zakona o radu je propisano da žena može, na sopstveni zahtjev, otpočeti sa radom i prije isteka porodiljskog odsustva iz člana 79. stav 1. Zakona o radu, ali ne prije nego što protekne 60 dana od dana porođaja.

Članom 84. stav 1. Zakona o radu propisano je da za vrijeme korištenja porodiljskog odsustva žena ima pravo na naknadu plate u visini prosječne plate koju je ostvarila u toku posljednja tri mjeseca prije otpočinjanja korištenja porodiljskog odsustva.

Članom 180. stav 2. tačka 4 Zakona o radu propisana je novčana kazna u iznosu od 2.000 – 15.000 KM, ukoliko poslodavac ženi ne omogući korištenje propisanog obima prava.

Naknada plate ostvaruje se na teret Javnog fonda za dječiju zaštitu RS.

Nadzor nad provođenjem Zakona o radu vrši Republička uprava za inspekcijske poslove – Inspekcija rada.

U BD, članom 45. Zakona o radu BD-Prečišćeni tekst („Službeni glasnik BD BiH“, br,7/00 i 8/03), propisano je žena za vrijeme trudnoće, porođaja i njege djeteta ima pravo na porodiljsko odsustvo u trajanju od 12 mjeseci neprekidno, na teret budžeta BD. Na osnovu nalaza ovlaštenog ljekara žena može da otpočne porodiljsko odsustvo 28 dana prije očekivanog porođaja, a najkasnije 7 dana prije očekivanog porođaja. Stavom 3. istog člana, propisano je da žena može koristiti i kraće porodiljsko odsustvo, ali se ne može vratiti na posao prije isteka 42 dana nakon porođaja.

Članom 46. Zakona o radu BD, propisano je da otac djeteta odnosno usvojilac može koristiti pravo na porođajno odsustvo u slučaju smrti majke, ako majka napusti djeteta ili ako je spriječena da koristi to pravo.

Nakon porođajnog odsustva, žena sa djetetom do 12 mjeseci života ima pravo da radi polovinu redovnog radnog vremena. Ovo pravo može korisiti i zaposleni otac djeteta, ako žena za to vrijeme radi puno radno vrijeme (član 47).

Ako je djetetu, prema nalazu zdravstvene ustanove ili ljekara, potrebna pojačana briga i njega nakon isteka 12 mjeseci života djeteta, jedan od roditelja ima pravo da radi polovinu radnog vremena dok djeteta ne navršiti 18 mjeseci života (član 48).

Članom 111. stav 1. tačka 15. Zakona o radu BD, propisana je novčana kazna od 1.000 do 7.000 KM poslodavcu ukoliko ne omogući ženi porodiljsko odsustvo s rada uz naknadu plate.

Nadzor nad primjenom Zakona o radu BD obavlja inspektor rada distrikta.

Članom 8. Zakona o dječijoj zaštiti BD („Sl.glasnik BDBiH“ broj 1/03) utvrđeno je da je naknada plate za vrijeme porodiljskog ili produženog porodiljskog odsustva i odsustva s posla zaposlenog roditelja i usvojioca, radi njege djeteta, jedno od prava iz oblasti dječije zaštite.

Članom 9. Zakona o dječijoj zaštiti BD, utvrđeno je da se naknada plate ženi-majci, odnosno ocu, usvojiocu ili staraocu djeteta u radnom odnosu za vrijeme dok odsustvuje s posla radi trudnoće, porođaja, odnosno njege djeteta, ostvaruje se u skladu s propisima o radnim odnosima koji važe u Distriktu.

Naknadu plaće porodiljama ostvaruje se na teret budžeta Vlade BD BiH, što je regulisano Zakonom o radu BD BiH, pod uslovom da su uplaćivani doprinosi za penzijsko i zdravstveno osiguranje.

Prema članovima 2,3,4,5 Odluke o uslovima i načinu isplate naknada plata zaposlenicima u toku porodiljskog odsustva, donešenoj na osnovu člana 45 Zakona o radu („Službeni glasnik BD BiH“ br. 7/00, 8/03 i 33/04) i člana 9. Zakona o dječijoj zaštiti („Službeni glasnik BD BiH“ brojevi 1/03, 4/04) pravo na naknadu plate za vrijeme korištenja porodiljskog odsustva pripada zaposleniku (majka ili usvojilac djeteta ili drugo lice kome je nadležni organ povjerio dijete na njegu ili staranje) u trajanju kako je to propisano Zakonom o radu.

U postupku ostvarivanja ovog prava, poslodavac donosi Rješenje kojim se utvrđuje pravo na korištenje porodiljskog odsustva, vrijeme njegovog trajanja i visina naknade plate koja se ima isplaćivati zaposleniku.

Za vrijeme korištenja porodiljskog odsustva zaposleniku pripada naknada plate u visini prosječne mjesečne neto plate koju je zaposlenik primio u posljednja tri mjeseca prije korištenja porodiljskog odsustva.

Obračun plate, uplatu doprinosa i isplatu naknade zaposleniku vrši poslodavac.

Pravo na dužinu trajanja porodiljskog odsustva utvrđenu Zakonom o izmjenama i dopunama Zakona o radu („Službeni glasnik BD BiH“ broj 33/04) i naknade plata iz ove odluke imaju i zaposlenici kojima se porodiljsko odsustvo prenosi iz prethodne godine ili počinje na dan 01.01.2005. godine, u skladu sa zakonskim odredbama o dužini trajanja porodiljskog odsustva.

Porodiljske beneficije

U FBiH, sredstva za finansiranje zaštite porodice sa djecom, u skladu sa Zakonom o pripadnosti javnih prihoda u FBiH, obezbjeđuju se u budžetu kantona i općine (član 11. tačka 5.).

Zakonom o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodice sa djecom („Službene novine FBiH“, br. 36/99, 54/04, 36/06 i 14/09), utvrđena su osnovna prava zaštite porodice sa djecom, između kojih i naknada umjesto plaće ženi majci u radnom odnosu za vrijeme dok odsustvuje s posla radi trudnoće, porođaja i njege djeteta (član 89. tačka 2.).

Propisima kantona bliže se uređuju uslovi, način, postupak, organi i finansiranje ovih prava.

Iako je Zakonom o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodice sa djecom, koji je donesen 1999. godine, propisano da su kantoni, radi provođenja ovog zakona, bili dužni u roku od tri mjeseca od dana stupanja na snagu ovog zakona, donijeti odgovarajuće propise i opće akte iz svoje nadležnosti (član 103.), još uvijek svi kantoni nisu donijeli propise kojima je regulisana oblast zaštite porodice sa djecom.

Tako Posavski i Hercegovačko – neretvanski kanton nemaju propis kojim se reguliše pravo žene majke u radnom odnosu za vrijeme dok odsustvuje s posla radi trudnoće, porođaja i njege djeteta na naknadu umjesto plaće, te se stoga u tim kantonima naknada i ne isplaćuje.

Unsko-sanski, Tuzlanski, Zeničko-dobojski, Bosansko-podrinjski, Srednjobosanski, Zapadnohercegovački i Kanton Sarajevo imaju zakone kojima je regulisano ovo pravo, dok je u Livanjskom kantonu pomenuto pravo regulisano odlukom.

I pored postojanja propisa u navedenim kantonima postoji neujednačenost u ostvarivanju ovog prava.

Zakonom o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodice sa djecom, propisano je da se naknada umjesto plaće ženi – majci u radnom odnosu za vrijeme dok odsustvuje sa posla radi trudnoće, porođaja i njege djeteta, utvrđuje u procentu od ostvarene plaće u periodu od šest mjeseci prije porođaja, valorizovane po osnovu rasta plaća na području kantona u tom periodu. Procenat od ostvarene plaće utvrđuje se propisom kantona (član 93.).

Međutim, u nekim kantonima se kao osnovica uzima prosječna plaća žene majke ostvarena u periodu od prethodnih šest mjeseci, dok se u drugim kantonima kao osnovica uzima prosječna plaća kantona ili općine. Pored toga, različite su visine procenata koji se obračunavaju u odnosu na utvrđenu osnovicu (od 50% do 90%).

U RS, u oblasti rada i radnih odnosa, Ustav RS garantuje da svako ima pravo na zaštitu na radu, dok omladina, žene i invalidi uživaju posebnu zaštitu (čl. 39 – 40.). Ustav ne definiše eksplicitno zaštitu trudnica na radu i pravo na porodijsku naknadu, kao vid materijalnog obezbjeđenja.

Članom 84. stav 1. Zakona o radu RS je propisano da za vrijeme korišćenja porodijskog odsustva žena ima pravo na naknadu plate u visini prosječne plate koju je ostvarila u toku poslednja tri mjeseca prije otpočinjanja porodijskog odsustva i da se naknada mjesečno usklađuje sa rastom prosječnih plata u RS, a stavom 2. istog člana je propisano da u slučaju ako žena nije ostvarila platu za svih poslednjih šest mjeseci, naknada plate iznosi u visini plate koja joj pripada u skladu sa kolektivnim ugovorom u mjesecu koji prethodi mjesecu otpočinjanja porodijskog odsustva. Istim članom je regulisano da se naknada plate ostvaruje na teret Javnog fonda za dječiju zaštitu Republike Srpske i da se mjesečno usklađuje sa rastom prosječnih plata u Republici.

Članom 94. stav 2. Zakona o radu je propisano da se ne može odrediti manji iznos naknade plate od 50% prosječne plate koju je radnik ostvario u određenom prethodnom periodu ili od plate koju bi radnik ostvario da je bio na radu. Dakle, ovim članom je propisan i minimum naknade plate koji se može isplaćivati radnicima po osnovu prava iz radnog odnosa, uključujući i pravo na naknadu plate za vrijeme korišćenja porodijskog odsustva žene.

U zakonima RS naknada plate za vrijeme korišćenja porodiljskog odsustva se isplaćuje u 100% iznosu utvrđene osnovice.

Zakonom o dječijoj zaštiti je propisan rok za podnošenje zahtjeva za refundaciju naknade plate koju je poslodavac isplatio porodilji i isti se podnosi u roku od 12 mjeseci od dana otpočinjanja porodiljskog odsustva majke za koju se traži refundacija, kao i vremenski period za koji se naknade plate isplaćuje iz sredstava poslodavca i vremenski period za koji se vrši refundacija isplaćene naknade plate poslodavcu iz sredstava Javnog fonda za dječiju zaštitu.

U vezi sa čl. 79. i 84. Zakona o radu, Zakonom o izmjenama i dopunama Zakona o dječijoj zaštiti ("Službeni glasnik RS", broj: 17/08) izmijenjen je član 13. Zakona o dječijoj zaštiti – Prečišćeni tekst ("Službeni glasnik RS", broj: 04/02) kojim je regulisano da: "naknadu neto plate za prvih 30 dana korišćenja porodiljskog odsustva majci obezbjeđuje i isplaćuje poslodavac iz vlastitih sredstava, a za narednih 11 mjeseci za prvo i drugo dijete, odnosno 17 mjeseci za blizance, treće i svako naredno dijete, naknadu isplaćuje poslodavac, a sredstva obezbjeđuje Fond za dječiju zaštitu.

Naknada neto plate za porodiljsko odsustvo, na teret Fonda dječije zaštite, ne obezbjeđuje se za majku koja, na sopstveni zahtjev, u skladu sa Zakonom o radu, otpočne sa radom nakon proteka 60 dana od dana porođaja, a prije isteka porodiljskog odsustva.

O otpočinjanju sa radom majke prije isteka porodiljskog odsustva, a na sopstveni zahtjev, poslodavac je dužan donijeti rješenje o prestanku korišćenja porodiljskog odsustva majke i isto dostaviti prvostepenom organu radi prestanka prava korišćenja sredstava koja se obezbjeđuju na teret Fonda dječije zaštite."

U skladu sa Zakonom o radu i Zakonom o dječijoj zaštiti, poslodavac vrši isplatu naknade plate porodilji u visini propisanoj zakonom, a nakon izvršene isplate naknade plate podnosi zahtjev Centru za socijalni rad, odnosno Službi socijalne i dječije zaštite u opštinama koje nemaju formiran centar, za refundaciju isplaćene naknade neto plate porodilji.

U skladu sa naprijed navedenim odredbama Zakona o dječijoj zaštiti RS za 30 dana korišćenja porodiljskog odsustva, naknada plate se isplaćuje iz sredstava poslodavca, a za 11 mjeseci za prvo i drugo dijete, odnosno 17 mjeseci za blizance, treće i svako naredno dijete, poslodavac traži refundaciju isplaćene naknade plate porodilji iz sredstava Javnog fonda za dječiju zaštitu RS /u daljem tekstu JFDZ/.

Zakonom o radu RS– Prečišćeni tekst ("Službeni glasnik RS", broj: 55/07) regulisano je pitanje ostvarivanja prava žene na porodiljsko odsustvo, trajanje porodiljskog odsustva, otpočinjanje rada žene, na sopstveni zahtjev prije isteka porodiljskog odsustva i visina naknade plate koja se isplaćuje ženi za vrijeme korišćenja porodiljskog odsustva, dok je Zakonom o dječijoj zaštiti ("Službeni glasnik RS", broj: 04/02 – Prečišćeni tekst, 17/08 i 01/09), regulisan način refundacije isplaćene naknade neto plate poslodavcima za porodilje koje koriste porodiljsko odsustvo i

vremenski period za koji se naknada plate isplaćuje iz sredstava poslodavca, odnosno iz sredstava Javnog fonda za dječiju zaštitu.

Zakonom o dječijoj zaštiti je propisan rok za podnošenje zahtjeva za refundaciju naknade plate koju je poslodavac isplatio porodilji i isti se podnosi u roku od 12 mjeseci od dana otpočinjanja porodiljskog odsustva majke za koju se traži refundacija, kao i vremenski period za koji se naknade plate isplaćuje iz sredstava poslodavca i vremenski period za koji se vrši refundacija isplaćene naknade plate poslodavcu iz sredstava Javnog fonda za dječiju zaštitu.

U vezi sa čl. 79. i 84. Zakona o radu, Zakonom o izmjenama i dopunama Zakona o dječijoj zaštiti ("Službeni glasnik RS", broj: 17/08) izmijenjen je član 13. Zakona o dječijoj zaštiti – Prečišćeni tekst ("Službeni glasnik RS", broj: 04/02) kojim je regulisano da: "Naknadu neto plate za prvih 30 dana korišćenja porodiljskog odsustva majci obezbjeđuje i isplaćuje poslodavac iz vlastitih sredstava, a za narednih 11 mjeseci za prvo i drugo dijete, odnosno 17 mjeseci za blizance, treće i svako naredno dijete, naknadu isplaćuje poslodavac, a sredstva obezbjeđuje Fond za dječiju zaštitu RS.

2) Navedite mjere koje su preduzete (administrativni (upravni) aranžmani, programi, akcioni planovi, projekti, itd.) za primjenu zakonodavnog okvira.

3) Dostavite relevantne cifre, statističke podatke i druge relevantne informacije iz kojih se vidi da postoji adekvatan nivoporodiljske naknade.

Odgovor:

Federacija BiH

Naknada ženi-majci koja je u radnom odnosu 2005-2008. / tabelarni prikaz/

Kanton	GODINE			
	2005.g.	2006.g.	2007.g.	2008.g.
UNSKO SANSKI	50% od plaće žene-majke	Nema podataka	50% od plaće žene-majke iznos 251,00-977,00	50% od plaće žene-majke iznos 150,00-1355,00
POSAVSKI	Nema propisa	Nema propisa	Nema propisa	Nema propisa
TUZLANSKI	60% od plaće žene-majke 55% od plaće kantona	Nema podataka	55% od plaće žene-majke 90% od plaće kantona iznos 280,00-1369,00	55% od plaće žene-majke 90% od plaće kantona iznos 280,00-1340,00
ZENIČKO DOBOJSKI	80% od plaće žene-majke	Nema podataka	80% od plaće žene-majke iznos 150,00-588,00	80% od plaće žene-majke iznos 200,00-639,00
BOSANKO PODRINJSKI	80% od plaće žene-majke	Nema podataka	80% od plaće žene-majke iznos 261,00-888,00	80% od plaće žene-majke Iznos 359,00
SREDNJO BOSANKI	50% od plaće žene-majke	Nema podataka	50% od plaće žene-majke 230,00	50% od plaće žene-majke 250,00-300,00
HERCEGOVAČKO NERETVANSKI	Nema propisa	Nema propisa	Nema propisa	Nema propisa
ZAPADNO HERCEGOVAČKI	70% od plaće žene-majke	Nema podataka	70% od plaće žene-majke iznos 119,00-1757,00	70% od plaće žene-majke iznos 119,00-1757,00
SARAJEVSKI	60% od prosječne plaće ostvarene u kantonu, što iznosi 342,00	Nema podataka	60% od prosječne plaće ostvarene u kantonu, što iznosi 342,00	60% od prosječne plaće ostvarene u kantonu, što iznosi 360,00
KANTON 10.	80% od plaće žene-majke	Nema podataka	80% od plaće žene-majke 249,00-1671,00	80% od plaće žene-majke 216,00-781,00

Izvor podata: Federalno ministarstvo rada i socijalne politike

Naknada ženi-majci koja je u radnom odnosu - broj korisnika po kantonima u FBiH za period 2005-2008.g.

Kanton	GODINE			
	2005.g.	2006.g.	2007.g.	2008.g.
UNSKO SANSKI	445	Nema podataka	576	566
POSAVSKI	Nema propisa	Nema propisa	Nema propisa	Nema propisa
TUZLANSKI	397	Nema podataka	605	1.582
ZENIČKO DOBOJSKI	674	Nema podataka	1.002	978
BOSANKO PODRINJSKI	48	Nema podataka	47	66
SREDNJO BOSANKI	359	Nema podataka	367	417
HERCEGOVAČKO NERETVANSKI	Nema propisa	Nema propisa	Nema propisa	Nema propisa
ZAPADNO HERCEGOVAČKI	270	Nema podataka	265	357
SARAJEVSKI	1.136	Nema podataka	1.412	1.751
KANTON 10.	-	Nema podataka	271	626
UKUPNO FBiH	3.329	-	4.545	6.343

Izvor podataka: Federalno ministarstvo rada i socijalne politike.

Republika Srpska

Broj porodilja u RS koje su koristile porodiljsko odsustvo i isplaćena sredstva za period 2005-2009 /tabelarni pregled/

Prava iz Zakona o dječijoj zaštiti	2005.		2006.		2007.		2008.		2009.	
	prosj. broj koris.	iznos u KM	prosj. broj koris.	iznos u KM	prosj. broj koris.	iznos u KM	prosj. broj koris.	iznos u KM	prosj. broj koris.	iznos u KM
Naknada plate isplaćene porodilje	1.985	4,015.569	2.355	4,924.122	2.662	6,615.187	3.678	13,724.747	3.736	26,070.68
Naknada plate broj isplata prosjek	12031:12 = 1002		14053:12 = 1171		16219:12 = 1351		21415:12 = 1784		22469:12 = 1.872	
Rad sa 1/2 rad. vremena	28	55.518	32	74.913	44	116.023	55	255.673	60	232.885

Izvor podataka: Javni fon dječije zaštite RS

Brčko Distrikt

Broj porodilja u BD i refundacija trudničko-porodiljskog odsustva za period 2005-2009./tabelarni prikaz/

GODINA	2005.	2006.	2007.	2008.	2009.
UKUPAN BROJ FIRMI	60	131	123	196	234
BROJ ZAPOSLENIKA NA TRUDNIČKOM-PORODILJSKOM ODSUSTVU	63	158	151	241	331
IZNOS ISPLAĆENIH SREDSTAVA (KM)	103.584,44	385.599,19	338.621,91	760.699,26	650.000,

Izvor podataka: Vlada BD BiH

Član 8, stav 2.

„Sa ciljem osiguranja djelotvornog korištenja prava zaposlenih žena na porodiljsku zaštitu, zemlje potpisnice preuzimaju obavezu da smatraju nezakonitim da poslodavac da ženi da otkaz tokom vremena od kada obavjesti poslodavca da je trudna, do kraja porodiljskog odsustva, ili da joj da otkaz tako da otkazni rok ističe tokom tog razdoblja.“

Pitanje 1. Opišite opšti zakonodavni okvir. Precizirajte prirodu, razloge i obim reformi ukoliko ih ima.**Odgovor:**

U zakonima o radu u BiH /FBiH, RS i BD/, poslodavac ne može odbiti da zaposli ženu zbog njene trudnoće, niti joj zbog trudnoće otkazati ugovor o radu.

Zakoni o radu u BiH, obezbjeđuju jednaku mogućnost za zapošljavanje žena i muškaraca, ali je čest slučaj /naročito u privatnom sektoru/ da poslodavci ne žele zaposliti žene zbog mogućeg odlaska na porodiljsko odsustvo ili mogućeg korišćenja bolovanja radi brige o djeci.

Postavljanje pitanja o o bračnom i porodičnom statusu i planiranju porodice na razgovoru za posao, predstavlja kršenje Zakona o radu u BiH i Zakona o ravnopravnosti spolova u BiH („Službeni glasnik BiH“, br. 16/03 i 102/09).

Zakonom o ravnopravnosti spolova u BiH, uređuje se, promovira i štiti ravnopravnost spolova, garantiraju jednake mogućnosti i ravnopravan tretman svih osoba bez obzira na spol, u javnoj i u privatnoj sferi društva, te uređuje zaštita od diskriminacije na osnovu spola. U suprotnosti je s ovim Zakonom svaka diskriminacija zasnovana na spolu u procesu ponude zapošljavanja, otvorenog oglasa, postupku popune slobodnih radnih mjesta, radnog odnosa i otkaza radnog odnosa. Zakon je također definirao šta se smatra diskriminacijom na osnovu spola u radu i radnim odnosima, što između ostalog uključuje i različit tretman zbog trudnoće, porođaja ili korištenja prava na porodiljsko odsustvo, što uključuje i onemogućavanje povratka na isti, ili jednako plaćen posao u istom nivou, nakon isteka porodiljskog odsustva, kao i različit tretman muškaraca i žena u vezi s donošenjem odluke o korištenju odsustva nakon rođenja djeteta.

Naknadu plate za vrijeme korišćenja porodiljskog odsustva u praksi rijetko koriste očevi, uglavnom u slučajevima ako majka djeteta umre ili napusti dijete ili iz drugih opravdanih razloga nije u stanju da se brine o djetetu i da ga njeguje.

U FBiH, prema odredbi člana 53. Zakona o radu FBiH, poslodavac ne može odbiti da zaposli ženu zbog njene trudnoće ili joj zbog tog stanja otkazati ugovor o radu, ili je rasporediti na druge poslove. Dakle, trudnoća ne može biti razlogom za otkaz ugovora o radu.

Ovdje valja napomenuti da novi Zakon o radu FBiH, koji je u pripremi propisuje zabranu otkaza ugovora o radu zaposlenici za vrijeme porođajnog odsustva, ali se ova zabrana ne odnosi na ugovore o radu na određeno vrijeme koji prestaju istekom roka na koji su zaključeni, odnosno nastupanjem okolnosti zbog koje su zaključeni.

Takođe se odredbama de lege ferende predviđa i zabrana otkazivanja ugovora o radu ženama za vrijeme trudnoće, korištenja prava na rad sa polovinom punog radnog vremena do navršene jedne godine života djeteta, odnosno dvije godine kada se radi o blizancima, trećem i svakom sljedećem djetetu, za vrijeme ostvarivanja prava na odsustvo sa rada radi dojenja djeteta, kao i roditelju djeteta sa težim smetnjama u razvoju koji ostvaruje pravo na rad sa polovinom radnog vremena.

Članom 140. stav 1. tačka 27. Zakona o radu FBiH, utvrđena je novčana kazna za poslodavca u iznosu od 1.000 do 7.000 KM, ukoliko odbije da zaposli ženu zbog njene trudnoće ili joj zbog tog stanja otkazati ugovor o radu, ili je rasporediti na druge poslove.

Članom 77. Zakona o radu RS, propisano je da poslodavac ne može odbiti da primi u radni odnos ženu zbog toga što je trudna, niti joj može otkazati ugovor o radu zbog trudnoće ili zbog toga što žena koristi porodiljsko odsustvo.

Članom 132. Zakona o radu RS, propisano je da poslodavac ne može radniku da otkáže ugovor o radu zbog ekonomskih, organizacionih ili tehnoloških razloga, za vrijeme trudnoće, porodiljskog odsustva, roditeljskog odsustva i skraćenog rada radi njege djeteta.

Nadzor nad provođenjem Zakona o radu vrši Republička uprava za inspekcijske poslove RS – Inspekcija rada. Članom 180. stav 2. tačka 4 Zakona o radu propisana je novčana kazna u iznosu od 2.000 – 15.000 KM ukoliko poslodavac ženi ne omogući korištenje propisanog obima prava.

U BD, shodno članu 43. Zakona o radu BD poslodavac ne može odbiti da zaposli ženu zato što je u drugom stanju niti joj može otkazati ugovor o radu zato što je u drugom stanju, ili na porodiljskom bolovanju.

Članom 111. stav 1. tačka 14. Zakona o radu BD, propisano je da će se poslodavac kazniti za prekršaj novčanom kaznom od 1.000 do 7.000 KM, ukoliko odbije da zaposli trudnicu, ili joj otkáže ugovor o radu.

Nadzor nad provođenjem Zakona o radu BD obavlja inspektor za rad u distriktu.

Pitanje 2. Navedite mjere koje su preduzete (administrativni (upravni) aranžmani, programi, akcioni planovi, projekti, itd.) za primjenu zakonodavnog okvira.

Odgovor:

Gender akcioni plan BiH („Službeni glasnik BiH“ br. 41/09) je osnovna strategija za uvođenje principa ravnopravnosti spolova u politike i programe u BiH. Gender akcioni plan je izrađen u saradnji Agencije za ravnopravnost spolova BiH i entitetskih Gender

centara. Vijeće ministara BiH je usvojilo Akcioni plan 2006. godine. Glavni cilj BH Gender akcionog plana je definiranje strategija i realizacija programskih ciljeva za ostvarenje ravnopravnosti žena i muškaraca u BiH i odnosi se na zapošljavanje i tržište rade sa aktivnostima koje imaju za cilj eliminiranje diskriminacije na osnovu spola u radu, zapošljavanju i na tržištu rada te obezbijeđene jednake mogućnosti ženama i muškarcima u ovim oblastima.

Pitanje 3. Dostavite relevantne cifre, statističke podatke i druge relevantne informacije, ako je odgovarajuće.

Odgovor:

Inspekcije rada entiteta i BD, kao nadležni organ, i pored cjelovitog rada na zaštiti svih prava iz radnog odnosa i zapošljavanja, nisu u svojim izvještajima posebno izdvajali kršenje prava trudnica i porodilja. Može se konstatovati da postupanje inspekcija rada u okviru njihove nadležnosti nedovoljno rodno osjetljivo, i pored obuke o primjeni normativno-pravnih standarda za ravnopravnost polova. Zapaža se, da iako Inspekcije navodi da su žene, trudnice i porodilje pod posebnom pažnjom kao osjetljive grupe zaposlenih, kršenje njihovih prava, iako je veoma često i poznato široj javnosti, ne dobija mjesta u zvaničnim izvještajima o radu inspekcije.

Ministarstvo rada i boračko-invalidske zaštite RS u 2008. godini kao drugostepeni organ je postupao u dva slučaja koja su se odnosila na povrede prava trudnica u vezi sa otkazima ugovora o radu. U jednom slučaju je potvrđeno rješenje prvostepenog organa jer se radilo o nezakonitom otkazu ugovora o radu trudnici i povredi člana 132. Zakona o radu RS, a u drugom slučaju se radilo o prestanku ugovora o radu na određeno vrijeme u kojem nije bilo povreda prava trudnice iz člana 132. Zakona o radu. U 2009. godini, Ministarstvo je kao drugostepeni organ riješilo 13 predmeta. U sedam slučajeva je utvrđeno da se radi o nezakonitom prestanku radnog odnosa radnicama za vrijeme trudnoće i u vezi sa trudnoćom. U dva slučaja nije bilo nezakonitosti i povreda prava. U četiri slučaja se radilo o povredama prava radnica na obračun i isplatu naknada za vrijeme trudnoćkog bolovanja i na mjesečno usklađivanje obračuna naknada plata sa rastom prosječnih plata u RS.

Na osnovu podataka Saveza sindikata RS, iznesenih u publikaciji „Kroz ženska radna prava“, 2005. godine, uspostavljena je služba Saveza sindikata RS za besplatnu pravnu pomoć. Ova služba djeluje ne cijeloj teritoriji RS.

Često se dešava da poslodavci pozivaju radnice da se jave na posao prije isteka porodiljskog odsustva. Na taj način dobijaju besplatnu radnu snagu, jer za vrijeme porodiljskog odsustva troškove naknade plate snosi Fond za dječiju zaštitu. Radnice pristaju da se jave na posao, jer su u strahu da će, ako ne postupe po nalogu poslodavca, nakon isteka porodiljskog odsustva dobiti otkaz.

U oblasti rada i zapošljavanja stranke su se uglavnom žalile na nepovoljniji odnos zbog trudnoće i to, uglavnom, zbog dobivanja otkaza za vrijeme trudnoće, ili neisplaćivanja naknade za porodiljsko odsustvo - 12 slučajeva.

Član 8, stav 3.

„Sa ciljem osiguranja djelotvornog korištenja prava zaposlenih žena na porodiljsku zaštitu, zemlje potpisnice preuzimaju obavezu da: osigura da majke koje doje svoju djecu imaju dovoljno slobodnog vremena u ove svrhe“

Pitanje 1. Opišite opšti zakonodavni okvir. Precizirajte prirodu, razloge i obim reformi ukoliko ih ima.**Odgovor:**

Članom 59. stav 1. Zakona o radu FBiH, članom 49. Zakona o radu BD, utvrđeno je pravo žene koja nakon korištenja porođajnog odsustva radi puno radno vrijeme, da odsustvuje s posla dva puta dnevno u trajanju po sat vremena radi dojenja djeteta. Ovo pravo je ograničenog trajanja do navršene jedne godine života djeteta, a može se koristiti samo na osnovu nalaza ovlaštenog liječnika. Vrijeme odsustva radi dojenja djeteta računa se u puno radno vrijeme.

Članom 80. stav 2. zakona o radu RS, propisano je da ako žena otpočne sa radom prije isteka vremena porodiljskog odustva (u trajanju od 12, odnosno 18 mjeseci) ima pravo da za vrijeme radnog dana, pored dnevnog odmora (u trajanju od 30 minuta), koristi još i 60 minuta odsustva s rada radi dojenja djeteta.

Zakonom o radu FBiH za poslodavca koji ne omogući ženi da odsustvuje sa posla radi dojenja zaprijećena je novčana kazna u iznosu od 1.000 do 7.000 KM. Zakonom o radu RS propisana je novčana kazna u iznosu od 1.000 – 10.000 a Zakonom o radu BD, propisano je da će se poslodavac kazniti za prekršaj novčanom kaznom od 1.000 do 7.000.

Pitanje 2. Navedite mjere koje su poduzete (administrativni –upravni) aranžmani, programi, akcioni planovi, projekti itd) za primjenu zakonodavnog okvira.**Pitanje 3. Dostavite relevantne cifre, statističke podatke i druge relevantne informacije.****Član 8, stav 4.**

„Sa ciljem osiguranja djelotvornog korištenja prava zaposlenih žena na porodiljsku zaštitu, zemlje potpisnice preuzimaju obavezu da: reguliše rad noću trudnih žena, žena koje su nedavno rodile i žena koje doje svoju djecu“

Pitanje 1. Opišite opšti zakonodavni okvir. Precizirajte prirodu, razloge i obim reformi ukoliko ih ima.

Odgovor:

U Zakonu o radu FBiH, nema izričite zabrane noćnog rada za žene, osim u slučaju predviđenom članom 63. koji utvrđuje prava roditelja djeteta sa težim smetnjama u razvoju. Stavom 3. navedenog člana propisano je da se roditelju djeteta sa smetnjama u razvoju koji koristi pravo da radi polovinu punog radnog vremena, ne može narediti da radi noću i prekovremeno, ako za to nije dao/la svoj pisani pristanak.

Zakonom o radu koji je donesen 1999. godine, članom 35. bio je zabranjen noćni rad žena u industriji i utvrđeni izuzeci na koje se ova zabrana nije odnosila, a što se temeljilo na Konvenciji o noćnom radu žena u industriji broj 89. Međunarodne organizacije rada.

Zakonom o izmjenama i dopunama Zakona o radu koje su izvršene u augustu 2000. godine, a koji je rađen u saradnji sa predstavnicima međunarodne zajednice u BiH, brisan je ovaj član uz obrazloženje da je diskriminirajući za žene, te da je u tom smislu postoji i Odluka Evropskog suda za ljudska prava.

Međutim, iako nema izričite zabrane noćnog rada žena, određena zaštita se osigurava ženama za vrijeme trudnoće, odnosno dojenja odredbom člana 54. Zakona o radu FBiH, prema kojoj žena može biti raspoređena na druge poslove, ako je to u interesu njenog zdravstvenog stanja koje je utvrdio ovlašteni liječnik. Istim članom, stavom 2. dato je pravo ženi na odsustvo s rada uz naknadu plaće u slučaju da poslodavac nije u mogućnosti da osigura raspoređivanje žene na način kako je to utvrđeno stavom 1.

U RS, članom 52. Zakona o radu propisana je zabrana noćnog rada trudnim ženama, počevši od šestog mjeseca trudnoće i majkama sa djetetom do jedne godine.

Članom 180. stav 1. tačka 14. Zakona o radu RS, propisana je novčana kazna u iznosu od 1.000 – 10.000 KM ukoliko poslodavac trudnoj ženi ili majci djeteta do jedne godine odredi noćni rad.

U Zakonu o radu BD, nema izričite zabrane noćnog rada za žene, osim u slučaju predviđenom članom 52. kad se radi o samohranom roditelju ili kad su oba roditelja zaposlena ili ukoliko je dijete smješteno u ustanovu socijalno-zdravstvenog zbrinjavanja. Stavom 3. navedenog člana propisano je da se roditelju ne može narediti da radi noću i prekovremeno, ako za to nije dao svoj pisani pristanak.

Pitanje 2. Navedite mjere koje su poduzete (administrativni –upravni) aranžmani, programi, akcioni planovi, projekti itd) za primjenu zakonodavnog okvira.

Pitanje 3. Dostavite relevantne cifre, statističke podatke i druge relevantne informacije.

Član 8, stav 5.

„Sa ciljem osiguranja djelotvornog korištenja prava zaposlenih žena na porodiljsku zaštitu, zemlje potpisnice preuzimaju obavezu da: zabrani zapošljavanje trudnica, žena koje su nedavno rodile ili koje doje djecu u rudarskim poslovima pod zemljom, i svim drugim poslovima koji su nepogodni zbog svoje opasne, nezdrave, ili napore prirode, i poduzeti odgovarajuće mjere da zaštite pravo ovih žena na zapošljavanje.“

Pitanje 1. Opišite opšti zakonodavni okvir. Precizirajte prirodu, razloge i obim reformi ukoliko ih ima.

Odgovor:

U FBiH, članom 52. Zakona o radu FBiH, propisana je zabrana zapošljavanja žena na poslovima pod zemljom /u rudnicima/ uz utvrđivanje izuzetaka na koje se ta zabrana ne odnosi. Ranijom odredbom koja je izmijenjena Zakonom o izmjenama i dopunama Zakona o radu donesenim u augustu 2000. godine, bilo je prdviđeno da se žena ne može rasporediti niti joj se može narediti da obavlja naročito teške fizičke poslove, poslove pod zemljom ili pod vodom, te duge poslove koji, s obzirom na njene psihofizičke osobine ugrožavaju njen život i zdravlje. Od ove zabrane bile su izuzete žene koje obavljaju rukovodeće poslove i poslove zdravstvene i socijalne zaštite, studenti, pripravnici i volonteri koji tokom školovanja moraju dio vremena provesti u podzemnim dijelovima rudnika, te žene koje povremeno moraju ulaziti u podzemne dijelove rudnika radi obavljanja poslova koji nisu fizičke prirode..

U RS, članom 76. Zakona o radu RS, propisano je da žena (bez obzira da li je trudna ili ne) ne može biti raspoređena na rad u podzemnim dijelovima rudnika, osim u slučaju da je zaposlena na rukovodećem radnom mjestu koje ne zahtjeva fizički rad ili u službama zdravstvene i socijalne zaštite. Istim članom stav 1. propisano je da na osnovu nalaza i preporuka nadležnog doktora medicine, žena za vrijeme trudnoće i dok doji dijete može biti privremeno raspoređena na druge poslove ako je to u interesu očuvanja njenog zdravlja ili zdravlja djeteta.

Članom 78. stav 2. Zakona o radu RS, propisno je da ako poslodavac nije u mogućnosti da ženi obezbjedi raspored na drugi posao u smislu stav 1. člana 78. žena ima pravo na odsustvo s rada, uz naknadu plate. Ova naknada ne može biti manja od naknade koji bi žena ostvarivala da je na svom radnom mjestu.

Članom 1. stav 3. Zakona o zaštiti na radu ("Službeni glasnik RS" broj 1/08), regulisano je da se posebna zaštita propisuje radi očuvanja nesmetanog psihofizičkog razvoja maloljetnih radnika, zaštite žena od rizika koji bi mogli ugroziti ostvarivanje materinstva, zaštite invalida i profesionalno oboljelih lica od daljnjeg oštećenja zdravlja i umanjenja njihove radne sposobnosti, te radi očuvanja radne sposobnosti starijih radnika u granicama primjerenim njihovoj životnoj dobi.

Odredbom člana 30.stav 3. Zakona o zaštiti na radu RS, propisano je da je Poslodavac dužan da obezbjedi da zaposlena žena za vrijeme trudnoće, radnik mlađi

od 18 godina života i radnik sa smanjenom radnom sposobnošću, i pored osposobljavanja za bezbjedan i zdrav rad, budu u pisanoj formi obavješteni o rezultatima procjene rizika na radnom mjestu i o mjerama kojima se rizici otklanjaju u cilju povećanja zaštite i zdravlja na radu. Ovom odredbom se obezbjeđuje posebna zaštita sa radnike mlađe od 18 godina

Članom 180. stav 2. tačka 4 Zakona o radu RS, propisana je novčana kazna u iznosu od 2.000 – 15.000 KM ukoliko poslodavac ženi ne omogući korištenje propisanog obima prava.

U BD, članom 76. Zakona o radu BD, propisano je da žena ne može biti raspoređena na poslovima pod zemljom u rudnicima, osim u slučaju ako je zaposlena na rukovodećem radnom mjestu koje ne zahtjeva fizički rad ili u službama zdravstvene i socijalne zaštite, odnosno ako mora provesti izvjesno vrijeme na obuci pod zemljom ili mora povremeno ulaziti u podzemni dio rudnika radi obavljanja zanimanja koje ne uključuje fizički rad.

Članom 111. stav 1. tačka 13. Zakona o radu BD, propisano je da će se poslodavac kazniti za prekršaj novčanom kaznom od 1.000 do 7.000 KK, ukoliko zaposi ženu na poslovima u rudniku.

Pitanje 2. Navedite mjere koje su poduzete (administrativni –upravni) aranžmani, programi, akcioni planovi, projekti itd) za primjenu zakonodavnog okvira.

Pitanje 3. Dostavite relevantne cifre, statističke podatke i druge relevantne informacije.

Član 16 - Pravo porodice na socijalnu, pravnu i ekonomsku zaštitu

„Sa ciljem osiguranja potrebnih uslova za puni razvitak porodice, koja je osnovna jedinica društva, zemlje potpisnice preuzimaju obavezu da promovišu ekonomsku, pravnu i socijalnu zaštitu porodičnog života sredstvima kao što su socijalne i porodične naknade, fiskalni aranžmani, pružanje stanovanja za porodicu, beneficije za mlade bračne parove, i druga odgovarajuća sredstva“.

Pitanje 1. Opišite opšti zakonodavni okvir. Precizirajte prirodu, razloge i obim reformi ukoliko ih ima.

Odgovor:

Socijalna zaštita

Shodno članu III tačka 3 Ustavu BiH, socijalna zaštita kao integralni dio socijalne politike je u nadležnosti entiteta i BD.

Postojeći zakonski okvir u BiH se ogleda u postojanju Zakona o socijalnoj zaštiti na entitetskom nivou i nivou BD BiH, koji pitanja iz oblasti ekonomskih i socijalnih prava reguliše na različite načine, čime se ne obezbjeđuje jedinstveno pravo na uživanje ovih prava bez diskriminacije na cijelom području BiH i ne pruža ista socijalna sigurnost. Na nivou države ne postoji mehanizam (zakonski okvir) koji bi definisao minimum socijalnih prava na cijeloj teritoriji BiH i obim finansijske socijalne pomoći nije jednak za sve.

Zakoni o socijalnoj zaštiti entiteta i BD:

- Zakon o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodica sa djecom FBiH („Službene novine FBiH», br. 36/99, br.54/04, 39/06 i 14/09),
- Zakon o socijalnoj zaštiti RS («Službeni glasnik RS», br.5/93, 15/96 i 110/03),
- Zakon o socijalnoj zaštiti Brčko Distrikta («Službeni glsnik BD», br. 1/03,4/00 i 4/04).

Prema naprijed navedenim zakonima koji uređuju oblast socijale zaštite, prava iz socijalne zaštite mogu da ostvaruju građani i porodice koji mogu biti u trajnom ili privremenom stanju socijalne potrebe.

Kada su u pitanju djeca, ona mogu biti korisnici socijalne zaštite ako su:

- djeca bez roditeljskog staranja;
- odgojno zanemarena djeca;
- odgojno zapuštena djeca;
- djeca čiji je razvoj ometen obiteljskim prilikama;
- osobe s društveno negativnim ponašanjem;
- osobe s invaliditetom i osobe ometene u fizičkom ili psihičkom razvoju;
- osobe i porodice u stanju socijalne potrebe, kojima je usljed posebnih okolnosti potreban odgovarajući oblik socijalne zaštite.

U skladu s naprijed navedenim zakonima pod pojmom "osoba sa društveno negativnim ponašanjem, smatra se osoba koja se odaje besposličarenju, skitnji, prosjačenju, prostituciji, alkoholizmu, uživanju opojnih droga i drugim oblicima društveno negativnog ponašanja."

Zakoni o socijalnoj zaštiti entiteta i BD, uređuju osnove socijalne zaštite građana i njihovih porodica, definišu osnovna prava iz socijalne zaštite, korisnike, osnivanje i rad ustanova za socijalnu zaštitu i osnivanje udruženja lica s invaliditetom, finansiranje i druga pitanja bitna za ostvarivanje osnovnih prava iz socijalne zaštite.

Naprijed navedenim zakonima se utvrđuju osnovni pojmovi, kategorije lica pod zaštitom i vrsta prava kao: Novčana i druga materijalna pomoć; Osposobljavanje za život i rad; Smještaj u drugu porodicu; Usluge socijalnog i drugog stručnog rada; Kućna njega i pomoć u kući.

Porodični zakon FBiH i RS i BD, uređuju odnose roditelja i djece, odnosno prava i dužnosti roditelja i djece. Posebno je važno naglasiti da roditelji imaju pravo i dužnost da štite svoju maloljetnu djecu i da se brinu o njihovom životu i zdravlju a djeca

imaju pravo na zaštitu od svih oblika nasilja, zloupotrebe, zlostavljanja i zanemarivanja u porodici.

Zakoni o dječijoj zaštiti/zaštiti porodice sa djecom u FBiH, RS i BD:

- Zakon o dječijoj zaštiti RS („Službeni glasnik RS“, broj 4/02),
- Zakon o dječijoj zaštiti BD („Službeni glasnik BD“, br. 1/03, 4/04 i 21/05,
- Zakon o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodica sa djecom FBiH («Službene novine FBiH», br. 36/99, br. 54/04, 39/06 i 14/09),

Ovim zakonima se regulišu roditeljska prava i obaveze i pitanje starateljstva nad djecom.

U FBiH se pitanje dječije zaštite reguliše Porodičnim zakonom i Zakonom o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodice s djecom. Pitanje socijalne zaštite djece je u nadležnosti kantona koji ostvarivanje ovog prava uređuju kantonalnim zakonima, tako da u praksi u kantonima u FBiH postoje različita rješenja i oblici zaštite djece.

U RS i BD zakonima o dječijoj zaštiti regulisana su socijalna davanja kao što su dječiji dodatak, naknada za porodilje, paket za novorođenčad i druge socijalne potrebe djece, a u FBiH navedena prava regulisana su Zakonom o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodice s djecom.

Stanovanje za porodice

Prema Ustavu BiH, nema nadležnosti države u stambenoj problematici, nego se ove oblasti definišu na nivou entiteta i BD BiH.

Stambeni fond BiH u 1991. godini, sastojao se od oko 1,2 miliona stambenih jedinica raspoređenih u oko 7.000 naselja. Prosječna površina stambene jedinice bila je oko 60m² po domaćinstvu, odnosno oko 17 m² po stanovniku.

Gotovo tri četvrtine stambenog fonda u 1991. godini bile su u privatnom vlasništvu, dok je preostali broj stambenih jedinica, uglavnom stanova u stambenim zgradama, bio u društvenoj svojini. Pravo raspolaganja društvenim stanovima imale su društveno-političke zajednice (općine) i pravna lica organizirana na samoupravnoj osnovi. Kroz institut stanarskog prava, društveni stanovi dodjeljivani su na korištenje uposlenicima i porodicama u stanju potrebe za socijalnim stambenim zbrinjavanjem.

Posljedice rata 1992. – 1995. godine na stambeni fond u BiH, radikalno su izmijenile situaciju u stambenom sektoru, sa djelomičnim oštećivanjem ili potpunim uništavanjem preko 450.000 prijeratnih stambenih jedinica, što čini preko 40% prijeratnog stambenog fonda. Od ovog broja, gotovo 80% stambenih jedinica bilo je ili razoreno ili teško oštećeno. Nažalost, uništavanje stambenog fonda nastavljeno je i nakon potpisivanja mirovnog sporazuma, tako da je nakon 1995. godine, dodatno devastirano gotovo 14.000 stambenih jedinica, od kojih najveći broj (preko 80%) na području sadašnje FBiH.

Iako su se posljedice rata različito odrazile na stambeni fond u dva entiteta, sa drastično višim stepenom razrušenosti u FBiH, ogromne dimenzije razaranja bile su zajedničko obilježje širom zemlje.

Od početka rata do potpisivanja Općeg okvirnog sporazuma za mir u BiH -Dejtonski mirovni sporazum (DMS), iz svojih prijeratnih domova u BiH pokrenuto je oko 2,2 miliona osoba, što čini više od 50% predratnog domicilnog stanovništva. Od tog broja, oko 1,2 milion osoba potražilo je izbjegličku zaštitu u više od 100 zemalja širom svijeta, dok je, u isto vrijeme, oko milion ljudi raseljeno unutar BiH.

Veliki dio stanovništva bio je raseljen usljed fizičkog uništavanja stambenih jedinica u kojima su živjeli prije rata, useljavanja u „sigurnije objekte“, privremenog zaposjedanja napuštenih nekretnina, kao i zadovoljavanja ekonomskih potreba za održivost porodica u ratnom periodu.

Stoga, u najveći broj useljivih, napuštenih, stambenih jedinica, privremeno su se nastanile osobe raseljene unutar BiH. Takva rješenja najčešće su bila pravno utemeljena, budući da su u oba entiteta bili na snazi zakoni o raspolaganju napuštenom imovinom.

Prateći zakonske modele dodjele napuštenih stambenih jedinica na privremeno raspolaganje, promijenjeni su korisnici više od 200.000 stambenih jedinica, od kojih, gotovo podjednako procenta društvenih i privatnih.

Stambena podrška u saniranju posljedica sukoba, u skladu sa odredbama Aneksa VII DMS, služila je primarnom cilju umanjenja posljedica rata na stanovništvo. U stambenom smislu, ova pomoć bila je usmjerena na dva ključna operativna područja: Povrat imovine/stanarskih prava i obnovu.

Povrat imovine i stanarskih prava izbjeglicama i raseljenim osobama odvijao se u skladu sa entitetskim imovinskim propisima, a suštinski je taj proces okončan krajem 2006. godine.

Kako se pod suštinskim završetkom podrazumijeva da su prijeratni vlasnici/korisnici uvedeni u posjed svoje imovine/stanarskih prava, u preostalim slučajevima se zbog spornog faktičkog i pravnog statusa još uvijek vode upravni postupci, sporovi ili su pokrenute parnice pred nadležnim sudovima.

Prema posljednjim statistikama koje su objavile PLIP agencije (Plan provedbe imovinskih zakona) za praćenje i primjenu relevantnih propisa kaja se sastojala od 4 vodeće organizacije međunarodne zajednice u BiH: OHR-a, OSCE-a, UNHCR-a i CRPC-a., u BiH je ukupno podnesen 211.791 zahtjev za povrat imovine i stanarskih prava.

Doneseno je 12.642 negativnih i 197.815 pozitivnih odluka, od kojih je zaključeno 197.688 slučajeva, što znači da je stopa provodivosti pozitivnih odluka gotovo stoprocentna, odnosno da su stambene jedinice vraćene u posjed svojih prijeratnih vlasnika ili nosioca stanarskih prava.

Zbog rezultata koji su ostvareni na planu povrata imovine i stanarskih prava, BiH tretira kao dobar primjer u regionu, ali i šire.

Proces privatizacije stambenog fonda obuhvatio je stambene jedinice u društvenom vlasništvu u cijeloj BiH, iako su entiteti primjenili različite modele privatizacije.

Prodaja stanova za certifikate u FBiH, bila je povoljniji metod sa stanovišta krajnjih korisnika, ali sa druge strane, vaučerima u RS su postignuti znatno povoljniji učinci kada je u pitanju finansijsko osnaživanje stambenih budžeta.

U konačnici, tranzicija društvenog u privatno vlasništvo rezultirala je dodatnom asimetrijom situacije u stambenom sektoru između dva entiteta.

Obnova je pratila proces povratka, tako da je od potpisivanja DMS 1995. godine, do sada, rekonstruirano oko 322.000 stambenih jedinica, što čini stopu obnovljenosti od oko 70%. Od ovog broja, oko 236.200 stambenih jedinica obnovljeno je na području FBiH, oko 73.300 na području RS, a oko 12.600 obnovljeno je na području BD BiH.

Procjenjuje se da je više od dvije trećine, odnosno oko 200.000 stambenih jedinica obnovljeno raznim vidovima međunarodnih i domaćih donacija, dok je preostala trećina, uglavnom manje oštećenih objekata, sanirana privatnim sredstvima vlasnika i nositelja stanarskog prava.

Trenutno stanje stambenog fonda u BiH, pokazuje da je na osnovu podataka prikupljenih na terenu od nadležnih općinskih službi, još je oko 146.000 neobnovljenih stambenih jedinica u BiH, odnosno oko 30% od ukupnog oštećenog i uništenog stambenog fonda. Najveći broj ovih stambenih jedinica je visokog stepena oštećenja, do potpune devastiranosti. Na području FBiH još je oko 78.500 stambenih jedinica koje nisu obnovljene, što čini stopu od 25% uništenog i oštećenog stambenog fonda u FBiH, u RS oko 65.000, što čini stopu od 47%, dok je oko 2.700 neobnovljenih stambenih jedinica, što čini stopu od 18% uništenog i oštećenog stambenog fonda, na području BD BiH.

Troškovi obnove cjelokupnog preostalog uništenog i oštećenog stambenog fonda, prema iskazanom stepenu oštećenja na terenu, mogu se procijeniti na oko 2 milijarde KM.

Ova procjena se odnosi na sanaciju u skladu sa standardima o minimumu stambenih uvjeta. Međutim, minimalan standard stambenih uvjeta postavljen od strane međunarodne zajednice u ranim poratnim godinama, osiguravao je 5 kvadratnih metara stambene površine po članu povratničke porodice, što u poređenju sa prosječnom površinom stambenog prostora po stanovniku u 1991. godini, predstavlja radikalnu substandardizaciju.

Preostao je veliki broj izbjeglica, raseljenih osoba i ostalih osoba pogođenih konfliktom kojima i dalje treba pomoć u stambenom zbrinjavanju. Mnogi među njima su beskućnici ili žive u improviziranim naseljima i smještajima, a u kolektivnim

oblicima zbrinjavanja u kojima su uvjeti života izuzetno loši, još uvijek boravi oko 2.500 porodica, sveukupno oko 8.000 osoba i oni su nesumnjiv prioritet u iznalaženju adekvatnih trajnih rješenja.

Postoji jaka međusobna zavisnost između stambene politike i drugih politika koje su vezane za socijalna prava kao što su npr. socijalna zaštita, zdravstvo, obrazovanje i zapošljavanje, jer dostupnost stanovanja ključna je ne samo za dobrobit pojedinaca nego i za socijalnu koherentnost društva, a isto tako je i jedan od važnih činilaca ekonomske produktivnosti kao preduvjet mobilnosti radne snage i igra važnu ulogu u stvaranju političkog okruženja za formiranje preduzeća i otvaranje radnih mjesta.

U FBiH, članom 20. Zakona o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodice sa djecom FBiH, je propisano da se licima i porodicama u stanju socijalne potrebe, koji ispunjavaju uvjete za sticanje prava iz socijalne zaštite iz člana 19. ovog zakona, osiguravaju na teret sredstava socijalne zaštite i određeni oblici zdravstvene zaštite i zadovoljavanje stambenih i drugih potreba u skladu sa Zakonom.

Prema Zakonu o socijalnoj zaštiti BD („Sl.glasnik BD BiH“ broj: 15/03) i Pravilnika o uslovima i načinu rješavanja stambenih problema korisnika stalne socijalne pomoći i lica u stanju socijalne potrebe (član 2), određeno je da stanovi koji mogu biti predmet raspodjele su stanovi, koje nadležno odjeljenje – Odjel za stambena pitanja kao i svi drugi stanovi koje Gradonačelnik svojom odlukom stavi na raspolaganje Odjeljenju – Odjelu za zdravstvo, javnu sigurnost i usluge građanima u svrhu rješavanja stambenih problema lica utvrđenih ovim pravilnikom.

Pravo na rješavanje stambenih pitanja prema članu 3. Zakona o socijalnoj zaštiti BD BiH i Pravilnika o uslovima i načinu rješavanja stambenih problema korisnika stalne socijalne pomoći i lica u stanju socijalne potrebe imaju korisnici: stalne socijalne pomoći i lica u stanju socijalne potrebe.

Članom 6. Zakona o socijalnoj zaštiti BD i Pravilnika o uslovima i načinu rješavanja stambenih problema korisnika stalne socijalne pomoći i lica u stanju socijalne potrebe za rješavanje stambenih pitanja utvrđuju se mjerila: stepen stambene ugroženosti; broj članova domaćinstva; uzrast djeteta; zdravstveno stanje i invalidnost; samohranost.

Na osnovu naprijed navedenih propisa utvrđena su posebna mjerila koja utiču na prioritet rješavanja stambenog pitanja i dodjelu stanova nezavisno od redoslijeda opštih mjerila i to: gubitak stana zbog dejstva više sile: požar, poplava, oluja, zemljotres; neplanirano povećanje porodice.

Za socijalne stanove iz budžeta BD, godišnje se izdvajaju sredstva u iznosu od oko 30.000 KM, uz nastojanje da se u skladu sa mogućnostima ta sredstva povećaju.

U BD, članom 2. Zakona o vraćanju napuštene imovine („Sl. glasnik BD BiH“ broj:10/02), „alternativni smještaj“ označava jednu ili više prostorija, koje korisnika

obezbjeduju od elementarnih nepogoda i štite njegovo pukućstvo od oštećenja, s najmanje 5m² po osobi, ne računajući površinu kuhinje, kupatila, WC-a i hodnika.

Adekvatno obezbjeđenje stanovanja se bazira na broju članova porodice za koju treba obezbjediti oblik privremenog stanovanja za porodicu u stanju socijalne potrebe. U BD izdvajaju se stanovi tzv. humanitarni stanovi oformljeni na 6 lokacija.

Smještaj podrazumijeva pristup cjelokupnoj infrastrukturi, komunalne usluge, organizovani prevoz, a kroz određene procedure može biti obezbjeđena i ishrana korisnika stanova, i sl.

Osnovna usluga smještaja je sam smještaj, sa ulogom zaštite korisnika stana i zaštite njegovog pukućstva.

Uništavanje stanova nastaje zbog ispodprosječnog stepena socijalno-kulturne obrazovanosti, te neadekvatnog korištenja stana u smislu "dobrog domaćina". Iz ovih razloga stanovi se uništavaju ili se izdvajaju veća finansijska sredstva za njihovo tekuće održavanje.

Nasilne evakuacije su dozvoljene u zakonskim okvirima putem nadležnih službi uz prisustvo Policije i službenika Centra za socijalni rad.

Raseljenim licima i licima u stanju socijalne potrebe stan se dodjeljuje Odlukom Gradonačelnika BD na osnovu člana 2. Zakona o socijalnoj zaštiti BD BiH („Sl. glasnik BD BiH” broj: 15/03) i Pravilnika o uslovima i načinu rješavanja stambenih problema korisnika stalne socijalne pomoći i lica u stanju socijalne potrebe, a na koju nije pružena mogućnost žalbe.

Stanovanje za Rome

Zakon o zaštiti prava pripadnika nacionalnih manjina BiH („Službeni glasnik BiH”, br.12/03 i 76/05), je garantovao prava nacionalnih manjina, u skladu sa najvećim međunarodnim standardima zaštite ljudskih prava i osnovnih sloboda.

Entitetski zakoni, tj. Zakon o zaštiti prava pripadnika nacionalnih manjina, u FBiH (iz 2008. godine) i Zakon o zaštiti prava pripadnika nacionalnih manjina, u RS (iz 2005. godine), su uskladili i potvrdili obaveze u zaštiti nacionalnih manjina.

Okvirna konvencija za zaštitu prava nacionalnih manjina Vijeća Evrope koju je BiH ratifikovala je na taj način direktno primjenjena i sastavni je dio pravnog sistema BiH. U cilju implementacije zakona i poboljšanja uslova života romske populacije, BiH je usvojila slijedeće dokumente:

- Strategija BiH rješavanje problema Roma (usvojena 2005. godine),
- Akcioni plan BiH za rješavanje problema Roma u oblasti: zapošljavanja, stambenog zbrinjavanja i zdravstvene zaštite (usvojen 2008. godine)
- Potpisana je Deklaracija o pristupanju Dekadi ukljućenja Roma 2005.-2015. godina, u septembru 2008. godine

U ovim dokumentima, koji se primjenjuju na cijeloj teritoriji države, nadležni organi vlasti su se obavezali da će romskoj nacionalnoj manjini poboljšati ukupan društveno-ekonomski položaj, uključujući i rješavanje stambenih problema Roma.

Uzimajući u obzir da oko 50% romskih porodica u BiH, ima potrebu za rješavanjem stambenog problema, i u cilju obezbjeđenja adekvatnog korištenja prava na stanovanje jedne od najbrojnijih nacionalnih manjina u BiH kojih ima 17., tj. Roma, učinjen je veliki pomak i poduzete su slijedeće aktivnosti, posebno u 2009. godini:

BiH je uključila više od 100 eksperata i predstavnika Roma u izradu Akcionog plana, a 2009. godina je bila prva godina implementacije ovog plana.

Vijeće ministara BiH je, u prvoj godini implementacije Akcionih planova, izdvojilo u budžetu 3 miliona KM za rješavanje problema Roma, od čega je 2.175.800,00 KM iskorišteno za stambeno zbrinjavanje, računajući i udružena sredstva FBiH.

Po prethodno usvojenim kriterijima, sredstva su se mogla koristiti isključivo za slijedeće namjene: a) Za izgradnju stanova i kuća, b) Za poboljšanje uslova stanovanja, c) Za sanaciju i urbanizaciju romskih naselja.

Komisija za odabir projekata iz oblasti stambenog zbrinjavanja Roma u BiH, je utvrdila osnove i izvršila vrednovanje prispjelih projektnih prijedloga. Ukupno su dostavljena 34 projektna prijedloga u 2009. godini, a Komisija za odabir projekata je donijela Odluku da finansira 9 projekata za stambeno zbrinjavanje Roma, koji su uključili 11 opština.

Ukupna sredstva za stambenu izgradnju i rekonstrukciju objekata i infrastrukturu u 2009. godini su, na ovaj način, iznosila cca 4 miliona KM. Implementacija projekata je u toku.

Svi ovi pozitivni pomaci u rješavanju stambenog zbrinjavanja Roma su se uglavnom dešavali u posljednje dvije godine, a 2009. godina je imala ključnu ulogu u izgradnji i rekonstrukciji stambenih jedinica za Rome.

Izgradnju i rekonstrukciju romskih stambenih objekata vršile su i međunarodne organizacije koje su prisutne u BiH / Švedska organizacije SIDA, Hilfswerk-a, CARITAS – Švajcarski i drugi/. U 2009. godini, Švedska SIDA je izgradila 33 romska objekta u Sarajevu, u saradnji sa lokalnim vlastima.

Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH, nema podatke o broju izgrađenih stambenih jedinica, jer nije postojao sistem prikupljanja podataka u jedinstvenu bazu podataka. Zbog toga je državno ministarstvo uvelo jedinstvenu bazu prikupljanja podataka od 2009. godine i sve izgrađene i rekonstruisane romske stambene jedinice će biti unešene u tu bazu. Na ovaj način će se doći do pouzdanih statističkih podataka i izbjeći dvostruki korisnici donacija.

Na osnovu uspostavljene baze podataka i projekata za stambenu izgradnju Roma iz 2009. godine, došlo se do podatka da će biti izgrađeno/sanirano cca. 219 stambenih objekata za romske porodice.

Ustanove za smještaj djece

U FBiH, smještaj djece uz osiguranu ishranu u ustanovama predškolskog odgoja je jedno od osnovnih prava, koja u smislu Zakona o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodice sa djecom može ostvariti porodica sa djecom (član 89. tačka 7.).

Propisom kantona se bliže uređuju uvjeti, način, postupak, organi i finansiranje pomenutog prava (član 90. stav 2. Zakona o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodice).

Međutim, kao što je to slučaj i kod ostvarivanja drugih prava porodice sa djecom, zbog nedostatka sredstava u budžetima kantona postoje problemi kod ostvarivanja ovog prava.

Tako, Hercegovačko-neretvanski kanton nema propis kojim se reguliše ovo pravo, ali se na području općine Neum u 2008.godini vršila subvencija smještaja djece u obdanište u iznosu od 65,00 KM. Posavski kanton također nema propis iz ove oblasti, te se u ovom kantonu ovo pravo ne ostvaruje, kao ni u kantonima koji su donijeli zakone. Naime, subvencioniranje smještaja djece u predškolske ustanove u Kantonu 10 /Livanjski kanton/. vršeno je samo u 2007.godini, dok se kontinuirano vrši samo na području Zapadnohercegovačkog kantona i Kantona Sarajevo.

U RS, shodno članu 38. Zakona o socijalnoj zaštiti, smještaj u ustanove socijalne zaštite ostvaruje se upućivanjem korisnika u odgovarajuću ustanovu, u kojoj se obezbjeđuje zbrinjavanje (stanovanje, ishrana, odijevanje, njega, pomoć i staranje), vaspitanje i obrazovanje, osposobljavanje za određene radne aktivnosti i zdravstvena zaštita u skladu sa posebnim propisima, radno-okupacione, kulturno-zabavne i rekreativno-rehabilitacione aktivnosti i usluge socijalnog rada. Izuzetno, smještaj se može vršiti u zdravstvenoj ustanovi koja ispunjava uslove za pružanje usluga smještaja, u domovima učenika, odnosno studenata, kada se korisnik upućuje na osposobljavanje za rad. Pravo na smještaj u drugu porodicu imaju lica koja imaju pravo na smještaj u ustanovu (član 38).

Ustanove socijalne zaštite, koje obezbjeđuju smještaj djece, prema Zakonu su: dom za djecu i omladinu, dom za djecu i omladinu ometenu u razvoju, dom za tjelesno invalidnu djecu i omladinu sa očuvanim mentalnim sposobnostima, dom za vaspitanje djece i omladine, prihvatna stanica, centri za usluge i dnevno zbrinjavanje.

Dom za djecu i omladinu obezbjeđuje zbrinjavanje djece bez roditeljskog staranja i djece čiji je razvoj ometen porodičnim prilikama, do obezbjeđivanja uslova za povratak u sopstvenu porodicu ili zbrinjavanje u usvojilačkoj ili drugoj porodici, odnosno do osposobljavanja za samostalan život (član 61).

Dom za djecu i omladinu ometenu u razvoju obezbjeđuje djeci i omladini ometenoj u razvoju, stepena umjerene, teže i teške mentalne ometenosti, višestruko ometenoj u razvoju i oboljeloj od autizma: odgovarajuće oblike vaspitanja, obrazovanja i osposobljavanja za rad i radne aktivnosti, u skladu sa njihovim psihofizičkim i fizičkim sposobnostima; rad na ublažavanju ili otklanjanju posljedica u njihovom razvoju; radno angažovanje pod posebnim uslovima u skladu sa njihovom osposobljenošću za rad; potpuno i trajno zbrinjavanje (stanovanje, ishrana, njega, zdravstvena zaštita, kulturno-zabavne i druge aktivnosti) u skladu sa njihovim potrebama i psihofizičkim sposobnostima (član 62).

Dom za tjelesno invalidnu djecu i omladinu sa očuvanom mentalnim sposobnostima obezbjeđuje korisnicima smještaj, zdravstvenu zaštitu, vaspitanje, rekreativne i kulturno-zabavne aktivnosti, a u skladu sa njihovim sposobnostima i stepenom invalidnosti, i pomoći u obrazovanju i osposobljavanju za rad (član 63).

Dom za vaspitanje djece i omladine obezbjeđuje zbrinjavanje, vaspitanje i obrazovanje, profesionalno osposobljavanje i zdravstvenu zaštitu djece i omladine sa poremećajima u ponašanju (63a).

Prihvatna stanica za djecu i omladinu vrši prihvata i kratkotrajni smještaj djece i omladine koja se nađu u skitnji, prosjačenju ili drugim slučajevima u kojima je hitno potreban kratkotrajan smještaj, ishrana, primjena zdravstveno-higijenskih mjera, utvrđivanje njihovog identiteta i prebivališta, sačinjavanje nalaza o njihovom ponašanju, s ciljem da se dijete što prije vrati roditeljima ili ustanovi u kojoj je bilo smješteno ili da se uputi socijalnoj službi nadležne opštine (član 64).

RS osniva ustanove socijalne zaštite od šireg značaja koje obezbjeđuju realizaciju prava iz ovog zakona. Ustanove socijalne zaštite mogu se osnivati u javnoj, privatnoj i mješovitosti svojini (član 50. i 51).

Ministarstvo zdravlja i socijalne zaštite propisuje kriterijume i mjerila za utvrđivanje cijene usluga i utvrđuje cijene usluga za smještaj korisnika, u skladu sa zakonom, cijenom programa rada centra za socijalni rad u dijelu poslova koji se odnose na vršenje javnih ovlaštenja, kao i cijenu programa za vršenje radnog osposobljavanja korisnika u odgovarajućoj organizaciji koja obavlja poslove osposobljavanja. Nadležni organ uprave opštine propisuje kriterijume i mjerila za utvrđivanje cijene usluga i utvrđuje cijene usluga u socijalnim ustanovama koje osniva opština (član 83).

Troškove smještaja, odnosno dio troškova u ustanovi koja pruža usluge socijalne zaštite ili u drugu porodicu snosi korisnik zaštite, roditelj odnosno srodnik koji je dužan da izdržava korisnika, nadležni organ ili druga organizacija i lica koja su preuzela plaćanje troškova. Korisnik učestvuje u troškovima svim svojim prihodima sredstvima, umanjenim za iznos sredstava za lične potrebe. U troškovima smještaja korisnika učestvuju i roditelji i srodnici obavezni na izdržavanje. Kriterijume i mjerila za učešće roditelja, odnosno srodnika u troškovima smještaja u ustanovu socijalne zaštite i drugu porodicu i za određivanje iznosa sredstava za lične potrebe propisuje Ministarstvo zdravlja i socijalne zaštite (član 41).

U RS postoje: dvije ustanove za zbrinjavanje djece bez roditeljskog staranja i djece čiji je razvoj ometen porodičnim prilikama; dvije ustanove za smještaj djece i omladine ometene u razvoju (ustanova za smještaj ženske i ustanova za smještaj muške djece); i jedna ustanova za invalidnu djecu i omladinu sa očuvanim mentalnim sposobnostima.

Osnivač ovih ustanova je RS. Ministarstvo zdravlja i socijalne zaštite je u 2009.godini obezbijedilo ukupno 2.895.701,00KM za ulaganja u ustanove socijalne zaštite za (izgradnju, adaptaciju, sanaciju i opremanje ustanova socijalne zaštite, subvencionisanje dijela troškova zbrinjavanja djece u ustanovama), a 510.130,00KM za osposobljavanje za rad djece i omladine ometene u fizičkom i psihičkom razvoju.

U Zavodu za zaštitu ženske djece i omladine u Višegradu, zaključno sa 2008-om godinom, smješteno je 10 djevojčica u dobi od 10-18 godina-umjerene, teže i teške mentalne ometenosti.

U Domu za djecu i omladinu ometenu u razvoju Prijedor, zaključno sa 2008-om godinom, smješteno je 11 dječaka dobi do 19 godina. U Zavodu za slijepe i slabovidne „Budućnost“ Derвента, zaključno sa 2008-om godinom, smješteno je 35-oro djece – slijepi, slabovidni i djeca sa kombinovanim smetnjama.

U Dječijem domu „Rada Vranješević“ Banjaluka zaključno sa 2008-om godinom boravi 83 djece bez roditeljskog staranja raspoređenih u deset vaspitnih grupa – porodica.

U Dom za djecu i omladinu „Kiseljak“ Zvornik smješteno je, zaključno sa 2008-om godinom, 35-oro djece, od čega osnovnoškolskog uzrasta 30-oro i srednjoškolskog uzrasta petoro djece.

U razvijenim opštinama pri centrima za socijalni rad djeluju centri za usluge i dnevno zbrinjavanje, kao i prihvatne stanice za djecu i omladinu. Broj djece koja koriste usluge dnevnog centra, u 2009.godini je bio 95.

Smještaj u ustanove socijalne zaštite ostvaruje se upućivanjem korisnika u odgovarajuću ustanovu, u kojoj se obezbjeđuje zbrinjavanje (stanovanje, ishrana, odijevanje, njega, pomoć i staranje), vaspitanje i obrazovanje, osposobljavanje za određene radne aktivnosti i zdravstvena zaštita u skladu sa posebnim propisima, radno-okupacione, kulturno-zabavne i rekreativno-rehabilitacione aktivnosti i usluge socijalnog rada. Izuzetno, smještaj se može vršiti u zdravstvenoj ustanovi koja ispunjava uslove za pružanje usluga smještaja, u domovima učenika, odnosno studenata, kada se korisnik upućuje na osposobljavanje za rad. (član 36) Pravo na smještaj u drugu porodicu imaju lica koja imaju pravo na smještaj u ustanovu. (član 38)

U cilju osiguranja da ustanove za djecu budu prihvatljive i u dobrom stanju (obuhvaćenost u pogledu broja djece od 0 do 6 godina, broj osoba po djetetu, obučenosť osoblja, odgovarajući prostori i troškovi roditelja za brigu o djeci i dr) Ministar zdravlja i socijalne zaštite je donio Pravilnik o bližim uslovima u pogledu prostora, opreme, potrebnih stručnih i drugih radnika za osnivanje ustanova socijalne zaštite („Službeni glasnik RS“ broj 26/03), Pravilnik o kriterijumima i mjerilima za

utvrđivanje cijene usluga za smještaj korisnika, cijenu programa za vršenje radnog osposobljavanja korisnika i cijenu programa rada centara za socijalni rad („Službeni glasnik RS“ broj 83/02), Pravilnik o učešću srodnika u izdržavanju korisnika prava u socijalnoj zaštiti („Službeni glasnik RS“ broj 83/02).

Ministar svake godine propisuje cijene smještaja u ustanovama socijalne zaštite, koje imaju zaštitni karakter. Rješenjem Ministra zdravlja i socijalne zaštite („Službeni glasnik RS“ broj 123/08) utvrđene su cijene smještaja u ustanovama socijalne zaštite i to: -za maloljetna lica -595,00KM, -za punoljetna lica koja potpuno zavise od pomoći drugog lica i lica teže i teške mentalne ometenosti-650,00KM, -za punoljetna lica koja su samostalna i lica sa lakom i umjerenom mentalnom sposobnošću-595,00KM.

Vlada RS svake godine u Budžetu izdvaja određena sredstva za izgradnju, adaptaciju, sanaciju i opremanje ustanova socijalne zaštite, subvencionisanje dijela troškova zbrinjavanja djece u ustanovama, kao i za osposobljavanje za rad djece i omladine ometene u fizičkom i psihičkom razvoju.

Vlada RS usvojila je Strategiju unapređenja socijalne zaštite djece bez roditeljskog staranja sa planom akcije za period 2009-2014. Usvajanjem Strategije unapređenja socijalne zaštite djece bez roditeljskog staranja u RS sa planom akcije za period 2009-2014. i stvaranjem pretpostavki za njenu dosljednu implementaciju u praksi, Vlada RS izražava odlučnost na polju ispunjavanja obaveza preuzetih ratifikacijom međunarodnih dokumenata kao što je Konvencija UN-a o pravima djeteta i drugih značajnih dokumenata UN-a: Milenijumskih razvojnih ciljeva i Svijeta po mjeri djece). Ovaj dokument je i odgovor na obaveze proizašle iz „Akcionog plana za djecu za period 2002-2010“ u BiH koji je usvojen od strane Vijeća ministara BiH, te dokumenta Politika za zaštitu djece bez roditeljskog staranja i porodica pod rizikom od razdvajanja 2006-2016, a koji zagovaraju jačanje položaja djece, kroz animiranje svih raspoloživih resursa vladinog i nevladinog sektora, porodice i pojedinca, a sve kako bi se unaprijedili uslovi življenja u interesu razvoja djece u BiH. Akcionim planom za institucionalno zbrinjavanje djece bez roditeljskog staranja predviđene su sledeće aktivnosti: renoviranje, adaptacija, sanacija i opremanje prostora u kojima borave djeca; uvođenje standarda, normativa i procedura stručnog rada; kreiranje novih sistematizacija; dodatna edukacija postojećeg osoblja u institucijama; istraživanje potreba dodatnih usluga u zajednici; obezbjeđivanje matrijalnih i stručnih resursa u institucijama za uvođenje novih djelatnosti.

U BD, Zakon o socijalnoj zaštiti Brčko distrikta BiH („Sl. glasnik BD BiH“ broj: 1/03, 4/04), (članu 81.) predviđa mogućnost osnivanja ustanova za djecu i omladinu, odlukom Skupštine BD, za djecu bez roditeljskog staranja, za vaspitno zanemarenu i zapuštenu djecu i za djecu ometenu u fizičkom ili psihičkom razvoju, ali na području BD ne postoje takve ustanove.

Upis broja djece u predškolske ustanove (jaslice, zabavišta) na području BD uslovljen je kapacitetom stručnog kadra.

Omjer odnosa broje djece i zaposelnih u predškolskoj ustanovi:

2 vaspitača / grupa od 25 – 28 djece/. Vrste stručnog kadra zaposlenog u predškolskim ustanovama na području BD su:Vaspitači, referenti, medicinske sestre.

Raspoloživost odgovarajućim prostorima za brigu o djeci uzrasta od 0-6 godina u BD:Jaslice (1-3 godine, broj djece 140) i Zabavišta (3-6 godina, broj djece 230).

Određeno članom 52. i 53. Satuta BD („Sl. glasnik BD “ broj: 17/08), člana 11. stav (2) Zakona o Vladi BD („Sl. glasnik BD“ br. 19/07, 36/07, 38/07, 2/08, 17/08), članom 2, 3 i 7 Odluke o načinu finansiranja boravka djece u javnim predškolskim ustanovama BD, korisnici usluga smještaja i boravka djece od 3 godine do polaska u školu tj. u obdaništu plaćaju mjesečne cijene usluga za jedno dijete i to:

- a) zaposleni roditelj/roditelji.....150,00 KM
- b) Beneficirane grupe:
 - roditelj/roditelji invalidi od 1-4 kat.....100,00 KM
 - nezaposlen samohrani roditelj.....100,00 KM

Korisnici usluga smještaja i boravka djece od 1-3 godine, tj. u jaslicama plaćaju mjesečne cijene usluga za jedno dijete i to:

- a) zaposleni roditelj/roditelji..... .180,00 KM
- b) Beneficirane grupe:
 - roditelj/roditelji invalidi od 1-4 kat.....120,00 KM
 - nezaposlen samohrani roditelj..... 120,00 KM

Pravo na smještaj bez naknade:

- za djecu čiji su roditelji korisnici prava na stalnu novčanu pomoć, imaju pravo na besplatan smještaj / boravak/.

Savjetovališta za roditelje

U FBiH, Zakonom o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodice sa djecom, kao jedno od prava iz socijalne zaštite predviđene su usluge socijalnog i drugog stručnog rada (član 19. stav 1. tačka 5.). Pod tim uslugama smatra se, između ostalog, savjetodavni rad koji obavljaju ustanove u rješavanju porodičnih problema.

Pored toga, Porodičnim zakonom FBiH, propisano je da će organ starateljstva pružiti pomoć roditeljima u sređivanju njihovih socijalnih, materijalnih i osobnih prilika i odnosa, a ako interes djeteta to zahtijeva, roditelje će uputiti u savjetovalište (član 151. stav 2.).

Tako, pored centara za socijalni rad, kao organa starateljstva kojih u FBiH ima 79, podršku porodici u smislu sređivanja njihovih porodičnih prilika, pružaju i porodična savjetovališta, a Zakonom o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodice sa djecom je predviđeno da to mogu činiti i nevladine organizacije (član 4.).

Prema nepotpunim podacima, u FBiH postoji 7. porodičnih savjetovališta i to na području Hercegovačko-neretvanskog kantona tri i to:

- Savjetovalište za zaštitu braka, obitelji i djece osnovano u sklopu Centra za socijalni rad Grada Mostara,
- Obiteljsko savjetovalište osnovano u sklopu Caritasa – Mostar (NVO),
- Centar za porodicu i dijete osnovano u sklopu SOS Kinderdorf – Mostar (NVO).

Usluge ovih savjetovališta u 2009.godini koristilo je 1.505 korisnika.

- Na području Kantona Sarajevo djeluje Kantonalna Javna Ustanova „Porodično savjetovalište“ u kojem se savjetodavno – terapijski poslovi obavljaju u dva tima: Tim za brak i porodicu i Tim za djecu i adolescente. Pomentuo Savjetovalište pruža usluge i osobama sa prostora susjednih kantona.

U 2009.godini je usluge tog Savjetovališta koristilo 885 korisnika, a kroz projekte primarne prevencije (osam projekata - radionice i inetraktivna predavanja i tribine) bilo je obuhvaćeno 3.508 osoba različite životne dobi zavisno od ciljne populacije.

- Na području Zeničko-dobojskog kantona, u okviru Centra za socijalni rad Zenica djeluje „Savjetovalište za pitanja braka i porodice“, a u 2009.godini su registrirana 553 korisnika.

- U okviru Centra za socijalni rad Bosansko-podrinjskog kantona Goražde djeluje „Svjetovališta za probleme braka, porodice, djece i adolescenata“. U okviru aktivnosti Savjetovališta u 2009.godini obavljen je rad sa 56 klijenata u 315 seansi.

- Na području Tuzlanskog kantona u 2009.godini su, u saradnji sa nevladinom organizacijom „Amica EDUCA“ iz Tuzle, poduzete su aktivnosti na otvaranju Porodičnog savjetovališta koje je počelo sa radom u 2010.godine. Broj korisnika usluga porodičnog savjetovanja, koje su u okviru svojih djelatnosti provodili centri za socijalni rad i nevladine organizacije na području ovog kantona je 552.

U RS, usluge posredovanja za pitanje porodice su besplatne. U RS postoji 45 centara za socijalni rad, dok u 17 opština nisu osnovani centri, te djeluju službe socijalne zaštite u okviru administrativne službe jedinice lokalne samouprave.

U razvijenim opštinama pri centrima za socijalni rad djeluju savjetovališta.

Zakon o socijalnoj zaštiti RS (član 60.) propisuje, između ostalih i nadležnost centra za socijalni rad da pruža usluge socijalnog rada u postupku rješavanja o pravima iz oblasti socijalne zaštite, te pruža dijagnostičke usluge, provodi odgovarajući tretman, savjetodavno-terapijske usluge i stručnu pomoć korisnicima, kao i da radi na osnivanju porodičnog savjetovališta u cilju pružanja usluga porodici i pojedincu.

Centri za socijalni rad, odnosno službe socijalne zaštite u vršenju svojih zakonskih ovlašćenja često vrše posredovanje između roditelja, odnosno između roditelja i djece. Naime, centri za socijalni rad, odnosno službe socijalne zaštite provode postupak mirenja bračnih supružnika koji žele da pokrenu postupak razvoda braka, a koji imaju zajedničku maloljetnu ili usvojenu djecu, ili djecu nad kojom je produženo

roditeljsko pravo prema odredbama Porodičnog zakona RS. Postupak mirenja predstavlja oblik zaštite porodice i pokušaj očuvanja porodične zajednice. Takođe, centar za socijalni rad, odnosno služba socijalne zaštite odlučuje u slučaju neslaganja roditelja o vršenju roditeljskog prava (član 85.), te pruža pomoć roditeljima u sređivanju njihovih socijalnih, materijalnih i ličnih prilika i odnosa ili ih upućuje u odgovarajuće savjetovalište, ako to interesi djece zahtijevaju (član 95.).

Takođe, Porodični zakon RS (član 95.) propisuje da organ starateljstva pruža pomoć roditeljima u sređivanju njihovih socijalnih, materijalnih i ličnih prilika i odnosa ili ih upućuje u odgovarajuće savjetovalište, ako to interesi djece zahtijevaju.

Organ starateljstva može odrediti i stalan nadzor nad vršenjem roditeljskog prava, za vrijeme kojeg savjetima i drugim odgovarajućim metodama socijalnog rada pomaže roditelje u vršenju roditeljskog prava, poziva roditelje radi dogovora o vršenju roditeljskog prava, obilazi roditelje i djecu, poziva roditelje i djecu na redovne periodične sastanke u prostorijama organa starateljstva i slično.(član 96. i 97.stav 2)

U BD, Pododjeljenje za socijalnu zaštitu /tj. Centar za socijalni rad/ u BD pruža usluge savjetovališta, kao savjetodavna služba a pružatelj savjetodavnih usluga je stručni tim - /pedagog, psiholog, soc.radnik/ okviru redovnih radnih aktivnosti Pododjeljenja za socijalnu zaštitu.

Osim Pododjeljenja za socijalnu zaštitu, postoje u BD registrovano 11. udruženja koja predstavljaju porodice i pružaju im savjetodavnu i stručnu pomoć, psihosocijalni tretman ili humanitarnu pomoć porodicama, registrovane kod Osnovnog suda BD.

Većina ovih udruženja su u međusobnoj koordinaciji i saradnji sa međunarodnim organizacijama (OHR, OSCE i sl.).

Pravna zaštita

Specifična pravna zaštita porodice u BiH, sadržana je u Porodičnim zakonima FBiH, RS i BD u kojim su regulisana pitanja porodice, braka, roditelja i djece, usvojenja, izdržavanja, imovinskih odnosa, postupci pred nadležnim organima u vezi bračnih i vanbračnih odnosa. Porodični zakoni daju i definiciju porodice.

U FBiH, Porodičnim zakonom FBiH („Službene novine FBiH“, broj 36/05) uređeni su porodica, brak i pravni odnosi u braku, odnosi roditelja i djece, usvojenje, starateljstvo, pravni učinci vanbračne zajednice žene i muškarca, prava i dužnosti članova porodice u FBiH, te postupci nadležnih organa u vezi sa bračnim i porodičnim odnosima (član 1.).

Porodica u smislu ovog Zakona, jeste životna zajednica roditelja i djece i drugih krvnih srodnika, srodnika po tazbini, usvojlaca i usvojenika i osoba iz vanbračne zajednice ako žive u zajedničkom domaćinstvu (član 2. stav 1.).

Uređenje odnosa u porodici (član 2. stav 2.) zasniva se na: zaštiti privatnosti porodičnog života; ravnopravnosti, međusobnom pomaganju i poštovanju članova porodice; obavezi roditelja da osiguraju zaštitu interesa i dobrobiti djeteta i njihovoj; odgovornosti u podizanju, odgoju i obrazovanju djeteta; obavezi države da osigura zaštitu porodice i djeteta.

Zakonom je propisano da su bračni partneri ravnopravni u braku i sporazumno i ravnopravno odlučuju o rađanju i podizanju djece, o uređenju međusobnih odnosa i obavljanju poslova u bračnoj, odnosno porodičnoj zajednici (član 30. st. 1. i 4.).

Vanbračna zajednica, u smislu ovog Zakona je zajednica života muškarca i žene koji nisu u braku ili vanbračnoj zajednici sa drugom osobom, koja najmanje traje tri godine ili kraće ako je u njoj rođeno zajedničko dijete (član 3.).

Odredbama Porodičnog zakona koje se odnose na lična prava i dužnosti bračnih partnera (Poglavlje 5. čl. 30. – 44.) propisano je:

Bračni partneri ravnopravni su u braku.

Bračni partneri dužni su jedan drugome biti vjerni, uzajamno se poštovati i pomagati.

Bračni partneri sporazumno određuju mjesto stanovanja.

Bračni partneri sporazumno i ravnopravno odlučuju o rađanju i podizanju djece, o uređenju međusobnih odnosa i obavljanju poslova u bračnoj, odnosno porodičnoj zajednici.

Također je omogućeno da se budući bračni partneri mogu sporazumjeti da će nakon sklapanja braka: svaki bračni partner zadržati svoje prezime; kao zajedničko prezime uzeti prezime jednog od njih; kao zajedničko uzeti prezimena oba bračna partnera, o čijem će se redoslijedu sporazumjeti; svaki od njih ili samo jedan bračni partner svom prezimenu dodati prezime drugog bračnog partnera; svaki od njih ili samo jedan bračni partner prezimenu bračnog partnera dodati svoje prezime.

Svaki bračni partner može tražiti razvod braka ako su bračni odnosi teško i trajno poremećeni, s tim da muž nema pravo na tužbu za razvod braka za vrijeme trudnoće žene ili dok njihovo dijete ne navrší tri godine života.

Bračni partneri mogu imati bračnu stečevinu i posebnu imovinu (član 250.) i u jednakim su dijelovima suvlasnici u bračnoj stečevini, ako nisu drugačije dogovorili (član 252. stav 1.). Bračnu stečevinu čine imovina koju su bračni partneri stekli radom za vrijeme trajanja bračne zajednice, kao i prihodi iz te imovine (član 251. stav 1.).

Roditelji su zajednički i prvenstveno odgovorni za razvoj i odgoj djeteta i treba da osiguraju zaštitu djeteta koja je nužna za njegovu dobrobit (član 130.).

Roditelji se zajednički, sporazumno i ravnopravno staraju o djetetu, osim ako je drukčije uređeno zakonom (član 141. stav 1.).

U slučaju spora između roditelja o ostvarivanju roditeljskog staranja, odluku donosi sud u vanparničnom postupku na prijedlog roditelja, djeteta koje je sposobno shvatiti značenje i pravne posljedice svojih radnji, ili organa starateljstva na čijem području dijete ima prebivalište (član 141. stav 3.).

Sud također donosi i odluku o tome sa kojim će roditeljem živjeti dijete, ako roditelji ne žive u porodičnoj zajednici (član 142. stav 2.).

Ako ne žive sa djetetom oba roditelja dužna su održavati osobne odnose i neposredne kontakte sa djetetom i poštovati veze djeteta sa drugim roditeljem ukoliko sud ne odredi drukčije (član 140. stav 2.).

U odluci o staranju o djetetu, sud će odrediti način održavanja osobnih odnosa i neposrednih kontakata djeteta sa roditeljem sa kojim ne živi (član 145. stav 1.).

U donošenju navedenih odluka sud će uvažiti sporazum roditelja, ako je on u najboljem interesu djeteta (čl. 142. stav 7. i 145. stav 2.). Ako roditelji nisu postigli sporazum o tome sa kojim će roditeljem dijete živjeti, sud će ih uputiti osobi ovlaštenoj za posredovanje (član 142. stav 7.).

Dužnost i pravo roditelja je da u skladu sa odredbama ovog Zakona, upravljaju imovinom djeteta do njegovog punoljetstva, u njegovom interesu, osim onom koju je maloljetnik stekao radom (član 139.).

Za pružanje stručne pomoći i zaštite prava i interesa djeteta i ostalih članova porodice, za rješavanje sporova između članova porodice, kao i u svim slučajevima poremećenih odnosa nadležan je centar za socijalni rad kao organ starateljstva, sud i osoba ovlaštena za posredovanje (član 5. stav 1. PZFBiH).

Porodičnim zakonom RS („Službeni glasnik RS“ br. 54/02 i 41/08), uređeni su porodično pravni odnosi između bračnih supružnika, roditelja i djece, usvojioca i usvojenika, staraoca i šticećenika i odnosi između srodnika u bračnoj, vanbračnoj ili usvojeničkoj porodici, te postupci nadležnih organa u vezi s porodičnim odnosima i starateljstvom (član 1).

Prema odredbama člana 2. ovog Zakona, porodica se definiše kao životna zajednica roditelja i djece i drugih srodnika.

Pravo da se slobodno donese odluku o zasnivanju braka, o zasnivanju porodice, rađanju djece, prava i dužnosti roditelja i djece jednih prema drugima, te staranje državnih institucija za porodicu (pružanje usluga i zaštite porodici), regulisana su zakonskim odredbama i garantuju se svakom građaninu/ki RS.

Porodicu, prema članu 6. Zakona o dječijoj zaštiti RS („Službeni glasnik RS“ br. 04/02, 17/08,01/09), čine bračni, odnosno vanbračni drugovi, djeca (bračna, vanbračna, usvojena i pastorčad kao i djeca stavljena pod starateljstvo i uzeta na izdržavanje) i srodnici u pravoj liniji, a u pobočnoj do drugog stepena srodstva, pod uslovom da žive u zajedničkom domaćinstvu.

Oblast braka i bračnih odnosa regulisana Porodičnim zakonom RS, definiše brak kao zakonom uređenu zajednicu života žene i muškarca. Svakom licu koje je napunilo 18 godina zakonom je odobreno da može zaključiti brak. Brak se zasniva na slobodnoj odluci muškarca i žene da zaključe brak, na ravnopravnosti bračnih supružnika, međusobnom poštovanju i uzajamnom pomaganju. Odluke u vezi sa mjestom stanovanja, o podizanju zajedničke djece i o načinu uređenja odnosa i obavljanja poslova koji se tiču bračne, odnosno porodične zajednice, supružnici donose sporazumno.

U pogledu prava na međusobno izdržavanje i drugih imovinsko-pravnih odnosa, zajednica života žene i muškarca koja nije pravno uređena na način propisan ovim zakonom (vanbračna zajednica) izjednačena je sa bračnom zajednicom.

Zakonom je regulisano u kojim slučajevima se ne može zaključiti brak, odnosno koje su to smetnje za zaključenje braka, kada bračna zajednica prestaje, u kojim slučajevima se brak može poništiti i kada bračni supružnik može tražiti prestanak braka (član 29-36).

Smetnje za zaključenje braka zakonom su definisane: ako brak nije zaključen u cilju zajedničkog života bračnih supružnika, ako je na njegovo zaključenje bračni supružnik pristao u strahu, ako je na njegovo zaključenje supružnik pristao u zabludi o ličnosti drugog bračnog supružnika ili njegovoj bitnoj osobini (kada je bračni supružnik mislio da stupa u brak sa jednim licem, a stupio je u brak sa drugim, kada se radi o osobini odnosno okolnosti koja bi drugog bračnog supružnika odvratila od zaključenja braka da je za nju znao), dok traje jedan brak, drugi se ne može zaključiti, lice koje iz određenih zdravstvenih razloga nije sposobno za rasuđivanje, krvni srodnici u prvoj liniji (brat i sestra, brat i sestra po ocu ili majci, stric i sinovica, ujak i sestričina, tetka i bratić/sestrić, djeca braće i sestara, kao ni djeca braće i sestara po ocu i majci), kada je u pitanju potpuno usvojenje ili vanbračno srodstvo sve ove prethodne odredbe se primjenjuju, zaključiti brak ne mogu srodnici po tazbini (svekar i snaha, zet i tašta, očuh i pastorka, maćeha i pastorak), bez obzira da li je brak usljed čijeg su zaključenja došli u srodstvo, prestao, kao ni lica mlađa od 18 godina.

Brak prestaje smrću bračnog supružnika, proglašenjem nestalog bračnog supružnika umrlim, poništenjem i razvodom braka (član, 44).

Brak će biti poništen ako se utvrdi da prilikom njegovog zaključenja postojala neka od bračnih smetnji: ako brak nije zaključen u cilju zajednice života bračnih supružnika (član 29.) i ako lice nije navršilo 18 godina života (član 36).

Bračni supružnik može tražiti razvod braka ako su bračni odnosi teško i trajno poremećeni, usljed čega je zajednički život postao nepodnošljiv (član, 52).

Shodno članu 52. u cilju zaštite majke/porodilje i djeteta do jedne godine života zakonom je utvrđeno da muž/otac nema pravo na tužbu za razvod braka za vrijeme trudnoće žene i dok njihovo dijete ne navrši godinu dana života. Takođe, imajući u

vidu da su prava i interesi djece na prvom mjestu, zakonom je regulisano da sud ne može razvesti brak na osnovu sporazuma bračnih supružnika ako oni imaju zajedničku maloljetnu ili usvojenu djecu ili djecu nad kojom je produženo roditeljsko pravo. U ovom slučaju, supružnici prije podnošenja tužbe ili zajedničkog prijedloga za razvod braka obavezni su da pred nadležnim organom starateljstva pokrenu postupak mirenja.

Presudom kojom se brak poništava ili se razvodi, sud po službenoj dužnosti odlučuje o zaštiti, vaspitanju i izdržavanju zajedničke djece, kao i o izdržavanju bračnog supružnika, ako je on to zahtijevao (član 72).

Kada su u pitanju i drugi pravni propisi RS (Zakon o penzijskom i invalidskom osiguranju, Zakon o stambenim odnosima i sl.), kod utvrđivanja pojedinih prava i obaveza, porodica se definiše u smislu određivanja šireg kruga srodnika. Širi krug srodnika definiše i Zakon o zaštiti od nasilja u porodici.

RS ima izgrađen sistem institucija koje pružaju pomoć, usluge i zaštitu porodici, jer je i zakonskim propisima utvrđeno da država obezbjeđuje posebnu zaštitu porodici, majci i djetetu u skladu sa međunarodno priznatim ljudskim pravima i osnovnim slobodama.

U provođenju zaštite porodice i zaštite prava djeteta važno je napomenuti da u BiH postoji institucija Ombudsmana za ljudska prava BiH sa odjelom za prava djeteta i Ombudsman za djecu RS.

Oblast braka i bračnih odnosa u RS regulisana je Porodičnim zakonom, kojim se brak definiše kao zakonom uređena zajednica života žene i muškarca. Svakom licu koje je napunilo 18 godina zakonom je odobreno da može zaključiti brak. Brak se zasniva na slobodnoj odluci muškarca i žene da zaključe brak, na ravnopravnosti bračnih supružnika, međusobnom poštovanju i uzajamnom pomaganju. Odluke u vezi sa mjestom stanovanja, o podizanju zajedničke djece i o načinu uređenja odnosa i obavljanja poslova koji se tiču bračne, odnosno porodične zajednice, supružnici donose sporazumno.

U pogledu prava na međusobno izdržavanje i drugih imovinsko-pravnih odnosa, „zajednica života žene i muškarca koja nije pravno uređena na način propisan ovim zakonom (vanbračna zajednica) izjednačena je sa bračnom zajednicom“.

Zakonom je regulisano u kojim slučajevima se ne može zaključiti brak, odnosno koje su to smetnje za zaključenje braka, kada bračna zajednica prestaje, u kojim slučajevima se brak može poništiti i kada bračni supružnik može tražiti prestanak braka (član 29-36).

Smetnje za zaključenje braka zakonom su definisane: ako brak nije zaključen u cilju zajedničkog života bračnih supružnika, ako je na njegovo zaključenje bračni supružnik pristao u strahu, ako je na njegovo zaključenje supružnik pristao u zabludi o ličnosti drugog bračnog supružnika ili njegovoj bitnoj osobini (kada je bračni supružnik mislio da stupa u brak sa jednim licem, a stupio je u brak sa drugim, kada

se radi o osobini odnosno okolnosti koja bi drugog bračnog supružnika odvratila od zaključenja braka da je za nju znao), dok traje jedan brak, drugi se ne može zaključiti, lice koje iz određenih zdravstvenih razloga nije sposobno za rasuđivanje, krvni srodnici u prvoj liniji (brat i sestra, brat i sestra po ocu ili majci, stric i sinovica, ujak i sestričina, tetka i bratić/sestrić, djeca braće i sestara, kao ni djeca braće i sestara po ocu i majci), kada je u pitanju potpuno usvojenje ili vanbračno srodstvo sve ove prethodne odredbe se primjenjuju, zaključiti brak ne mogu srodnici po tazbini (svekar i snaha, zet i tašta, očuh i pastorka, maćeha i pastorak), bez obzira da li je brak usljed čijeg su zaključenja došli u srodstvo, prestao, kao ni lica mlađa od 18 godina.

Brak prestaje smrću bračnog supružnika, proglašenjem nestalog bračnog supružnika umrlim, poništenjem i razvodom braka (član, 44).

Brak će biti poništen ako se utvrdi da prilikom njegovog zaključenja postojala neka od bračnih smetnji: ako brak nije zaključen u cilju zajednice života bračnih supružnika (član 29.) i ako lice nije navršilo 18 godina života (član 36.).

Bračni supružnik može tražiti razvod braka ako su bračni odnosi teško i trajno poremećeni, usljed čega je zajednički život postao nepodnošljiv (član, 52).

Shodno članu 52. u cilju zaštite majke/porodilje i djeteta do jedne godine života zakonom je utvrđeno da muž/otac nema pravo na tužbu za razvod braka za vrijeme trudnoće žene i dok njihovo dijete ne navrši godinu dana života. Takođe, imajući u vidu da su prava i interesi djece na prvom mjestu, zakonom je regulisano da sud ne može razvesti brak na osnovu sporazuma bračnih supružnika ako oni imaju zajedničku maloljetnu ili usvojenu djecu ili djecu nad kojom je produženo roditeljsko pravo. U ovom slučaju, supružnici prije podnošenja tužbe ili zajedničkog prijedloga za razvod braka obavezni su da pred nadležnim organom starateljstva pokrenu postupak mirenja.

Presudom kojom se brak poništava ili se razvodi, sud po službenoj dužnosti odlučuje o zaštiti, vaspitanju i izdržavanju zajedničke djece, kao i o izdržavanju bračnog supružnika, ako je on to zahtijevao (član 72.) U tom postupku obavezno je učešće organa starateljstva.

Porodičnim zakonima DB („Službeni glasnik BD“ ; broj 23/07) uređeni su porodično-pravi odnosi između bračnih partnera, roditelja i djece, usvojitilja i usvojenika, staratelja i štitenika i odnosi između srodnika u bračnoj, vanbračnoj i usvojiteljskoj porodici, te postupci nadležnih organa s vezi porodično-pravnim odnosima i starateljstvo (član 1).

Porodica u smislu ovog Zakona, jeste životna zajednica roditelja i djece i drugih srodnika, (član 2. stav 1.).

Uređenje odnosa u porodici (član 2. stav 2.) zasniva se na: zaštiti privatnosti porodičnog života; ravnopravnosti, međusobnom pomaganju i poštovanju članova porodice; obavezni roditelja da osiguraju zaštitu interesa i dobrobiti djeteta i njihovoj

odgovornosti u podizanju, odgoju i obrazovanju djeteta; obavezi BD da osigura zaštitu porodice majke i djeteta shodno međunarodnim konvencijama; pružanje starateljske zaštite djeci bez roditeljskog staranja;

Shodno odredbama Porodičnog zakona BD, brak je uređena zajednica života muškarca i žene, zasniva se na slobodnoj odluci, ravnopravnosti bračnih partnera i međusobnom poštovanju i uzajamnom pomaganju, i sklapa se pred nadležnim matičarem (član 4-6).

Porodičnim zakonom BD propisano je da je za pružanje stručne pomoći i zaštite prava i interesa djeteta i stalih članova porodice, rješavanje sporova između članova porodice, kao i u svim slučajevima poremećenih porodičnih odnosa, nadležan Odjel za zdravstvo i ostale usluge- Pododjel za socijalnu zaštitu BD, kao organ starateljstva (član 2. stav 3.).

Smetnje za sklapanje braka i zabrane za sklapanje braka (član 19-38) propisuju razloge kad brak nije valjan /ako je skopljen pod strahom, prijetnjom ili u zabludi, ako raniji brak nije prestao, zbog duševne bolesti, duševne nerazvijenosti, nesposobnosti za rasuđivanje, ako lice nije napunilo 18 godina života, osim u slučaju kad je u vanparničnom postupku sud dozvolio licu starijem od 16 godina sklapanje braka, zaključenje braka među srodnicima, usvojiocima i usvojenicima, štčenicima i starateljima), razloge za prestanak braka, poništenje braka i razvod braka (član 39-41).

Porodičnim zakonom BD, propisano je da su roditelji zajednički dužni brinuti o životu i zdravlju djeteta i prvenstveno su odgovorni za razvoj i odgoj koja je nužna za njegovu dobrobit u najboljem interesu djeteta (član 112-113).

Organ starateljstva odlučuje o tome sa kojima će roditeljem djetete živjeti u slučaju spriječenosti jednog od roditelja, o odgovornosti, dužnostima i pravima svakog roditelja prema djetetu, te o smještaju djeteta u drugu porodicu ako su oba roditelja nesposobna ili spriječena da se staraju o djetetu (član 125.).

U slučaju spora između roditelja o ostvarivanju roditeljskog staranja, odluku donosi organ starateljstva na čijem području dijete ima prebivalište (član 124), a u slučaju izmjenjenih okolnosti sud će po tužbi jednog od roditelja ili na zahtjev organa starateljstva donijeti novu odluku o staranju o djetetu (član 126.) .

Bračni partneri mogu imati bračnu stečevinu koju su stekli za vrijeme trajanja bračne zajednice kao i prihod te imovine ili posebnu imovinu i u jednakim dijelovima su suvlasnici bračne stečevine, ako nisu drugačije ugovorili (član 227.- 229.).

Vanbračna zajednica, kao zajednica života žene i muškarca koji nisu u braku je izjednačena s bračnom zajednicom u pogledu prava na međusobno izdržavanje i druge imovinsko-pravne odnose shodno odredbama ovog zakona (član 5).

Osim Porodičnim zakonima FBiH, RS i BD, definicija porodice u bh zakonodavstvu data je i u Zakonima o socijalnoj zaštiti, Zakonima o dječijoj zaštiti, Zakonima o

penzijsko-invalidskom osiguranju, Zakonima o zdravstvenoj zaštiti i Zdravstvenom osiguranju i dr. u smislu definisanja lica koja čine porodicu a radi ostvarivanja i zaštite određenih prava.

U sva tri Porodična zakona u BiH, osim obaveze i dužnosti roditelja roditelja da brinu o djeci i izdržavaju ih, navedeni zakoni propisuju i obavezu punoljetne djece da izdržavaju svoje roditelje koja su nesposobna za rad, nemaju sredstava za izdržavanje ili ih ne mogu ostvariti iz svoje imovine.

Službe za posredovanje

U FBiH, osoba ovlašćena za posredovanje je nadležna za pružanje stručne pomoći i rješavanje spora između članova porodice.

Shodno članu 45. stav 1. Porodičnog zakona FBiH, prije pokretanja postupka za razvod braka bračni partner ili oba bračna partnera koji imaju djecu nad kojom ostvaruju roditeljsko staranje dužni su podnijeti zahtjev za posredovanje fizičkom ili pravnom licu ovlašćenom za posredovanje.

Zahtjev za posredovanje mogu podnijeti i bračni partneri koji nemaju djecu nad kojom ostvaruju roditeljsko staranje (član 45. stav 3.) .

U postupku posredovanja ovlašćena osoba nastojat će ukloniti uzroke koji su doveli do poremećenih bračnih odnosa i izmiriti bračne partnere. Prema potrebi preporučit će im da se obrate savjetovalištim ili drugim ustanovama koje im mogu dati potreban savjet (član 48. stav 1.) .

Ako se u postupku posredovanja bračni partneri ne izmire, ovlašćena osoba nastojat će da se oni sporazumiju o tome sa kim će živjeti njihovo maloljetno dijete ili dijete nad kojim se ostvaruje roditeljsko staranje nakon punoljetstva, o njegovim osobnim odnosima sa roditeljem sa kojim neće živjeti, o njegovom izdržavanju i o ostalim sadržajima roditeljskog staranja (član 50. stav 1.).

Ako bračni partneri ne postignu sporazum o navednim pitanjima, ili postignuti sporazum ne odgovara interesima djeteta, organ starateljstva će na zahtjev osobe ovlašćene za posredovanje ili po službenoj dužnosti odlučiti o tim pitanjima (član 50. stav 2.).

U FBiH postoje 93 izabrana fizička i pravna lica ovlašćena za posredovanje između bračnih partnera prije pokretanja postupka za razvod braka, ali ne postoje podaci o broju obavljenih posredovanja i koliko je od tog broja bilo uspješnih.

S obzirom da Porodični zakon FBiH ne sadrži odredbe kojima se reguliše način plaćanja za obavljeno posredovanje, postoji neujednačenost oko naplate pomenutih usluga.

Porodičnim zakonom FBiH, je propisano da dijete ima pravo živjeti sa roditeljima. Ako ne živi sa oba ili sa jednim roditeljem, pravo je djeteta da redovno održava

osobne odnose i neposredne kontakte sa roditeljem sa kojim ne živi. Dijete ima pravo održavati osobne odnose i neposredne kontakte i sa nenom/bakom i djedom (član 124. stav 2.). Istim članom stav 3. propisano je da dijete ima pravo na zaštitu od nezakonitog miješanja u njegovu privatnost i porodicu. Održavanje osobnih odnosa i neposrednih kontakata djeteta sa roditeljem može se ograničiti ili zabraniti samo radi zaštite interesa djeteta (član 145. stav 3.).

Shodno navedenom i dijete koje je smješteno u drugu porodicu ili ustanovu ima pravo održavati osobne odnose sa roditeljima odnosno nenom/bakom i djedom, ukoliko to nije protivno njegovim interesima, na način kako to odluči sud u skladu sa odredbama Porodičnog zakona FBiH.

U RS postoji 45 centara za socijalni rad, dok u 17 opština nisu osnovani centri, te djeluju službe socijalne zaštite u okviru administrativne jedinice lokalne samouprave. Usluge posredovanja za pitanje porodice su besplatne.

Shodno članu 72. Porodičnog zakona RS u slučaju razvoda braka ili poništenja braka, sud po službenoj dužnosti odlučuje o zaštiti vaspitanju i izdržavanju zajedničke djece. U tom postupku obavezno je i učešće organa starateljstva radi zaštite interesa djece (član 73.) i sud poziva organ starateljstva na sva ročišta i dostavlja mu sve odluke u trom postupku.

Porodični zakon RS propisuje da organ starateljstva pruža pomoć roditeljima u sređivanju njihovih socijalnih, materijalnih i ličnih prilika i odnosa ili ih upućuje u odgovarajuće savjetovalište, ako to interesi djece zahtijevaju (član 95).

Organ starateljstva može odrediti i stalni nadzor nad vršenjem roditeljskog prava, za vrijeme kojeg savjetima i drugim odgovarajućim metodama socijalnog rada pomaže roditelje u vršenju roditeljskog prava, poziva roditelje radi dogovora o vršenju roditeljskog prava, obilazi roditelje i djecu, poziva roditelje i djecu na redovne periodične sastanke u prostorijama organa starateljstva i slično.(član 96. i 97.stav 2)

Centri za socijalni rad, odnosno službe socijalne zaštite u vršenju svojih zakonskih ovlašćenja često vrše posredovanje između roditelja, odnosno između roditelja i djece. Naime, centri za socijalni rad, odnosno službe socijalne zaštite provode postupak mirenja bračnih supružnika koji žele da pokrenu postupak razvoda braka, a koji imaju zajedničku maloljetnu ili usvojenu djecu, ili djecu nad kojom je produženo roditeljsko pravo. (član 57. Porodičnog zakona RS).

Postupak mirenja predstavlja oblik zaštite porodice i pokušaj očuvanja porodične zajednice. Takođe, centar za socijalni rad, odnosno služba socijalne zaštite odlučuje u slučaju neslaganja roditelja o vršenju roditeljskog prava (član 85.), te pruža pomoć roditeljima u sređivanju njihovih socijalnih, materijalnih i ličnih prilika i odnosa ili ih upućuje u odgovarajuće savjetovalište, ako to interesi djece zahtijevaju(član 95).

U BD poslove Centra za socijalni rad obavlja Pododjel za socijalnu zaštitu –Služba za zaštitu porodice i djece.

Shodno odredbama (član 42-47) Porodičnog zakona BD („Službeni glasnik BD BiH“ broj 23/07) u slučaju tužbe ili sporazumnog prijedloga za razvod braka u kojem partneri imaju malodobnu djecu /zajedničku, usvojenu ili nad kojom je produženo roditeljsko staranje / sud će od Organa starateljstva zatražiti da pokuša mirenje bračnih partnera. Organ starateljstva je u roku od dva mjeseca dužan provesti postupak mirenje, ukoliko do istog ne dođe nastojat će sa roditeljima postići sporazum o zaštiti, odgoju i izdržavanju malodobne djece. O svemu se sačinjava zapisnik.

Organ starateljstva dužan je po službenoj dužnosti preduzeti potrebne mjere radi zaštite prava i najboljih interesa djeteta a na osnovu neposrednih saznanja i obavijesti.

Ukoliko do sporazuma ne dođe Organ starateljstva je dužan obaviti razgovore sa malodobnom djecom, cijeniti ili poštovati njihovo mišljenje, te sudu dostaviti mišljenje sa prijedlogom o povjeri malodobne djece.

Shodno članu 133. Porodičnog zakona BD organ starateljstva će o okolnostima važnim za odlučivanje saslušati maloljetno dijete, ako je ono u stanju shvatiti o čemu se radi. Mišljenje maloljetnog djeteta će se posebno uvažiti i cijeniti u slučaju preduzimanja mjera kojim se dijete odvaja od roditelja.

Ovakva odredba je predviđena i Porodičnim zakonima FBiH i RS.

Postupak posredovanja/mirenja se vodi u stručnom timu /psiholog, pedagog, socijalni radnik/, s ciljem utvrđivanja i saniranja uzroka i nesuglasica između bračnih partnera i izdržavanja djece.

Osnovni sud može preporučiti da se bračni partneri obrate drugim ustanovama ili porodičnim savjetovaništima / u BD ne postoje porodična savjetovaništa/.

Nasilje u porodici

Zakon o ravnopravnosti spolova u BiH („Službeni glasnik BiH“, br. 16/03, 102/09) prepoznaje nasilje u porodici kao oblik nasilja na osnovu spola, uređuje, promovira i štiti ravnopravnost spolova i garantuju jednake mogućnosti svim građanima, kako u javnoj tako i u privatnoj sferi društva, te sprečava direktna i indirektna diskriminacija zasnovana na spolu.

Zakonom o izmjenama i dopunama zakona o ravnopravnosti spolova u BiH članom 6. se propisuje:

- (1) Nasilje po osnovu spola je zabranjeno.
- (2) Nasilje po osnovu spola je svako djelovanje kojim se nanosi ili može biti nanijeta fizička, psihička, seksualna ili ekonomska šteta ili patnja, kao i prijetnja takvim djelovanjem koje sputavaju osobu ili grupu osoba da uživa u svojim ljudskim pravima i slobodama u javnoj i privatnoj sferi života.

- (3) Nasilje po osnovu spola uključuje, ali se ne ograničava, na
- a) nasilje koje se dešava u porodici ili domaćinstvu;
 - b) nasilje koje se dešava u široj zajednici;
 - c) nasilje koje počine ili toleriraju organi vlasti i drugi ovlašteni organi i pojedinci;
 - d) nasilje po osnovu spola u slučaju oružanih sukoba.
- (4) Nadležne vlasti obavezne su poduzeti odgovarajuće mjere radi eliminacije i sprečavanja nasilja po osnovu spola u javnoj i privatnoj sferi života, te osigurati instrumente pružanja zaštite, pomoći i naknade žrtvama.
- (5) Nadležne vlasti obavezne su poduzeti odgovarajuće mjere, uključujući a ne ograničavajući se, na oblast obrazovanja radi eliminacije predrasuda, običaja i svih drugih praksi baziranih na ideji inferiornosti ili superiornosti bilo kojeg spola, kao i na stereotipnim ulogama osoba muškog i ženskog spola. Ovo uključuje, ali nije ograničeno na edukaciju i podizanje svijesti među državnim službenicima, u javnosti i na druge načine.

Krivični zakon FBiH („Službene novine FBiH”, broj 36/03, 37/03, 21/04, 69/04, 18/05) u čl. 222. propisuje krivično djelo nasilja u porodici: (1) Ko nasiljem, drskim ili bezobzirnim ponašanjem ugrožava mir, tjelesnu cjelovitost ili psihičko zdravlje člana svoje porodice, kaznit će se novčanom kaznom ili kaznom zatvora do jedne godine. (2) Ko krivično djelo iz stava 1. ovog člana učini prema članu porodice s kojim živi u zajedničkom kućanstvu, kaznit će se novčanom kaznom ili kaznom zatvora do tri godine. (3) Ako je pri učinjenju krivičnog djela iz st. 1. i 2. ovog člana upotrijebljeno oružje, opasno oruđe ili drugo sredstvo prikladno teško ozlijediti tijelo ili narušiti zdravlje, Kazniti će se kaznom zatvora od tri mjeseca do tri godine. (4) Ako je krivičnim djelom iz st. od 1. do 3. ovog člana član porodice teško tjelesno ozlijeđen ili mu je zdravlje teško narušeno, ili ako je krivično djelo iz st. od 1. do 3. ovog člana učinjeno prema djetetu ili maloljetniku, kaznit će se kaznom zatvora od jedne do pet godina. (5) Ako je krivičnim djelom iz st. od 1. do 4. ovog člana prouzrokovana smrt člana porodice, kaznit će se kaznom zatvora od dvije do petnaest godina. (6) Ko usmrti člana i kojeg je prethodno zlostavljao, kaznit će se kaznom zatvora najmanje deset godina ili kaznom dugotrajnog zatvora.

Krivični zakon BD (“Službeni glasnik BD BiH” br. 10/03, 45/04 i 06/05) u članu 218. propisuje krivično djelo nasilje u porodici na isti način kao i Krivični zakon FBiH.

U Krivičnom zakonu FBiH predviđena su sljedeća krivična djela koja se mogu dovesti u vezu sa nasiljem u porodici: dvobračnost, omogućavanje sklapanja nedozvoljenog braka, vanbračna zajednica sa mlađim maloljetnikom, oduzimanje djeteta ili maloljetnika, napuštanje djeteta, povreda porodičnih obaveza, nasilje u porodici, izbjegavanje izdržavanja, spriječavanje i neizvršavanje mjera za zaštitu maloljetnika, prenošenje zarazne bolesti, prenošenje spolne bolesti, ubistvo, učestvovanje u samoubistvu, ugrožavanje sigurnosti, rodoskrvnuće, silovanje dr.

Po kojem će od navedenih oblika, nadležno tijelo (policija, tužilaštvo, sud) izvršiti kvalifikaciju zavisi od obilježja konkretnog djela, uz mogućnost da se primjenom instituta idealnog sticanja, jednom djelu odredi više pravnih kvalifikacija, među kojima može da bude i oblik predviđen Zakonom o ravnopravnosti spolova u BiH, koji obuhvata kao inkriminisanu radnju nasilje na osnovu spola. Nadležno tijelo može kvalifikovati radnju krivičnog djela i isključivo kao nasilje na osnovu spola, te tako upotrebiti samo pravnu kvalifikaciju krivičnog djela iz Zakona o ravnopravnosti spolova u BiH, za koje je zapriječena kazna zatvora u trajanju od šest mjeseci do pet godina.

Osnovni razlog zbog kojeg se pristupilo donošenju Zakona o zaštiti od nasilja u porodici je osiguranje žrtve nasilja u porodici po hitnom postupku, tako da zaštitne mjere predstavljaju ključni element zaštite žrtve nasilja u porodici. Četiri navedene zaštitne mjere (udaljenje iz stana, kuće ili nekog drugog stambenog prostora i zabrana vraćanja u stan, kuću ili neki drugi stambeni prostor; Zabrana približavanja žrtvi nasilja; Osiguranje zaštite osobi izloženoj nasilju; Zabrana uznemiravanja ili uhođenja osobe izložene nasilju) su u funkciji direktne zaštite žrtve nasilja, a druge dvije (Obavezni psihosocijalni tretman; Obavezno liječenje od ovisnosti) su usmjerene na liječenje nasilne osobe s ciljem otklanjanja nasilničkog ponašanja.

Krivični zakon RS ("Službeni glasnik RS", broj 49/03, 108/04, 37/06 i 70/06) u članu 208. propisuje krivično djelo nasilje u porodici (1) Ko primjenom nasilja, drskim ili bezobzirnim ponašanjem ugrožava spokojstvo, tjelesni integritet ili duševno zdravlje člana porodice ili porodične zajednice, kaznit će se novčanom kaznom ili zatvorom do dvije godine. (2) Ako je pri izvršenju djela iz stava 1. ovog člana korišćeno oružje, opasno oruđe ili drugo sredstvo podobno da tjelo teško povredi ili zdravlje naruši, učinilac će se kazniti zatvorom od tri mjeseca do tri godine. (3) Ako je usljed djela iz stava 1. i 2. ovog člana nastupila teška tjelesna povreda ili teško narušenje zdravlja ili su ona činjena prema maloljetnom licu, učinilac će se kazniti zatvorom od jedne do pet godina. (4) Ako je usljed djela iz prethodnih stavova nastupila smrt člana porodice ili porodične zajednice, učinilac će se kazniti zatvorom od dvije do dvanaest godina. (5) Ko liši života člana porodice ili porodične zajednice kojeg je prethodno zlostavljao, kazniće se zatvorom najmanje deset godina. (6) Pod porodicom ili porodičnom zajednicom u smislu ovog djela podrazumjevaju se i bivši supružnici i njihova deca, kao i roditelji bivših supružnika.

Zakon o zaštiti od nasilja u porodici FBiH („Službene novine FBiH“, broj 22/05 i 51/06) i Zakon o zaštiti od nasilja u porodici RS („Službeni glasnik RS“, broj 118/05, 17/08), definišu nasilje u porodici kao svako djelo kojim se nanosi fizička, psihička ili seksualna povreda, patnja ili ekonomska šteta, kao i prijetnja takvim radnjama ili propuštanje dužnog činenja i pažnje, što ozbiljno sputava članove porodice i lica koja se nalaze u odnosu bliskih socijalnih veza, bez obzira da li među njima postoji ili je

postojala zajednica života, da uživaju u svojim pravima i slobodama na principu ravnopravnosti polova, i u javnoj i u privatnoj sferi života.

U BD je u proceduri donošenje Zakona o zaštiti od nasilja u porodici.

Ovim zakonima uređuje se: zaštita od nasilja, pojam nasilja u porodici, lica koja se smatraju članovima porodice, način zaštite članova porodice, te vrsta i svrha prekršajnih sankcija za učinioce nasilnih radnji.

Radnje nasilja u porodici, u smislu stava 6. Zakon o zaštiti od nasilja u porodici FBiH, su: svaka primjena fizičke sile ili psihičke prinude na fizički ili psihički integritet člana porodice; svako postupanje jednog člana porodice koje može prouzrokovati ili izazvati opasnost da će prouzrokovati fizičku ili psihičku bol ili ekonomsku štetu; prouzrokovanje straha ili osobne ugroženosti ili povrede dostojanstva člana porodice ucjenom ili drugom prinudom; fizički napad člana porodice na drugog člana porodice, bez obzira da li je nastupila fizička povreda ili nije; verbalni napad, vrijeđanje, psovanje, nazivanje pogrđnim imenima, te drugi načini grubog uznemiravanja člana porodice od drugog člana porodice; seksualno uznemiravanje i uznemiravanje drugog člana porodice u skladu sa Zakonom o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini; uhođenje i svi drugi slični oblici uznemiravanja drugog člana porodice; oštećenje ili uništenje zajedničke imovine ili imovine u posjedu ili pokušaj da se to učini; propuštanje dužne pažnje, nadzora prema drugom članu porodice ili nepružanje pomoći i zaštite tom članu porodice iako za to postoji obaveza prema zakonu i moralu što može imati za posljedicu stanje ili osjećaj fizičke, psihičke ili ekonomsko-socijalne ugroženosti tog člana porodice.

Shodno članu 6. Zakon o zaštiti od nasilja u porodici RS, radnje nasilja u porodici takođe su: fizički napad člana porodice na drugog člana porodice, bez obzira da li je nastupila fizička povreda ili nije; svaka primjena fizičke sile koja ne rezultira direktnim napadom ili psihičke prinude na fizički ili psihički integritet člana porodice; prouzrokovanje osjećaja straha ili lične ugroženosti ili povrede dostojanstva, ucjenom ili verbalnom prijetnjom ili drugom prinudom; ozbiljni verbalni napadi, vrijeđanje, psovanje, nazivanje pogrđnim imenima i drugi način grubog uznemiravanja člana porodice; uhođenje i svi drugi načini uznemiravanja drugog člana porodice; oštećenje ili uništenje zajedničke imovine ili imovine u posjedu ili pokušaj da se to učini; propuštanje dužne pažnje i nadzora ili nepružanje pomoći i zaštite iako za to postoji obaveza po zakonu ili običajima, a to bi imalo za posljedicu osjećaj fizičke, psihičke ili ekonomsko-socijalne ugroženosti; izolacija i ograničavanje slobode kretanja i komuniciranje sa trećim licima; seksualno uznemiravanje; oduzimanje prava na ekonomsku nezavisnost zabranom rada ili držanjem člana porodice u odnosu zavisnosti ili podređenosti, prijetnjom ili nedavanjem sredstava za život ili drugim oblicima ekonomske dominacije jednog člana porodice nad drugim; vaspitanje djece fizičkim kažnjavanjem i drugim načinima ponižavajućeg postupanja; druge radnje nasilja u porodici.

Zaštitu od nasilničkog ponašanja dužni su pružiti policija, tužilaštva, centar za socijalni rad/organ starateljstva i sud za prekršaje.

Postupak zaštite ostvaruje se prema odredbama Zakona o prekršajima.

Prekršajna sankcija za zaštitu od nasilja u porodici u oba entitetska Zakona o zaštiti od nasilja u porodici je zaštitna mjera ili novčana kazna u slučaju nepoštivanja zaštitne mjere.

Svrha zaštitnih mjera je sprečavanje i suzbijanje nasilja u porodici, otklanjanje posljedica učinjenog nasilja i poduzimanje efikasnih mjera preodgoja nasilnika i otklanjanje okolnosti koje pogoduju ili podstiču izvršavanje novih prekršaja nasilja u porodici.

Zaštitne mjere su : 1) udaljenje iz stana, kuće ili nekog drugog stambenog prostora i zabrana vraćanja u stan, kuću ili neki drugi stambeni prostor, 2) zabrana približavanja žrtvi nasilja, 3) osiguranje zaštite lica izložene nasilju, 4) zabrana uznemiravanja ili uhođenja lica izloženog nasilju, 5) obaveza psihosocijalnog tetmana, 6) obavezno liječenje od ovisnosti, 7) društveno korisni rad u korist lokalne zajednice (ova mjera postoji u RS).

Određenje pojma nasilja u porodici, podrazumjeva sve oblike nasilja koji se događaju u porodici. Najjednostavnija definicija pojma nasilja u porodici bi bila sljedeća: „Nasilje koje obuhvata kako nasilje unutar uže porodice tako i nasilje unutar rodbine, predstavlja sve ono što jedna osoba čini drugoj bez njenog odobrenja“.

Porodično nasilje predstavlja posebnu vrstu kriminaliteta. Odnos između žrtve i počinioca je specifičan, jer se kao počinioci javljaju najbliži srodnici, po krvnoj ili bračnoj liniji. U pružanju pomoći žrtvama nasilja u porodici, posebnu ulogu ima policija, čiji službenici prvi stupaju u kontakt sa nasilnikom i žrtvom porodičnog nasilja. Pored policije veoma je značajna uloga Centara za socijalni rad. Lica koja rade u centrima za socijalni rad imaju veoma značajnu ulogu, jer mogu pomoći da se zaustavi nasilje i izbjegne viktimizacija žrtve.

Nasilje u porodici je bilo koji oblik fizičkog, seksualnog, psihološkog (emotivnog) ili ekonomskog nasilja koji izlaže riziku sigurnost nekog člana porodice, stalnih ili povremenih partnera i/ili upotreba fizičke ili emotivne snage ili prijetnje fizičkom snagom, uključujući seksualno nasilje, u porodici ili domaćinstvu. Uključuje zlostavljanje djece, incest, udaranje supružnika i seksualno ili drugo zlostavljanje nekog člana domaćinstva.

Najčešći uzroci koji dovode do nasilja u porodici su: neadekvatni uslovi života, nezaposlenost, finansijska nesigurnost, alkoholizam, stres, mentalne bolesti, narkomanija, te nasilje kao način ponašanja, proistekao iz partijarhalnog shvatanja odnosa žene i muža. Žrtve nasilja u porodici su bračni drugovi, bivši bračni drugovi, djeca, roditelji, kao i druga lica koja žive u porodičnoj zajednici.

Iako žrtve porodičnog nasilja mogu biti osobe oba spola, studije nasilja u porodici pokazuju da je žena najčešće žrtva nasilja u porodici, dok je muškarac u najvećem

broju slučajeva nasilnik. U slučajevima porodičnog nasilja, djeca se po pravilu smatraju žrtvama, bez obzira da li je nad njima izvršeno fizičko nasilje ili ne. Nasilje u porodici na djecu ostavlja veoma duboke posljedice i traume. Nasilna lica uglavnom dolaze iz porodica u kojima je nasilje bilo prisutno.

Prevenција nasilja u porodici bi trebala da djeluje na različitim društvenim nivoima: na nivou države, zajednice i pojedinca. Prevenција podrazumijeva tri kategorije:

- Primarna prevenција: sprečavanje pojave nasilja (podizanje svijesti, kampanje, edukacije o ljudskim pravima, edukativni program za djecu i adolescente i sl.).
- Sekundarna prevenција: identifikacija faktora rizika i rizičnih grupa, osiguravanje pomoći otvaranje (SOS telefona, pravno savjetovanje – tumačenja odredbi zakona i sl.).
- Tercijalna prevenција: odredbe koje sprečavaju pojavu daljnjeg nasilja (direktna pomoć žrtvama nasilja, otvaranje skloništa, efikasne policijske intervencije, sudske procedure, rad sa nasilnicima).

BiH je obavezna na poštivanje međunarodno-pravnih dokumenata iz oblasti ljudskih prava, kojima se zabranjuje nasilje u javnom i privatnom životu, a time i nasilje u porodici. Dokumenti domaćeg i međunarodno-pravnog karaktera obavezuju državu BiH, pa tako i njene entitete na poduzimanje svih raspoloživih mjera kako bi se spriječilo nasilje u porodici, žrtve zaštitile u najvećoj mogućoj mjeri, a počinioci primjereno kaznili.

Porodični zakon FBiH („Službene novine FBiH”, broj 30/05 i 41/05) u članu 4. stav 1. propisuje “zabranjuje se nasilničko ponašanje bračnog druga i bilo kojeg drugog člana obitelji”.

Porodični zakon BD („Službeni glasnik BD”, broj 23/07) u članu 3. takođe zabranjuje nasilničko ponašanje bračnih partnera ili bilo kojeg člana porodice i nasilničko ponašanje ima obilježja krivičnog djela nasilja u porodici prema Krivičnom zakonu BD i zaštiti od nasilničkog ponašanja u porodici imaju bračni partneri, vanbračni partneri i svi članovi porodice (član 288). Zaštitu od nasilničkog ponašanja i savjetodavni rad dužni su pružiti Policija , Organ starateljstva, Tužilaštvo i Sud a sva fizička i pravna lica dužna su po saznanju za nasilničko ponašanje o tome obavijestiti Policiju i Tužilaštvo BD.

Shodno Zakonu o socijalnoj zaštiti BD („Službeni glasnik BD”, broj 1/04 i 4/04) zlostavljane osobe su korisnici socijalne zaštite uključujući i djecu (član 16).

Parlamentarna skupština BiH u 2008. godine, usvojila je „Rezoluciju o borbi protiv nasilja nad ženama u porodici” („Službeni glasnik BiH”, broj: 15/08). Rezolucija potvrđuje da je svaki oblik nasilja nad ženama, pa tako i nasilje nad ženama u porodici, kršenje prava i osnovnih sloboda, te da ono sprečava ili poništava ostvarivanje tih prava i osnovnih sloboda. Rezolucijom je izražena zabrinutost zbog

nedovoljnog napretka u zaštiti i promovisanju tih prava i sloboda u svim slučajevima nasilja nad ženama.

Sigurne kuće

U FBiH u šest sigurnih kuća (Fondacija lokalne demokratije-Sarajevo, Medica-Zenica, Vive Žene-Tuzla, Žene sa Une-Bihać, Žena BiH-Mostar i Caritas-Mostar), smještene su 244 žrtve nasilja, i to do tri mjeseca 194 žrtve, i preko tri mjeseca 50 žrtava nasilja u porodici U 2007. godini, u navedenim sigurnim kućama bilo je smješteno 265 žrtava nasilja u porodici.

Osim smještaja žrtava nasilja u sigurne kuće, aktivnosti ovih nevladinih organizacija tokom 2008. godine u odnosu na žrtve nasilja bile su: savjetovanje žrtava nasilja, prevencija trgovine ljudima, ekonomsko osnaživanje žena, jačanje kapaciteta profesionalaca u institucijama, pružanje medicinskih usluga, rad sa nasilnom osobom, medijske kampanje i dr. Ukupno je u 2008. godini kroz sve navedene servise bilo obuhvaćeno 4.937 direktnih korisnika, a broj indirektnih korisnika je svakako mnogo veći.

Značajno je navesti da ni jednu sigurnu kuću na području FBiH, nije osnovala neka vladina institucija, a da su u 2008. godini sredstva za pružanje adekvatne stručne pomoći žrtvi nasilja u pravilu osiguravana iz stranih donacija.

Zajedničkom aktivnošću predstavnika vladinog i nevladinog sektora u 2008. godini, za potrebe žrtava nasilja smještenih u sigurne kuće, odnosno aktivnosti nevladinih organizacija na pružanju različitih vidova stručne pomoći žrtvama nasilja u porodici iz budžetskih sredstava na svim nivoima vlasti u FBiH izdvojena su i znatna sredstva u ukupnom iznosu od 668.888 KM što je vidljivo iz sljedeće tabele:

U RS Nевladine organizacije u svom sastavu imaju 3 sigurne kuće: „Budućnost“, Modrića, „Udružene žene“, Banja Luka i „Fondacija za obrazovanje, razvoj i socijalnu zaštitu djece“, Prijedor.

Trenutno u RS navedene „sigurne kuće“ ispunjavaju uslove propisane zakonom i podzakonskim aktom i njihov ukupni kapacitet je 57 mjesta (Banja Luka: 21 mjesto, Modrića: 16 mjesta i Prijedor: 20 mjesta). Strategijom za borbu protiv nasilja u porodici odredit će se budući modeli i kapaciteti za zbrinjavanje žrtava porodičnog nasilja uzimajući pri tom u obzir da je preporukom Vijeća Evrope utvrđen standard da na svakih 7.500 – 10. 000 stanovnika treba da postoji jedan smještajni kapacitet.

Način finansiranja propisan je Zakonom o zaštiti od nasilja u porodici te prema odredbi člana 4. Zakona o izmjenama i dopunama zakona o zaštiti od nasilja u porodici, sredstva za ovaj smještaj obezbjeđuju se iz budžeta entiteta 70% i iz

budžeta lokalnih zajednica 30%. Sredstva koja se obezbjeđuju iz budžeta opštine/grada prenose se po mjestu prebivališta žrtve nadležnom centru za socijalni rad, odnosno službi socijalne zaštite, koja ta sredstva doznačuje sigurnoj kući u koju je žrtva zbrinuta. Sredstva iz budžeta entiteta doznačuju se sigurnim kućama.

Iz budžeta Akcionog plana za borbu protiv nasilja u porodici u 2007. i 2008. godini dodijeljen je grant u visini od 100.000 KM za privremeno finansiranje sigurnih kuća u Banja Luci i Modriči.

Vlada RS je u 2008. godini izdvojila pored ovog iznosa još oko 400. 000 KM i ta sredstva su dodijeljena putem nadležnih ministarstava. Nacrtom Budžeta RS za narednu godinu je planirano 400.000 KM za rad sigurnih kuća, odnosno smještaj žrtava porodičnog nasilja.

SOS telefoni

Gender Centar FBiH je uspostavio SOS liniju 1265 za pomoć žrtvama nasilja u porodici za nivou FBiH. Ovaj projekat je urađen u partnerstvu sa Centrom za socijalni rad, Jajce, Fondacijom lokalne demokratije, Sarajevo, "Udruženjem građana "Medica" - Zenica, Udruženjem žena "Vive Žene" - Tuzla, Udruženjem "Žena BiH" - Mostar i Udruženjem "Žene sa Une" - Bihać. Gender Centar FBiH je u saradnji sa svim telekom operaterima u BiH dogovorio da pozivi upućeni na navedeni broj budu besplatni. Od dana uspostave ovog telefona (početak decembra 2008. godine do 31. decembra 2009. godine) stručne osobe su pružile pomoć za 2.978 žrtava nasilja u porodici. Ovdje je potrebno navesti da veliku ulogu u funkcioniranju ovog telefona imaju nevladine organizacije čije osoblje pruža stručnu pomoć putem ovog servisa uključujući i osiguranje naknada za rad tog stručnog osoblja. Imajući u vidu da minimalni standardi Vijeća Evrope za službe podrške pomoći ženama žrtvama nasilja uključuju i obavezu države da uspostavi i jedinstven telefon, u narednom periodu je potrebno razmotriti i osiguranje finansijskih sredstava u okviru redovnih vladinih budžeta za troškove rada ovog servisa.

Potpisivanjem Memoranduma o saradnji i razumijevanju mjeseca juna 2005. godine između četiri nevladine organizacije u RS sa Gender centrom RS uspostavljena je jedinstvena SOS telefonska linija za cijelo područje RS na broj 1264. Prema podacima nevladinih organizacija koje vode SOS liniju: „Udružene žene“ Banjaluka, „Budućnost“ Modriča, OŽ „Lara“ Bijeljina i „Ženski centar“ Trebinje, u pet mjeseci 2005. godine (od osnivanja SOS linije 1264 do kraja 2005. godine) zabilježeno je 1.019 poziva vezanih za nasilje u porodici. U 2006. godini evidentirano je 2.657 poziva. U 70. slučajeva žrtve su muškarci a u 2.587 slučajeva žrtve su žene i to u 88% slučajeva u

dobi od 19–60 godina. Nakon dvije godine od osnivanja SOS linije u RS zabilježen je 1.973 poziv od čega su žene bile žrtve u 1.941 slučaju, a muškarci u 32 slučaja.

Gender centar RS je uspostavio jedinstveni kratki broj SOS liniju 1264 za žrtve nasilja u porodici i drugih oblika nasilja po osnovu pola. Ovaj broj funkcioniše od 01.08.2005. godine. Pozive na SOS liniju od početka rada primaju četiri nevladine organizacije sa kojima je Gender centar sklopio Memorandum o saradnji: Udružene žene Banja Luka, Budućnost Modriča, Lara Bijeljina i Ženski centar Trebinje. Ove organizacije od ranije imaju volonterske službe za pomoć žrtvama nasilja. U Banjoj Luci i Modriči rade i sigurne kuće za smještaj žrtava nasilja u porodici.

U novembru 2007. godine, Memorandumu je pristupila „Fondacija za obrazovanje, razvoj i socijalnu zaštitu djece“- Prijedor, koja vodi još jednu sigurnu kuću za žrtve. Na taj način, povećan je broj službi koje pružaju pomoć na SOS liniji 1264.

Gender centar RS je uspostavio saradnju i sa nevladinom organizacijom u Istočnom Sarajevu koja pruža pomoć žrtvama nasilja u porodici u sistemu kratkog broja 1209. Sa ovom organizacijom je dogovorena redovna razmjena podataka o slučajevima nasilja u porodici, kako bi se podaci na nivou entiteta RS što bolje sistematizovali, jer je evidentan problem nedostatka realnih podataka o nasilju u porodici.

Ekonomska zaštita

Pregled porodičnih beneficija

U FBiH, Zakonom o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodice sa djecom u FBiH uređuju se: osnove socijalne zaštite građana i njihovih porodica, osnovna prava iz socijalne zaštite i korisnici prava iz socijalne zaštite (član 1.).

Porodicu u smislu ovog zakona čini: bračni drug, odnosno vanbračni drug, dijete (bračno, vanbračno, usvojeno, pastorče i dijete bez roditelja uzeto na izdržavanje), otac, majka, maćeha, djed i baba-nena (po ocu i majci) i braća i sestre bračnih drugova (član 5. stav 1) .

Zajedničko domaćinstvo, u smislu ovog zakona, je ekonomska zajednica jedne ili više porodica u kojoj se zajednički stiču i troše novčana i druga materijalna sredstva, stečena radom i korištenjem zajedničkih materijalnih dobara (zemljište, zgrade i drugo) (član 5. stav 4.).

Novčana i druga materijalna pomoć je jedno od prava iz socijalne zaštite i sastoji se od: stalne novčane pomoći, novčane naknade za pomoć i njegu od strane drugog lica i druge materijalne pomoći (član 21.).

Pravo na stalnu novčanu i drugu materijalnu pomoć (član 22. stav 1.) imaju lica i porodice, pod slijedećime uvjetima: da su nesposobni za rad, odnosno spriječeni u ostvarivanju prava na rad; da nemaju dovoljno prihoda za izdržavanje; da nemaju

članova porodice koji su po zakonu obavezni da ih izdržavaju ili ako ih imaju da ta lica nisu u mogućnosti da izvršavaju obavezu izdržavanja.

Stalna novčana pomoć utvrđuje se u mjesečnom iznosu u visini razlike svih prihoda članova domaćinstva i iznosa najnižeg primanja domaćinstva koji se smatra dovoljnim za izdržavanje (član 25.).

Kod utvrđivanja prihoda domaćinstva, u smislu naprijed navedenog, ne uzimaju se u obzir prihodi ostvareni na ime novčane naknade za pomoć i njegu od strane drugog lica, dodatka na djecu i stipendije učenika i studenata (član 27. stav 3.).

Druga materijalna pomoć, u smislu ovog zakona, je privremena, jednokratna i druga novčana pomoć ili naturalno davanje materijalno neosiguranim licima ili porodicama koje se nađu u stanju socijalne potrebe zbog pretrpljene prisilne migracije, repatrijacije, elementarne nepogoode, smrti jednog ili više članova porodice, povratka sa liječenja, otpuštanja sa izdržavanja kazne zatvora ili izvršavanja odgojne mjere, a nemaju dovoljno prihoda za izdržavanje i nemaju članova porodice koji su po zakonu obavezni da ih izdržavaju ili ako ih imaju, da ta lica nisu u mogućnosti da izvršavaju obavezu izdržavanja (član 28. U vezi sa čl. 18. i 22. tač. 2) i 3)).

Kantonalnim zakonima bliže se uređuju prava iz socijalne zaštite i zaštite porodice sa djecom, postupak za ostvarivanje prava, obim i visina i način ostvarivanja socijalne zaštite, vršenje nadzora, finansiranje socijalne zaštite i druga pitanja od značaja za ostvarivanje prava kantona.

Već je naprijed rečeno je Zakonom o pripadnosti javnih prihoda u FBiH definirana raspodjela javnih prihoda između FBiH i kantona. Značajan dio prihoda ustupljen je kantonima. Kantoni svojim propisima utvrđuju vrstu i nivo prihoda koje ustupaju općinama. Shodno tome, sredstva za potrebe socijalne zaštite kao i zaštite porodice sa djecom finansiraju se iz budžeta kantona.

Broj korisnika socijalne zaštite, evidentiranih u lokalnim službama socijalne zaštite, koji ostvaruju prava predviđena navedenim Zakonom u FBiH stalno raste. Tako je krajem 2006.godine bilo evidentirano 72.106 korisnika po kategorijama (od toga djece 12.811 i odraslih 59.295) dok je krajem 2007.godine evidentirano 98.858 korisnika po kategorijama (od toga djece 16.191 i odraslih 82.667).

Propisom kantona utvrđuju se iznosi novčanih i drugih davanja, uvjeti i postupak tih davanja. Na osnovu prikupljenih podataka stalna novčana pomoć u FBiH, kreće se od 50,00 KM u Kantonu 10. do 170,00 KM u Kantonu Sarajevo za jednočlano domaćinstvo (114,00 KM plus 50,00 KM za komunalije i 11,00KM za svakog sljedećeg člana domaćinstva).

Sistem socijalne zaštite u FBiH je u velikim teškoćama, jer se suočava sa ogromno povećanim potrebama za raznim vidovima socijalne pomoći, koje i dalje rastu. Funkcioniranje ovog sistema opterećeno je neadekvatnim zakonima, koji propisuju mnogo širi opseg socijalne zaštite nego što je to moguće finansirati iz raspoloživog budžeta. Ovaj problem je dodatno kompliciran razdvojenošću nadležnosti između

nivoa vlasti, gdje FBiH propisuje nivo socijalne zaštite, a kantoni su obavezni da osiguraju sredstva za njenu realizaciju.

Dodatnu teškoću predstavlja nepostojanje ažurnih i potpunih podataka o korisnicima socijalne zaštite. Uspostavljanje baze podataka za praćenje korisnika socijalne zaštite u FBiH u okviru Kredita za tehničku pomoć socijalnom sektoru (SOTAC)-Svjetske banke je završeno i funkcioniše samo za lica sa invaliditetom je završeno, tako da je baza u centrima za socijalni rad već operativna za gore pomenute kategorije sa 01.01.2006.godine.

Zaštita porodice sa djecom, u smislu Zakona o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodice sa djecom je osiguranje porodice kroz materijalna i druga davanja, radi pomaganja u podizanju, odgoju i zbrinjavanju djece, kao i njihovom osposobljavanju za samostalan život i rad, u najboljem interesu djeteta (član 87.).

Zaštita porodice sa djecom (član 88. stav 1.) ima za cilj:

- da se osiguraju svoj djeci približno jednaki uvjeti za zdrav i pravilan tjelesni, intelektualni i emocionalni razvoj porodice,
- pomoć u ostvarivanju njene reproduktivne uloge, njezi, podizanju, odgoju i zaštiti djece i poboljšanju kvaliteta života porodice,
- razvijanje humanih odnosa u skladu sa načelima građanskog morala i solidarnosti.

Neka od osnovnih prava porodice sa djecom (član 89.) koja su propisana zakonom su:
- dodatak na djecu, novčana pomoć za vrijeme trudnoće i porođaja žene – majke koja nije u radnom odnosu, jednokratna pomoć za opremu novorođenog djeteta, pomoć u prehrani djeteta do šest mjeseci i dodatna ishrana za majke dojilje, osiguranje jednog obroka za vrijeme nastave u školama osnovnog obrazovanja, školarine i stipendije đacima i studentima.

Propisom kantona bliže se uređuju uvjeti, način, postupak, organi i finansiranje navedenih prava (član 90. stav 2.).

Pravo na dodatak na djecu pripada porodici čiji ukupni mjesečni prihod ostvaren po svim osnovama, izuzev primanja ostvarenih iz socijalne zaštite i zaštite porodice sa djecom, po članu domaćinstva, ne prelaze iznos koji je utvrđen propisom kantona kao najniži iznos prihoda dovoljnih za izdržavanje (član 91.).

Stranim državljanima i licima bez državljanstva koja stalno žive na teritoriji FBiH, pripada pravo na dodatak na djecu u skladu sa međunarodnim ugovorom (član 92.).

S obzirom da se i dodatak na djecu finansira iz budžeta kantona u praksi postoji identičan problem kao i kod ostvarivanja drugih prava porodice sa djecom, uslovljen finansijskim mogućnostima pojedinih kantona. Pravo na dječiji dodatak se u 2005. i 2006.godini ostvarivalo na području četiri kantona (Tuzlanski, Bosansko-podrinjski, Srednjo- bosanski i Kanton Sarajevo), a od 2007.godine i na području Zeničko-dobojskog kantona. Iznosi dječijeg dodatka su različiti i kreću se od 10,85 do 50,00 KM mjesečno.

Različitosti su prisutne i u ostvarivanju ostalih prava porodice sa djecom. Novčana pomoć za vrijeme trudnoće i porođaja žene – majke koja nije u radnom odnosu se od 2005.godine isplaćuje u svim kantonima, osim u Hercegovačko-neretvanskom. Iznosi ove nakande kao i vrijeme u kojem se isplaćuje su različiti (jednokratno, šest ili 12 mjeseci).

U pojedinim kantonima se isplaćuje jednokratna pomoć za opremu novorođenog djeteta, kao i pomoć u prehrani djeteta do šest mjeseci i dodatna ishrana za majke dojilje.

U RS, Zakonom o socijalnoj zaštiti ("Službeni glasnik RS", broj 5/93,15/96,110/03 i 33/08) uređena su prava iz oblasti socijalne zaštite, osnovi organizacije i finansiranja te djelatnosti, kao i druga pitanja od značaja za ostvarivanje socijalne zaštite građana.

Djelatnost socijalne zaštite obuhvata mjere i aktivnosti na stvaranju uslova za ostvarivanje zaštitne funkcije porodice, za samostalan život i rad lica koja se nalaze u stanju socijalne potrebe ili za njihovo aktiviranje u skladu sa sposobnostima, obezbjeđivanje sredstava za život materijalno neobezbjeđenim i za rad nesposobnim građanima i drugim građanima koji su u stanju socijalne potrebe kao i obezbjeđivanja drugih oblika socijalne zaštite.

Članom 20. Zakona o socijalnoj zaštiti propisana su sledeća prava: novčana pomoć, dodatak za pomoć i njegu drugog lica, pomoć za osposobljavanje za rad djece i omladine, smještaj u ustanovu socijalne zaštite ili smještaj u drugu porodicu, pomoć u kući, jednokratna novčana pomoć, zdravstveno osiguranje korisnika i usluge socijalnog rada. Zakonom je takođe propisano da opština može svojom odlukom, u skladu sa materijalnim mogućnostima utvrđivati druga prava u oblasti socijalne zaštite, veći obim prava od obima prava utvrđenih zakonom i povoljnije uslove za njihovo ostvarivanje, kao i druge oblike socijalne zaštite ako za to obezbijedi sredstva (član 20. stav 4).

Korisnici prava iz zakona su pojedinac i porodica. RS obezbjeđuje sredstva za osposobljavanje za rad djece i omladine ometene u fizičkom i psihičkom razvoju, za izgradnju, adaptaciju, sanaciju i opremanje ustanova socijalne zaštite. O obezbjeđenju ostalih prava utvrđenih Zakonom stara se opština. (član 20. stav 4.).

Novčana pomoć pripada licu nesposobnom za rad, koje nema vlastite prihode i koje nema srodnike koji su obavezni da ga izdržavaju u skladu sa odredbama Porodičnog zakona, ili ako to lice živi u domaćinstvu koje ostvaruje prihode ispod nivoa socijalne sigurnosti utvrđenog Zakonom (član 21.).

Prema trenutno važećem Zakonu, visina mjesečne novčane pomoći je utvrđena u nominalnim iznosima u zavisnosti od broja članova porodice: za pojedinca 41,00 KM, za porodicu sa dva člana 49,00 KM, za porodicu sa tri člana 57,00 KM, za porodicu sa četiri člana 65,00 KM, za porodicu sa pet i više članova 82,00 KM. Novčana pomoć u tekućoj godini usklađuje se sa indeksom kretanja troškova života za prethodnu godinu. (član 22).

Opštine mogu svojom odlukom povećati iznos, te odrediti povoljnije uslove za ostvarivanje ovog prava. Novčana pomoć utvrđuje se u mjesečnom novčanom iznosu u visini razlike između iznosa prosječnog mjesečnog prihoda pojedinca, odnosno porodice ostvarenog u prethodnom mjesecu, i nivoa novčane pomoći utvrđene ovim zakonom (član 25).

Dodatak za njegu i pomoć drugog lica ostvaruju lica sa teškim tjelesnim ili čulnim smetnjama, lica mentalno ometena u razvoju stepena teže i teške ometenosti, lica višestruko ometena u razvoju sa umjerenom, težom i teškom mentalnom ometenošću, lica oboljela od autizma i hronično duševno oboljela lica koja su potpuno lišena poslovne sposobnosti, kojima je za zadovoljavanje osnovnih životnih potreba neophodna pomoć i njega drugog lica, pod uslovom da ovo pravo ne mogu ostvariti po drugom pravnom osnovu i ne koriste pravo na smještaj u ustanovu socijalne zaštite. Ovo pravo se priznaje na osnovu mišljenja nadležne ljekarske komisije, i ono nije uslovljeno imovinskim stanjem korisnika. Dodatak za njegu i pomoć drugog lica utvrđuje se u mjesečnom novčanom iznosu u visini od 41,00 KM i takođe se isplaćuje iz budžeta opština. (član 27. i 29) Takođe, opštine imaju mogućnost da svojom odlukom povećaju iznos ovog prava, te da odrede povoljnije uslove za njegovo ostvarivanje.

Pravo na pomoć za osposobljavanje za rad imaju djeca i omladina ometena u fizičkom i psihičkom razvoju koja se, prema psihofizičkim sposobnostima i godinama života, mogu osposobiti za određeni rad, a to pravo ne mogu ostvariti po drugom osnovu. Pravo se ostvaruje u vidu upućivanja na osposobljavanje, materijalnog obezbjeđenja, naknade troškova smještaja, troškova prevoza i naknade troškova osposobljavanja.(član 30. i 31) Ovo pravo se direktno finansira iz Budžeta RS.

Pravo na zdravstveno osiguranje prema Zakonu o socijalnoj zaštiti imaju korisnici prava iz ovog zakona, ukoliko to pravo ne mogu ostvariti po drugom osnovu (22 tačka).

Jednokratna novčana pomoć namijenjena je licima kojima je usljed posebnih okolnosti potrebna socijalna zaštita. Takvim licima, prema Zakonu, smatraju se osobe koje se nađu u stanju socijalne potrebe zbog ratnih stradanja, nemogućnosti zapošljavanja, pretrpljene elementarne nepogode, migracije, repatrijacije, smrti jednog ili više članova porodice, dužeg liječenja u zdravstvenoj ustanovi, kao i osobe otpuštene sa izdržavanja kazne. Jednokratna novčana pomoć za ova lica i korisnike ostalih prava utvrđenih ovim Zakonom, isplaćuje se najviše dva puta godišnje za domaćinstvo i ne može iznositi više od ukupno 5 iznosa novčane pomoći utvrđene Zakonom, osim u slučajevima kada je zbog posebnih okolnosti potrebno odobriti veći iznos, o čemu odlučuje rukovodilac organa koji utvrđuje pravo (član 19).

U praksi se novčana pomoć priznaje i isplaćuje u iznosima propisanim Zakonom, s tim da se u opštinama koje su donijele odluku o proširenim pravima novčana pomoć isplaćuje u većim iznosima. Primjetan je značajan rast broja korisnika prava na dodatak za pomoć i njegu drugog lica.

Dio prava definiše se na nivou lokalnih zajednica (proširena prava). Opština može svojom odlukom, u skladu sa materijalnim mogućnostima, utvrđivati druga prava u oblasti socijalne zaštite, veći obim prava od obima prava utvrđenih ovim zakonom i povoljnije uslove za njihovo ostvarivanje, kao i druge oblike socijalne zaštite ako za to obezbijedi sredstva (član 20. stav 4).

Koncept proširenih prava zasniva se na obezbjeđivanju zakonske mogućnosti da nosioci socijalne zaštite (opštine i gradovi) uspostavljaju i definišu i druga prava koja nije predvidio Zakon, te da propisuju uslove za njihovo ostvarivanje, u skladu sa svojim finansijskim mogućnostima. Ta prava proizilaze iz specifičnih potreba svake zajednice i predstavljaju direktni odgovor na njih. Koristeći ovu zakonsku mogućnost, 33 opštine u RS su donijele svoje odluke kojima su definisale novih 50 prava za djecu i odrasle osobe koje imaju socijalne potrebe.

Uvažavajući potrebu za jačim uključivanjem lokalnih zajednica u ostvarivanju bolje društvene brige za socijalno najugroženije stanovnike, novim Zakonom o socijalnoj zaštiti, mogućnost donošenja odluke o proširenim pravima, prerasla je u zakonsku obavezu. Ukupan broj korisnika, koji su ostvarili proširena prava, u 2007. godini je oko 6 hiljada, za što je potrošeno preko 700 hiljada KM. Analizirajući spisak proširenih prava, koji su opštine svojim odlukama definisale, može se uočiti nekoliko kategorija tih prava: proširena prava usmjerena prema djeci i omladini (prevoz, igraonice, nabavka udžbenika i školskog pribora, pomoć u dječijoj hrani, prihvatne stanice, novčane stipendije za socijalno ugrožene kategorije studenata i sl.); proširena prava usmjerena prema zadovoljavanju zdravstvenih potreba (troškovi liječenja, nabavka lijekova, ljekarske usluge i sl.); proširena prava usmjerena prema rješavanju problema u stanovanju (nabavka ogreva, stanarine, sanacija i opremanje kuće, komunalni troškovi i sl.); proširena prava usmjerena na zadovoljavanje osnovnih životnih potreba (pomoć u odjeći, obući i higijenskim sredstvima, nabavka zimnice, nabavka stoke i sl.).

U skladu sa Zakonom o dječijoj zaštiti ("Službeni glasnik RS", broj: 04/02 – Prečišćeni tekst, 17/08 i 01/09), putem Javnog fonda za dječiju zaštitu RS, vrši se realizacija i finansiranje prava od opšteg interesa i o njihovom obezbjeđenju se stara RS i to: materinski dodatak; pomoć za opremu novorođenčeta; dodatak na djecu; zadovoljavanje razvojnih potreba djece; predškolsko vaspitanje i obrazovanje za djecu bez roditeljskog staranja, djecu sa smetnjama u razvoju i djecu na dužem bolničkom liječenju;

Zakonom o dječijoj zaštiti (član 41.) su propisani izvori sredstava za finansiranje gore navedenih prava iz dječije zaštite.

Pravo na materinski dodatak (u daljem tekstu MD) ostvaruje nezaposlena majka, pod uslovom da lična primanja, prihodi od pokretne imovine i katastarski prihod ne prelaze utvrđeni cenzus. Ovo pravo se ostvaruje za prvo troje djece po redu rođenja u trajanju od jedne godine.

Pravo na materinski dodatak, propisano je odredbama člana 15. i 16. Zakona o dječijoj zaštiti i maksimalno iznosi do 30% od prosječne plate ostvarene u privredi Republike u prethodnoj godini.

Naime, prethodnim zakonskim rješenjem, ostvarivanje ovog prava je bilo univerzalno pravo nezaposlene majke, bez obzira na materijalni cenzus, a sa ciljem da se obezbijedi materijalna podrška nezaposlenim majkama. Izmjenama i dopunama Zakona o dječijoj zaštiti iz 2001. godine i predviđen je materijalni cenzus, kao uslov za ostvarivanje prava na materinski dodatak. Ovom odredbom Zakona ciljane su socijalno, najugroženije porodilje. Sem toga, rok za podnošenje zahtjeva za ostvarivanje ovog prava je devedest dana od dana rođenja djeteta, s tim da se u opravdanim slučajevima ovaj rok može i produžiti.

Vrijednost pokretne imovine i katastarski prihod su takođe uslovi za ostvarivanje prava na dodatak materinski dodatak, kao i na dodatak na djecu.

Zakonom o dječijoj zaštiti, članom 17. predviđeno je pravo na pomoć za opremu novorođenčeta koje se ostvaruje za svako novorođeno dijete u porodici. To je jedino pravo iz Zakona o dječijoj zaštiti koje je neselektivno, nelimitirano materijalnim uslovima i omogućava obuhvat sve novorođene djece, ako jedan od roditelja ima prebivalište u RS.

Iznos, oblik i način realizacije ovog prava u skladu sa članom 17. Zakona o dječijoj zaštiti RS, utvrđuje nadležni organ Fonda, s tim što ne može biti manji od 50% prosječne neto plate po zaposlenom u privredi RS ostvarene u prethodnoj godini i iznosi 232,00 KM.

U skladu sa Zakonom o dječijoj zaštiti RS, svaki građanin RS, prvenstveno nezaposleni borac, vojni invalid od prve do treće grupe invaliditeta, užiavalac porodične invalidnine, tj. građanin koji ima prebivalište na teritoriji RS, pod uslovima predviđenim navedenim Zakonom ima pravo na dodatak na djecu.

Pravo na dodatak na djecu (u daljem tekstu DD) ostvaruje se za drugo, treće i četvrto dijete u porodici u zavisnosti od materijalnog položaja u porodici, rasporeda reda rođenja i uzrasta djece, na osnovu podnijetog zahtjeva, a najduže do 15 godina života i ako su na redovnom školovanju.

Dodatak na djecu, prema važećem zakonskom rješenju, kao novčano davanje u odnosu na vulnerabilne (osjetljive) kategorije djece, bez obzira na red rođenja djeteta, kao i drugo i četvrto dijete (izuzetno i prvo), ima primarno socijalno-zaštitni karakter, jer se pravo stiče po osnovu posebnih socijalnih kriterija i uslova, a u odnosu na treće dijete u porodici djelimično i pronatalitetni, zbog diferencirano uvećanog iznosa za treće dijete po redu rođenja (ali isto je prethodno moralo ostvariti pravo pod materijalnim uslovima).

U toku je realizacija SPIS projekta-Jačanje sistema socijalne zaštite i inkluzije djece u BiH. Cilj ovog projekta je razvoj integrativnog modela socijalne zaštite djece i porodica sa djecom na nivou svih tijela. Ovaj Projekat će izgraditi državne kapacitete

za uspostavljanje bliže saradnje između relevantnih socijalnih i finansijskih sektora. Jedan integrisan, inter-sektorski pristup razvoju politike na osnovu primjera iz prakse, planiranju, implementaciji, monitoringu i evaluaciji će poslužiti da se definišu i ojačaju funkcije, uloge i strateški ciljevi u oblasti obrazovanja, zdravstva, socijalne zaštite i ostalih srodnih sektora koji se bave specifičnim oblicima isključivanja djece i njihovih porodica.

Ministarstvo zdravlja i socijalne zaštite pokrenulo je proces standardizacije usluga socijalne zaštite. Krajnji cilj standarda za usluge socijalne zaštite je poboljšanje kvaliteta života onih koji zavise od tih usluga, te da se osigura njihova efikasnost i ekonomičnost. Prvih pet standarda koji su pilotirani, odnose se na usluge socijalne zaštite koje su namijenjene djeci (dnevni centri za djecu s posebnim potrebama, institucionalni smještaj, rano otkrivanje djece s posebnim potrebama, dječija sela, porodični smještaj –hraniteljstvo).

Jedna od primijenjenih mjera za ekonomsku zaštitu porodice je usvajanje Programa zaštite socijalno ugroženih kategorija potrošača električne energije. U 2008.godini usvojen je Program zaštite socijalno ugroženih kategorija potrošača električne energije („Službeni glasnik Republike Srpske“ br. 10/08 i 38/08). Programom je propisano da se mjesečno odobrava subvencija u vrijednosti od 100 KWh utrošene električne energije, sa obračunatim PDV-om sledećim kategorijama socijalno ugroženog stanovništva: penzioneri sa najnižom penzijom, korisnici stalne novčane pomoći, korisnici dodatka za pomoć i njegu drugog lica, korisnici materinskog dodatka, korisnici dodatka za djecu. Izmjenama Programa od polovine 2008.godine broj KWh koji se subvencioniraju povećan je na 150 KWh.

Planirana finansijska sredstva za realizaciju programa zaštite socijalno ugroženih kategorija potrošača električne energije za 2009.godinu su iznosila 7.000.000 KM.

Na osnovu Zakona o socijalnoj zaštiti BD („Sl.glasnik Brčko distrikta BiH broj: 1/03, 4/04) porodične beneficije su :

Dodatak za njegu i pomoć od drugog lica; Stalna osnovna novčana pomoć; Porodične naknade /oprema za novorođenče, materinski dodatak/; Porodične beneficije u dovoljnom iznosu; Dječija davanja /dječiji dodatak/; Beneficije za mlade bračne parove i dr. odgovarjuće načine; Ranjive porodice /porodice s jednim roditeljem i porodice Roma/; Porodice u teškom položaju (ugrožene porodice).

Na osnovu članova 43. Zakona o socijalnoj zaštiti BD, dodatak za njegu i pomoć od drugog lica pripada korisniku stalne, osnovne novčane pomoći, odnosno članu njegovog domaćinstva za koga ostvaruje porodični dodatak ako je paralizovan, obolio od distrofije i srodnih mišićnih i neuromišićnih oboljenja, teško ometen u psihičkom razvoju, slijep ili nepokretan – kome je neophodna pomoć od drugog lica, a pod uslovom da nije smješten u organizaciju socijalne zaštite i iznosi za svakog člana najmanje 70% od pripadajućeg iznosa stalne osnovne novčane pomoći.

Na osnovu članova 31, 36 i 39 navedenog Zakona, pravo na redovnu novčanu i drugu materijalnu pomoć ima materijalno obezbjeđeno lice pod sljedećim uslovima:

Da ima prebivalište na području BD; Da je nesposobno za rad; Da nema nikakvih prihoda; Da nema srodnika koji su po zakonu obavezni da ga izdržavaju ili ako ih ima da nisu u mogućnosti da izvršavaju obavezu izdržavanja.

Materijalna pomoć se sastoji od:

-stalne osnovne novčane pomoći; porodičnog dodatka; dodatak za školovanje i osposobljavanje za rad djece s posebnim potrebama i punoljetna invalidna lica; dodatak za njegu i pomoć od drugog lica; jednokratna novčana pomoć.

Svaka osnovna novčana pomoć određuje se u visini od 21% od prosječne mjesečne plate za prethodni mjesec.

Članovima 12. i 10. Zakona o dječijoj zaštiti BD („Sl.glasnik BD BiH“ broj: 1/03, 4/04), Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o dječijoj zaštiti BD regulisano je pravo na pomoć za opremu novorođenčeta koja se ostvaruje bez izuzetka za svako novorođeno dijete u porodici, ukoliko roditelj novorođenog djeteta uz prijavu mjesta prebivališta i rodni list novorođenog djeteta podnese zahtjev u roku od mjesec dana. Nadzor nad ostvarivanjem ovog prava vrši nadležno Pododjeljenje za socijalnu zaštitu.

Jednokratna pomoć za opremu novorođenog djeteta ostvaruje se u iznosu od 25% od prosječne mjesečne plate u BD.

Materinski dodatak se isplaćuje u trajanju od 3 mjeseca i iznosi 15% od prosječne mjesečne plate u BD, utvrđene prema posljednjem objavljenom podatku od Uprave prihoda Brčko distrikta BiH.

Pravo na materinski dodatak ostvaruje svaka nezaposlena majka, koja na Zavodu za zapošljavanje BD ima prijavu, te je kao takva na evidenciji najmanje od 6 mjeseci, što dokazuje uvjerenjem iz Zavoda, te priloženom dokumentacijom koja se traži članom 2 stavom 2 ovog zakona.

Pravo na dodatak za djecu kao novčano davanje ima svaki građanin BD, pod uslovima predviđenim članovima 13, 15, 18, 20, 21, 22 . Zakona o dječijoj zaštiti BD i Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o dječijoj zaštiti BD.

Pravo na dječiji dodatak obavezno pripada djetetu do navršene 15 godine života ukoliko ispunjava uslove predviđene ovim zakonom;

Djeca starija od 15 godina ostvaruju pravo na dječiji dodatak: ako se nalaze na redovnom obrazovanju u osnovnim, srednjim i višim školama, akademijama ili fakultetu, a najduže do navršenih 26 godina života; ako su nesposobna za samostalan život i rad, a nesposobnost je nastupila do 15. godine života ili u toku redovnog obrazovanja, a za sve vrijeme trajanja nesposobnosti.

Pravo na dodatak za djecu ostvaruje se za djecu u porodici u zavisnosti od materijalnog položaja porodice, rasporeda rađanja i uzrasta djece.

Pravo na dodatak za djecu ostvaruje se: ako porodica ostavruje pravo na socijalnu zaštitu u skladu sa Zakonom o socijalnoj zaštiti, ako ukupni mjesečni prihod po

članu porodice ne prelazi 15 % od prosječne plate, a katastarski prihod po članu porodice u prethodnoj godini ne prelazi 3 % prosječnog katastarskog prihoda po 1 hektaru zemlje.

Bez obzira na imovinske uslove, pravo na dječiji dodatak uvećan za 50% pripada:
-djetetu bez oba ili jednog roditelja, porodici koja ima dijete ometeno u psihičkom ili fizičkom razvoju, porodici u kojoj su oba ili jedan roditelj invalid od I do VI (završno sa VI-om) grupe - kategorije, samohranim roditeljima.

Visina dodatka na djecu iznosi 10% od prosječne mjesečne plate ostvarene u BD.

Članom 23. Zakona o dječijoj zaštiti BD, drugim vidovima beneficija za mlade bračne parove smatraju se posebni psihosocijalni tretmani bračnih drugova koji žele djecu i za trudnice.

Pravo na poseban psihosocijalni tretman bračnih drugova koji žele djecu i trudnica ostvaruje se u porodičnom savjetovalištu oformljenom pri Centru za socijalni rad BD. Za ostvarivanje prava iz člana 23, mogu se osnovati posebne ustanove u skladu sa zakonom.

Prema članu 21. Zakona o dječijoj zaštiti i Zakona o izmjenama i dopunma Zakona o dječijoj zaštiti BD, samohranim roditeljima, pripada pravo na dječiji dodatak, bez obzira na imovinske uslove, uvećan za 50%.

Porodice Roma podliježu svim kriterijima i mjerilima ravnopravno sa ostalim licima BD.

Na osnovu člana 21 Zakona o socijalnoj zaštiti BD („Sl.glasnik BD“ broj 1/03, 4/04), Odluke o formiranju Fonda solidarnosti BD, iz 2002. godine i Odluke o usvajanju kriterijuma za korisnike sredstava Fonda solidarnosti, iz 2010. godine, porodice u teškom položaju (ugrožene porodice) imaju pravo na jednokratnu novčanu pomoć.

Licem kome je usljed posebnih okolnosti potreban odgovarajući oblik socijalne zaštite, smatra se lice koje se nađe u stanju socijalne potrebe zbog pretrpljene elementarne nepogode, migracije, repatrijacije, smrti jednog ili više članova domaćinstva, povratka s liječenja, nemogućnosti zaposlenja, otpuštanja sa izdržavanja kazne ili izdržavanja vaspitne mjere.

Ranjive porodice

U FBiH, kada je u pitanju zaštita ranjivih porodica potrebno je istaći da je Zakonom o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštiti porodice sa djecom (član 27.) i kantonalnim zakonima propisano da se djeci i odraslim licima sa invaliditetom i licima sa trajnim smetnjama u fizičkom ili psihičkom razvoju utvrđuju povoljniji uvjeti u sticanju prava iz socijalne zaštite i viši iznosi osnovne novčane pomoći i novčane naknade za pomoć i njegu od strane drugog lica.

Pored toga, djetetu bez oba ili jednog roditelja, porodici koja ima dijete ometeno u fizičkom ili psihičkom razvoju i porodici u kojoj su oba ili jedan roditelj invalidi, osiguravaju se povoljniji uvjeti u sticanju i ostvarivanju prava i veći iznosi materijalnih i drugih davanja utvrđenih ovim zakonom i propisom kantona, a pravo na dodatak na djecu pripada im, bez obzira na visinu prihoda domaćinstva (član 91. stav 1. u vezi sa članom 88. stav 2.).

Članom 92. navedenog zakona propisano je da stranim državljanima i licima bez državljanstva koji stalno žive na teritoriji FBiH, pripada pravo na dodatak na djecu shodno međunarodnim ugovorima.

U RS, pravo na dodatak na djecu bez obzira na imovinski cenzus, mogu ostvariti djeca poginulih boraca, djeca civilnih žrtava rata i RVI I i II kategorije, djeca civilne žrtve rata, djeca bez roditeljskog staranja, djeca za koje nadležan organ donio akt o razvrstavanju zbog ometenosti u razvoju, ako nije smješteno u ustanovu socijalne zaštite, dijete čija porodica ostvaruje pravo na novčanu pomoć prema Zakonu o socijalnoj zaštiti i djeca oboljela od celijakije i hroničnih bolesti, koje prema ocjeni nadležne komisije prouzrokuju, odnosno imaju za posledicu nastalo tjelesno oštećenje.

Pravo na dodatak na djecu za vulnerabilne kategorije ostvaruje se za svu rođenu djecu bez obzira na red rođenja, do navršenih 19. godina života, odnosno dok su obuhvaćena vaspitno-obrazovnim programom i bez obzira na propisane cenzuse za ostvarivanje prava.

U BD, Zakonom o dječijoj zaštiti BD pravo na dječiji dodatak bez obzira na imovinske uslove uvećan je za 50% za vulnerabilne kategorije i to: dijete bez jednog ili oba roditelja, porodici koja ima dijete ometeno u psihofizičkom ili fizičkom razvoju, porodici u kojoj su oba ili jedan roditelj invalid od I-VI grupe invalidnosti i samohrani roditelji.

Pitanje 2. Navedite mjere koje su poduzete (administrativni –upravni) aranžmani, programi, akcioni planovi, projekti itd) za primjenu zakonodavnog okvira.

Odgovor:

Ekonomska zaštita

Vijeće ministara BiH je u 2008.g. usvojilo Odluku o formiranju Upravnog odbora za koordiniranje Projekta „Jačanje sistema socijalne zaštite i inkluzije djece u BiH“. Odborom predsjedava ministar civilnih poslova BiH, a članovi su predstavnici UNICEF-a i državnih i entitetskih institucija potpisnica Protokola o saradnji.

Formirani su upravni odbori na nivou entiteta i države kojom koordinira Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice posredstvom ekspertne grupe na nivou BiH.

U okviru projekta "Jačanje socijalne zaštite i inkluzije djece u BiH" čiju implementaciju podržava UNICEF u cilju unapređenja razvoja djeteta i poboljšanja kapaciteta roditeljstva, pristupilo se uspostavljanju 10 integrisanih centara za roditelje i djecu (ICRD) u FBiH i RS. Oni će biti komplementarni sa svim postojećim općinskim službama koje se bave pružanjem usluga u oblasti zdravstva, ishrane, obrazovanja i socijalne zaštite. Oni neće zamijeniti postojeće službe u ovim oblastima, već imaju cilj da im pomognu da bolje rade i da nadopune postojeće nedostatke u uslugama koje pružaju na nivou općine.

Upravni odbor za koordiniranje Projekta donio je odluku da se pokrene projektna aktivnost uspostavljanja Integriranog centra ranog razvoja dječijeg rasta i razvoja za roditelje i djecu na području FBiH. Integrirani centar ranog dječijeg rasta i razvoja za roditelje i djecu je model koji ima za cilj da se unaprijedi i postigne poticajno i odgovorno roditeljstvo i rani rast i razvoj djece od 0-10 godina sa posebnim fokusom na djecu od 0-3 godine života. UNICEF je, u saradnji sa Federalnim ministarstvom obrazovanja i nauke, Federalnim ministarstvom zdravstva te Federalnim ministarstvom rada i socijalne politike, izradio prijedlog modela integriranog centra ranog dječijeg rasta i razvoja i programe rada centra. U Općini Novi Grad Sarajevo je otvoren integrirani centar. Aktivnosti oko otvaranja integriranih centara sprovode se i u RS.

Stanovanje

U općinama FBiH, uglavnom ne postoje stanovi namijenjeni stambenom zbrinjavanju socijalno ugroženih kategorija stanovništva, odnosno postoji vrlo mali broj takvih stanova. Tako npr. Na području Unsko-sanskog kantona, u Sanskom Mostu 7 stanova koriste osobe u stanju socijalne potrebe, a u pojedinim slučajevima, zbog nedostatka stambenog prostora, Općina Sanski Most dodjeljuje novčanu naknadu u iznosu od 50,00 KM mjesečno u svrhu smještaja. U posljednjem periodu su tri osobe bile korisnici pomenute novčane nakande. Na području istog Kantona, u Bihaću dva stana koriste socijalno ugrožene i za rad nesposobne osobe.

Na području Zeničko-dobojskog kantona, u nekoliko općina postoje zgrade, stanovi i kuće za zbrinjavanje socijalno ugroženih kategorija stanovništva. Tako je u Maglaju na taj način zbrinuto 11 porodica sa oko 30 članova porodice, u Tešnju 42 porodice sa oko 81 članom porodice, a u Varešu 16 porodica.

U Tuzlanskom kantonu samo tri općine imaju stanove za stambeno zbrinjavanje socijalno ugroženih kategorija stanovništva i to Kladanj 1 stan, Banovići 10 stanova i Srebrenik 3 stana u kojima je ukupno smješteno 18 korisnika. Ostali centri na području ovog kantona ne raspolažu stanovima za stambeno zbrinjavanje socijalno ugroženih kategorija stanovništva, ali u saradnji sa općinama poduzimaju aktivnosti na obezbjeđenju stanova za socijalno ugrožene kategorije stanovništva. Tako većina općina u ove svrhe koriste prazne stanove izgrađene za izbjegle i raseljene osobe i povratnike.

Ovakve postupke vode općinske Službe za izbjegla i raseljena lica, odnosno nadležne komisije koje u saradnji sa mjesno nadležnim centrima za socijalni rad obezbjeđuju

smještaj socijalno ugroženih kategorija stanovništva. Općina Gradačac je na taj način u 61 stan smjestila 205 osoba.

U općini Tuzla u toku je popis slobodnih stambenih jedinica od strane Službe za stambene poslove, nakon kojeg će biti utvrđeno da li postoje stambene jedinice koje mogu biti date na korištenje socijalno ugroženim kategorijama stanovništva.

Pored toga, u pojedinim općinama FBiH, problem stanovanja za socijalno ugrožene kategorije stanovništva se pokušava riješiti kroz programe izgradnje kuća i adaptiranje stambenog prostora. Na taj način je na području Srednjobosanskog kantona, u općini Kiseljak, riješen problem stanovanja 10-ak porodica, dok je kroz organizovanje humanitarnih akcija riješen problem stanovanja za šest porodica. Centar za socijalni rad Visoko (Zeničko-dobojski kanton) je akcijama prema privrednim organizacijama riješio stambeno pitanje (izgrađene četiri kuće) za samohrane majke sa četvero i više djece. Centar za socijalni rad Srebrenik i Općina Srebrenik su izradili dugoročni plan stambenog zbrinjavanja socijalno ugroženih kategorija stanovništva. Na osnovu toga u 2005.godini su izgradili tri porodične kuće za stambeno zbrinjavanje pomenute kategorije stanovništva, a za 220 korisnika su dali finansijsku podršku u individualnom rješavanju stambenog pitanja u iznosu od 300.000 KM.

U RS, uzimajući u obzir da adekvatni stambeni uslovi podstiču integraciju porodice, doprinose socijalnoj privlačnosti i pojačavaju osjećaj pripadanja, sigurnosti i ljudske solidarnosti, koji su od ključnog značaja za dobrobit djece, Ministarstvo porodice, omladine i sporta RS od 2006. godine realizuje dva značajna projekta stambenog zbrinjavanja.

1. "Projekat stambenog zbrinjavanja porodica sa petoro i više djece"

Projekat koji Ministarstvo realizuje u saradnji sa 29 lokalnih zajednica u RS. Osnovni cilj ovog projekta jeste poboljšanje uslova života djece u ovim porodicama koja su u većini slučajeva u stanju siromaštva i socijalne potrebe.

Vlada RS je 2007. godine donijela je zaključak o rješavanju stambenih problema višečlanih porodica.

Obaveza opština, po ovom Projektu, odnosila se na potrebu snimanja stanja na teritoriji svoje opštine o prioritetima za stambeno zbrinjavanje navedenih kategorija porodica, te učestvovanje samih opština u realizaciji projekta.

Do određenog roka dostavljeni su podaci iz 29 opština RS, koje su izrazile spremnost da sa svoje strane učestvuju u projektu i obezbjede komunalnu infrastrukturu za navedene projekte.

Dinamika gradnje kuća, zavisila je od obezbjeđivanja potrebnih preduslova, a koji su se odnosili na obezbjeđenje zemljišta, izgradnju temelja i obezbjeđivanje neophodne infrastrukture što je bila obaveza opštine.

Uvažavajući tu činjenicu, do kraja 2008. u RS izgrađeno je 16 kuća i to u: Kneževo (1), Gradiška (5), Kostajnica (2), Srbac (4), Ribnik (2), Prnjavor (2).

U 2009. godini izgrađeno je još 48 kuća od čega u: Prnjavor (3), Kotor Varoš (2), Vlasenica(4), Bileća (5), Istočno Sarajevo (4), istočna Ilidža (1), Lopare (4), K. Dubica (1), D. Žabar (1), Pale (5), Vukosavlje (1), Bijeljina (3), Rogatica (3), Sokolac (2), Nevesinje (1) i Bosanski Brod (8).

Radi se o visokim prizemnicama, površine 112. m² koje u potpunosti zadovoljavaju stambene potrebe ovakvih porodica. Vrijednost projekta je 8.620.666,45 KM, što znači da je jedna kuća koštala 88.872,85 KM. Ovde nisu uračunati troškovi opština koji se odnose na obezbjeđenje zemljišta, izgradnju temelja i neophodne komunalne infrastrukture.

Na ovaj način izgradiće se 97 kuća u 29 opština koje će biti dodjeljene porodicama sa petoro i više djece koje do tada nisu imale riješeno stambeno pitanje.

Ministarstvo porodice, omladine i sporta Republike Srpske, realizuje ovaj projekat u sklopu svojih aktivnosti koje se odnose na podizanje kvaliteta porodičnog života, odnosno ovaj projekat ima za cilj poboljšanje uslova, u ovom slučaju prvenstveno stambenih u kojima odrastaju maloljetna djeca.

2. „Projekat subvencije kamatne stope za stambene kredite za mlade i mlade bračne parove“.

U skladu sa Zakonom o omladinskom organizovanju RS i Omladinskom politikom RS 2006 – 2010 ("Službeni glasnik RS" broj 98/04) u 2006. godini počela je realizacija posebnog programa subvencionisanja kamatne stope za stambene kredite za mlade i mlade bračne parove, u saradnji sa Fondom stanovanja RS. Osnovni cilj je bio stambeno zbrinjavanje mladih i stvaranje uslova za njihov ostanak u RS. Takođe cilj je i podrška porodici kao osnovnoj pretpostavci za razvoj modernog društva.

2007. godine, nastavljena je realizacija Posebnog programa subvencioniranja kamatne stope za stambeno zbrinjavanje mladih i mladih bračnih parova. Subvencijom ministarstva i operativnim sredstvima Komercijalne banke u 2007. godini dodjeljeno je 50 stambenih kredita za mlade i mlade bračne parove, u ukupnom iznosu od 2.000.000,00 KM. Bračni parovi mlađi od 35 godina, ali i mladi koji još nisu stupili u brak, mogli su u 2007. godini, podići stambene kredite u visini do 50.000,00 KM, po kamatnoj stopi od od 3,75%, te ih otplaćivati 25 godina. Na ovaj način doprinosi se ostanku mladih ljudi u RS, njihovom kvalitetnijem stambenom zbrinjavanju, kao i poboljšanju kvaliteta života uopšte.

Od 2008. godine, mladi i mladi bračni parovi u RS imaju mogućnost da pod do sada najpovoljnijim uslovima podignu stambene kredite koje plasiraju komercijalne banke u RS, a po kreditnoj liniji Investiciono razvojne banke RS. Stambeni krediti se podižu u vrijednosti od 5.000,00 KM do 100.000,00 KM na period do 20 godina, a kamatne stope se kreću od 3,6% do 5,6% u zavisnosti od nivoa obrazovanja mladih i mladih bračnih parova, kao i od broja djece u porodici.

Na ove kamatne stope Ministarstvo porodice, omladine i sporta subvencioniše dodatnih 1% kamate, a pravo na konkurisanje za subvenciju kamatne stope imaju mladi i mladi bračni parovi do 35 godina starosti, a na osnovu Pravilnika o subveniconisanju kamatne stope na stambene kredite za mlade i mlade bračne parove ("Službeni glasnik RS" broj 64/08).

- U 2008. godini odobreno je 321 subvencija.
- U 2009. godini 189 subvencija, po istom osnovu.

Ovim projektom podrške stvaraju se povoljniji uslovi za mlade prilikom zasnivanja porodica, stvaranja potomstva i obezbjeđenja osnovnih uslova za odrastanje djece. Ovaj projekat je tokom 2008. godine i tokom 2009. godine omogućio rješavanje stambenog pitanja za 510 mladih i mladih bračnih parova, odobrenjem subvencija kamatne stope od strane Ministarstva porodice, omladine i sporta Republike Srpske.

U BD porodice Roma po pitanju dodjele stanova podliježu istim kriterijumima i opštim i posebnim mjerilima ravnopravno sa ostalim građanima BD. Od 2002., 2003. godine – dodjela stanova Romima na privremeno stanovanje vrši se uz podršku OHR-a, OSCE-a, LOT- timova.

		Stanovanje		
Adekvatno obezbjeđenje stanova uključujući porodice Roma UKUPNO	i	Porodice raseljenih lica	Korisnici Centra za socijalni rad	Izbjeglice iz Republike Hrvatske
		150	187	3
			340 porodica	

Izvor podataka: Vlada BD

Nasilje u porodici

Gender akcioni plan BiH („Službeni glasnik BiH“ br. 41/09) je osnovna strategija za uvođenje principa ravnopravnosti spolova u politike i programe u BiH izrađen je u saradnji Agencije za ravnopravnost spolova BiH i entitetskih gender centara. U poglavlju broj XIII Gender akcioni plan predviđa aktivnosti koji se odnose na usklađivanje profesionalnog i porodičnog života sa osnovnim ciljem „usklađene porodične i profesionalne obaveze uposlenika/uposlenica, bez diskriminacije po bilo kom osnovu. Ovaj akcioni plan se sastoji se od 15 oblasti koje sadrže aktivnosti, rokove i nadležne institucije čija je saradnja neophodna za implementaciju aktivnosti predviđenih u Gender akcionom planu. Poglavlje XI Gender akcionog plana BiH nosi naziv „Nasilje u porodici, nasilje na osnovu spola, seksualno uznemiravanje i uznemiravanje i trgovina osobama (trafficking)“.

Vijeće ministara BiH je 05.03.2009.g. usvojilo Strategiju prevencije i borbe protiv nasilja u porodici za BiH za period 2009-2011. godine. Strategija prevencije i borbe

protiv nasilja u porodici za BiH, pored aktivnosti na nivou države BiH sadrži i aktivnosti entitetskih strateških i akcionih planova.

Vlada FBiH je u 2008. godini usvojila Strateški plan za prevenciju nasilja u porodici – 2009.-2010. („Službene novine FBiH“ broj 75/08), koji je izradila multidisciplinarna radna grupa sastavljena od predstavnika/ca institucija koje u svom djelokrugu imaju nasilje u porodici, jednog broja ekspertica i predstavnica nevladinih organizacija koje se bave ovom problematikom.

Vlada RS je u 2007. godini usvojila Akcioni plan za borbu protiv nasilja u porodici 2007. – 2008. godina u RS („Službeni glasnik RS“, broj 58/07) a čije je provođenje započelo 2008.godini a u toku je postupak usvajanja strategije za borbu protiv nasilja u porodici u RS 2009-2013. godine.

Pitanje 3. Dostavite relevantne cifre, statističke podatke i druge relevantne informacije.

Razvedeni brakovi prema odluci o dodjeli i izdržavanju djece
U FBiH i RS

	2005	2006	2007	2008
UKUPNO	1.687	1.459	1.619	1.255
Nema izdržavane djece	917	850	947	714
Ženi	590	460	522	421
Mužu	129	117	127	88
Ženi i mužu	30	22	17	17
Drugim licima	1	2	2	-
Ustanovi	2	2	-	2
Ostale kombinacije	1	3	2	-
Nepoznato	17	3	2	13

Izvor podataka: Agencija za statistiku BiH

Distrikt Brčko nema podjelu razvedenih brakova prema odluci o dodjeli i izdržavanju djece, tako da podaci o DB nisu uključeni u ovu tabelu.

Ekonomska zaštita

Novčane pomoći pružene maloljetnim korisnicima socijalne zaštite u BiH

	2005	2006	2007	2008
--	------	------	------	------

UKUPNO	9.004	7.188	10.281	11.916
Stalna novčana pomoć	1.163	1.057	1.185	779
Izuzetna novčana pomoć	355	275	344	227
Jednokratna novčana pomoć	4.128	3.124	3.564	3.514
Prava na dodatak za pomoć i njegu od strane drugih lica	2.817	2.461	4.173	4.620
Pomoć za opremu djeteta samohranim nezaposlenim roditeljima	541	271	1.015	2.776

Izvor podataka: Agencija za statistiku BiH

Novčane pomoći pružene punoljetnim korisnicima socijalne zaštite u BiH

	2005	2006	2007	2008
Ukupno	81.168	99.362	98.084	108.739
Stalna novčana pomoć	15.463	13.819	13.768	16.718
Izuzetna novčana pomoć	1.830	2.320	5.052	1.655
Jednokratna novčana pomoć	35.372	49.132	47.729	44.270
Prava na dodatak za pomoć i njegu od strane drugih lica	26.901	29.404	27.492	41.220
Pomoć za opremu djeteta samohranim nezaposlenim roditeljima	1.602	4.687	4.043	4.876

Izvor podataka: Agencija za statistiku BiH

Nasilje u porodici

U FBiH u četverogodišnjem razdoblju (2006-2010.) za koje su od nadležnih sudova u FBiH traženi podaci, zabilježeno je ukupno 1275 predmeta po članu 222. Krivičnog zakona FBiH – krivično djelo nasilje u porodici. Među osumnjičenima-izvršiocima krivičnih djela nasilja u porodici daleko su zastupljeniji muškarci. Od 1335 osumnjičenih-izvršilaca ovih krivičnih djela, njih čak 1302 ili 97,53% su muškarci, a svega 29 ili 2,17% su žene. Ostatak otpada na maloljetne počinioceteljice ovih krivičnih djela. S druge strane, kad se radi o oštećenim-žrtvama ovih krivičnih djela, žene su ubjedljivo najzastupljenije i to s udjelom 1005 ili 79,87% u okviru ukupnog broja od 1258 oštećenih-žrtava ovih krivičnih djela. Broj oštećenih-žrtava muškaraca kod krivičnih djela nasilja u porodici je 100 ili 7,95%. Prema tome, iako je znatno manje muškaraca među oštećenim-žrtvama nasilja u porodici, podaci pokazuju da ima i muškaraca među oštećenim-žrtvama nasilja u porodici. Interesantno je da su od strane sudova, djeca evidentirana kao oštećeni-žrtve krivičnih djela nasilja u porodici u samo 153 ili 12,17% slučajeva, među kojima su 68 oštećenih-žrtava djevojčice i 85 oštećenih-žrtava dječaci. Ovakva evidencija može da bude zbunjujuća, jer je teško povjerovati da su djeca oštećeni-žrtve nasilja u porodici u tako malom broju slučajeva, naročito u usporedbi sa brojem žena oštećenih-žrtava. Logičan

zaključak koji bi se izveo je da se djeca kao žrtve nasilja u porodici pretežno ne evidentiraju, ili se kao nasilje u porodici pretežno procesuiraju slučajevima nasilja u partnerskim odnosima, gdje djece, ili nema, ili uopće nisu izložena nasilju. Razmatrajući izrečene sankcije počiniocima-teljicama krivičnih djela nasilja u porodici, može se primijetiti da dominiraju uslovne osude, izrečene u ukupno čak 1046 slučajeva, što čini ukupni udio od 76,85% u strukturi izrečenih krivičnih sankcija za ova krivična djela. Slijede novčane kazne sa udjelom 143 ili 10,50%, a potom kazne zatvora sa udjelom 131 ili 9,55%. Ostalih krivičnih sankcija je 42 ili 3,08%. Sa aspekta izricanja zaštitnih mjera u korist žrtava nasilja u porodici, a protiv počilaca, relevantna je definicija pojma nasilja u porodici koja je data u odredbama Zakona o zaštiti od nasilja u porodici FBiH, u kojoj su taksativno pobrojani svi oblici nasilja u porodici, na osnovu kojih će nadležni sud izreći neku od propisanih zaštitnih mjera. Te zaštitne mjere su: udaljenje iz stana, kuće ili nekog drugog stambenog prostora i zabrana vraćanja u stan, kuću ili neki drugi stambeni prostor, zabrana približavanja žrtvi nasilja, osiguranje zaštite osobe izložene nasilju, zabrana uznemiravanja ili uhođenja osobe izložene nasilju, obaveza psihosocijalnog tretmana, obavezno liječenje od ovisnosti.

Na temelju podataka koje je dostavilo svih deset kantonalnih tužiteljstava, a vezano uz član 222. Krivičnog zakona FBiH, zaprimljena je 781 krivična prijava, podignuto 414 optužnica, pravomoćno je izrečeno 257 presuda dok je u 284 slučaja postupak u toku. Žene su kao žrtve navedene u 712 slučaja, a muškarci u 66 slučajeva.

Na temelju analize dostavljenih podataka 26 općinskih sudova vidljivo je da je ovih 26 općinskih sudova, vezano uz član 222. Krivičnog zakona FBiH, zaprimilo ukupno 399 tužbi, od čega su procesuirana 323 predmeta, pravomoćno je izrečeno 177 presuda, nepravomoćno su izrečene 73 presude, a 161 predmet je u toku.

Prema dostavljenim podacima od svih deset kantonalnih sudova, vidljivo je da su kod ovih sudova u 11 slučajeva u 2008. godini rješavani predmeti po žalbama za krivična djela iz člana 222. Krivičnog zakona FBiH.

Pregled statističkih u RS 2007. – 2008. o nasilju u porodici /tužilaštva i sudovi/

Okružna tužilaštva u RS komparativni pregled 2006., 2007. i 2008. godina.

Zakon	Naziv djela	Predmeti	2006	2007		2008		
Krivični zakon RS Član 208.	Nasilje u porodici ili porodičnoj zajednici	Prijave:	647	534	259			
		Pokrenute istrage:	488	396	242			
		Potvrđene optužnice:	434	302	154			
		Obustavljeno:	88	75	93			
		Presude:	Odbijajuće:	8				
			Osuđujuće:	150	130	47		
			Oslobađajuće:	4	3	5		
		Krivične sankcije:	Zatvor:	8	6	1		
			Novčana kazna:	5	11	3		
			Uslovna osuda:	168	113	38		
			Sudska opomena:					
			Zaštitne mjere:					

Izvor podataka: Gender centar RS

Osnovni sudovi u RS komparativni pregled 2006., 2007. I 2008. godine

Zakon	Naziv djela	Predmeti	2006	2007			2008		
				2007	2008		2007	2008	
Krivični zakon RS Član 208.	Nasilje u porodici ili porodičnoj zajednici	Ukupno predmeta:	338	385	270				
		U toku:	82	163	91				
		Završeno:	274	229	161				
		Presude:	Obustavljeno:	10	4	5			
			Odbijajuće:	8	5	37			
			Osuđujuće:	250	220	144			
		Krivične sankcije:	Oslobađajuće:	1	1	2			
			Zatvor:	18	16	12			
			Novčana kazna:	21	25	15			
			Uslovna osuda:	233	185	103			
			Sudska opomena:	1		5			
			Zaštitne mjere:	1					
		Vaspitne mjere:	1		1				

Izvor podataka: Gender centar RS

Podaci MUP-a RS za nasilje u porodici razvrstani po polu - 2006.

Član KZRS	Naziv djela	Broj	Prijavljeno lica		Žrtve			
			muškarci	žene	muškarci	žene	dječaci	djevojčice
208	Nasilje u porodici ili porodičnoj zajednici	537	277	12	39	231	11	20

Izvor podataka: Gender centar RS

Podaci MUP-a RS za nasilje u porodici razvrstani po polu - 2007.

Član KZRS	Naziv djela	Broj	Prijavljeno lica		Žrtve			
			muškarci	žene	muškarci	žene	dječaci	djevojčice
208	Nasilje u porodici ili porodičnoj zajednici	464	460	16	121	445	37	48

Izvor podataka: Gender centar RS

Pregled broja žrtava nasilja u porodici RS - SOS Linija 1264

R.b.	Godina	do 18 god.		19-60 god.		preko 60 god.		nepoznata dob		ukupno		Total
		Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	
1.	2005	12	9	891	2	14	2	80	9	997	22	1.019
2.	2006	89	42	2.346	23	61	5	91	0	2.587	70	2.657
3.	2007	220	43	3.048	9	48	3	140	2	3.456	57	3.513
4.	2008	186	70	2.809	5	46	2	131	0	3.172	77	3.249
5.	2009	63	15	2.374	4	47	0	109	7	2.593	26	2.619
	UKUPNO:	570	179	11.468	43	216	12	551	18	12.805	22	12.827
	% od total:	4%	1%	89%	0%	2%	0%	4%	0%	100%	0%	
	% u dobi:	76%	24%	100%	0%	95%	5%	97%	3%			

Izvor podataka: Gender centar RS

Član 17 - Pravo djece i mladih na socijalnu, pravnu i ekonomsku zaštitu

„Sa ciljem osiguranja djelotvornog korištenja prava djece i mladih da odrastu u okruženju koje potiče puni razvitak njihove ličnosti i njihovih fizičkih i mentalnih kapaciteta, zemlje potpisnice preuzimaju obavezu da, bilo direktno ili u saradnji sa javnim i privatnim organizacijama, preduzmu sve odgovarajuće i potrebne mjere kreirane u cilju:

1 a) osiguranja da djeca i mladi, uvažavajući prava i obveze njihovih roditelja, imaju brigu, pomoć, obrazovanje i obuku koju trebaju, posebno predviđanjem osnivanja ili održavanja institucija i službi dovoljnih i adekvatnih za ovu svrhu;

b) zaštite djece i mladih od zanemarivanja, nasilja i eksploatacije;

c) predviđanja zaštite i posebne pomoći od države za djecu i mlada lica privremeno ili konačno uskraćene za pomoć njihove porodice;

2 omogućiti djeci i mladima besplatno osnovno i srednje obrazovanje, kao i poticati njihovo redovno prisustvo nastavi“.

Član 17, stav 1.

„Sa ciljem osiguranja djelotvornog korištenja prava djece i mladih da odrastu u okruženju koje potiče puni razvitak njihove ličnosti i njihovih fizičkih i mentalnih kapaciteta, zemlje potpisnice preuzimaju obavezu da, bilo direktno ili u saradnji sa javnim i privatnim organizacijama, preduzmu sve odgovarajuće i potrebne mjere kreirane u cilju:

1 a) osiguranja da djeca i mladi, uvažavajući prava i obveze njihovih roditelja, imaju brigu, pomoć, obrazovanje i obuku koju trebaju, posebno predviđanjem osnivanja ili održavanja institucija i službi dovoljnih i adekvatnih za ovu svrhu;

b) zaštite djece i mladih od zanemarivanja, nasilja i eksploatacije;

c) predviđanja zaštite i posebne pomoći od države za djecu i mlada lica privremeno ili konačno uskraćene za pomoć njihove porodice;

Pitanje 1. Opišite opšti zakonodavni okvir. Precizirajte prirodu, razloge i obim reformi ukoliko ih ima.

Odgovor:

Pravni status i definicija djeteta

Bosanskohercegovački zakoni na različit način definišu dijete u odnosu na njegovu starosnu dob, sposobnost rasuđivanja, odgovornost, ostvarivanje ili dodjeljivanje prava, utvrđivanje obaveze a u vezi s pravom na obrazovanje, socijalnu, porodično-pravu i dječiju zaštitu, krivično-pravnu zaštitu, građansko-pravnu zaštitu i dr.

Kada je u pitanju krivično- pravna zaštita u okviru Krivičnog zakona BiH u članu 1. tačke (8) i (9) se naglašava sljedeće : „Dijete je u smislu ovog zakona, osoba koja nije navršila četrnaest godina života, i maloljetnik je osoba koja nije navršila osamnaest godina života.“

Kada je u pitanju zaštita djece kao svjedoka, Zakon o zaštiti svjedoka pod prijetnjom i ugroženih svjedoka BiH, preuzima u okviru člana 3. stav (3) definiciju iz Krivičnog zakona BiH: „Ugroženi svjedok je onaj svjedok koji je ozbiljno fizički ili psihički traumatizovan okolnostima pod kojima je izvršeno krivično djelo ili koji pati od ozbiljnih psihičkih poremećaja koji ga čine izuzetno osjetljivim, odnosno dijete i maloljetnik.“

Zakon o dječijoj zaštiti RS, nema definiciju djeteta, ali u pogledu prava na dječiji dodatak utvrđuje dob djeteta do 15 godina života, a u članu 23. spominju se djeca ometena u razvoju: „...do 19. godina života.“ ili „...dijete poslije navršene 19 godine života.“ kao poslovno nesposobna osoba.

Zakonom o dječijoj zaštiti BD, takođe je utvrđena dobna granica do 15. godina života za ostvarivanje dječijeg dodatka (član 15.) a djeca starija od 15. godina ako se nalaze na redovnom obrazovanju do navršene 26. godine života, te ako su nesposobna za samostalan život i rad za cijelo vrijeme trajanje nesposobnosti.

Zakonom o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite obitelji s djecom FBiH (član 6.) djetetom se smatra osoba do 18. godina života. Izuzetno - djetetom se smatra osoba koja ima više od 18. godina života a manje od 27. godina radi ostvarivanja prava na dodatak na djecu, školarinu ili stipendije za đake i studente.

Kada je u pitanju građansko-pravni status djeteta, Porodični zakon FBiH, RS i DB ne sadrže odredbe koje na različit način tretiraju bračnu i vanbračnu djecu. Navedenim zakonima je propisano da je roditeljsko staranje skup odgovornosti, dužnosti i prava roditelja koje imaju za cilj zaštitu ličnih i imovinskih prava u najboljem interesu djeteta. Pri utvrđivanju dužnosti i prava roditelja nije od uticaja, da li je dijete rođeno u braku ili van njega. Zakonima o nasljeđivanju entiteta i BD, propisano je takođe da su građani pod istim uslovima ravnopravni u nasljeđivanju te da je bračno srodstvo izjednačeno u pogledu nasljeđivanja sa vanbračnim, a potpuno usvojenje sa krvnim srodstvom.

Porodičnim zakonima entiteta i BD utvrđeno je pravo djece na zaključivanje braka u kojem se navodi, da brak ne može sklopiti osoba koja nije navršila 18. godina života, te da izuzetno može sud u vanparničnom postupku dozvoliti sklapanje braka licu koja je navršila 16. godina života, ako utvrdi da postoje opravdani razlozi da je ta osoba tjelesno i duševno sposobna za vršenje prava i dužnosti koje proizilaze iz braka i da je brak u njenom interesu. Prije donošenja odluke sud je obavezan pribaviti i mišljenje organa starateljstva.

Obaveza izdržavanja utvrđena je navedenim Porodičnim zakonima i propisano je da su majka i otac ravnopravni u vršenju roditeljskog prava i dužnosti. Roditelji imaju

dužnost i pravo da štite svoju maloljetnu djecu i da se brinu o njihovom životu i zdravlju, te da roditelji imaju dužnost da svoju maloljetnu djecu izdržavaju. Krivični zakoni entiteta i BD sankcionišu izbjegavanje plaćanja izdržavanja za djete.

Utvrđivanje očinstva i materinstva takođe je propisano Porodičnim zakonima, gdje je propisano da je djetetova majka žena koja ga je rodila, a takođe je jasno propisano i ko se smatra ocem djeteta. Navedenim zakonima je propisano i utvrđivanje očinstva i majčinstva. Majčinstvo i očinstvo utvrđuje se priznanjem roditelja ili sudskom odlukom, pred matičarem, organom starateljstva, sudom ili notarom a može se priznati i testamentom i neopozivo je.

Dijete može podići tužbu radi utvrđivanja materinstva i očinstva. Ako je dijete maloljetno ili mu je oduzeta poslovna sposobnost, u njegovo ime tužbu radi utvrđivanja materinstva može podnijeti staratelj, uz saglasnost organa starateljstva, a tužbu radi utvrđivanja očinstva može podnijeti njegova majka ako ostvaruje roditeljsko staranje, odnosno njegov staratelj, uz saglasnost organa starateljstva.

Maloljetno dijete može podnijeti tužbu, ako je steklo poslovnu sposobnost prije punoljetstva. Tužbe radi utvrđivanja materinstva mogu podnijeti žena koja sebe smatra majkom djeteta i muškarac koji sebe smatra ocem djeteta, kao i organ starateljstva koji može podnijeti tužbu radi utvrđivanja materinstva i očinstva

Poslije smrti osobe za koju se tvrdi da je majka odnosno otac djeteta, tužba radi utvrđivanja materinstva ili očinstva podnosi se protiv njihovih nasljednika. Ove tužbe se mogu podnijeti u roku od jedne godine od smrti osobe za koju se tvrdi da je majka, odnosno otac djeteta, odnosno šest mjeseci od pravomoćnosti rješenja o nasljeđivanju.

Porodični zakoni entiteta i BD nalažu svim organima, organizacijama i fizičkim osobama da bez odlaganja obavijeste organ starateljstva o povredi djetetovih prava, naročito nasilju, zlostavljanju, zloupotrebi. Navedeni zakoni takođe propisuju da roditelji i drugi članovi porodice ne smiju dijete podvrgavati ponižavajućim postupcima, duševnom i fizičkom kažnjavanju, odnosno zlostavljanju što je razlog za oduzimanju roditeljskog staranja. Zloupotrebom roditeljskog prava smatraju se slučajevi fizičkog i psihičkog nasilja nad djetetom, seksualnog iskorištavanja djeteta, eksploatacije djeteta, navođenje na upotrebu alkohola, droga i drugih štetnih supstanci, navođenje djeteta na bilo koji oblik društveno neprihvatljivog ponašanja.

Ovi zakoni utvrđuju i definicije koje se odnose na sticanje poslovne sposobnosti gdje je propisano da se: poslovna sposobnost stiće punoljetstvom ili sklapanjem braka prije punoljetstva, punoljetnom postaje osoba koja je navršila 18. godina života, poslovnu sposobnost može steći i maloljetna osoba starija od 16. godina koja je postala roditelj, maloljetnik sa navršenih 14. godina života stiće ograničenu poslovnu sposobnost.

O sticanju poslovne sposobnosti odlučuje sud u vanparničnom postupku na prijedlog maloljetne osobe, uzimajući u obzir njenu duševnu zrelost.

Ovim Porodičnim zakonima utvrđene su i situacije o produženju roditeljskog starateljstva nad punoljetnim djetetom, kojem je oduzeta ili ograničena poslovna sposobnost o čemu odlučuje sud u vanparničnom postupku.

Naprijed navedenim Porodičnim zakonima, propisano je da maloljetnik koji radom ostvaruje prihode može raspolagati ostvarenim ličnim dohotkom i zaradom a pri tome je dužan da doprinosi za svoje izdržavanje i obrazovanje.

Kada je u pitanju krivična odgovornost starosna dob također utiče na položaj i odgovornost djeteta.

Javna briga za djecu

Porodični zakon FBiH (član 147.), Porodični zakon RS (član 97.) i Porodični zakon BD (član 130.) propisuju da na zahtjev jednog ili oba roditelja, ili po službenoj dužnosti organ starateljstva može odlučiti o smještaju djeteta i povjeravanju njegovog čuvanja i odgoja drugoj osobi ili ustanovi, ako je to potrebno radi zaštite najboljeg interesa djeteta. Ovakvu odluku organ starateljstva donijet će bez pristanka roditelja ako su oni odsutni, spriječeni ili nesposobni starati se o djetetu, a nisu povjerali čuvanje i odgoj osobi koja ispunjava uvjete za staratelja, odnosno ako utvrdi da su roditelji ili roditelj kod kojeg dijete živi zlostavljali dijete, zanemarili brigu o djetetu ili je kod djeteta došlo do poremećaja u vaspitanju.

Navedeni Porodični zakoni FBiH (član 153.), RS (član 106.) i BD (član 135.) propisuju situacije u kojima se može oduzeti roditelju pravo da živi sa djetetom, odnosno roditeljsko staranje.

Tako će sud u vanparničnom postupku roditelju oduzeti pravo da živi sa djetetom, a čuvanje i odgoj djeteta povjeriti drugoj osobi ili ustanovi ako roditelji, odnosno roditelj sa kojim dijete živi ugrožava interes djeteta i u većoj mjeri zanemaruje podizanje, odgoj i obrazovanje djeteta ili ne sprečava drugog roditelja ili člana porodične zajednice da se na ovaj način ponaša prema djetetu, ili ako je kod djeteta došlo do većeg poremećaja u odgoju.

Roditelju koji zlorabom svojih prava, ili grubim zanemarivanjem svojih dužnosti, ili napuštanjem djeteta, ili nestaranjem o djetetu sa kojim ne živi očito stavlja u opasnost sigurnost, zdravlje ili moral djeteta, ili koji ne zaštiti dijete od ovakvog ponašanja drugog roditelja ili druge osobe, sud će u vanparničnom postupku oduzeti roditeljsko staranje.

Zloropotreba prava postoji naročito u slučajevima tjelesnog i duševnog nasilja nad djetetom, spolnog iskorišćavanja djeteta, navođenja djeteta na društveno neprihvatljivo ponašanje, te grubog kršenja djetetovih prava na drugi način.

Grubo zanemarivanje dužnosti, postoji naročito u slučajevima ako roditelj napusti dijete, ne izvršava obavezu izdržavanja i brige o djetetu, ne pridržava se ranije određenih mjera radi zaštite prava i interesa djeteta, ne sprečava dijete u uživanju alkoholnih pića, droge i drugih opojnih sredstava ili ga na to navodi i dr.

Roditeljsko staranje može se oduzeti i roditelju kojem je oduzeto pravo da živi sa djetetom, ako za vrijeme od jedne godine ne izvršava obaveze i prava koje mu nisu prestala izricanjem ove mjere i ne stvori uvjete za vraćanje ovog prava.

Roditeljsko staranje može se oduzeti i roditelju koji ne stvara uvjete za održavanje osobnih odnosa i neposrednih kontakata djeteta sa drugim roditeljem ili onemogućava, odnosno sprečava njihovo održavanje.

Sud će roditelju vratiti pravo da živi sa djetetom kada je to u interesu djeteta i kada prestanu razlozi zbog kojih je ono oduzeto

Starateljstvo je jedan od oblika zaštite maloljetne djece bez roditeljskog staranja koji je regulisan odredbama Porodičnih zakona FBiH, RS i BD. Svrha starateljstva je zamjena roditeljskog staranja, zaštita osobnosti i interesa djeteta i njegovo osposobljavanje za samostalan život i rad. Pod starateljstvo će se staviti maloljetno lice čiji su roditelji umrli, nestali, nepoznati, ili nepoznatog boravišta duže od jedne godine, čijim je roditeljima oduzeto roditeljsko pravo, oduzeta poslovna sposobnost, čiji su roditelji kroz duže vrijeme zanemarili čuvanje i vaspitanje djece, čiji su roditelji odsutni i nisu u mogućnosti da se redovno staraju o svom djetetu.

Poslove starateljstva vrši organ starateljstva, koji preduzima potrebne mjere da se starateljsvo ostvari na najbolji način i za to koristi sve oblike socijalne zaštite, metode socijalnog i drugog stručnog rada, kao i usluge socijalnih, zdravstvenih, obrazovno-vaspitnih i drugih organizacija i ustanova.

Čuvanje i odgoj maloljetnog štíćenika organ starateljstva može povjeriti staratelju, drugoj osobi ili ustanovi. Staratelj maloljetnog štíćenika dužan je kao roditelj starati se o njegovoj osobnosti, a naročito o zdravlju, obrazovanju i osposobljavanju za samostalan život i rad. Također je dužan podnijeti organu starateljstva izvještaj o svom radu i stanju štíćenikove imovine . Organ starateljstva ima dužnost povremeno, ličnim uvidom, kontrolirati kako staratelj vrši dužnost prema štíćeniku.

Navedenim Porodičnim zakonima, takođe je utvrđeno i koje lice se ne može imenovati za staratelja:lice kojem je oduzeto roditeljsko staranje, kojem je oduzeta ili ograničena poslovna sposobnost, čiji su interesi suprotni interesu štíćenika, od kojeg se ne može očekivati da će pravilno vršiti dužnost staratelja.

Usvojenje je poseban oblik porodično-pravne zaštite djece bez roditeljskog ili bez odgovarajućeg roditeljskog staranja, kojim se zasniva roditeljski, odnosno srodnički odnos a koji je regulisan odredbama Porodičnih zakona FBiH, RS i BD.

Usvojenje se može zasnovati samo ako je u interesu usvojenika. Usvojilac mora biti državljanin BiH a izuzetno usvojilac može biti i strani državljanin, ako je usvojenje u najboljem interesu djeteta i ako za to postoje naročito opravdani razlozi i takvo usvojenje se ne može zasnovati bez prethodnog odobrenja nadležnog organa uprave za poslove socijalne zaštite.

Prema Porodičnom zakonu FBiH, usvojlac može biti državljanin BiH, a usvojlac može biti i strani državljanin, ako je usvojenje u najboljem interesu djeteta i ako dijete ne može biti usvojeno u BiH. Naime, postojanje naročito opravdanih razloga za usvojenje od strane stranih državaljana, više nije uslov za zasnivanje tog usvojenja.

Za usvojenje je potreban pristanak oba roditelja ili jednog roditelja i taj pristanak mora biti izričit u odnosu na vrstu usvojenja. Nije potereban pristanak roditelja kojem je oduzeto roditeljsko pravo, kojem je oduzeta ili ograničena poslovna sposobnost i čije je boravište nepoznato najmanje 1. godinu.

Usvojenje može biti nepotpuno i potpuno.

Potpuno usvojiti se može dijete uzrasta do 10. godina prema Porodičnom zakonu FBiH i BD, dok je Porodičnim zakonom RS, propisano da se potpuno može usvojiti dijete uzrasta do 5. godina života.

Usvojenje se može zasnovati samo ako je u interesu usvojenika. Ne može se usvojiti srodnik po krvi u pravoj liniji, ni brat ni sestra, a staratelj ne može usvojiti svog šticeenika, dok ga organ starateljstva ne razriješi dužnosti staratelja. Potpuno mogu usvojiti bračni partneri zajednički, ako su stariji od usvojenika najmanje 18. godina. Potpunim usvojenjem se zasnivaju između usvojenika i usvojioca odnosi srodstva. Za usvajanje djeteta starijeg od 10. godina potrebna je njegova saglasnost.

Nepotpuno se može usvojiti dijete do navršene 18. godine života.

Porodičnim zakonom FBiH (član 92.) propisano je da dijete ima pravo znati da je usvojeno, te da su usvojioci dužni upoznati dijete da je usvojeno najkasnije do njegove sedme godine života, odnosno odmah nakon zasnivanja usvojenja ako je usvojeno starije dijete. I Porodičnim zakonom BD (član 77.) propisano je da dijete ima pravo znati da je usvojeno. Porodičnim zakonom RS, ova odredba nije propisana.

Za postupak usvojenja nadležan je organ starateljstva mjesta prebivališta, odnosno boravišta djeteta, ako se prebivalište ne može utvrditi. Organ starateljstva po službenoj dužnosti pribavlja dokaze, utvrđuje da i su ispunjeni uslovi za zasnivanje usvojenja, kao i podobnost lica koja žele usvojiti djete.

U postupku zasnivanja usvojenja djeteta isključena je javnost.

Organ starateljstva /centar za socijani rad/ po službenoj dužnosti pribavlja dokaze i utvrđuje da li su ispunjeni uslovi za zasnivanje usvojenja, vodi spise predmeta, te vodi evidenciju i dokumentaciju o usvojenoj djeci.

Pravo na smještaj u drugu porodicu (hraniteljstvo) regulisan je Zakonom o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodice sa djecom i kantonalnim zakonima iz oblasti socijalne zaštite u FBiH, te Zakonima o socijalnoj zaštiti u RS i BD. Pravo na smještaj u drugu porodicu mogu ostvariti djeca radi zadovoljavanja njihovih životnih potreba, a ne mogu ih ostvariti u krugu vlastite porodice ili na drugi način. Pravo na smještaj u drugu porodicu imaju djeca bez roditeljskog staranja,

odgojno zanemarena djeca, odgojno zapuštena djeca, djeca čiji je razvoj ometen porodičnim prilikama i djeca sa invaliditetom i djeca ometena u fizičkom i psihičkom razvoju do povratka u vlastitu porodicu, do završetka redovnog školovanja, odnosno do osposobljavanja za samostalan život i rad

O smještaju djeteta u drugu porodicu kao i o prestanku smještaja, odlučuje centar za socijalni rad, koji obavlja i nadzor nad tom porodicom, pruža pomoć toj porodici i redovnim obilaskom održava stalnu vezu sa smještenim djetetom.

Nadležni centar za socijalni rad odlučuje o smještaju u drugu porodicu i zaključuje ugovor sa hraniteljem koji ima pravo na naknadu za smještaj djeteta.

Smještaj u ustanovu socijalne zaštite kao pravo iz socijalne zaštite, utvrđeno je Zakonima o socijalnoj zaštiti entiteta i BD. Ovo pravo mogu ostvariti djeca radi zadovoljavanja njihovih životnih potreba, a ne mogu ih ostvariti u vlastitoj ili drugoj porodici ili na drugi način.

O smještaju u ustanovu odlučuje centar za socijalni rad, na čijem području lice ima prebivalište na osnovu mišljenja stručnog tima, izvršne odluke suda, organa starateljstva i na osnovu nalaza i mišljenja stručne komisije, odnosno nalaza i mišljenja zdravstvene ustanove. Centar za socijalni rad, koji je smjestio dijete u ustanovu, radi brige i zaštite interesa djeteta, dužan je pratiti njegov tretman u ustanovi.

S obzirom, da su u postupku u kojem centar za socijalni rad odlučuje o smještaju djeteta u hraniteljsku porodicu i u ustanovu primjenjuju se Zakoni o upravnom postupku u FBiH, RS i BD, žalba na odluku donesenu u tim postupcima se može izjaviti u skladu sa odredbama tog Zakona.

Ustanove socijalne zaštite za smještaj djece u FBiH su: ustanove za djecu bez roditeljskog staranja, ustanove za odgojno zanemarenu i zapuštenu djecu, ustanove za djecu ometenu u fizičkom ili psihičkom razvoju, dnevni boravci.

Osnivanje i rad ustanova u FBiH uređuju se propisom kantona, a osnivanje i rad ustanova od značaja za FBiH, uređuje se federalnim propisom.

Nadzor nad stručnim radom ustanova koje osniva općina, odnosno kanton, vrši kantonalni organ nadležan za oblast socijalne zaštite i zaštite porodice (član 10.).

U Tuzlanskom i Hercegovačko-neretvanskom kantonu, postoje Pravilnici kojim su regulisani uslovi u pogledu prostora, opreme i potrebnih stručnih i drugih radnika, odnosno općim, tehničkim i stručnim uvjetima za osnivanje i rad ustanova socijalne zaštite, između kojih i ustanova za djecu bez roditeljskog staranja.

Ustanove socijalne zaštite u RS, za smještaj djece, su: dom za djecu i omladinu, dom za djecu i omladinu ometenu u razvoju, dom za tjelesno invalidnu djecu i omladinu sa očuvanim mentalnim sposobnostima, dom za vaspitanje djece i omladine, prihvatna stanica, centri za usluge i dnevno zbrinjavanje.

U ustanovama socijalne zaštite RS, obezbjeđuje se zbrinjavanje (stanovanje, ishrana, odijevanje, njega, pomoć i staranje), vaspitanje i obrazovanje, osposobljavanje za određene radne aktivnosti i zdravstvena zaštita u skladu sa posebnim propisima, radno-okupacione, kulturno-zabavne i rekreativno-rehabilitacione aktivnosti i usluge socijalnog rada. Zakonom je propisano da se ustanove mogu osnovati ako imaju obezbijeđen prostor, opremu i potreban broj stručnih i drugih radnika, u zavisnosti od vrste ustanova i djelatnosti koju obavljaju. Bliže uslove u pogledu prostora, opreme i potrebnih stručnih i drugih radnika ustanova socijalne zaštite propisuje ministar zdravlja i socijalne zaštite. Ustanova koju osniva RS, može početi da radi i obavlja djelatnost kada ministarstvo zdravlja i socijalne zaštite utvrdi da su ispunjeni uslovi za početak rada i obavljanja djelatnosti ustanove. Ustanova socijalne zaštite koju osniva opština i drugo fizičko i pravno lice, može početi da radi i obavlja djelatnost kada opštinski organ uprave nadležan za socijalnu zaštitu utvrdi da su ispunjeni uslovi za početak rada i obavljanja djelatnosti ustanove.

U BD nema ustanova za smještaj djece i ona se po potrebi smještaju u ustanove socijalne zaštite u entitetima.

Zaštita djece od nasilja, maltretiranja i zlostavljanja

Zakon o zaštiti od nasilja u porodici FBiH („Službene novine FBiH“, broj 22/05 i 51/06) i Zakon o zaštiti od nasilja u porodici RS („Službeni glasnik RS“, broj 118/05, 17/08), definišu nasilje u porodici kao svako djelo kojim se nanosi fizička, psihička ili seksualna povreda, patnja ili ekonomska šteta, kao i prijetnja takvim radnjama ili propuštanje dužnog činjaja i pažnje, što ozbiljno sputava članove porodice i lica koja se nalaze u odnosu bliskih socijalnih veza, bez obzira da li među njima postoji ili je postojala zajednica života, da uživaju u svojim pravima i slobodama na principu ravnopravnosti polova i u javnoj i u privatnoj sferi života.

Ovim zakonima uređuje se: zaštita od nasilja, pojam nasilja u porodici, lica koja se smatraju članovima porodice, način zaštite članova porodice, te vrsta i svrha prekršajnih sankcija za učinioce nasilnih radnji.

U BD je u proceduri donošenje Zakona o zaštiti od nasilja u porodici.

Kada su u pitanju ranije utvrđeni standardi u međunarodnim i domaćim propisima, posebno treba naglasiti da su Porodični zakoni u BiH /FBiH, RS i BD/, također propisali obaveznu zaštitu djece od nasilja. Tako se u Porodičnom zakonu FBiH, propisuje da „dijete ima pravo na zaštitu od svih oblika nasilja, zloupotrebe, zlostavljanja i zanemarivanja“, u Porodičnom zakonu RS („Službeni glasnik RS“, broj 54/02), je propisano da „ roditelji imaju pravo i dužnost da štite svoju maloljetnu djecu te da se brinu o njihovom životu i zdravlju“, a Porodičnim zakonu BD („Službeni glasnik BD“, broj 23/07), je takođe propisana obaveza zaštite prava i interesa djeteta i prava i dužnosti roditelja.

Članom 97. Porodičnog zakona RS, propisano je da roditelji i ostali članovi porodice

ne smiju dijete podvrgavati ponižavajućim potupcima, duševnom i tjelesnom kažnjavanju, odnosno zlostavljanju. Ako su roditelji, odnosno onaj roditelj kod kojeg dijete živi, zlostavljali dijete ili zanemarili brigu o djetetu, zanemarili vaspitanje djeteta ili je kod djeteta došlo do poremećaja u vaspitanju, organ starateljstva može dijete oduzeti i povjeriti ga drugom roditelju, nekom drugom licu ili odgovarajućoj ustanovi, ukoliko ne postoji sudska odluka o povjeravanju djeteta.

Članom 106. Porodičnog zakona RS, propisano je da roditelju koji zlostavlja dijete, zlopotrebljava roditeljsko pravo ili je napustio dijete, zanemario brigu o djetetu i zanemario svoje roditeljske dužnosti, sud će u vanparničnom postupku oduzeti roditeljsko pravo. Roditelj zlopotrebljava roditeljska prava i dužnosti: ako sprovodi fizičko ili psihičko nasilje nad djetetom, ako seksualno iskorištava dijete, ako eksploatiše dijete prisiljavajući da ga pretjerano radi ili da obavlja rad neprimjeren njegovom uzrastu, ako djetetu dozvoljava uživanje alkoholnih pića, droga ili drugih opojnih supstanci ili ga na to navodi, ako navodi dijete na bilo koji oblik društveno neprihvatljivog ponašanja, ako na bilo koji drugi način grubo krši prava djeteta.

Istim članom, takođe je propisano da roditelj grubo zanemaruje roditeljske dužnosti i prava ako između ostalog zanemari staranje o osnovnim životnim potrebama djeteta s kojim živi ili se ne pridržav mjera koje je radi zaštite prava i dobrobiti djeteta prethodno donio nadležni organ.

Porodičnim zakonom FBiH, taksativno su navedena prava djece, a posebno prava djece na zaštitu od svih oblika nasilja, zlopotrebe, zlostavljanja i zanemarivanja u porodici, i odredbe koje uređuju dužnosti i prava roditelja proširene su u odnosu na raniji zakon. Pitanja zaštite prava i interesa djeteta regulisana su navedenim zakonom (član 150. – 159.) kao što su: zaštita osobnih prava i interesa djeteta, upozorenje na propuste u staranju djeteta, nadzor nad ostvarivanjem roditeljskog staranja, oduzimanje roditelju prava da živi sa djetetom, oduzimanje roditeljskog staranja, zaštita imovinskih prava i interesa djeteta, prestanak roditeljskog staranja te sticanje poslovne sposobnosti.

Jedna od novina je odredba (član 154.) prema kojoj su roditelji dužni starati se o životu i zdravlju djeteta, čuvati dijete, zadovoljavati njegove potrebe i štititi ga od svih oblika nasilja, povrede, ekonomske eksploatacije i seksualne zlopotrebe od drugih osoba, a istovremeno su dužni i u zavisnosti od uzrasta i zrelosti kontrolisati ponašanje djeteta.

U cilju što veće zaštite djeteta predviđene su i odredbe kojim je organ starateljstva dužan po službenoj dužnosti preduzimati potrebne mjere radi zaštite prava i interesa djeteta na osnovu neposrednog saznanja ili obavještenja (član 150), a naročito o nasilju, zlostavljanju, spolnim zlopotrebama i zanemarivanju djeteta.

Svi organi i organizacije, kao i fizička lica dužni su organu starateljstva dostaviti informaciju o povredi djetetovih prava.

Na osnovu tih informacija organ starateljstva obavezan je preduzeti potrebne mjere i to po službenoj dužnosti. Mišljenje maloljetnog djeteta posebno će se uvažavati i cijeniti u slučaju poduzimanja mjera kojim se djetet odvaja od roditelja.

Ukoliko roditelji ugrožavaju interese djeteta i u većoj mjeri zanemaruju podizanje, vaspitanje i obrazovanje djeteta, sud će takvim roditeljima u vanparničnom postupku oduzeti pravo da žive sa djetetom, a čuvanje i vaspitanje djeteta povjeriće drugoj osobi ili ustanovi, i vratiti to pravo kada to bude u interesu djeteta.

Izricanjem ove mjere, ne prestaju druge dužnosti, odgovornosti i prava roditelja prema djetetu. Osim spomenute mjere, sud može odrediti nadzor nad ostvarenjem roditeljskog prava, pa u vanparničnom postupku izreći i mjeru oduzimanja roditeljskog prava u slučajevima zlopotrebe prava ili grubog zanemarivanja svojih dužnosti ili napuštanjem djeteta ili nebrigom o djetetu sa kojim ne živi i tako očito stavlja u opasnost sigurnost, zdravlje i moral djeteta.

Zakon navodi i šta se smatra zlopotrebom prava: tjelesno i duševno nasilje nad djetetom; polno iskorištavanje djeteta; navođenje djeteta na društveno neprihvatljivo ponašanje, grubo zanemarivanje dužnosti (u slučajevima: ako roditelj ne izvršava obavezu izdržavanja djeteta duže od tri mjeseca; ako se ne pridržava ranije određenih mjera radi zaštite prava i interesa djeteta; ako ne sprečava djetu u uživanju alkoholnog pića, droge ili drugih opojnih sredstava; ako ne sprječava djetu mlađe od 16 godina u kasnim noćnim izlascima.

Porodični zakona FBiH, reguliše i postupak zaštite od nasilničkog ponašanja u porodici. Ovu zaštitu dužni su pružiti: policija, organi starateljstva, odnosno socijalnog staranja i sud, a sva fizička i pravna lica dužna su odmah po saznanju za nasilno ponašanje o tome obavjestiti nadležnu policijsku upravu.

Policijska uprava je dužna odstraniti osobu koja se nasilnički ponaša i o tome obavjestiti organ starateljstva, koji potom preduzima zakonom predviđene mjere.

Porodičnim zakonom BD (članovi 107.-140.) propisane su odredbe o pravima i dužnostima roditelja i djece i članom 110. je propisano da dijete u porodici ima pravo na zaštitu od svih oblika nasilja, zlopotrebe, zapostavljanja i zanemarivanja. Roditelji su zajednički odgovorni za razvoj i odgoj djeteta i moraju osigurati zaštitu djeteta koja je nužna za njegovu dobrobit.

Pitanja zaštite prava i interesa djeteta u ovom porodičnom zakonu su definisana kao i u Porodičnom zakonu FBiH.

Članom 136. Porodičnog zakona BD, propisano je da roditelji koji zlopotrebom svojih prava ili grubim zanemarivanjem svojih dužnosti ili napuštanjem ili nebrigom stavlja u opasnost zdravlje, moral djeteta ili ga ne zaštiti od ovakvog ponašanja drugog roditelja ili drugog lica, sud će u vanparničnom postupku oduzeti roditeljsko staranje. U stavu 2. istog člana propisano je da zlopotreba prava postoji u slučajevima tjelesnog ili duševnog nasilja nad djetetom, spolnog iskorištavanja djeteta, navođenje djeteta na društveno neprihvatljivo ponašanje.

Organ starateljstva je dužan po službenoj dužnosti preduzeti sve potrebne radnje radi zaštite prava i najboljih interesa djeteta na osnovu saznanja ili obavijesti a naročito o nasilju, zlostavljanju, spolnim zloupotrebama i zanemarivanju djeteta. Sud u vanparničnom postupku će roditelju oduzeti pravo da živi s djetetom, a čuvanje i odgoj djeteta povjerava drugom licu ili ustanovi.

Pored toga, navedenim Porodičnim zakonima u BiH, propisano da su roditelji dužni čuvati dijete, zadovoljavati njegove normalne potrebe i štiti ga od svih oblika poroka: droge, alkohol, skitničenje, razbojništvo, krađa, prostitucija, prosjačenje, kao i svih oblika maloljetničke delikvencije, te nasilja, povreda, ekonomske eksploatacije, seksualne zloupotrebe i svih drugih asocijalnih pojava.

Sud pred kojim je pokrenut prekršajni ili krivični postupak u vezi povrede prava djeteta, dužan je o tome obavijestiti organ starateljstva i dostaviti pravosnažnu odluku o tom postupku.

Organ starateljstva će o okolnostima važnim za odlučivanje saslušati maloljetno dijete, ako je ono u stanju shvatiti o čemu se radi. Važno je napomenuti da mišljenje maloljetnog djeteta će se posebno uvažavati i cjeniti u svim postupcima i slučajevima preduzimanja mjera kada se odlučuje o nekom djetetovom pravu ili interesu.

Maloljetničko predstupništvo

U BiH, maloljetničko prestupništvo se tretira kao društveno neprihvatljivo ponašanje, koje obuhvata preddelinkventno i delinkventno ponašanje mladih uzrasta od 14 do 18 godina (djeca od 14 do 16 godina u zakonodavstvu su definisana kao mlađi maloljetnici, a od 16 do 18 godina kao stariji maloljetnici), a takođe i mlađih od 14 i starijih od 18 godina. I mlađi punoljetnici, osobe od 18 do 21 godinu, u određenim situacijama podliježu normama krivičnog zakonodavstva za maloljetnike. Kao faktore rizika, treba imati u vidu i kvalitet zdravstvene i socijalne zaštite, porast prometa narkotika, te rizike vezane za porodicu (poremećeni odnosi u porodici, nedostatak brige i kontrole od strane roditelja, nasilništvo, alkoholizam), školu (neredovno pohađanje škole i prekid školovanja), vršnjačku grupu (uticaj i pritisak vršnjaka), neposredno okruženje mladih i djece, kao i neka obilježja samih adolescenata (emocionalna i socijalna nezrelost, niska tolerancija na frustraciju, slaba socijalna prilagodljivost, potreba za dokazivanjem uz negativnu identifikaciju itd.).

U grupi krivično odgovorne djece uzrasta od 14 do 18 godina, zakon najčešće krše djeca od 16 i 17 godina. Primjetna je pojava da sve mlađa djeca dolaze u sukob sa zakonom. Posebno zabrinjava porast broja djece ispod 14 godina, koja su krivično neodgovorna, kako među počiniocima prekršaja tako i među počiniocima krivičnih djela. Ovakvom ponašanju često prethodi, ili ga prati, sve veći broj zanemarivanja, prekidanja i napuštanja redovnog školovanja, naročito srednjeg ali i osnovnog. Dječaci su izrazitija grupa maloljetnih prestupnika, a urbana sredina češće je ambijent gdje je maloljetničko prestupništvo prisutno ili izrazitije prisutno. Najčešće počinjena krivična djela su djela protiv imovine (procijenjenih 90% u strukturi

počinjenih krivičnih djela), a u znatno manjem broju su djela protiv života i tijela i krivična djela protiv javnog reda i mira.

Maloljetni prestupnik je dijete ili mlada osoba za koju se tvrdi da je izvršio/izvršila, ili za koga/koju je utvrđeno da je izvršio/izvršila prijestup. Prijestup je svako ponašanje (postupanje ili nečinjenje) koje je kažnjivo po dotičnom pravnom sistemu.

U BiH, kako u entitetima tako i na nivou države, još uvijek ne postoji jedinstveni zakon koji u potpunosti reguliše oblast maloljetničkog prestupništva, iako je u januaru 2005. sačinjen takav nacrt zakona koji je usklađen sa međunarodnim standardima. Primjenjuju se posebne odredbe opštih zakonskih propisa koje se nalaze u entitetskim zakonima o krivičnom postupku, krivičnim zakonima, zakonima o izvršenju krivičnih sankcija, zakonima o socijalnoj zaštiti, kao i zakonima o unutrašnjim poslovima. Krivično zakonodavstvo postavlja donju granicu krivične odgovornosti na nivo od 14 godina, te kao krivično odgovorna maloljetna lica razlikuje mlađe (od 14 do 16 godina) i starije maloljetnike (16 do 18 godina).

U Zakonu o krivičnom postupku RS (Glava XXVI) kao i u Zakonu o krivičnom postupku FBiH (Glava XXVIII) donesenim 2003. godine, u posebnoj glavi zakona date su odredbe o postupku prema maloljetniku koje se primjenjuju prema licima koja su počinila krivično djelo, a starija su od 14 godina (što predstavlja i donju granicu krivične odgovornosti) odnosno koja su počinila krivično djelo kao maloljetnici (do 18 godine), a u vrijeme suđenja nisu navršila 21 godinu.

Najveću novost predstavlja mogućnost preusmjeravanja maloljetnika od daljnjeg formalnog krivičnog procesa, koja je data kroz obavezu tužiocu i sudiji da, za krivična djela za koja je propisana novčana kazna ili kazna zatvora do tri godine, razmotri mogućnost i opravdanost izricanja vaspitne preporuke kao alternative daljem sudskom postupku.

Važnije novine u oba entitetska zakona o krivičnom postupku su : obavezna odbrana bez obzira na vrstu krivičnog djela; roditelj, staralac, socijalni radnik, vjerski ispovjednik i branilac imaju pravo da ne svjedoče u postupku prema maloljetniku; maloljetnik se poziva preko roditelja, odnosno zakonskog zastupnika; ne može se vršiti audio i video snimanje postupka; vijeće za maloljetnike prvostepenog suda sada je sastavljeno od trojice sudija po pozivu i odlučuje po žalbama protiv odluke sudije za maloljetnike.

Na sličan način se i vijeće sudija pri drugostepenom sudu sastoji od trojice sudija po pozivu. U skladu sa ukinutim institutom oštećenog kao tužioca, regulisana je dužnost tužioca da obavijesti organ starateljstva i oštećenog da ne pokreće postupak prema maloljetniku iz razloga cjelishodnosti. Sadašnja odredba predviđa ovlaštenje sudije za maloljetnike da podatke o maloljetniku, u vezi njegove duševne razvijenosti i prilika u kojima živi, pozove određeno stručno lice (socijalni radnik, defektolog, psiholog) bez navođenja ranije odrednice «ako ih ima u sudu». Vijeće za maloljetnike sada kontroliše neophodnost mjere pritvora svakih deset dana. Pritvor se može produžiti samo iz zakonskih razloga, a trajanje pritvora je ograničeno na šest mjeseci nakon podizanja prijedloga za pokretanje pripremnog postupka. Maloljetnik pritvor

izdržava odvojeno od odraslih osoba (ne postoji ranija mogućnost da se maloljetnik smješta sa punoljetnom osobom ako usamljenje duže traje ili ako punoljetno lice ne bi štetno uticalo na maloljetnika).

Kod obustave postupka organ starateljstva je izgubio mogućnost da inicira odluku vijeća za maloljetnike da se preispita odluka o obustavi postupka. Rokovi o obavještanju predsjednika suda o predmetima koji nisu okončani, te o razlozima za to, skraćeni su sa 30 na 15 dana. Kao posljedica ukidanja porote, na ročištu za izricanje vaspitne mjere i glavnom pretresu sudi sudija za maloljetnike kao sudija pojedinac. Ukinuta je odredba da se na sjednici vijeća može odlučiti da se održi glavni pretres, ali se na ročištu može donijeti odluka da se održi glavni pretres. Izmijenjen je dosadašnji tok glavnog pretresa sa primjenom instituta anglosaksonskog prava, kao što su indirektno i unakrsno ispitivanje i drugo.

Ostala je odredba o odlučivanju na glavnom pretresu. Rok za izradu rješenja odnosno presude identičan je roku za izradu presude kao kod punoljetnih lica i iznosi 8 dana, a u složenim stvarima 15 dana od dana objavljivanja odluke. Pravo na izjavljivanje žalbe prošireno je sada i na vanbračnog druga. Takođe na sjednicu Vijeća za maloljetnike na višem sudu sada se uvijek poziva i maloljetnik i branilac. Obaveza uprave ustanove u kojoj se izvršava vaspitna mjera prema maloljetniku da izvještava sud o ponašanju maloljetnika sada je skraćena na dva mjeseca u odnosu na prethodnih šest.

Ostale važne novine i izmjene tiču se izmijenjenog sastava vijeća za maloljetnike, obavezne odbrane bez obzira na težinu počinjenog djela, izdržavanje pritvora odvojeno od odraslih osoba i skraćenje ukupno mogućeg pritvora.

Krivični zakoni u FBiH i u RS u posebnoj glavi sadrže odredbe o vaspitnim preporukama, mjerama i kaznama za maloljetnike. Druge odredbe oba zakona takođe se mogu primijeniti ako nisu u suprotnosti sa ovim posebnim odredbama. Osim uvođenja vaspitnih/odgojnih preporuka i izbacivanja vaspitne/odgojne mjere Sudski ukor iz Krivičnog zakona FBiH, nije bilo izmjena u sistemu krivičnih sankcija za maloljetnike, kako u njihovoj vrsti i namjeni, tako ni u dužini trajanja.

Zakoni o izvršenju krivičnih sankcija u oba entiteta nisu doneseni kao novi zakoni zajedno sa zakonima o krivičnom postupku i krivičnim zakonima. Oba zakona ne prate u potpunosti izmjene koje su nastupile donošenjem novih zakona o krivičnom postupku i krivičnih zakona. Proces izmjene ovih zakona je u toku, te se očekuje potpuna usklađenost.

Zakon o socijalnoj zaštiti RS, i izmjene Zakona o socijalnoj zaštiti definišu ulogu organa starateljstva, odnosno centra za socijalni rad, u prikupljanju podataka u pripremnom postupku i radu sa maloljetnicima (uključujući i preventivni rad sa mlađima od 14 godina). U izmjenama Zakona o socijalnoj zaštiti u RS, identifikuje se centar za socijalni rad kao nosilac aktivnosti u provođenju vaspitnih preporuka, što predstavlja novost i priliku da se sami centri organizuju za započinjanje ovih aktivnosti.

U FBiH, Zakon o socijalnoj zaštiti na isti način definiše poslove centra za socijalni rad iako na dva nivoa, kantonalnom i opštinskom. Za sada nisu donesene dopune zakona niti podzakonski akti, koji definišu provođenje vaspitnih/odgojnih preporuka.

U zakonima o sudovima i sudskoj službi u oba entiteta, pitanje nadležnosti sudije za maloljetnike definisano je odredbom da je nadležan sud tamo gdje je izvršeno krivično djelo.

Pored odredbi unutar entitetskih zakona o unutrašnjim poslovima gdje je definisana i preventivna uloga policije, prisutna su i određena podzakonska akta, uputstva i procedure u oba entiteta u kojima se specifičnije govori o radu policijskih organa sa maloljetnicima, posebno prilikom lišavanja slobode.

Institucionalni okvir u oblasti maloljetničkog prestupništva.

Na nivou države, odnosno zajedničkih organa BiH, pri Vijeću ministara BiH, Ministarstvo pravde BiH, Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH kao i Ministarstvo sigurnosti BiH, kroz svoje zakonski definisane djelatnosti, imaju ograničen dodir sa oblašću maloljetničkog prestupništva. Vijeće za djecu BiH, ustanovljeno je pri Ministarstvu za ljudska prava i izbjeglice BiH, kao tijelo koje prati provođenje prava djeteta iz Konvencije o pravima djeteta UN.

Ne postoje druga tijela niti na državnom niti na entitetskom nivou, pri jednom resoru niti međuresorna, koja se posebno bave pitanjima zaštite djeteta u posebnim okolnostima, kako to određuje Konvencija o pravima djeteta, u koje spadaju i djeca u sukobu sa zakonom.

U FBiH i RS, kreiranje politike čiji se efekti prenose i na oblast maloljetničkog prestupništva su u domenu djelatnosti ministarstava unutrašnjih poslova, pravde, socijalne zaštite i obrazovanja. Na nivou provođenja zakona i politike, ne može se govoriti o ujednačenoj ili nekoj prosječnoj praksi u različitim institucijama u entitetima gdje preovlađuju slijedeći modeli rada:

Unutrašnji poslovi

Policijske uprave u FBiH, odnosno centri javne bezbjednosti i policijske stanice u RS, nemaju posebna odjeljenja za maloljetnike, sa izuzetkom takvog odjeljenja koje postoji u Sarajevu. U Centru Javne Bezbjednosti Banja Luka postoje dva krim-inspektora za rad sa maloljetnim prekršiocima. Prema postojećim istraživanjima, u praksi se nastoje provoditi zakonske obaveze po kojima se nakon privođenja maloljetnika obavještavaju roditelji i Centar za socijalni rad, kao i da se maloljetnici ne zadržavaju duže od 24 sata.

Preventivni rad policije odvija se u najvećoj mjeri unutar svakodnevnog posla, sa rijetkim specifičnim preventivnim projektima novijeg datuma. Policijske akademije i visoke škole za policiju u okviru nastavnog plana posebno razrađuju maloljetničko prestupništvo kao zasebnu stručnu oblast, kojom su obuhvaćene odredbe u skladu sa

poštovanjem ličnosti maloljetnika, kao i značaj prvog kontakta sa maloljetnicima, a postoje i primjeri organizovanja posebnih obuka na ovu temu.

Institucije pravosuđa

Budući da zakon ne predviđa specijalizaciju sudija i tužilaca za maloljetnike u sukobu sa zakonom, u sudovima preovlađuje praksa internog zaduženja referatom maloljetničkog prestupništva posebnog sudije.

Sa izmjenjenom ulogom tužioca, koji je prema novom zakonodavstvu centralna osoba za sve radnje u toku otkrivanja i gonjenja počilaca krivičnog djela, smanjena je mogućnost specijalizacije tužilaca. U skladu sa novim krivičnim zakonodavstvom, iako ne postoji eksplicitna obaveza zapošljavanja stručnih saradnika (psihologa, socijalnog radnika, defektologa), predviđa se njihova veća uloga i otvara mogućnost da se stručni saradnici zapošljavaju u većem broju nego ranije, kada se stručni saradnici po pravilu nisu koristili za slučajeve maloljetnika. Iako zakon predviđa hitnost u rješavanju slučajeva maloljetnika, ova praksa se značajno razlikuje od jednog do drugog suda.

Kod određivanja pritvora prije suđenja, nastoje se u najvećoj mjeri poštovati odredbe zakona o dovođenju maloljetnika pred sudiju u roku od 24 sata nakon što ga je privela policija. Pritvor može trajati od jedan do tri mjeseca. Broj određenih pritvora varira, a procjenjuje se na jedan od deset slučajeva.

Problemi kod izdržavanja pritvora vezani su za nepostojanje odgovarajućih prostorija za pritvorski smještaj, loše uslove boravka u postojećim prostorijama i odsustvo svake obrazovne aktivnosti za maloljetnike dok su u pritvoru. Kod izricanja mjera i kazne zatvora, praksa u sudovima u oba entiteta je vrlo slična. Unutar dijapazona postojećih mjera, jedan dio mjera se uopšte ne izriče zbog nepostojanja infrastrukture (mjera upućivanja u disciplinski centar i mjere upućivanja u vaspitni odnosno vaspitno-popravni dom).

Vaspitne-odgojne preporuke koje oslikavaju moderne tendencije u radu sa maloljetnicima se po pravilu ne izriču, što se objašnjava nepostojanjem podzakonskih akata koji bi regulisali proceduru izricanja i provođenja. Za lakša krivična djela često se izriče mjera Sudski ukor. Za teža ili ponovljenja krivična djela sudije najčešće izriču mjere pojačanog nadzora roditelja ili pojačanog nadzora organa starateljstva, gdje posljednja mjera često zamjenjuje mjeru upućivanja u vaspitnu ili vaspitno-popravnu ustanovu, praćeno osjećanjem sudija da je bolje uspostaviti nadzor koji omogućuje ova mjera nego nikakav. Posebne obaveze uz mjere pojačanog nadzora predstavljaju veliku mogućnost za razvoj alternativnih mjera u zajednici, no po pravilu se ne izriču. Kazna maloljetničkog zatvora izriče se srazmjerno rijetko.

Varira i praksa nadzora od strane suda nad provođenjem sudskih mjera. Često je mišljenje da je u praksi rijetko suspendovanje već izrečenih mjera, zamjena ili prekid istih.

Na pravnim fakultetima u BiH, maloljetničko pravosuđe se proučava u kontekstu krivičnog prava. Ne postoje specijalistički studiji iz ove oblasti na nivou postdiplomskih studija.

Socijalni sektor

Organi socijalnog staranja, odnosno centri za socijalni rad i socijalne službe u manjim mjestima, ostaju zakonski jedine institucije van pravosudnog sistema, koje obavljaju radnje u pripremnom postupku, provođenju vaspitnih preporuka i vaspitnih mjera vaninstitucionalnog karaktera i izvještavanju suda o provođenju ovih mjera. Centrima za socijalni rad je takođe data zakonska mogućnost provođenja preventivnih programa.

U centrima za socijalni rad u većim gradovima postoje odjeljenja za rad sa maloljetnicima u sukobu sa zakonom, dok se u manjim mjestima nastoji obezbijediti - koliko je moguće - timski rad stručnjaka različitog profila. U dominirajućim uslovima slabe opremljenosti, nedovoljnih finansijskih sredstva i nedovoljnog broja zaposlenih sa odgovarajućim obrazovanjem, sami stručnjaci u centrima najčešće nisu zadovoljni postojećom praksom. Otuda je praćenje stepena resocijaliziranosti maloljetnika unutar provođenja mjera pojačanog nadzora roditelja i pojačanog nadzora organa starateljstva u kojima aktivno učestvuju centri za socijalni rad, predstavlja slabu stranu rada centara za socijalni rad. Aktivno uključivanje djece i roditelja u osmišljavanje rehabilitacionih aktivnosti u okviru provođenja ovih mjera najčešće nije uobičajena praksa.

Institucije za provođenje zavodskih mjera

Ustanove predviđene zakonom za provođenje zavodskih vaspitnih/odgojnih mjera su vaspitni/odgojni dom, vaspitno-popravni dom, ustanove za osposobljavanje za maloljetnike sa medicinskim ili posebnim potrebama i kazneno-popravni zavodi odnosno zatvorske ustanove. Ministarstva pravde u svakom od entiteta su nadležna ministarstva za ove ustanove. U FBiH, postoji jedna ustanova za smještaj odgojno zanemarene i zapuštene muške djece u Sarajevu „Zavod za vaspitanje muške djece i omladine“ HUM u kojem je smješteno 13 djece.

U praksi Vaspitni zavod „Hum“ u Sarajevu, u nekim slučajevima smješta i djecu koja su došla u sukob sa zakonom, ali ne funkcioniše isključivo kao odgojna ustanova. U Banja Luci je pri Kazneno-popravnom zavodu izgrađeno odvojeno odjeljenje vaspitnopolopravnog doma, ali nisu obezbjeđeni uslovi za njegovo funkcionisanje u praksi.

U praksi, maloljetnici koji su dobili sudsku mjeru upućivanja u vaspitno-popravni dom u situaciji kada takve ustanove ne postoje ili ne funkcionišu, nisu sa druge strane pod nadzorom i brigom niti jedne službe, tima ili programa, te je njihova rehabilitacija i reintegracija prepuštena u potpunosti njihovim porodicama, koje su u velikom broju slučajeva nesposobne da pruže adekvatnu roditeljsku brigu i zaštitu.

Vrlo je važno da u isto vrijeme nema nikakvih pokazatelja koji upućuju na to da je nedostatak vaspitnih ustanova doprinijeo porastu maloljetničkog prestupništva, niti u

kom stepenu je taj porast prouzrokovan nefunkcionisanjem zatvorenih vaspitnih institucija. Ovaj faktor, tradicionalna naklonost institucijama ali i saznanja određenih stručnjaka o iskustvima iz drugih zemalja gdje je potvrđeno da duži boravci u zatvorenim institucijama uzrokuju veći recidivizam nego primjena mjera nezatvaranja, rezultiraju u različitim razmišljanjima u stručnim krugovima u BiH.

Lica koja su dobile kaznu maloljetničkog zatvora izdržavaju je u kazneno-popravnim zavodima u Zenici i Foči.

Osnovni i suštinski problem, predstavlja izdržavanje kazne zatvora maloljetnika (uključujući i mlađe punoljetne osobe do 24 godine starosti) zajedno sa punoljetnim osuđenima. Istraživanje provedeno na temu položaja mladih na izdržavanju kazne maloljetničkog zatvora, naglašava da bi odvajanje mladih na izdržavanju kazne zatvora od ostalih osuđenika suštinski uticalo na poboljšanje režima koji se provodi sa mladima u zatvorima. Iako se u uslovima reduciranih budžeta za zatvorske ustanove nastoje poboljšati i uslovi boravka i tretman, sadašnji je položaj mladih u zatvorima opterećen problemima vezanim za neadekvatnu ishranu, nedovoljnu medicinsku zaštitu, slabu pomoć ovisnicima od narkotika, prekomjerno discipliniranje i nedovoljno otvoren sistem žalbi.

Nastoji se obezbijediti obrazovanje, rekreacija i dovoljan kontakt sa vanjskim svijetom. Slabe su veze sa centrima za socijalni rad, koje su potrebne za postpenalni prihvat i nedovoljno su iskorištene mogućnosti povezivanja sa drugim institucijama sistema ili nevladinim organizacijama koje bi mogle obogatiti tretman mladih u zatvorima, a što je prisutno kao praksa u drugim zemljama.

Lokalne zajednice imaju uticaja na situaciju u maloljetničkom prestupništvu kroz finansiranje centara za socijalni rad, gdje su ova sredstva po pravilu nedovoljna za bilo kakav osmišljeniji rad na provođenju mjera pojačanog nadzora ili za rad sa maloljetnicima u fazi pripremnog postupka, kada su po ocjenama stručnjaka psihički najnestabilniji. Lokalne vlasti sve češće finansiraju ali i iniciraju projekte čija su ciljna grupa mladi a koje najčešće provode lokalne nevladine organizacije.

Unutar nevladinog sektora nema organizacija koje se isključivo bave ovom problematikom. Može se govoriti o radu na prevenciji dolaska u sukob sa zakonom, kao uzgrednom efektu provođenja aktivnosti NVO usmjerenih ka prevenciji nasilja i zavisnosti od droga i uopšte kvalitetnijem životu djece i mladih. Udruženje medijatora BiH, do sada nije dobilo specifičnu edukaciju o medijaciji između oštećenog i maloljetnog počinitelja.

Na nivou države BiH, njenim Krivičnim zakonom, utvrđena su pravila vezana za odgojne preporuke, odgojne mjere i kažnjavanje maloljetnika. Naime, u BiH odvija se čitav niz procesa karakterističnih za zemlje u tranziciji koji, na direktan ili indirektan način, imaju ogroman uticaj na živote djece. Prilagođavanje uslovima tržišne ekonomije, praćeno reformskim procesima u oblasti prava i socijalnog sektora, neujednačen razvoj civilnog sektora, ekonomsko siromaštvo, promjena sistema vrijednosti uz sve veću težnju ka materijalnim vrijednostima, te promijenjena

tradicionalna uloga porodice, povećavaju faktore rizika vezane za zdravlje djece i njihovo socijalno ponašanje.

Krivični zakon BiH, članovima 75.-106. regulira oblast maloljetničkog prestupništva, ostavljajući pri tome entitetskim krivičnim zakonima regulisanje zaštite porodice, braka i omladine. S druge strane, Zakon o krivičnom postupku BiH glavu XXVI posvećuje „postupku prema maloljetnicima“, te ovu oblast reguliše članovima (340.-374.).

Odredbama navedenih zakona osigurava se human tretman maloljetnika i zaštita njihovih prava u postupku. Među tim odredbama naročito su značajne odredbe Zakona o krivičnom postupku BiH, kojim se propisuju;

- Odredbe o obazrivom postupanju – /član 342. stav 1. i 2/ „da se maloljetniku ne može suditi u odsustvu, pri poduzimanju radnji kojima je prisutan maloljetnik, a naročito pri njegovom ispitivanju, organi koji učestvuju u postupku dužni su postupati obazrivo, vodeći računa o duševnoj razvijenosti, osjetljivosti i ličnim svojstvima maloljetnika, kako vođenje krivičnog postupka ne bi štetno uticalo na njegov razvoj.“
 - Odredbe o obaveznoj odbrani – /član 343. stav 1./ „maloljetnik mora imati branioca od početka pripremnog postupka“
 - Odredbe kojima se predviđa da maloljetnik ima prevodioca ukoliko ne poznaje jezik na kome se vodi postupak –/ član 343. stav 2./
 - Odredbe kojima se zabranjuje objavljivanje toka krivičnog postupka –/član 349./
- „ tok krivičnog postupka prema maloljetniku, ni odluka donesena u tom postupku, ne smiju se objaviti, niti se smije vršiti audio i video snimanje toka postupka. Pravosnažna odluka suda se može objaviti, ali bez navođenja ličnih podata maloljetnika iz kojih se može utvrditi njegov identitet.“
- Odredbe o dužnosti hitnog postupanja – /član 350./

Značajno i to da je u postupku prema maloljetnicima predviđena mogućnost primjene načela oportuniteta, kao i mogućnost preusmjeravanja koja je data sudcu ili tužiocu kroz izricanje odgojnih preporuka za djela za koje se predviđa novčana kazna ili kazna zatvora do tri godine. S tim u vezi, član 352. stav 1. Zakona o krivičnom postupku BiH, određuje da „za krivična djela sa propisanom kaznom zatvora do tri godine ili novčanom kaznom, tužilac može odlučiti da ne zahtjeva pokretanje krivičnog postupka iako postoje dokazi da je maloljetnik počinio krivično djelo, ako smatra da ne bi bilo cjelishodno da se vodi postupak prema maloljetniku s obzirom na prirodu krivičnog djela i okolnosti pod kojima je učinjeno, raniji život maloljetnika i njegova lična svojstva.“; a član 76. Krivičnog zakona BiH, određuje da „se prema maloljetnom učiniocu krivičnog djela mogu primjeniti odgojne preporuke za krivična djela sa propisanom novčanom kaznom ili kaznom zatvora do tri godine.“ Krivični zakon BiH, dalje određuje, u članu 77., da je svrha odgojnih preporuka: da se ne pokreće krivični postupak prema maloljetnom učiniocu krivičnog djela, da se primjenom odgojnih preporuka utiče na maloljetnika da ubuduće ne vrši krivična djela.“

Vrste odgojnih preporuka /članu 78. stav 1./

lično izvinjenje oštećenom; naknada štete oštećenom; redovno pohađanje škole; rad u korist humanitarne organizacije ili lokalne zajednice; prihvatanje odgovarajućeg

zaposlenja; smještaj u drugu porodicu, dom ili ustanovu; liječenje u odgovarajućoj zdravstvenoj ustanovi; posjećivanje odgojnih, obrazovnih, psiholoških i drugih savjetovališta.

Svrha vaspitnih mjera i kazne maloljetničkog zatvora je da se pružanjem zaštite i pomoći maloljetnim učiniocima krivičnih djela, nadzorom nad njima, njihovim stručnim osposobljavanjem i razvijanjem njihove lične odgovornosti osigura njihovo vaspitanje, prevaspitanje i pravilan razvoj. Uz to, svrha kazne maloljetničkog zatvora je poseban uticaj na maloljetnog učinioca da ubuduće ne učini krivična djela, kao i na druge maloljetnike da ne učine krivična djela.

Vrste vaspitnih mjera su: disciplinske mjere; mjere pojačanog nadzora; zavodske mjere.

(1) Disciplinske mjere izriču se maloljetnom učiniocu krivičnog djela kojem nije potrebno izreći trajnije mjere vaspitanja i prevaspitanja, naročito ako je učinio krivično djelo iz nepromišljenosti ili lakomislenosti.

(2) Mjere pojačanog nadzora izriču se maloljetnom učiniocu krivičnog djela kojem treba izreći trajnije mjere vaspitanja, prevaspitanja ili liječenja uz odgovarajući nadzor, a nije potrebno njegovo potpuno odvajanje iz dotadašnje sredine.

(3) Zavodske mjere izriču se maloljetnom učiniocu krivičnog djela kojem treba izreći trajnije mjere vaspitanja, prevaspitanja ili liječenja uz njegovo potpuno odvajanje iz dotadašnje sredine. Zavodske mjere ne mogu trajati duže od pet godina.

Kažnjavanje starijih maloljetnika.

Kazniti se može samo krivično odgovoran stariji maloljetnik koji je učinio krivično djelo s propisanom kaznom zatvora težom od pet godina, a zbog teških posljedica djela i visokog stepena krivične odgovornosti ne bi bilo opravdano izreći vaspitnu mjeru.

Kazna maloljetničkog zatvora.

(1) Kazna maloljetničkog zatvora ne može biti kraća od jedne ni duža od deset godina, a izriče se na pune godine ili na pola godine.

(2) Pri odmjeravanju kazne starijem maloljetniku za krivično djelo sud ne može izreći kaznu maloljetničkog zatvora u trajanju dužem od kazne zatvora propisane za to krivično djelo, ali sud nije vezan za najmanju propisanu mjeru te kazne.

Svakako je značajno da je Zakonom o krivičnom postupku BiH, predviđena i mogućnost žalbe protiv presude kojom se izriče bilo koja odgojna mjera ili kazna maloljetničkog zatvora ili obustava (član 370.), kao i mogućnost izmjene izrečene odgojne mjere ili obustave.

Treba napomenuti i to da se kazna maloljetničkog zatvora izriče samo izuzetno – član 80. stav 1. Krivični zakona BiH, određuje da „se maloljetnom učinitelju krivičnog djela mogu izreći odgojne mjere i određene mjere sigurnosti, a starijem maloljetniku izuzetno se može izreći kazna maloljetničkog zatvora“, te da navedenim odredbama

nije predviđena kazna dugotrajnog zatvora – član 96. stav 1. Krivičnog zakona BiH određuje da „kazna maloljetničkog zatvora ne može biti kraća od jedne ni duža od deset godina“.

Navedenim odredbama, koje su u potpunosti usklađene sa međunarodnim standardima, pruža se pomoć i zaštita maloljetnim počiniteljima krivičnih djela. Naime, nadzorom nad njima, njihovim stručnim osposobljavanjem i razvijanjem njihove vlastite odgovornosti, osigura njihov odgoj, preodgoj i pravilan razvoj. Pored toga, vrši se i poseban uticaj na maloljetnog počinioca da ubuduće ne čini krivična djela, a preventivno se djeluje i na druge maloljetnike da ne vrše krivična djela.

Istovremeno treba napomenuti da su entitetski krivični zakoni, u dijelu kojim se reguliše ova oblast, usklađeni sa državnim zakonima.

Usklađena rješenja u entitetskim krivičnim zakonima a koja se tiču maloljetnika su:

- Krivičnopravne odredbe koje obezbjeđuju human tretman maloljetnika i zaštitu njegovih/njenih prava u postupku prema maloljetniku, kao što su odredbe o obazrivom postupanju, obaveznoj odbrani, mogućnošću da maloljetnik dobije prevodioca ukoliko ne poznaje jezik na kojem se vodi postupak, zabrani objavljivanja toka krivičnog postupka, dužnosti hitnog postupanja.
- Izricanje pritvora samo u izuzetnim slučajevima, odredba o izdržavanju pritvora odvojeno od punoljetnih lica, ograničavanje vremenskog trajanja pritvora.
- Mogućnost primjene načela oportuniteta, kao i mogućnost preusmjeravanja koja je data sudiji i/ili tužiocu kroz izricanje odgojnih/vaspitnih preporuka za krivična djela za koje se predviđa novčana kazna ili kazna zatvora do tri godine.
- Mogućnost žalbe protiv presude kojom se izriče bilo koja vaspitna mjera ili kazna zatvora.
- Mogućnost izmjene izrečene vaspitne mjere ili obustave.
- Nepostojanje kazne dugotrajnog zatvora i smrtne kazne.

U FBiH, Zakon o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodice sa djecom i kantonalni zakoni kao korisnike socijalne zaštite predviđaju i odgojno zapuštenu djecu, odnosno djecu koja svojim ponašanjem, narušavaju opće prihvaćene norme i vrše prekršaje ili krivična djela.

I Zakoni o socijalnoj zaštiti RS i BD, kao korisnike socijalne zaštite predviđaju vaspitno zanemarene i zapuštene maloljetnike, koji zbog nedovoljnog nadzora i brige roditelja, ili negativnog uticaja sredine narušavaju opšteprihvaćene norme ponašanja, i vrši prekršaje ili krivična djela.

Shodno navedenom Zakonu o socijalnoj zaštiti u FBiH, ustanova za odgojno zanemarenu i zapuštenu djecu osigurava zbrinjavanje, odgoj, obrazovanje, resocijalizaciju, njegu, zdravstvenu zaštitu i radno osposobljavanje djece s poremećajima u društvenom ponašanju, vršenju prekršaja, prestupa ili krivičnih djela.

U cilju dovođenja zakonodavstva, politike i prakse u oblasti maloljetničkog prestupništva u skladu sa međunarodnim standardima, a u kontekstu kretanja postojećih i procjenjenih socijalnih, ekonomskih, kulturnih, političkih i zakonskih

faktora i okolnosti u BiH, izrađena je Strategija protiv maloljetničkog prestupništva u BiH (2006. -2010.) („Službeni glasnik BiH“ broj:14/08). Strategija razlikuje pet tema, relevantnih za situaciju u BiH, i za svaku definira posebne strateške ciljeve. Teme su: 1. zakonodavstvo, 2. alternativne mjere, 3. institucionalni tretman, 4. prevencija i 5. primjena krivičnog zakonodavstva u praksi na maloljetnike.

Pitanje 2. Navedite mjere koje su poduzete (administrativni –upravni) aranžmani, programi, akcioni planovi, projekti itd) za primjenu zakonodavnog okvira.

Odgovor:

Javna briga za djecu

U FBiH, u cilju razvijanja sistema zaštite koji će imati kapacitet da optimalno odgovori na potrebe djece da žive u svojoj biološkoj porodici, kao i na potrebe djece već razdvojene od roditelja da dobiju takvu zaštitu koja će biti u skladu sa najboljim individualnim interesima djeteta sačinjen je „Dokument politike zaštite djece bez roditeljskog staranja i porodica pod rizikom od razdvajanja u BiH 2006-2016“, /usvojen u Parlamentu FBiH u julu 2008.godine/.

Dokument je nastao kroz zajedničku inicijativu, Federalnog ministarstva rada i socijalne politike, Ministarstva zdravlja i socijalne zaštite RS, UNICEF-a i Save the Children UK, u okviru Projekta razvoja politike za zaštitu djece bez roditeljskog staranja u BiH, u kojem je učestvovao veliki broj stručnjaka, teoretičara i praktičara, angažovanih u oblasti socijalne i dječije zaštite u Bosni i Hercegovini, kako iz reda vladinih institucija sistema socijalne zaštite, tako i iz nevladinog sektora koji djeluje u ovoj oblasti.

Politika sadržana u Dokumentu je rezultat zaključaka i preporuka Konferencije „Zaštita djece lišene roditeljskog staranja u BiH“ i rada četiri tematske grupe formirane oko ključnih oblasti: 1) transformacija institucionalnog zbrinjavanja djece bez roditeljskog staranja, 2) razvoj alternativnih oblika zbrinjavanja za ovu kategoriju djece, 3) jačanje kapaciteta centara za socijalni rad u oblasti pružanja zaštite porodicama i djeci bez roditeljskog staranja, i 4) razvijanje pravnog okvira za zaštitu porodica i djece, uz prevenciju razdvajanja djece od roditelja.

Ovaj sistem favorizovaće porodične oblike zbrinjavanja djece bez roditeljskog staranja, transformaciju velikih institucija u male smještajne jedinice, gdje će postojeći kapaciteti i resursi biti transformisani u niz službi, primarno usmjerenih na aktivnosti prevencije razdvajanja djece od roditelja.

Opšti cilj politike je da ustanovi pravne i stručne kriterijume, dinamiku i nosioce reformskih inicijativa i programa koje u narednim godinama trebaju doprinijeti što potpunijoj i jednakomjernijoj socijalnoj zaštiti djece bez roditeljskog staranja, a najkasnije za 10 godina, potpunom ostvarivanju reforme sistema socijalne zaštite djece bez roditeljskog staranja i porodica pod rizikom u FBiH.

Pored navedenog, kao rezultat saradnje nadležnih entitetskih ministarstva iz oblasti socijalne zaštite, nadležnog organa BD i Save the Children UK nastao je i dokument "Okvir sa standardima za oblast hraniteljstva u Bosni i Hercegovini" koje je dio aktivnosti projekta "Promocija i razvoj alternativnih oblika zbrinjavanja djece bez roditeljskog staranja u BiH" koji je implementirao Save the Children UK uz finansijsku pomoć Vlade SAD-a putem Američke agencije za međunarodni razvoj (USAID).

U RS u cilju omogućavanja dosljednog ostvarivanja prava djeteta da se dugoročno staranje o djetetu van njegovog doma prije svega odvija u usvojiteljskim i hraniteljskim porodicama, Ministar je donio Uputstvo o postupku usvojenja djece („Službeni glasnik RS“ broj 27/04) i Uputstvo o vođenju evidencije i dokumentacije o usvojenoj djeci („Službeni glasnik RS“ broj 27/04), a Vlada RS usvojila je Strategiju unapređenja socijalne zaštite djece bez roditeljskog staranja sa planom akcije za period 2009-2014. Akcionim planom za oblast hraniteljstva i Akcionim planom za oblast usvojenja predviđene su sledeće aktivnosti: ratifikacija međunarodnih dokumenata u oblasti usvojenja; uspostavljanje centralnog registra usvojenja i baze podataka za hraniteljstvo; izrada jedinstvenih obrazaca za usvojenje; uspostava procedure praćenja usvojenja i hraniteljstva i redovnog izveštavanja nadležnih institucija; edukacija stručnih radnika u oblasti usvojenja i hraniteljstva; edukacija potencijalnih usvojitelja; standardizacija usvojenja i hraniteljstva; promotivne aktivnosti u javnosti u cilju promovisanja usvojenja kao najkompletnije društvene brige o djetetu bez roditeljskog staranja i razvijanja svijesti javnosti o prednosti postojanja hraniteljskih porodica.

U cilju obezbjeđenja uslova koji unapređuju sve aspekte dječijeg odrastanja u ustanovama, Ministar je donio Pravilnik o bližim uslovima u pogledu prostora, opreme, potrebnih stručnih i drugih radnika za osnivanje ustanova socijalne zaštite („Službeni glasnik RS“ broj 26/03). U istom cilju, Akcionim planom za sprovođenje Strategije unapređenja socijalne zaštite djece bez roditeljskog staranja, predviđene su sledeće aktivnosti: renoviranje, adaptacija, sanacija i opremanje prostora u kojima borave djeca; uvođenje standarda, normativa i procedura stručnog rada; kreiranje novih sistematizacija; dodatna edukacija postojećeg osoblja u institucijama; provođenje supervizije za stručne radnike; uvođenje programa podrške osamostaljivanju mladih; istraživanje potreba dodatnih usluga u zajednici; obezbjeđivanje materijalnih i stručnih resursa u institucijama za uvođenje novih djelatnosti.

Vlada RS svake godine u Budžetu izdvaja određena sredstva za izgradnju, adaptaciju, sanaciju i opremanje ustanova socijalne zaštite, subvencionisanje dijela troškova zbrinjavanja djece u ustanovama, kao i za osposobljavanje za rad djece i omladine ometene u fizičkom i psihičkom razvoju.

Ministarstvo zdravlja i socijalne zaštite RS, pokrenulo je proces standardizacije usluga socijalne zaštite. Krajnji cilj standarda za usluge socijalne zaštite je poboljšanje kvaliteta života onih koji zavise od tih usluga, te da se osigura njihova efikasnost i ekonomičnost. Prvih pet standarda koji su pilotirani, odnose se na usluge socijalne zaštite koje su namijenjene djeci (dnevni centri za djecu s posebnim potrebama,

institucionalni smještaj, rano otkrivanje djece s posebnim potrebama, dječija sela, porodični smještaj –hraniteljstvo).

U toku je realizacija projekta „Jačanje sistema socijalne zaštite i inkluzije djece u BiH“ /SPIS/. Cilj ovog projekta je razvoj integrativnog modela socijalne zaštite djece i porodica sa djecom na nivou svih tijela. Ovaj Projekat će izgraditi državne kapacitete za uspostavljanje bliže saradnje između relevantnih socijalnih i finansijskih sektora. Jedan integrisan, inter-sektorski pristup razvoju politike na osnovu primjera iz prakse, planiranju, implementaciji, monitoringu i evaluaciji će poslužiti da se definišu i ojačaju funkcije, uloge i strateški ciljevi u oblasti obrazovanja, zdravstva, socijalne zaštite i ostalih srodnih sektora koji se bave specifičnim oblicima isključivanja djece i njihovih porodica.

U cilju obezbjeđenja adekvatne supervizije sistema socijalnog staranja Ministar je donio Pravilnik o vršenju nadzora nad stručnim radom i pružanju stručne pomoći ustanovama socijalne zaštite RS („Službeni glasnik RS“ broj 67/02).

Nasilje nad djecom

Državna Strategija za borbu protiv nasilja nad djecom 2007-2010. (u daljnjem tekstu: Strategija) je usvojena od strane Vijeća ministara BiH, juna 2007. godine. Strategijom je, između ostalog, utvrđena obaveza monitoringa i evaluacije provođenja definisanih ciljeva i mjera za sprječavanje i borbu protiv nasilja nad djecom u svakoj oblasti djelovanja i na svim nivoima vlasti.

Proces njene implementacije, nakon njenog usvajanja sredinom 2007. godine, započeo je tek krajem iste godine. Monitoring tim koji je uspostavljen krajem 2007. godine, pripremio je Plan praćenja provedbe Strategije na osnovu kojeg je tokom druge polovine 2008. godine i tokom 2009. godine realiziran proces prikupljanja podataka i projektovanja softvera za obradu prikupljenih podataka.

Koristeći kvantitativne i kvalitativne pokazatelje, koje je utvrdio Monitoring tim, prikupljeni su podaci na osnovu kojih se može zaključiti u kojoj mjeri su realizovani ciljevi i mjere definisane Strategijom. Na osnovu prikupljenih podataka uočeno je da je u proteklom periodu u BiH, proveden veći broj aktivnosti koje su imale za cilj jačanje uloge porodice u društvu i jačanje javne svijesti o obimu pojave, vrstama, obilježjima i posljedicama nasilja nad djecom. Podaci Monitoring tima:

Sektor socijalne zaštite

U BiH, samo petina (oko 17%) socijalnog sektora prijavljuje postojanje „savjetovališta za djecu, mlade i roditelje“, u kojima godišnje ima u prosjeku 78 korisnika. U sklopu postojećih savjetovališta, kao zaposlenici preovladavaju socijalni radnici (oko 55%), dok su ostale zastupljene profesije: pravnici (15%), pedagozi (10%), psiholozi (10%) i ostali.

Ova savjetovališta provode uglavnom: savjetodavno-terapijski rad za bračne parove u krizi, terapija razvoda, porodični problemi u komunikaciji, pomoć i podrška vezano za

probleme u roditeljskoj ulozi; rad na partnerskim odnosima, emocionalne krize i nasilje u porodici, rad sa hraniteljima- pomoć u vaspitanju djece; edukacija upoznavanje s pravima djeteta, savjetodavni rad – prijaviti nasilnika, osnaživanje ličnosti djeteta, edukativne radionice; prevencija nasilja nad djecom, -psihosocijalni tretman, pravna i novčana pomoć.

Tek 10% izvještajnih jedinica iz sektora socijalne zaštite prijavljuje postojanje koordinacionih timova na lokalnom nivou za borbu protiv nasilja, od čega njih 80% ujedno posjeduje i program rada. Sistem nadzora okruženja djeteta žrtve nasilja posjeduje oko 40% od ispitanog uzorka.

Prilikom analize spolne strukture djece žrtava nasilja, na referentnom periodu 2007-2008. godina, podjednaka je zastupljenost i dječaka (52%) i djevojčica (48%) kao žrtava nasilja, pri čemu kao najčešći oblik nasilja preovladavaju zanemarivanje (27%) i ekonomsko iskorištavanje (26%).

Također, prema uzrastu djece nad kojim je izvršeno nasilje, najveći broj njih (26%) je u uzrastu od 6 do 10 godina.

Sektor zdravstva

U okviru sektora zdravstva opisanih, ustrojeno je 19 savjetovališta za djecu, mlade i roditelje, u kojima je zabilježen broj od 525 korisnika na godišnjem nivou. U pomenutim savjetovalištim su zaposleni pretežno psihijatri i psiholozi i nešto manje socijalni radnici i defektolozi. Programi za zdravstveno prosvjećivanje roditelja su prisutni u samo 3% ispitanog uzorka. Kada je u pitanju redovni sistematski pregled, obuhvaćeno je oko 58% ukupne populacije, od čega preovladavaju djeca uzrasta do 14 godina (28.481) na godišnjem nivou.

U cilju povećanja nivoa specijalizacije za rad sa djecom žrtvama počinjenog krivičnog djela, a posebno seksualnog nasilja, Federalno ministarstvo zdravstva izradilo i objavilo „Priručnik za trening i edukaciju zdravstvenih radnika za postupanje u slučajevima nasilja u porodici“.

Priručnik se, između ostalog, detaljno bavi posljedicama nasilja u porodici nad djecom i postupanjem zdravstvenog radnika sa djetetom koje je žrtva nasilja

Sektor obrazovanja

Polovina ispitanih izvještajnih jedinica (50%) prijavljuje da su u okviru svog posla u sektoru obrazovanja uočili slučajeve koji u dovoljnoj mjeri upućuju na nasilje nad djetetom. Oko 30 % ispitanika, koji su prijavili da su u okviru svog posla u sektoru obrazovanja uočili slučajeve nasilja obavijestili su roditelje ili socijalni rad, dok njih 70% odgovara sa „ostale mjere“.

Vršnjačko nasilje predstavlja veliki problem. Može se utvrditi da je broj slučajeva u laganom porastu. U broju disciplinskih prekršaja preovladavaju dječaci, koji u strukturi nerijetko nanose „lake tjelesne povrede“ i po čemu se statistički razlikuju od

djevojčica. Interesantan je pokazatelj da oni prevladavaju i u „psihičkom nasilju“ ali da se statistički ne razlikuju od djevojčica, koje se jako frekventno pojavljuju kao prekršiteljke. Ovaj podatak nas dovodi do spoznaje da „psihičko nasilje“ preovladava u ukupnoj strukturi nasilja u školama u BiH.

Kada su u pitanju disciplinske mjere, možemo ih podijeliti na tri skupine: najfrekventnije (smanjeno vladanje, ukor odjeljenskog starješine i ukor odjeljenskog vijeća), srednje (ukor nastavnčkog vijeća i ukor direktora) i rjeđe (premještaj u drugu školu i isključenje iz škole).

U posljednje četiri godine policiji u BiH je prijavljeno ukupno 449. slučajeva nasilja u školama, od čega samo na 2008. godinu otpada 156 slučajeva.

Zakoni u RS, u oblasti obrazovanja u svojim odredbama sadrže princip zaštite ljudskih prava, pod koji potpada i zaštita djece od svih oblika fizičkog ili mentalnog nasilja.

U skladu sa članom 55, Zakona o predškolskom vaspitanju i obrazovanju RS ("Službeni glasnik RS", broj 119/08), rad u predškolskoj ustanovi ne može obavljati lice koje je pravosnažno osuđeno za krivično djelo koje ga čini nedostojnim za obavljanje poslova i zadataka predškolskog vaspitanja i obrazovanja: dostojanstva ličnosti, morala, službene dužnosti, trgovine ljudima, polnog integriteta, zlostavljanja djeteta, polnog i drugog nasilja nad djetetom ili maloljetnim licem, iskorištavanja djece i maloljetnih lica za pornografiju, proizvodnje i prikazivanja dječje pornografije, oduzimanja maloljetnog lica, zapuštanja i zlostavljanja maloljetnog lica i nasilja u porodici ili porodičnoj zajednici i druga krivična djela (stav 1).

Vaspitno-obrazovni radnik, stručni saradnik i saradnik, kao i direktor, za kojeg postoji osnovana sumnja da u predškolskoj ustanovi ili van nje vrši nad djecom ili drugim licima nasilje na osnovu pola, uznemirava na bilo koji način djecu ili druga lica, biće udaljen iz vaspitno-obrazovnog procesa do donošenja pravosnažne odluke u disciplinskom postupku (stav 2).

Član 105. stav 5. Zakona o osnovnom obrazovanju i vaspitanju RS ("Službeni glasnik R S", br. 74/08 i 71/09) predviđa da rad u osnovnoj školi ne može obavljati lice koje je pravosnažnom presudom osuđivano za krivična djela učinjena protiv dostojanstva ličnosti, morala, službene dužnosti, polnog integriteta, zlostavljanja djeteta, polnog i drugog nasilja nad sjetetom i maloljetnim licem.

Zakon o srednjem obrazovanju i vaspitanju RS ("Službeni glasnik RS", br. 74/08 i 106/09) u članu 74 stav 3 obavezuje nastavnike i stručne saradnike da preduzimaju mjere zaštite prava djeteta, te da o svakom kršenju tih prava, posebno o svim oblicima nasilja nad djetetom, odmah obavijeste nadležnu socijlanu službu.

U RS, su u novembru 2008.godine tri ministra – ministar prosvjete i kulture, ministar zdravlja i socijalne zaštite i ministar unutrašnjih poslova potpisali Protokol o postupanju u slučajevima vršnjačkog nasilja među djecom i mladima u obrazovnom sistemu, a polazeći od činjenice da je prevencija, sprečavanje, otkrivanje i suzbijanje

nasilja među djecom i mladima od opšteg društvenog interesa i prihvatajući obaveze iz člana 19. Konvencije o pravima djeteta.

Protokol sadrži: definiciju nasilja, obaveze nadležnih institucija, oblike, način i sadržaj saradnje između nadležnih institucija i ostale aktivnosti i obaveze.

Sektor unutrašnjih poslova

Iako po svojoj definiciji policija predstavlja „represivni organ vlasti“, javnost je stavlja u prvi plan kada je u pitanju odgovornost i za prevenciju antisocijalnih ponašanja.

Kada je riječ je o problematici tzv. *cyber* kriminala, samo u 9% slučajeva uspostavljeno je posebno odjeljenje koje se bavi tom problematikom.

Krivične prijave (izvještaje) i prekršajne prijave, za slučajeve nasilja nad djecom u BiH, za period od 2005-2008. policija je podnijela u 3.795 slučajeva, od čega preovladavaju muškarci kao izvršioци. Također treba napomenuti da se od tog broja samo trećina odnosi na krivične prijave.

Prema oblicima nasilja, u periodu 2005-2008. preovladava fizičko nasilje (409), ekonomska eksploatacija (136), od čega preovladavaju osobe ženskog spola kao počinitelji (110), seksualno zlostavljanje (93), psihičko zlostavljanje (93). Očigledno je da se kod slučajeva ekonomske eksploatacije uglavnom podnose prijave protiv majke koje su u najčešćem slučaju i same žrtve, pri čemu se uopšte ne podnosi prijava protiv nositelja domaćinstva (muške osobe koja je organizator ekonomske eksploatacije).

U referentnom periodu 2005-2008, registrirano je 485 djece žrtava nasilja. Od navedenog broja preovladavaju djeca muškog spola uzrasta od 11-18 godina.

Kada su u pitanju žrtve nasilja prema vrsti nasilja, spolu i dobi žrtve, situacija je slijedeća: najčešći oblici nasilja nad djecom su nanošenje lakših tjelesnih povreda (48%) i seksualno zlostavljanje (22%).

U slučajevima fizičkog nasilja kao žrtve preovladavaju dječaci od 11-18 godina, dok u slučajevima seksualnog zlostavljanja kao žrtve preovladavaju djevojčice uzrasta od 11-16 godina, odnosno u 75% slučajeva fizičkog nasilja žrtve su dječaci od 11 do 18 godina, a u 75% slučajeva seksualnog nasilja žrtve su djevojčice od 11 do 16 godina.

Interesantni su podaci o tzv. „vršnjačkom nasilju“. Preovladava fizičko nasilje i to ono blažeg oblika (lake tjelesne povrede) prema kojem je registrirano 232 izvršioца. Naravno, kao što je uobičajeno u prirodi „nasilništva“ preovladavaju osobe muškog spola kao nasilnici.

Sektor pravosuđa

Na osnovu informacija koja prikazuje podnesene krivične prijave za počinitelje nasilja nad djecom razvrstane prema srodstvu sa žrtvom, uočljivo je da se kao nasilnik u

porodici najčešće pojavljuje biološki otac. Posebno je interesantan redoslijed drugih osoba koje su pojavljuju kao počinitelji nasilja nad djecom, a to su: drugi srodnici, osobe koje nisu u srodstvu, biološka majka očuh, maćeha, brat i sestra, te ostale osobe u starateljskim i hraniteljskim porodicama.

Kada se posmatraju počinioci nasilja nad djecom prema stepenu obrazovanja i spolu potrebno je prethodno ove pokazatelje uporediti sa ukupnim pokazateljima o kvalifikacionoj strukturi stanovništva u BiH, na osnovu čega se može zaključiti da se kao počinitelji nasilja nad djecom pojavljuju sve kategorije stanovništva podjednako.²

Također je uočljivo da u ukupnom broju stanovništva, žene čine preko 63% stanovništva, a da se one pojavljuju kao počiniteljice nasilja izrazito u manjem broju, a nikako od V do VII stepena obrazovanja i višeg.

Kada su u pitanju podaci koji se odnose na djecu žrtve nasilja razvrstano prema spolu, može se uočiti da je izrazito veći broj djece žrtava ženskog spola, izuzev u 2006. godini gdje je broj žrtava muškog i ženskog spola skoro izjednačen. Ono što zabrinjava je vidljiv porast broja žrtava ženskog spola posebno u 2008. godini što se može objasniti kao povećan trend prijavljivanja, ali i kao porast ukupnog broja žrtava ženskog spola.

Pitanje 3. Dostavite relevantne cifre, statističke podatke i druge relevantne informacije.

Odgovor:

- Javno zbrinjavanje djece/ podaci za BiH/

Starateljstvo i usvojenje maloljetnih korisnika socijalne zaštite u BiH

	2005	2006	2007	2008
STARATELJSTVO I USVOJENJE	4.471	5.285	4.650	3.234
Starateljstvo	2.056	4.044	2.009	1.744
Starateljstvo za posebne slučajeve	2.333	1.174	2.554	1.421
Usvojenje	82	67	87	69

Izvor podataka: Agencija za statistiku BiH

² (Prema kvalifikacionoj strukturi nezaposlenosti u BiH iznosi 504.087 stanovništva, od čega je 31,90 % NKV, 2,81% PKV, 35,57% KV, 0,81% VKV, 0,43% NSS, 23,84% SSS, 1,44% VŠS, 3,20% VSS.)

Maloljetni korisnici socijalne zaštite upućeni na smještaj u ustanove u BiH

	2005	2006	2007	2008
SMJEŠTAJ U USTANOVE	2.323	2.276	2.160	1.839
U predškolske ustanove	142	285	110	36
U dom za djecu i omladinu	129	160	187	150
U ustanovu za djecu bez roditeljskog staranja	669	595	661	679
Smještaj u drugu porodicu	934	821	742	610
U učenički ili studentski dom	80	59	66	80
U ustanovu za rehabilitaciju i zaštitu	208	177	241	158
U druge ustanove socijalne zaštite	161	179	153	126

Izvor podataka: Agencija za statistiku BiH

Korisnici domova za djecu i omladinu bez roditeljskog staranja prema spolu i starosnim grupama u BiH

	Ukupno	Godine starosti korisnika					
		do 3 godine	3 - 6	7 - 10	11 - 14	15 - 18	iznad 18 godina
2005 svega	721	66	96	124	123	143	169
muški	362	36	61	76	65	78	46
ženski	359	30	35	48	58	65	123
2006 svega	763	64	91	133	130	167	178
muški	358	35	56	77	61	97	32
ženski	405	29	35	56	69	70	146
2007 svega	790	96	78	128	144	165	179
muški	384	59	45	85	75	83	37
ženski	406	37	33	43	69	82	142
2008 svega	794	78	69	120	165	189	173
muški	407	61	45	79	99	100	23
ženski	387	17	24	41	66	89	150

Izvor podataka: Agencija za statistiku BiH

*Distrikt Brčko nema podatke o domovima za djecu i omladinu bez roditeljskog staranja.

Korisnici domova za djecu i omladinu bez roditeljskog staranja prema roditeljima u BiH

	2005	2006	2007	2008
UKUPNO	721	763	790	794
Bez oba roditelja	108	138	136	122
Samo sa majkom	331	312	324	318
Samo sa ocem	71	72	74	64
Sa oba roditelja	211	241	256	290
od toga djeca razvedenih roditelja	114	130	137	144

Izvor podataka: Agencija za statistiku BiH

Korisnici domova za djecu i omladinu bez roditeljskog staranja prema školovanju u BiH

	Ukupno	Vrsta škole koju pohađaju				Ne pohađaju školu
		svega	osnovna škola	srednja škola	viša škola ili fakultet	
2005	721	438	290	138	10	283
2006	763	464	308	147	9	299
2007	790	486	315	161	10	304
2008	794	518	354	158	6	276

Izvor podataka: Agencija za statistiku BiH

Korisnici domova za djecu i omladinu bez roditeljskog staranja prema plaćanju boravka u domu u BiH

	Ukupno	Plaćaju boravak			Ne plaćaju boravak
		svega	u cjelosti	djelimično	
2005	721	414	329	85	307
2006	763	421	349	72	342
2007	790	293	255	38	497
2008	794	207	149	58	587

Izvor podataka: Agencija za statistiku BiH

Tabelarni prikazi za FBiH

Broj djece pod starateljstvom u FBiH za period 2005-2008.g.

Kanton	Broj djece pod starateljstvom u FBiH za period 2005-2008.g.			
	2005.g.	2006.g.	2007.g.	2008.g.
UNSKO SANSKI	375	Nema podataka	357	317
POSAVSKI	17	9	6	18
TUZLAŃSKI	545	299	297	236
ZENIČKO DOBOJSKI	394	295	289	196
BOSANKO PODRINJSKI	53	40	40	29
SREDNJO BOSANKI	123	161	125	109
HERCEGOVAČKO NERETVANSKI	95	68	21	46
ZAPADNO HERCEGOVAČKI	5	22	7	13
SARAJEVSKI	376	322	321	304
KANTON 10.	35	6	14	9
UKUPNO U FBiH	2.018	1.222	1.477	1.277

Izvor podataka: Federalno ministarstvo rada i socijalne politike

Podaci o broju djece u ustanovama za djecu bez roditeljskog staranja za period 2005. – 2008.g. u FBiH

NAZIV I SJEDIŠTE USTANOVE	BROJ DJECE U USTANOVIMA			
	2005.GODINA	2006.GODINA	2007.GODINA	2008.GODINA
JU DJEČIJI DOM "BJELAVE" SARAJEVO	105	105	109	93
JU"DOM PORODICA" ZENICA	-	86	116	126
DOM ZA DJECU BEZ RODITELJSKOG STARANJA TUZLA	111	111	106	106
DJEČIJI DOM "MOSTAR" MOSTAR	43	52	44	47
DJEČIJI DOM "DUGA" GRADAČAC*	10	14	27	23
DJEČIJI CENTAR "MOST" ZENICA*	50	49	50	-
UKUPNO	319	417	452	395

Izvor podataka: Federalno ministarstvo rada i socijalne politike

*Dječiji centar "Most" Zenica je prestao da postoji u 2008.godini. Brigu o djeci smještenoj u tu ustanovu preuzeo je "Dom porodica" u Zenici

Podaci o broju djece u ustanovama za djecu bez roditeljskog staranja (NVO) za period 2005. – 2008.g. u FBiH

NAZIV I SJEDIŠTE USTANOVE	BROJ DJECE U USTANOVIMA			
	2005.GODINA	2006.GODINA	2007.GODINA	2008.GODINA
KINDERDORF INTERNACIONAL SOS DJEČIJE SELO SARAJEVO	102	110	114	114
KINDERDORF INTERNACIONAL SOS DJEČIJE SELO GRAČANICA	82	82	83	82

FONDACIJA RUDOLF WALTHER DJEČIJE SELO MIRA TURIJE LUKAVAC	102	102	106	110
DJEČIJI CENTAR "DUGA" KULEN VAKUF	-	23	16	9
ŠOICIJALNO PEDAGOŠKE ŽIVOTNE ZAJEDNICE BIHAĆ	84	68	83	126
DJEČIJI DOM "MAJČINO SELO" MEĐUGORJE	-	52	52	48
UKUPNO	370	437	454	489

Izvor podataka: Federalno ministarstvo rada i socijalne politike

FBiH- Podaci o broju djece u Zavodu za vaspitanje muške djece i omladine „Hum“
za period 2005. – 2008.g

Red. br.	NAZIV I SJEDIŠTE USTANOVE	BROJ DJECE U USTANOVU			
		2005.GODINA	2006.GODINA	2007.GODINA	2008.GODINA
1.	ZAVOD ZA VASPITANJE MUŠKE DJECE I OMLADINE "HUM" SARAJEVO	-	15	11	13

Izvor podataka: Federalno ministarstvo rada i socijalne politike

RS -podaci za zbrinjavanje djece/ustanove socijalne zaštite, usvojenje, hraniteljstvo/

-Zavod za zaštitu ženske djece i omladine u Višegradu, zaključno sa 2008-om godinom, smješteno je 10 djevojčica u dobi od 10-18 godina-umjerene, teže i teške mentalne ometenosti.

- Dom za djecu i omladinu ometenu u razvoju Prijedor, zaključno sa 2008-om godinom, smješteno je 11 dječaka dobi do 19 godina.

- Zavod za slijepe i slabovidne „Budućnost“ Derventa, zaključno sa 2008-om godinom, smješteno je 35-oro djece –slijepi, slabovidni i djeca sa kombinovanim smetnjama.

- Dječiji domu „Rada Vranješević“ Banja-luka zaključno sa 2008-om godinom, boravi 83 djece bez roditeljskog staranja raspoređenih u deset vaspitnih grupa – porodica.

- Dom za djecu i omladinu „Kiseljak“ Zvornik smješteno je, zaključno sa 2008-om godinom, 35-oro djece, od čega osnovnoškolskog uzrasta 30-oro i srednjoškolskog uzrasta petoro djece.

U razvijenim opštinama pri centrima za socijalni rad djeluju centri za usluge i dnevno zbrinjavanje, kao i prihvatne stanice za djecu i omladinu. Broj djece koja koriste usluge dnevnog centra, u 2009.godini je bio 95.

U periodu od 2005. do 2008. godine u RS je, prema podacima Ministarstva zdravlja i socijalne zaštite, zasnovano 79 usvojenja u kome su usvojitelji domaći državljani i 8 usvojenja sa međunarodnim elementom. Na godišnjem nivou posmatrano, ovi podaci

pokazuju da se u prosjeku godišnje u RS zasnue 20 domaćih i 2 usvojenja sa međunarodnim elementom.

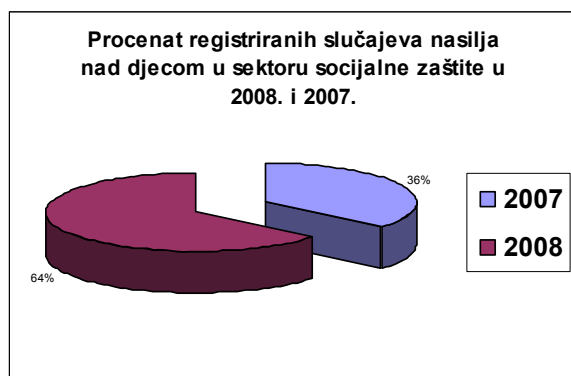
U RS postoji praksa porodičnog smještaja (hraniteljstva) koje obuhvataju „srodničko hraniteljstvo“, „nesrodničko hraniteljstvo“ i hraniteljstvo koje se odvija u tzv. socio-pedagoškim zajednicama, u stambenim jedinicama u kojima posebno odabrani hranitelji sa ili bez svoje djece, žive i staraju se o jednom broju djece bez roditeljskog staranja. Po poslednjim podacima kojima raspolaže Ministarstvo zdravlja i socijalne zaštite RS, u nadležnosti dvanaest centara za socijalni rad (Banjaluka, Trebinje, Prnjavor, Doboje, Laktaši, Bijeljina, Zvornik, Kozarska Dubica, Prijedor, Višegrad, Gacko i Bileća) egzistira oko 150 hraniteljskih porodica, koje obuhvataju prethodno navedene oblike hraniteljstva. Socio-pedagoške životne zajednice su jedan od oblika zbrinjavanja djece bez roditeljskog staranja, a koji je po svojoj pravnoj prirodi oblik hraniteljstva. Ovaj oblik zaštite djece je uveden u sistem socijalne zaštite kroz projekat Vlade Švajcarske, odnosno Direkcije za razvoj i saradnju (DEZA) zajedno sa Ministarstvom zdravlja i socijalne zaštite RS i opštinama Banja Luka, Laktaši, Gradiška i Novi Grad u kojima je projekat realizovan. Ovaj oblik zbrinjavanja se pokazao kao veoma efikasan i ne predstavlja samo smještaj djece, već i integrativni pristup pomoći djeci bez roditeljskog staranja, a ujedno je važno sredstvo promocije hraniteljstva u zajednici.

U RS u 2009-oj godini 7 lica je podnijelo žalbu na rješenja centara za socijalni rad, kojima se odlučivalo o pravu na smještaj u ustanovu socijalne zaštite (podneseno oko 215 zahtjeva za ostvarivanje ovog prava); 11 lica je podnijelo žalbu na rješenja centara za socijalni rad, kojima se odlučivalo o vršenju starateljstva; oko 50 lica je podnijelo žalbu na rješenja centara za socijalni rad, kojima se odlučivalo o pravu na održavanje ličnih odnosa sa maloljetnom djecom (pokrenuto 1085 postupaka mirenja bračnih supružnika); oko 16 lica je podnijelo žalbu na rješenja centara za socijalni rad kojima se odlučivalo o povjeravanju djece na zaštitu i vaspitanje.

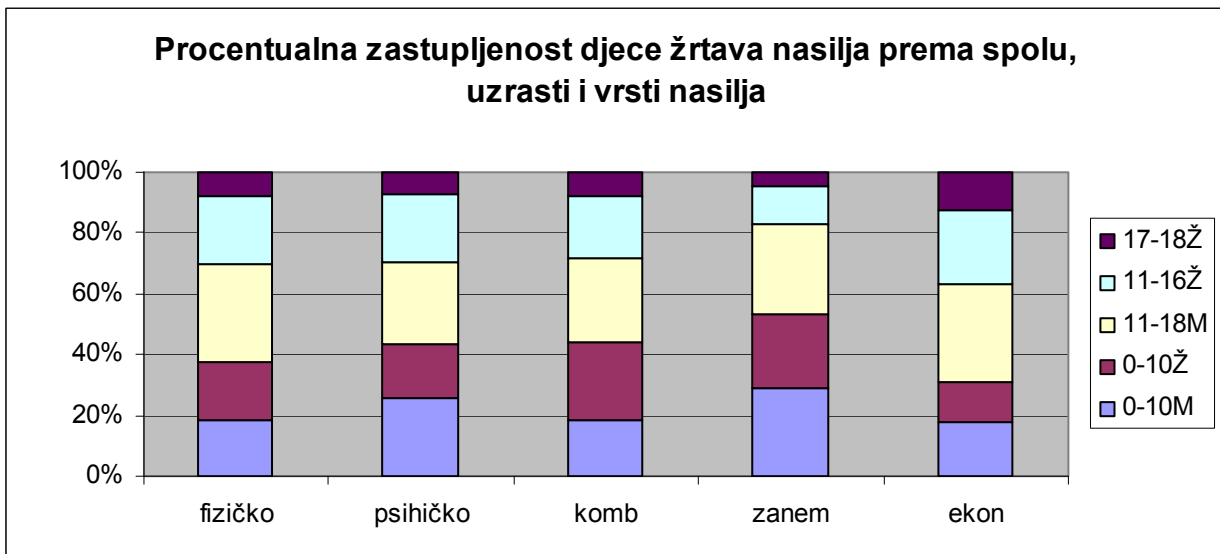
Nasilje nad djecom

Izveštaj o Implementaciji Strategije za borbu protiv nasilja nad djecom 2007- 2008.
u BiH /tabelarni pregledi/

Sektor socijalne zaštite

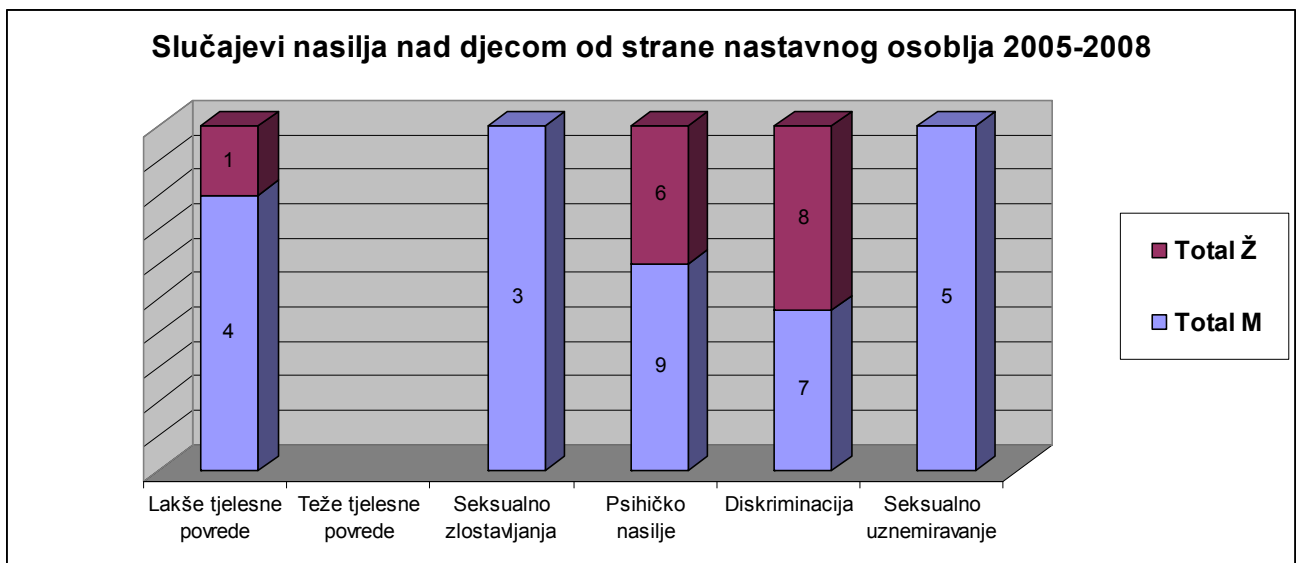

Izvor podataka: Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH /Monitoring tim BiH/

Izvor podataka: Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH /Monitoring tim BiH/

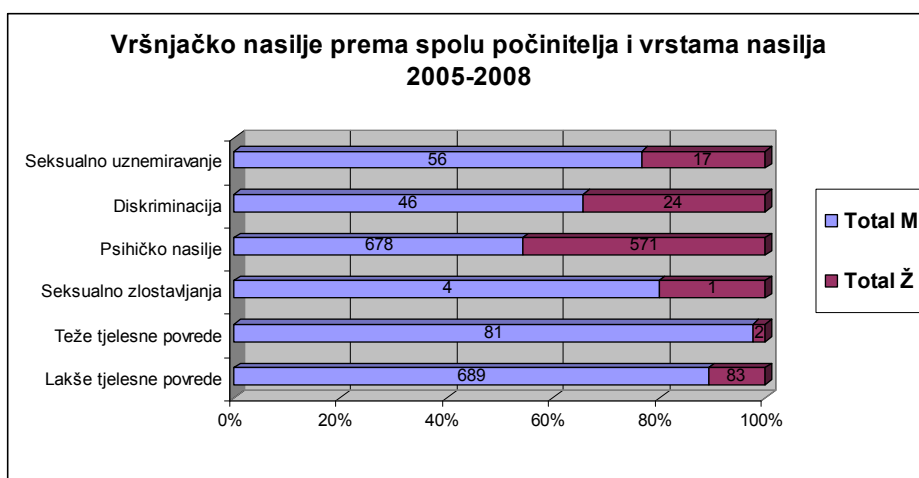
Sektor obrazovanja

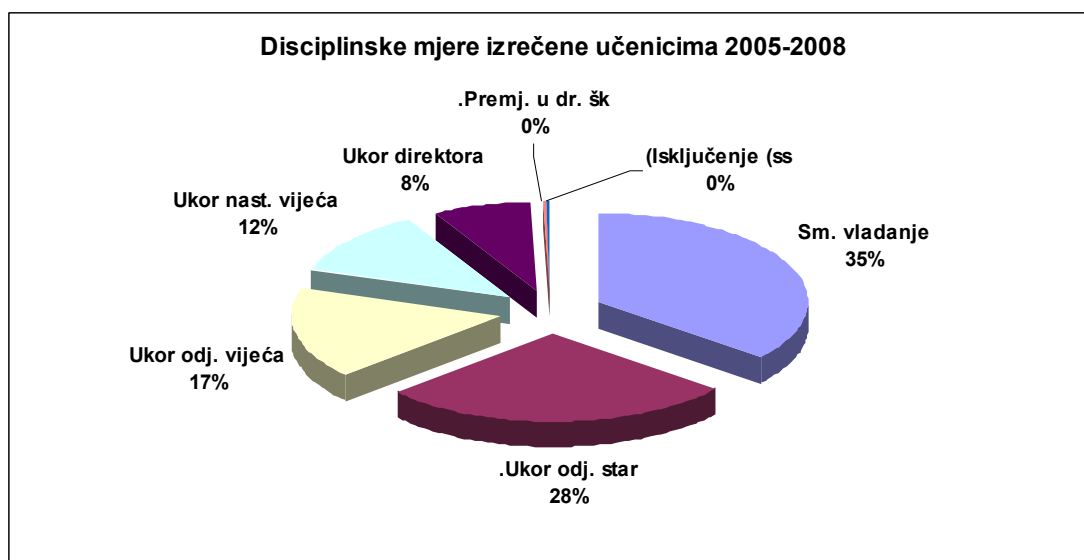
Izvor podataka: Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH /Monitoring tim BiH/

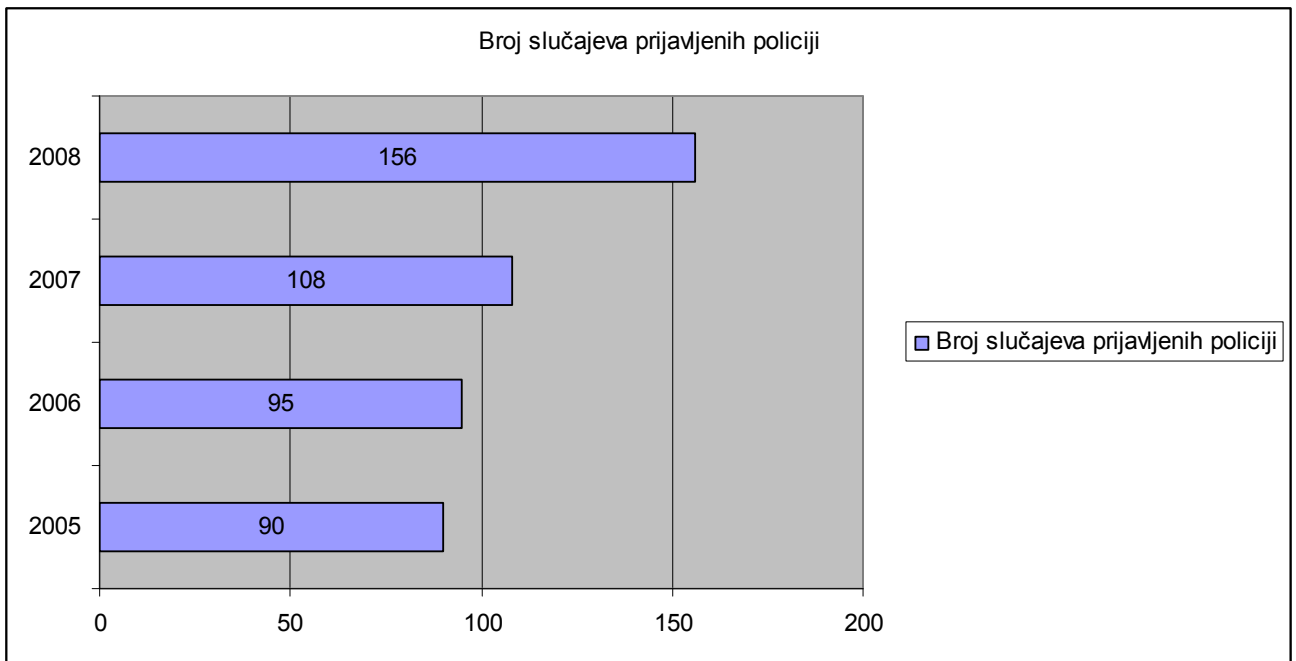
Izvor podataka: Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH /Monitoring tim BiH/

Izvor podataka: Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH /Monitoring tim BiH/

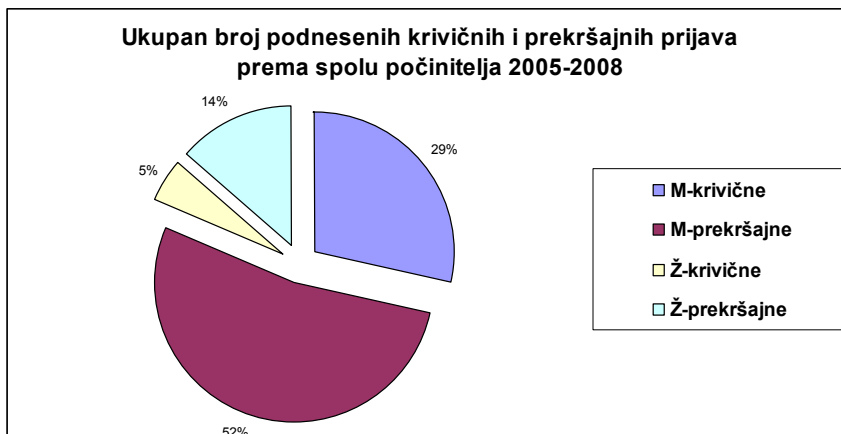

Izvor podataka: Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH /Monitoring tim BiH/

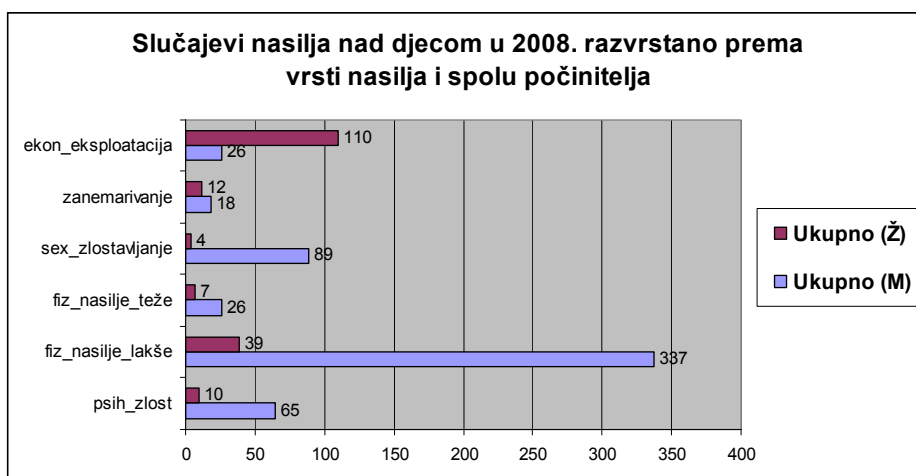

Izvor podataka: Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH /Monitoring tim BiH/

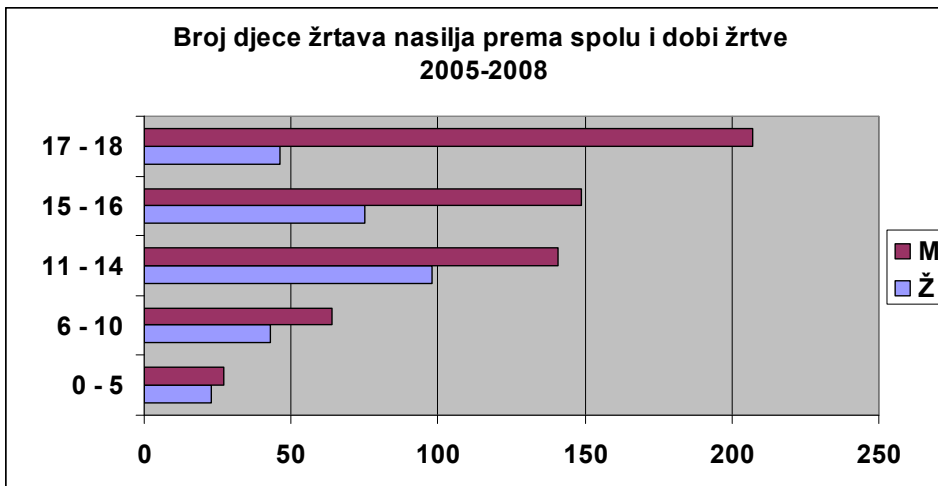
Sektor unutrašnjih poslova

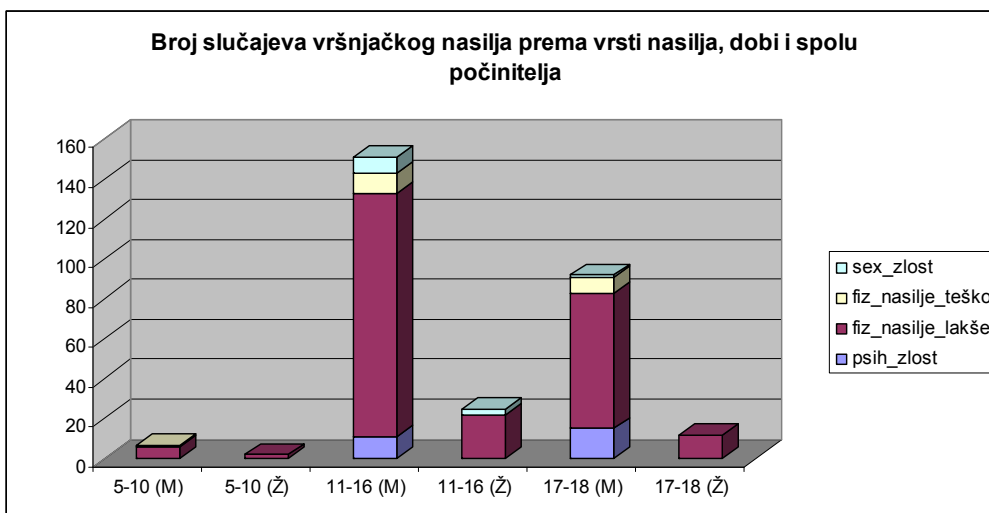
Izvor podataka: Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH /Monitoring tim BiH/

Izvor podataka: Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH /Monitoring tim BiH/

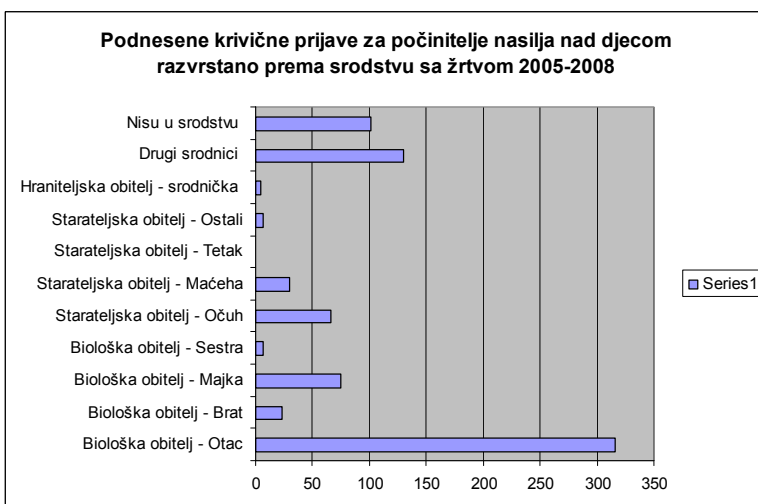

Izvor podataka: Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH /Monitoring tim BiH/

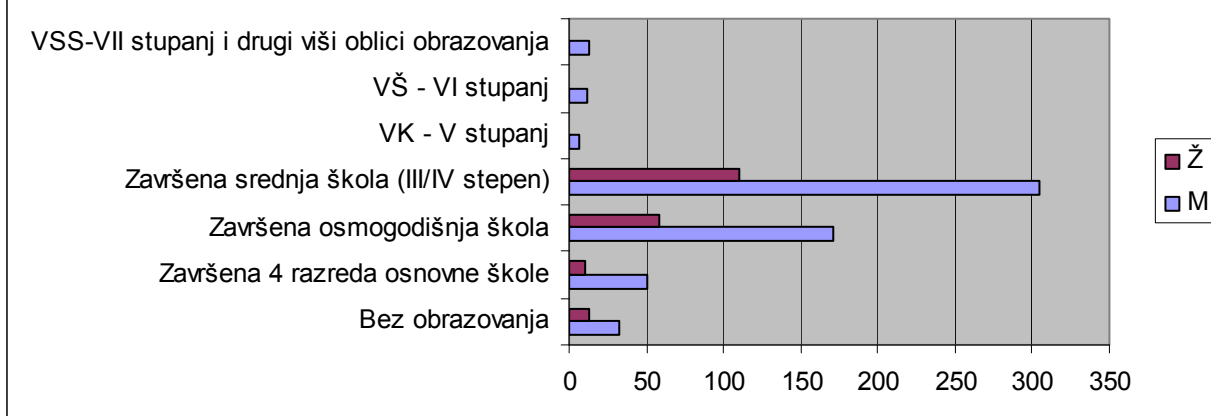
Izvor podataka: Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH /Monitoring tim BiH/

Sektor pravosuđa

Izvor podataka: Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH /Monitoring tim BiH/

Počinioci nasilja nad djecom prema stepenu obrazovanja i spolu 2005-2008

Izvor podataka: Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH /Monitoring tim BiH/

Član 17, stav 2.

„Sa ciljem osiguranja djelotvornog korištenja prava djece i mladih da odrastu u okruženju koje potiče puni razvitak njihove ličnosti i njihovih fizičkih i mentalnih kapaciteta, zemlje potpisnice preuzimaju obavezu da, bilo direktno ili u saradnji sa javnim i privatnim organizacijama, preduzmu sve odgovarajuće i potrebne mjere kreirane u cilju da mogući djeci i mladima besplatno osnovno i srednje obrazovanje, kao i poticati njihovo redovno prisustvo nastavi“.

Pitanje 1. Opišite opšti zakonodavni okvir. Precizirajte prirodu, razloge i obim reformi ukoliko ih ima.

Odgovor:

Obrazovanje

Parlament BiH je pristupio ostvarenju Reforme obrazovanja i usvojio sljedeće zakone:

1. Okvirni zakon o osnovnom i srednjem obrazovanju u BiH („Službeni glasnik BiH“ broj 18/03),
2. Okvirni zakon o visokom obrazovanju u BiH („Službeni glasnik BiH“ broj 59/07),
3. Okvirni zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju u BiH („Službeni glasnik BiH“ broj 88/07),
4. Zakon o Agenciji za predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje („Službeni glasnik BiH“ broj 88/07),
5. Okvirni zakon o srednjem stručnom obrazovanju i obuci u BiH („Službeni glasnik BiH“ br.63/08).

Prema Okvirnom zakonu o predškolskom odgoju i obrazovanju u BiH, predviđeno je obavezno pohađanje predškolskih ustanova za svu djecu predškolskog uzrasta godinu dana pred polazak u osnovnu školu.

Srednje obrazovanje u BiH nije obavezno. Djelatnost srednjeg obrazovanja obuhvata različite vrste i oblike obrazovanja kojima se nakon završene osnovne škole stiču znanja i sposobnosti potrebna za rad u struci i za dalje obrazovanje pojedinaca.

Osnovno obrazovanje predstavlja jedini obavezni nivo obrazovanja, i ono se, u pravilu, završava sa 15 godina života.

Obavezni oblici vaspitno-obrazovnog rada su, pored ostalih, i praktična nastava i vježbe, te praksa i praktični rad kada su određeni Nastavnim planom i programom.

Dio odgovora dat u članu 7. stav 3.

Opći akti koji su predhodili okvirnim zakonima usvojenim na nivou države su:

1. Strategija razvoja stručnog obrazovanja i obuke u BiH za period 2007.-2013. godine („Službeni glasnik BiH“ broj 65/07),
2. Strategija razvoja predškolskog odgoja i obrazovanja u BiH (usvojilo Vijeće ministara BiH, 10. februara 2005. godine, u Sarajevu),
3. Državna strategija za borbu protiv nasilja nad djecom („Službeni glasnik BiH“ broj 64/07),
4. Strateški pravci razvoja obrazovanja u BiH sa Planom implementacije 2008. – 2015. godine („Službeni glasnik BiH“ broj 63/08).

Usvajanjem Okvirnog zakona o osnovnom i srednjem obrazovanju u BiH, 2003. godine, počela je reforma osnovnoškolskog obrazovanja koja nalaže uvođenje obaveznog devetogodišnjeg pohađanja osnovnog obrazovanja. RS je tokom 2003/2004. školske godine u potpunosti je počela sa primjenom navedene zakonske obaveze, dok je u FBiH implementacija počela godinu dana kasnije, uz napomenu da su preostala dva kantona (Zapadnohercegovački i Srednjobosanski) tek od školske 2009/2010. godine, počela sa realizacijom ove zakonske obaveze.

Na nivou države BiH, su nekim od pomenutih usvojenih okvirnih zakona uspostavljene tri agencije za obrazovanje na državnom nivou:

1. Agencija za predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje,
2. Agencija za razvoj visokog obrazovanja i osiguranje kvaliteta,
3. Centar za informisanje i priznavanje dokumenata u oblasti visokog obrazovanja.

Agencija za predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje u BiH, je nadležna za uspostavljanje standarda znanja, ocjenjivanje postignutih rezultata i razvoj zajedničkog jezgra nastavnih planova i programa u predškolskom, osnovnom i srednjem obrazovanju.

Agencija predstavlja kohezioni faktor i pruža usluge pedagoškim zavodima, ministarstvima odgovornim za obrazovanje, Odjelu za obrazovanje u Vladi BD, Ministarstvu civilnih poslova BiH i školama, na osnovu zajedničkog okvira aktivnosti, ali uzimajući u obzir kompetencije i odgovornosti koje ove institucije imaju. Nedavno je završen CARDS projekt koji je imao za cilj doprinos funkcionalnom jačanju

Agencije za predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje i osiguranje kvaliteta u obrazovanju putem reforme pedagoških zavoda. Kao rezultat projekta, između ostalog, pripremljeni su sljedeći dokumenti:

- Izvještaj o pregledu postojećih Zajedničkih jezgri nastavnih planova i programa i nastavnih planova i programa za devetogodišnje osnovne škole u BiH;
- Izvještaj o nastavnim planovima i programima za devetogodišnje osnovne škole u BiH;
- Preporuke za modernizaciju zajedničke jezgre nastavnih planova i programa u BiH i osnovna škola;
- Komparativni pregled uključenosti programskih sadržaja ZJNPPBiH u nastavne planove i programe za devetogodišnju osnovnu školu u BiH;
- Uvođenje promjena u organizaciji i funkcijama pedagoških zavoda u BiH".

Agencija za razvoj visokog obrazovanja i osiguranje kvaliteta, kao samostalna upravna organizacija, između ostalog, pomaže nadležnim obrazovnim vlastima u procesu provođenja akreditacije i licenciranja visokoškolskih ustanova, uspostavlja kriterije i standarde osiguranja kvaliteta, daje savjete i preporuke za otklanjanje nedostataka kvaliteta studija i visokoškolskih ustanova, i drugo.

Centar za informiranje i priznavanje dokumenata iz oblasti visokog obrazovanja (CIP) je samostalna upravna organizacija, nadležna za informiranje i poslove priznavanja u oblasti visokog obrazovanja u okviru Konvencije o priznavanju diploma u visokom obrazovanju - Lisabonska konvencija. Prije uspostavljanja Centra, Ministarstvo civilnih poslova BiH je posredovalo u pružanju informacija i djelokruga rada nadležnosti CIP-a.

Rektorska konferencija BiH, je uspostavljena Okvirnim zakonom o visokom obrazovanju u BiH, kao savjetodavno tijelo za provođenje reforme visokog obrazovanja. Rektorska konferencija utvrđuje i zastupa zajedničke interese univerziteta u BiH, te ostvaruje saradnju sa institucijama u oblasti visokog obrazovanja u državi.

Memorandumom o razumijevanju uspostavljena je Konferencija ministara obrazovanja u BiH, kao stalno i najviše savjetodavno tijelo za koordinaciju obrazovnog sektora u BiH.

Usvajanjem prijedloga liste članova Vijeća za opšte obrazovanje u BiH, na Konferenciji ministara obrazovanja u BiH 8. 6. 2010. godine, uspostavljeno je Vijeće za opšte obrazovanje u BiH, kao stručno i nezavisno savjetodavno tijelo za donosiocel odluka u vezi sa politikama djelovanja u oblasti predškolskog, osnovnog i srednjeg općeg obrazovanja u BiH.

Unutar navedene organizacije obrazovanja, nužno je spomenuti bitne institucije koje čine strukturu obrazovnog sektora u kantonima u FBiH, RS i BD: u funkciji je osam pedagoških zavoda (jedan u RS, dva u Hercegovačko-neretvanskom kantonu i po jedan u Sarajevu, Tuzli, Zenici, Bihaću i Goraždu).

Njihova je zadaća razvoj nastavnih planova i programa, afirmacija novih pristupa i metoda u obrazovnom procesu, organizacija obuke nastavnika, savjetovanje i ocjenjivanje rada nastavnika, direktora i škola u cjelini, itd. Od ukupnog broja pedagoških zavoda samo su tri samostalne organizacije (dva zavoda u Mostaru i zavod u Bihaću), a ostali djeluju u sastavu ministarstava obrazovanja. Prosvjetne inspekcije djeluju pri svakom ministarstvu obrazovanja i imaju mandat nadgledanja provođenja zakonskih i podzakonskih akata, usvojenih na nivou resornog ministarstva - prioritetan zadatak je upravni nadzor.

Imajući u vidu postojeće stanje u obrazovanju u BiH, imperativno se nameću sljedeći prioriteti u obrazovanju: podizanje nivoa obrazovanja stanovništva i kompetentnosti radne snage, poboljšanje efikasnosti sistema obrazovanja i obuke, prevencija socijalnog isključenja među djecom i mladima, proširivanje prilika za obrazovanje i obuku odraslih, osiguranje kvaliteta i revitalizacija istraživanja u obrazovanju.

Očekivanja su da će sve intervencije u obrazovanju rezultirati bržim ekonomskim razvojem, smanjenjem nezaposlenosti i podizanjem životnog standarda u BiH.

Bit će podržano povećanje obuhvata djece predškolskim odgojem i obrazovanjem, a mogućnosti za školovanje nakon obaveznog devetogodišnjeg školovanja bit će proširene uvođenjem različitih programa općih i srednjeg stručnog obrazovanja. Svi će učenici četverogodišnjih srednjih škola polagati eksternu maturu radi standardizovanja ishoda učenja, te standardizacije protoka prema visokom obrazovanju. Pored opće gimnazije, razvijat će se i druge vrste općeobrazovnih srednjih škola. U okviru projekta Evropske unije „Reforma općeg obrazovanja u BiH“, realiziranog u periodu od januara 2004. do januara 2006. godine, pripremljen je Model okvirnog nastavnog plana i programa, Model predmetnih nastavnih planova i programa za maternji jezik i matematiku za 3., 6. i 9. razred osnovnog obrazovanja i za 4. razred općeg srednjeg obrazovanja, i Nacrt smjernica za realizaciju nastavnih planova i programa.

Reforma stručnog obrazovanja i obuke u BiH, sprovodi se već gotovo deset godina, a sredinom 2009. godine završena je implementacija EU VET III programa, koji je pomenuti proces zaokružio. U proteklom periodu pripremljena je i usaglašena nova nomenklatura zanimanja, pri čemu je sa gotovo 500 zanimanja njihov broj sveden na 100, objedinjenih u 13 porodica zanimanja. Od toga je 8 porodica zanimanja bilo uključeno u program reforme, a rezultat su nastavni planovi i programi urađeni po modularnoj metodologiji. EU VET III programom izvršena je reforma NPP-a za preostalih 5 porodica zanimanja uz pripremu i realizaciju pilot projekta za eksternu evaluaciju i ocjenjivanje u završnim razredima VET škola za pet grupa zanimanja, formiranje virtuelnih i realnih kompanija u svim srednjim stručnim školama i formiranje centara za razvoj karijere u svim stručnim školama u BiH u funkciji profesionalne orijentacije učenika.

Obrazovanje Roma

Shodno odredbama Okvirnog zakona o osnovnom i srednjem obrazovanju u BiH ("Službeni glasnik BiH", broj 18/03.) propisano je da: Svako dijete ima jednako pravo

pristupa i jednake mogućnosti učešća u odgovarajućem obrazovanju, bez diskriminacije po bilo kojoj osnovi (član 4.). Jednak pristup i jednake mogućnosti podrazumijevaju osiguranje jednakih uvjeta i prilika za sve, za početak i nastavak daljeg obrazovanja (član 4.). Jezik i kultura svake značajnije manjine koja živi u BiH poštivat će se i uklapati u školu u najvećoj mjeri u kojoj je to izvodivo, u skladu s Okvirnom konvencijom o zaštiti prava nacionalnih manjina (član 8.).

Sve nabrojano je u skladu sa međunarodnim instrumentima koji se direktno primjenjuju u BiH na osnovu Ustava BiH, odnosno Aneksa IV Općeg okvirnog sporazuma za mir.

Zakon o zaštiti prava pripadnika nacionalnih manjina u BiH i entitetski Zakoni o zaštiti prava pripadnika nacionalnih manjina, utvrdili su da su nacionalne manjine u skladu s pomenutim zakonima, dio stanovništva – državljana BiH koji ne pripadaju ni jednom od tri konstitutivna naroda /Bošnjaci, Srbi, Hrvati/, a sačinjavaju je ljudi istog ili sličnog etničkog porijekla, iste ili slične tradicije, običaja, vjerovanja, jezika, kulture i duhovnosti i bliske ili srodne povijesti i drugih obilježja. Zakon o zaštiti prava pripadnika nacionalnih manjina BiH u članu 5. navodi da „pripadnici nacionalnih manjina imaju pravo na slobodu okupljanja radi izražavanja svojih kulturnih, vjerskih, obrazovnih, socijalnih, ekonomskih i političkih sloboda, prava, interesa, potreba i identiteta“.

Donošenjem Zakona, kao i formiranjem zakonodavnih tijela, Vijeća nacionalnih manjina, na nivou BiH i entiteta, BiH je i institucijalno i pravno stvorila neophodne uslove koje omogućavaju nacionalnim manjinama da čuvaju i razvijaju svoj etnički, nacionalni, vjerski i kulturni identitet i integrišu se u društvenu zajednicu BiH.

Teškoće koje su prisutne u rješavanju problema Roma, a odnose se na nepostojanje relevantnih podataka o njihovom broju, stepenu obrazovanja, nezaposlenosti, stambenih potreba i drugih demografskih pokazatelja značajno će se prevazići realizacijom Programa evidentiranja u uspostave baze podataka o Romima u BiH.

U BD, ne postoje posebne škole niti odjeljenja za djecu Rome nego se nastoji integrisati ih u redovne škole i odjeljenja a u skladu sa tim Pedagoška institucija je u svom programu rada usmjerila dio aktivnosti na tzv. „HUMANU INKLUZIJU“, koja će biti realizovana u dvije osnovne škole BD

Radi se IX OŠ Maoča i V OŠ Brčko koje u značajnom broju imaju učenike romske nacionalne manjine.

Naime ova populacija učenika, koja je naročito značajna u IX OŠ Maoča veoma je neredovita u odnosu na pohađanje nastave a školsko postignuće i pored uključivanja u inkluzivnu nastavu uglavnom izostaje.

Shodno navedenom Pedagoška institucija ovaj problem nastoji riješiti u saradnji primijenom modela „Humane inkluzije“, koja se prepoznaje u definisanju ishoda postignuća ove kategorije učenika.

Ishodi za učenike (koji su u dosadašnjoj praksi redovito ponavljali jednom ili dva puta razred) definišu se prije svega u sferi socijalizacije i integracije učenika. Drugim

riječima, ovi učenici ne bi ponavljali razred, redovne programske sadržaje bi savladavali posredstvom prilagođenih postupaka nastavnika uz obezbjeđivanje uslova, da i ova kategorija učenika doživi uspjeh, a time i identitet vlastite vrijednosti.

Cilj Strategije „Humane inkluzije“ je socijalna integracija, što bitno utiče i na promjenu stavova kod roditelja. U Pedagoškim standardima osnovnog i srednjeg obrazovanja BD, predviđena je mogućnost da ova populacija učenika ostvari pravo da se bar jedan dio nastave izvodi na maternjem jeziku.

Po zakonu osnovno obrazovanje u RS je obavezno za svu djecu, uključujući i djecu romske nacionalnosti. Sva djeca, bez obzira na nacionalnost, vjeru i rasu pohađaju zajednička odjeljenja i dobro su došla u škole u RS u kojima nema segregacije i nacionalnog podvajanja. Ministarstvo prosvjete i kulture RS, u skladu sa strateškim interesima i svojim budžetskim mogućnostima, ulaže maksimalne napore za stvaranje što povoljnijih uslova za obrazovanje sve djece.

Djeca romske nacionalnosti su, dakle, kao i ostala djeca, u skladu sa važećim zakonima o obrazovanju te Zakonom o obrazovanju nacionalnih manjina uključena u obrazovni sistem. Pristup obrazovanju romske djece u RS varira, što je posljedica teške ekonomske situacije u kojoj se nalazi društvo, a posebno ova populacija.

Ministarstvo prosvjete i kulture vodi računa o djeci romske nacionalnosti, ali objektivno, postoje veliki problemi kada je riječ o obrazovanju ove djece, tako jedan, manji broj njih, neredovno pohađa nastavu, a dešava se da i potpuno prekida školovanje jer većina njih živi u vrlo teškim uslovima (nemaju adekvatnu odjeću i obuću, neredovno se hrane, nemaju riješeno stambeno pitanje – spavaju u malim i neurednim prostorijama i dolaze iz neobrazovanih porodica).

Na planu realizacije Akcionog plana za uključivanje Roma u obrazovni sistem u RS se posebno vodi računa o sljedećim aktivnostima:

- Prikupljaju se podaci o romskoj djeci i njihovom obrazovanju tako da se u osnovnim školama sada obrazuje 427 učenika Roma, što čini oko 80 % od ukupnog broja djece prispjele za osnovnu školu. Uz to već drugu godinu zaredom u gradovima Banja Luka, Bijeljina i Gradiška obrazuju se putem instruktivne nastave po skraćenom nastavnom planu i programu za vanredno obrazovanje osnovaca 80 mladića i djevojaka uzrasta 15-18 godina.
- Romska djeca na početku svake školske godine dobijaju besplatne udžbenike za koje novčana sredstva obezbjeđuju Ministarstvo prosvjete i jedinice lokalne samouprave.
- Sva djeca imaju obezbijeđen besplatan prevoz za pohađanje škole, a najsiromašniji imaju užinu koju obezbjeđuju jedinice lokalne samouprave.
- U RS započelo se sa organizovanjem pripremne nastave za djecu u godini pred polazak u školu koju pohađaju i djeca romske nacionalnosti.

Sprovodi se projekat "Osnovno pravo na obrazovanje". Po povratku romskih porodica iz inostranstva ustanovljeno je da djeca nisu uopšte pohađala nastavu. Najviše takve djece je bilo uzrasta od 10 do 18 godina. Zaključeno je da stariju djecu treba opismeniti, a onu mlađu uključiti u redovna odjeljenja i pružiti im mogućnost da za

godinu završe i dva razreda i nastave redovno obrazovanje. Roditelji du dali garancije da će djeca redovno pohađati redovnu, odnosno instruktivnu nastavu (stariji uzrast). U saradnji sa školom Romi, saradnici škola, pozivaju roditelje djece koja ne pohađaju nastavu. Savjetnici iz Republičkog pedagoškog zavoda RS vrše nadzor nad provođenjem ovog projekta. Do sada je obuhvaćeno 65 djece romske nacionalnosti. Glavni razlog za uspjeh su bili motivacija roditelja i djece, posebno mlađe, koja su željela nastaviti srednje školovanje. Glavna prepreka je siromaštvo i angažovanje djece na prikupljanju sekundarnih sirovina i prošenju.

U FBiH, Kada su u pitanju aktivnosti poboljšanja situacije u oblasti obrazovanja romske populacije, Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke svake školske godine osigurava besplatne udžbenike za svu djecu romske nacionalnosti u osnovnim školama. Također, osiguravaju se novčane stipendije za pohađanje studija na visokoškolskim ustanovama. U školskim magazinima „Male novine“ i „Vesela sveska“ osigurane su dvije stranice na romskom jeziku, a podržani su i mnogobrojni projekti s ciljem unapređenja odgojno-obrazovnog procesa romske djece. Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke u okviru budžetskih sredstava redovno planira sredstva za programe kojima daje finansijsku podršku: školovanju Roma na visokoškolskim ustanovama; školovanju studenata sa invaliditetom; odgojno-obrazovnim ustanovama za programe sprječavanja maloljetničke delikvencije u podijeljenim školama u Federaciji BiH; školovanju djece romske nacionalnosti (maloljetnih, ali i odraslih Roma kroz razne vrste opismenjavanja i edukacije) i drugih nacionalnih manjina i socijalno ugroženih kategorija; sufinansiranje projekta prevencije nasilja u porodici.

Pitanje 2. Navedite mjere koje su poduzete (administrativni –upravni) aranžmani, programi, akcioni planovi, projekti itd) za primjenu zakonodavnog okvira.

Odgovor:

Polazeći od UN Konvencije o pravima djeteta koja je sadržana u Aneksu I Dejtonskog mirovnog sporazuma i standarda utvrđenih u okviru ostalih konvencija koje je BiH ratificirala, politiku prema djeci možemo posmatrati u svjetlu implementacije ovih međunarodnih izvora.

BiH je postala potpisnica dva Fakultativna Protokola uz Konvenciju o pravima djeteta i to: Fakultativnog protokola o uključivanju djece u oružane sukobe i Fakultativnog protokola o prodaji djece, dječijoj prostituciji i dječijoj pornografiji iz 2000 godine, a potpisala je i Milenijumsku deklaraciju. Da bi Konvencija o pravima djeteta bila primijenjena i UN Milenijumski razvojni ciljevi bili ispunjeni usvojen je Akcioni plan za djecu BiH za period 2002 – 2010 godine, koji ima za cilj jačanje položaja djece u BiH.

Akcioni plan uključuje opće ciljeve iznesene na Svjetskom samitu za djecu i njime se preuzima obaveza da se pozabavi sudskom i zakonodavnom reformom, pitanjima djece u kontaktu s zakonom, zdravljem i zdravstvenom zaštitom, obrazovanjem, socijalnom i dječijom zaštitom. Prema Akcionom planu, preduslov za jačanje položaja djeteta u BiH predstavlja uključivanje svih potencijala u okviru društva na razvijanju

dobro promišljene akcije kojom bi se unaprijedili uvjeti življenja u interesu razvoja djeteta kao i svi raspoloživi resursi vladinog i nevladinog sektora, porodice i pojedinaca. Takav multidisciplinarni pristup koji zagovara Akcioni plan za djecu BiH je odgovarajući, uzimajući u obzir visoko rascjepkani administrativni sistem u BiH.

Svjesni činjenice da veliki broj djece u BiH je izložen siromaštvu, nasilju, opasnosti od mina i drugim rizicima, država je u cilju unapređenja društvene brige o djeci i sistemskog poboljšanja stanja prava djece usvojila i implementira veći broj dokumenata:

- Strategija o socijalnom uključivanju s Državnim planom razvoja (2008 – 2012),
- Državna strategija za borbu protiv nasilja nad djecom (2007-2010),
- Strategija protiv minskog djelovanja,
- Strategija o uključivanju djece s posebnim potrebama (2006),
- Državna Strategija o ranom razvoju djeteta (2006),
- Strateški pravci razvoja obrazovanja u BiH (2008-2015),
- Državna strategija nadzora nad opojnim drogama, sprječavanja i suzbijanja zloupotrebe opojnih droga u BiH (2009-2013),
- Strategija protiv maloljetničkog prestupništva u BiH (2006-2010).
- Analizu zakonodavstva u oblasti reguliranja identiteta (registracije rođenja i stjecanje državljanstva), provelo akciju koja je imala za rezultat upis rođenja za više od 2.000 djece u matične knjige rođenih i skoro u cjelini evodentiranje djece-porodica koje imaju probleme sa takvim upisima, i ponudilo rješenje i ostalih sl. slučajeva što će se pozitivno reflektirati na ostvarivanje prava djece na obrazovanje, zdravstvenu i socijalnu zaštitu.
- Provedba projekta „Jačanje sistema socijalne zaštite i inkluzije djece u BiH“ koji će doprinijeti uspostavljanju procesa razvoja i implementaciji održive strategije integriranog sistema socijalne zaštite djece i njihovih porodica. U organizaciji Ministarstva sigurnosti BiH planira se izrada Akcionog plana za poboljšanje sistema za zaštitu djece od dječije pornografije, kao i organizovanje treninga za NVO o dječijoj pornografiji i mehanizmima prevencije. Usvojen je Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o zdravstvenoj zaštiti F BiH, na osnovu kojig se osigurava da sva djeca do 15 godina starosti imaju pravo na zdravstvenu zaštitu, poteškoću predstavlja implementacija, jer neki kantoni nisu donijeli provedebene propise.

Obrazovanje

Dokument pod nazivom Reforma obrazovanja kojim je jasno definirano da je reforma obrazovanja nužna da bi se BiH osigurala bolja budućnost, usvojen je 2002. godine u Briselu. Ovim dokumentom, koji je ujedno i poruka građanima BiH, određeni su i ciljevi koji se reformom obrazovanja moraju postići a to je depolitizirati obrazovanje, prekinuti segregaciju i diskriminaciju u obrazovanju, te ohrabriti porodice povratnika sa djecom školskog uzrasta da se nastave vraćati u svoje domove.

Također je definirano da je cilj izvršiti desegregaciju obrazovanja, poštujući bogate kulturološke raznolikosti, koje su obilježje naše države, izgraditi sistem sa jakim pravnim osnovom, u kojem će potrebe i interesi svih učenika i djece biti na prvom mjestu, smanjiti višak, dupliranje i neefikasnosti koje postoje u sistemu obrazovanja u

BiH, uključiti princip inkluzivnog obrazovanja za učenike sa posebnim potrebama u sve aspekte zakonodavnih i pedagoških reformi, na demokratski i transparentan način, udružiti sve nosioce aktivnosti u oblasti obrazovanja u ove reforme, uključujući studente, roditelje i nastavnike, energično otkloniti sve birokratske i organizacijske prepreke reformi našeg sistema obrazovanja te unaprijediti i podržati inovacije u učionicama na svim nivoima i promovirati provedbu odredbi i kriterija Bolonjske deklaracije i Lisabonske konvencije u oblasti visokog obrazovanja.

Planovi akcije su pravni akti čijom je izradom rukovodio OSCE i izradile ih stručnjaci za određene oblasti iz cijele BiH, a usvojili entitenski i kantonalni ministri obrazovanja, kao i BD.

Izrađeni su slijedeći akcioni planovi:

- Plan akcije o obrazovnim potrebama Roma i pripadnika ostalih nacionalnih manjina u BiH (2004),
- Plan akcije o upisu u škole i pohađanju nastave u BiH (2007.),
- Plan akcije za djecu sa posebnim potrebama (izrađeni materijal zbog izuzetne osjetljivosti i zahtjevnosti još nije službeno usvojen).

Sva tri dokumenta imaju zajednički element i to utvrđivanje sveobuhvatnog cilja kao identificiranje prepreka potpunom uključivanju djece Roma, djece pripadnika nacionalnih manjina i djece s posebnim potrebama u obrazovni sustav u BiH.

Osnov svega do sada urađenog po pitanju obrazovnih reformi kao i onog što slijedi svakako su kratkoročni, srednjoročni i dugoročni ciljevi definisani u dokumentu „Strateški pravci razvoja obrazovanja u BiH sa planom implementacije 2008-2015.

Srednjoškolski sistem obrazovanja uključuje programe gimnazija, umjetničkih i religijskih škola, četverogodišnjih stručnih škola (tehničkih, ekonomskih, zdravstvenih i dr.), trogodišnjih stručnih škola, te programe osposobljavanja i usavršavanja odraslih.

Urađena je Studija izvodljivosti obrazovanja odraslih u BiH, koja će dati smjernice za izradu strateškog dokumenta, kao i zakonske regulative i osnivanje institucija za ovu oblast, što je, između ostalog, predviđeno IPA 2009. projektom.

Vijeće ministara 14. 7. 2010. usvojio je Evidirani Akcioni plan o obrazovnim potrebama Roma i pripadnika ostalih nacionalnih manjina u BiH.

Obrazovanje nacionalnih manjina

Prema Okvirnom zakonu o srednjem stručnom obrazovanju i obuci u BiH, dio nastavnih predmeta i sadržaja može se osim na jezicima konstitutivnih naroda u BiH izvoditi i na nekom od svjetskih jezika, a obrazovanje djeteta pripadnika nacionalne manjine može se ostvariti na jeziku i pismu nacionalnih manjina u skladu sa odredbama Zakona o zaštiti prava nacionalnih manjina u BiH.

Romi su, kao nacionalna manjina, neadekvatno obuhvaćeni obrazovanjem. Među ovom populacijom naglašena je visoka stopa nepismenosti i mala stopa obuhvaćenosti osnovnim, srednjim i visokim obrazovanjem.

U organizaciji OSCE-a, u 2008. godini pokrenut je projekat izrade Priručnika o kulturi, baštini i tradiciji nacionalnih manjina u BiH za učenike i metodičnog priručnika za nastavnike. Priručnici su finalizirani u februaru 2009. godini, a u njegovoj izradi učestvovali su predstavnici tri državna ministarstva i predstavnici 17 nacionalnih manjina.

Positivan primjer su aktivnosti Fonda otvoreno društvo BiH („SOROŠ“) koje je u partnerstvu sa Udruženjem "Obrazovanje gradi BiH" - Sarajevo, u izvještajnom periodu izdvojilo 237.000,00 KM za stipendiranje 335 romske djece, učenika osnovnih i srednjih škola, te studenata fakulteta.

U cilju zaštite Roma, najugroženije nacionalne manjine u BiH, donesena je "Strategija BiH za rješavanja problema Roma", iz koje su izvedeni akcioni planovi u oblastima obrazovanja, zapošljavanja, stambenog zbrinjavanja i zdravstvene zaštite. BiH je 2008. god. pristupila Dekadi Roma te početkom 2009. godine uspostavila mehanizam za praćenje i provođenje donesenih akcionih planova. Priznavanjem Romima statusa nacionalne manjine i uvažavanjem činjenice da su Romi u BiH, po svim pokazateljima najugroženija nacionalna skupina, BiH je preuzela konkretne aktivnosti i napravila značajne pozitivne pomake u rješavanju problema Roma. Romi u BiH, putem svojih udruženja i njihovih asocijacija, Vijeća Roma u FBiH i Saveza Roma u RS kao i putem Odbora za Rome pri Vijeću ministara BiH ostvaruju saradnju s organima vlasti i institucijama BiH, na svim nivoima organizovanja u rješavanju svojih životnih problema.

Polazeći od činjenice da su problemi Roma najizraženiji u oblastima zapošljavanja, stanovanja, zdravstvene zaštite i obrazovanja, nadležni organi BiH u saradnji s romskim i međunarodnim NVO-ima su pripremili, a Vijeće ministara usvojilo, Akcioni plan za rješavanje problema Roma u ovim oblastima. Plan akcije o obrazovnim potrebama Roma (usvojen 2004. g) nalazi se u fazi revizije, odnosno u fazi usklađivanja prema zahtjevima udruženja Roma. Imajući u vidu manjkavosti koje su navedene u vezi Akcionog plana o obrazovnim potrebama Roma i pripadnika ostalih nacionalnih manjina u BiH (2004.), pristupilo se izradi Revidiranog akcionog plana o obrazovnim potrebama Roma u BiH i očekuje se usvajanje ovog dokumenta od strane Vijeća ministara BiH.

Usvajanjem Akcionog plana i pristupanjem Dekadi socijalne inkluzije Roma 2005-2015. godine, BiH se obavezala da će, do trajanja Dekade osigurati budžetska sredstva i na jedan sistemski i planski način rješavati romske probleme koji su sadržani u Akcionom planu. U budžetu institucija BiH za 2009. godinu osigurano je 3.000.000 KM kao i u okviru Federalnog ministarstva za prostorno uređenje sredstva u visini od 320.000 KM za implementaciju akcionog plana za rješavanje problema Roma u oblastima stanovanja, zdravstvene zaštite i zapošljavanja. Vijeće ministara je svojom Odlukom utvrdilo kriterije za raspodjelu sredstava, a Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice je utvrdilo metodologiju za implementaciju sredstava koja se

usmjeravaju za izgradnju kuća za Rome, poboljšanje uslova stanovanja, samozapošljavnja i stimulisanje poslodavaca za zapošljavanje Roma, kao i provođenje preventivnih mjera za poboljšanje njihove zdravstvene zaštite-imunizacije romske djece. Realizacija Programa je u toku, provodi ga Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH u saradnji s organima entiteta, kantona i nadležnim službama općina kao i romskim udruženjima i asocijacijama, a uz materijalnu podršku međunarodnih NVO.

Takođe, akcioni plan je dosljedan odredbama Zakona o zaštiti prava pripadnika nacionalnih manjina u BiH, koji utvrđuje da neovisno o broju pripadnika nacionalne manjine, entiteti i kantoni su obavezni osigurati da pripadnici nacionalne manjine, ako to zahtjevaju, mogu imati učenje svog jezika, književnosti, historije i kulture na jeziku manjine kojoj pripadaju, kao dodatnu nastavu.

Pitanje 3. Dostavite relevantne cifre, statističke podatke i druge relevantne informacije.

Odgovor:

Obrazovanje

Učenci redovnih osnovnih škola na početku školske godine osmogodišnje obrazovanje u BiH

	Učenci		
	svoga	učenice	učenici
2005/2006	226.436	110.177	116.259
2006/2007	202.434	98.611	103.823
2007/2008	180.399	87.605	92.794
2008/2009	161.520	78.694	82.826

Izvor podataka: Agencija za statistiku BiH

Učenci redovnih osnovnih škola na početku školske godine devetogodišnje obrazovanje u BiH

	Učenci		
	svoga	učenice	učenici
2005/2006	149.252	72.635	76.617
2006/2007	165.184	80.621	84.563

2007/2008	181.861	88.56 8	93.29 3
2008/2009	197.214	96.06 8	101.1 46

Izvor podataka: Agencija za statistiku BiH

Broj osnovnih škola u BiH

	Redovne osnovne škole	Osnovne škole za djecu sa posebnim potrebama
2005/2006	1.888	62
2006/2007	1.883	62
2007/2008	1.855	62
2008/2009	1.874	63

Izvor podataka: Agencija za statistiku BiH

Učenici srednjih škola na početku školske godine u BiH

	Učenici			od toga učenici sa posebnim potrebama		
	svoga	učenice	učenici	svoga	učenice	učenici
2005/2006	164.887	81.915	82.972	451	176	275
2006/2007	163.286	81.252	82.034	466	172	294
2007/2008	157.450	77.998	79.452	472	188	284
2008/2009	148.100	73.387	74.713	414	173	241

Izvor podataka: Agencija za statistiku BiH

Broj srednjih škola u BiH

	Broj srednjih škola		
	ukupno	redovne srednje škole	srednje škole za djecu sa posebnim potrebama
2005/2006	301	288	13
2006/2007	304	289	15
2007/2008	305	289	16
2008/2009	306	291	15

Izvor podataka: Agencija za statistiku BiH

Visoko obrazovanje – upisani studenti po spolu u BiH

	Ukupno upisani		
	svega	ženski	muški
2005/2006	91.263	50.352	40.911
2006/2007	99.557	55.155	44.402
2007/2008	104.938	58.624	46.314
2008/2009	105.488	59.028	46.460

Izvor podataka: Agencija za statistiku BiH

Broj ustanova visokog obrazovanja u BiH

	Broj ustanova i organizacionih jedinica	Broj ustanova visokog obrazovanja				
		fakulteti	akademije	više i visoke škole	vjerski fakulteti-akademije	internacionalni studij
2005/2006	137	110	9	12	4	2
2006/2007	160	130	10	12	4	4

	Broj ustanova	Visoke škole	Univerziteti			Vjerski fakulteti
			broj univeziteta	organizacione jedinice		
				fakulteti	akademije	
2007/2008	41	16	21	143	10	4
2008/2009	39	15	20	139	10	4

Izvor podataka: Agencija za statistiku BiH

Napomena: Podaci od školske 2007/2008 godine se prikazuju prema Okvirnom zakonu o visokom obrazovanju u BiH iz 2007. godine. Prema tom Zakonu, visokoškolske ustanove u BiH su univerziteti i visoke škole.

Termin „univezitet“ se odnosi na visokoškolske ustanove koje se bave i nastavnim i istraživačkim radom, te nude akademske stepene sva tri ciklusa. To je ustanova koja realizira najmanje pet različitih studijskih programa iz najmanje tri naučne oblasti – prirodne nauke, tehničke nauke, biomedicina i zdravstvo, biotehničke nauke, društvene nauke i humanističke nauke.

Termin „visoka škola“ je ograničen na visokoškolsku ustanovu koja je akreditirana za davanje diploma i akademskog stepena prvog ciklusa. Ona se odnosi na visokoškolsku ustanovu koja realizira najmanje jedan studijski program iz jedne naučne oblasti.

Statut visokoškolske ustanove predviđa organizacionu strukturu unutar ustanove koju čine jedinice koje mogu biti fakulteti, instituti, centri, akademije ili škole.

* 2005/2006 i 2006/2007 školske godine nisu postojali podaci o nastavnom osoblju osnovnih škola podjeljeni po spolu.

Napomena: 2005/2006 i 2006/2007 školske godine nisu postojali podaci o nastavnom osoblju srednjih škola podjeljeni po spolu.

OPŠTI ZAKONODAVNI OKVIR:

Član 7: Pravo djece i mladih na zaštitu

Međunarodni propisi koje je Bosna i Hercegovina ratifikovala:

- UN Konvencija o pravima djeteta -1989 („Službeni list RBiH“, broj 25/93).
- Fakultativni protokol uz UN Konvenciju o pravima djeteta o prodaji djece, dječijoj prostituciji i dječijoj pornografiji („Službeni glasnik BiH-Međunarodni ugovori broj 5/02)
- Fakultativni protokol uz UN Konvenciju o pravima djeteta o djeci u oružanim sukobima („Službeni glasnik BiH-Međunarodni ugovori broj 5/02)
- Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima -1966
- Evropska konvencija o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda (1950)
- Konvencija MOR broj 138. o minimalnim godinama za zapošljavanje, 1973., ratificirana 02.06.1993.
- Konvencija MOR broj 182. o najgorim oblicima dječijeg rada, 1999., ratificirana 05.10.2001.
- Konvencija MOR broj 100. o jednakosti muške i ženske radne snage za rad jednake vrijednosti, 1951., ratificirana 02.06.1993.
- Konvencija MOR broj 132. o plaćenom godišnjem odmoru /revidirana/, 1970., ratificirana 02.06.1993.
- Konvencija MOR broj 90. o noćnom radu mladih osoba u industriji (revidirana), 1948., ratificirana 02.06.1993.
- Konvenciju o cyber kriminalu Vijeća Europe s Pratećim protokolom , ratificirana 19.5.2006.
- Konvenciju br.16. o obaveznom ljekarskom pregledu djece i mladića zaposlenih na brodovima, Međunarodne organizacije rada;
- Direktiva Vijeća 94/33/EZ od 22. juna 1994. o zaštiti mladih ljudi na radu

Ustavi BiH, FBiH, RS

Primarno zakonodavstvo/zakoni/:

- Zakon o radu („Službene novine FBiH“, br. 43/99, 32/00 i 29/03),
- Zakon o zaštiti na radu („Službene novine SRBiH“, br. 22/90),
- Opći kolektivni ugovor za teritoriju FBiH („Službene novine FBiH“, br. 54/05 i 62/08),
- Zakon o radu- Prečišćeni tekst („Službeni glasnik RS“ br. 55/07),
- Zakon o zaštiti na radu („Službeni glasnik RS“ broj 1/08),
- Zakon o zapošljavanju („Službeni glasnik RS“, broj 54/05 i 64/06),
- Zakon o zapošljavanju stranih državljana i lica bez državljanstva („Službeni glasnik RS“, broj 24/09),
- Zakon o volontiranju- Prečišćeni tekst („Službeni glasnik RS“ broj 63/06“),
- Zakon o radu BD (Službeni glasnik BD, br. 7/00, 8/03, 33/04 i 29/05);
- Zakon o zaštiti na radu BD BiH (Službeni glasnik BD, broj 31/05);
- Porodični zakon BD BiH (Službeni glasnik BD, broj 23/07);
- Zakon o dječijoj zaštiti BD BiH (Službeni glasnik BD, br. 1/03, 4/04, 21/05, 19/07 i 2/08);
- Krivični zakon BiH („Službeni glasnik BiH“, 32/03,37/03,54/04,61/04,30/05,53/06, i 32/07);
- Krivični zakon F BiH („Službene novine FBiH“;br.35/03);
- Krivični zakon RS („Službeni glasnik RS“,br.49/03)
- Krivični zakon BD BiH („Službeni glasnik BD“ br. 10/03 i 6/05);
- Zakoni o krivičnom postupku BiH ("Službeni glasnik BiH" broj 3/03);
- Zakoni o krivičnom postupku FBiH („Službene novine FBiH“, broj 35/03);
- Zakoni o krivičnom postupku RS („Službeni glasnik RS“, broj 49/03);
- Zakoni o krivičnom postupku BD („Službeni glasnik BD“, broj 10/03);
- Zakon o zaštiti svjedoka pod prijetnjom i ugroženih svjedoka („Službeni glasnik BiH“, br. 3/03, 21/03, 61/04 i 55/05).
- Zakon o zapošljavanju i pravima za vrijeme nezaposlenosti („Službeni glasnik BD, br. 33/04, 19/07 i 25/08);
- Zakon o inspekcijama RS (donesen 2005);
- Zakon o inspekciji FBiH (donesen 2005);
- Okvirni zakon o osnovnom i srednjem obrazovanju u BiH („Službeni glasnik BiH“ broj 18/03);
- Okvirni zakon o visokom obrazovanju u BiH („Službeni glasnik BiH“ broj 59/07);
- Okvirni zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju u BiH („Službeni glasnik BiH“ broj 88/07);
- Zakon o Agenciji za predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje („Službeni glasnik BiH“ broj 88/07);
- Okvirni zakon o srednjem stručnom obrazovanju („Službeni glasnik BiH“ broj 63/08);
- Zakon o obrazovanju u osnovnim i srednjim školama BD, („Službeni glasnik BD“ broj 09/01);
- Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o obrazovanju u osnovnim i srednjim školama BD, („Službeni glasnik BD“ broj 28/03);

- Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o obrazovanju u osnovnim i srednjim školama BD, („Službeni glasnik BD“ broj 29/04);
- Zakon o obrazovanju u osnovnim i srednjim školama BD („Službeni glasnik BD“ broj 10/08);
- Zakon o zapošljavanju stranaca FBiH („Službeni novine FBiH“, broj 8/99);
- Zakon o zapošljavanju stranaca RS („Službeni glasnik RS“, broj 15/97);
- Zakon o zapošljavanju stranaca BD („Službeni glasnik BD“, broj 17/02);
- Zakon o volontiranju („Službeni glasnik RS“, broj 63/06“);

Sekundarno zakonodavstvo /podzakonski akti/

- Pravilnik o dodjeli republičke nagrade za volontiranje ("Službeni glasnik RS" broj 09/09);
- Odluka o procedurama i načinu koordinacije aktivnosti na sprečavanju trgovine ljudima i ilegalne imigracije u Bosni i Hercegovini i uspostavljanju funkcije Državnog koordinatora za BiH / „Službeni glasnik BiH“, broj 24/03/;
- Odluka o formiranju Udarne grupe za borbu protiv trgovine ljudima i organizovane ilegalne imigracije („Službeni glasnik BiH“, broj 3/04);
- Pravila o zaštiti žrtava i svjedoka žrtava trgovine ljudima državljana BiH“ („Službeni glasnik BiH“, broj 66/07).

Član 8 - Pravo zaposlenih žena na porodiljsku zaštitu

Međunarodni propisi koje je Bosna i Hercegovina ratifikovala:

- UN Konvencija o pravima djeteta -1989 („Službeni list RBiH“, broj 25/93);
- Fakultativni protokol uz UN Konvenciju o pravima djeteta o prodaji djece, dječijoj prostituciji i dječijoj pornografiji („Službeni glasnik BiH-Međunarodni ugovori broj 5/02);
- Fakultativni protokol uz UN Konvenciju o pravima djeteta o djeci u oružanim sukobima („Službeni glasnik BiH-Međunarodni ugovori broj 5/02);
- Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima -1966;
- Evropska konvencija o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda (1950);
- UN Konvencija o elomimasiji svih oblika diskriminacije žena /CEDAW/-1979;
- Konvenciju br.103. o zaštiti materinstva/revidirana/, Međunarodne organizacije rada;
- Konvenciju br.45. o radu žena pod zemljom, Međunarodne organizacije rada;
- Konvenciju br.100. o jednakom nagrađivanju, Međunarodne organizacije rada;
- Konvenciju br.3. o radu žena prije i poslije porođaja zaštiti materinstva, Međunarodne organizacije rada;
- Konvencija br. 89. o noćnom radu žena /revidirana/ Međunarodne organizacije rada;
- Konvenciju br.111. o diskriminaciji u pogledu zapošljavanja i zanimanja, Međunarodne organizacije rada;
- Konvenciju br.156. o radnicima sa porodičnim obavezama, Međunarodne organizacije rada;
- Konvenciju br.183. o zaštiti materinstva, Međunarodne organizacije rada;

- Direktiva vijeća evrope br. 92/85 od 19. oktobra 1992. godine o provođenju poticajnih mjera za poboljšanje sigurnosti i zdravlja trudnih radnica i radnica koje su nedavno rodile ili doje na radnom mjestu.

Ustavi BiH, FBiH, RS

Primarno zakonodavstvo/zakoni/

- Zakon o državnoj službi u institucijama Bosne i Hercegovine („Službeni glasnik BiH“ broj: 12/02, 19/02, 08/03, 35/03, 04/04, 17/04, 26/04, 37/04, 48/05, 02/06, 32/07, 50/08, 08/10);
- Zakon o radu u institucijama BiH („Službeni glasnik BiH“ broj.26/04, 07/05 i 48/05);
- Zakon o plaćama u institucijama Bosne i Hercegovine („Službeni glasnik BiH“ broj: 50/08);
- Zakon o radu („Službene novine FBiH“, br, 43/99,32/00 i 29/03);
- Zakon o inspekcijama u FBiH („Službene novine FBiH“, br. 69/05);
- Zakon o radu („Službeni glasnik RS“,br. 55/07-prečišćeni tekst);
- Zakon o zaštiti na radu („Službeni glasnik RS“; br. 1/08;
- Zakonom o radu BD BiH („Sl.glasnik BD BiH“ brojevi 7/00 i 8/03),
- Zakon o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodice sa djecom („Službene novine FBiH“, br. 36/99, 54/04, 39/06 i 14/09);
- Zakon o pripadnosti javnih prihoda u FBiH („Službene novine FBiH“, broj 22/06);
- Zakon o socijalnoj zaštiti, zaštiti civilnih žrtava rata i zaštiti porodice s djecom („Službeni glasnik Unsko-sanskog kantona“, br. 5/00 i 7/01);
- Zakon o socijalnoj zaštiti, zaštiti civilnih žrtava rata i zaštiti porodice sa djecom („Službene novine Tuzlanskog kantona“, br. 12/00, 5/02, 13/03 i 8/06);
- Zakon o socijalnoj zaštiti, zaštiti civilnih žrtava rata i zaštiti porodice sa djecom („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“, broj 13/07);
- Zakon o socijalnoj zaštiti, zaštiti civilnih žrtava rata i zaštiti porodice sa djecom („Službene novine Bosansko-podrinjskog kantona Goražde“, br.10/00, 5/03 i 5/05);
- Zakon o socijalnoj zaštiti, zaštiti civilnih žrtava rata i zaštiti porodice s djecom („Službene novine Srednjobosanskog kantona“, broj 10/05);
- Zakon o socijalnoj zaštiti, zaštiti civilnih žrtava rata i zaštiti obitelji sa djecom („Narodne novine županije Zapadnohercegovačke“, br. 16/01, 11/02, 4/04 i 9/05);
- Zakon o socijalnoj zaštiti, zaštiti civilnih žrtava rata i zaštiti porodice sa djecom („Službene novine Kantona Sarajevo, br. 16/02, 8/03, 2/06 i 21/06);
- Zakon o radu –Prečišćeni tekst ("Službeni glasnik RS", broj: 55/07);
- Zakon o dječijoj zaštiti- Prečišćeni tekst ("Službeni glasnik RS", broj: 04/02 i 17/08 i 01/09);
- Zakona o dječijoj zaštiti BD BiH („Sl.glasnik BD BiH“ broj 1/03).

Sekundarno zakonodavstvo /podzakonski akti/

- Pravilnik o načinu i postupku ostvarivanja prava na naknadu plaće ženi majci odnosno drugom licu u radnom odnosu za vrijeme odsustvovanja sa posla radi trudnoće, porođaja odnosno njege djeteta (Tuzlanski kanton);

- Pravilnik o izmjenama i dopunama Pravilnika o načinu i postupku ostvarivanja prava na naknadu plaće ženi-majci odnosno drugoj osobi u radnom odnosu za vrijeme odsustvovanja sa posla radi trudnoće, porođaja, odnosno njege djeteta (Tuzlanski kanton);
- Odluka o utvrđivanju osnovice i visine naknade iz Zakona o socijalnoj zaštiti, zaštiti civilnih žrtava rata i zaštiti obitelji sa djecom (Zapadnohercegovački kanton);
- Naputak o postupku ostvarivanja prava iz Zakona o socijalnoj zaštiti, zaštiti civilnih žrtava rata i zaštiti obitelji sa djecom („Narodne novine županije Zapadnohercegovačke“, broj 6/08);
- Odluka o pravima na naknade ženama – majkama („Narodne novine Hercegbosanske županije“, broj 1/05);
- Pravilnik o ostvarivanju prava iz dječije zaštite ("Službeni glasnik RS", broj: 80/05);
- Pravilnik o načinu i postupku ostvarivanja prava zaposlenog roditelja da radi s jednom polovinom punog radnog vremena, radi pojačane njege i staranja o djetetu sa psihofizičkim smetnjama u razvoju ("Službeni glasnik RS", broj: 14/03);
- Odluke o uslovima i načinu isplate naknada plata zaposlenicima u toku porodijskog odsustva, („Službeni glasnik BD BiH“ brojevi 7/00, 8/03 i 33/04)

Član 16 – Pravo porodice na socijalnu, pravnu i ekonomsku zaštitu

Međunarodni propisi

- UN Konvencija o pravima djeteta -1989 („Službeni list RBiH“, broj 25/93).
- Fakultativni protokol uz UN Konvenciju o pravima djeteta o prodaji djece, dječijoj prostituciji i dječijoj pornografiji („Službeni glasnik BiH-Međunarodni ugovori broj 5/02)
- Fakultativni protokol o djeci u oružanim sukobima („Službeni glasnik BiH-Međunarodni ugovori broj 5/02)
- Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima -1966
- Evropska konvencija o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda (1950)

Ustav BiH, FBiH, RS

Primarno zakonodavstvo/zakoni/

- Zakon o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodice sa djecom („Službene novine FBiH“, br. 36/99, 54/04, 39/06 i 14/09);
- Zakon o pripadnosti javnih prihoda u FBiH („Službene novine FBiH“, broj 22/06);
- Porodični zakon FBiH („Službene novine FBiH“, broj 36/05);
- Zakon o zaštiti od nasilja u porodici („Službene novine Federacije BiH“. br. 22/05 i 51/06); zakon o prekršajima FBiH („Službene novine FBiH“, broj 31/06);
- Zakon o nasljeđivanju („Službene novine FBiH“; broj 70/80,15/80
- Zakon o socijalnoj zaštiti, zaštiti civilnih žrtava rata i zaštiti porodice s djecom („Službeni glasnik Unskog-sanskog kantona“, br. 5/00 i 7/01);
- Zakon o socijalnoj zaštiti („Narodne novine županije Posavske“, broj 5/04);

- Zakon o socijalnoj zaštiti, zaštiti civilnih žrtava rata i zaštiti porodice sa djecom („Službene novine Tuzlanskog kantona“, br. 12/00, 5/02, 13/03 i 8/06);
- Zakon o socijalnoj zaštiti, zaštiti civilnih žrtava rata i zaštiti porodice sa djecom („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“, broj 13/07);
- Zakon o socijalnoj zaštiti, zaštiti civilnih žrtava rata i zaštiti porodice sa djecom („Službene novine Bosansko-podrinjskog kantona Goražde“, br. 10/00, 5/03 i 5/05);
- Zakon o socijalnoj zaštiti, zaštiti civilnih žrtava rata i zaštiti porodice s djecom („Službene novine Srednjobosanskog kantona“, broj 10/05);
- Zakon o socijalnoj zaštiti („Službene novine Hercegovačko-neretvanskog kantona“, broj 6/05);
- Zakon o socijalnoj zaštiti, zaštiti civilnih žrtava rata i zaštiti obitelji sa djecom („Narodne novine županije Zapadnohercegovačke“, br. 16/01, 11/02, 4/04 i 9/05);
- Zakon o socijalnoj zaštiti, zaštiti civilnih žrtava rata i zaštiti porodice sa djecom („Službene novine Kantona Sarajevo, br. 16/02, 8/03, 2/06 i 21/06);
- Zakon o socijalnoj skrbi („Narodne novine Hercegbosanske županije“, broj 5/98)
- Zakon o socijalnoj zaštiti („Službeni glasnik RS“; 5/93, 15/96, 110/03, 33/08);
- Zakon o dječijoj zaštiti- Prečišćeni tekst ("Službeni glasnik RS", broj: 04/02, 17/08 i 01/09);
- Porodični zakon ("Službeni glasnik RS", broj 54/02, 41/08);
- Zakon o zaštiti od nasilja u porodici ("Službeni glasnik RS", broj 118/05, 17/08);
- Zakon o socijalnoj zaštiti BD ("Službeni glasnik BD BiH", broj 1/03, 4/04);
- Zakon o dječijoj zaštiti BD ("Službeni glasnik BDBiH", broj 1/03, 4/04);
- Porodični zakon BD ("Službeni glasnik BDBiH", broj 27/07);
- Zakon o prodaji stanova na kojima postoji stanarsko pravo („Službene novine FBiH“, br. 27/97, 11/98, 22/99, 27/99, 7/00, 32/01, 61/01, 54/04, 36/06);
- Zakon o izvršenju odluka Komisije za imovinske zahtjeve raseljenih lica i izbjeglica FBiH i RS („Službene novine FBiH“, br. 43/99);
- Zakon o prestanku primjene Zakona o napuštenim stanovima („Službene novine FBiH“, br. 11/98, 38/98, 12/99, 18/99, 27/99, 43/99, 31/01, 56/01, 24/03 i 29/03);
- Zakon o prestanku primjene Zakona o privremeno napuštenim nekretninama u svojini građana („Službene novine FBiH“, br. 11/98, 29/98, 27/99, 43/99, 37/01, 56/01 i 24/03);
- Zakon o prestanku primjene Zakona o korištenju napuštene imovine („Službeni glasnik RS“, br. 38/98, 12/99, 31/99, 38/99, 65/01, 39/03 i 96/03),
- Zakon o privatizaciji državnih stanova („Službeni glasnik RS“, br. 11/00, 18/01, 35/01, 47/02, 65/03 i 3/04),
- Zakon o vraćanju napuštene imovine Brčko distrikta BiH („Službeni glasnik Brčko distrikta BiH“, br. 5/01, 1/02, 10/02, 17/04, 41/06),
- Zakon o otkupu stanova na kojima postoji stanarsko pravo u Brčko distriktu BiH („Službeni glasnik Brčko distrikta BiH“, br. 10/02, 17/04 i 41/06),
- Zakona o vraćanju napuštene imovine („Sl. glasnik Brčko distrikta BiH“ broj:10/02),
- Zakon o zaštiti prava pripadnika nacionalnih manjina BiH („Službeni glasnik BiH“, br. 12/03).

Sekundarno zakonodavstvo /podzakonski akti/

- Pravilnik o uvjetima koje mora ispuniti fizičko i pravno lice ovlašteno za posredovanje između bračnih partnera prije pokretanja postupka za razvod braka („Službene novine Federacije BiH“, broj 15/06);
- Pravilnik o načinu i mjestu provedbe obaveznog psihosocijalnog tretmana učinilaca nasilja u porodici („Službene novine Federacije BiH“, broj 60/06);
- Odluka o utvrđivanju osnovice za ostvarivanje prava po osnovi socijalne zaštite (Posavski kanton 2006.godina);
- Pravilnik o uvjetima i načinu ostvarivanja prava na druge pomoći iz socijalne zaštite (Posavski kanton);
- Odluka o uvjetima, postupku i načinu ostvarivanja prava na jednokratnu novčanu pomoć (Posavski kanton);
- Odluka o porodnim naknadama nezaposlenim majkama („Narodne novine Županije Posavske“, br. 2/05 i 8/06);
- Odluka o utvrđivanju osnovice i visine naknade iz zakona o socijalnoj zaštiti, zaštiti civilnih žrtava rata i zaštiti obitelji sa djecom (Zapadnohercegovački kanton);
- Odluka o pravima na naknade ženama – majkama („Narodne novine Hercegbosanske županije“, broj 1/05);
- Naredba o iznosima po Zakonu o socijalnoj zaštiti, zaštiti civilnih žrtava rata i zaštiti porodice sa djecom (Bosansko-podrinjski kanton Goražde);
- Uputstvo za primjenu Zakona o socijalnoj zaštiti („Narodne novine Hercegovačko-neretvanskog kantona“, broj 6/05);
- Naredba o iznosima po Zakonu o socijalnoj zaštiti, zaštiti civilnih žrtava rata i zaštiti porodice sa djecom („Službene novine Kantona Sarajevo“, broj 17/07).
- Uputstvo o primjeni Zakona o prestanku primjene Zakona o napuštenim stanovima („Službene novine FBiH“, br. 43/99, 46/99),
- Uputstvo o primjeni Zakona o prestanku primjene Zakona o nepokretnoj imovini u svojini građana („Službene novine FBiH“, br. 43/99).

Član 17 – Pravo djece i mladih na socijalnu, pravnu i ekonomsku zaštitu

Međunarodni propisi koje je Bosna i Hercegovina ratifikovala:

- UN Konvencija o pravima djeteta -1989 („Službeni list R BiH“, broj 25/93).
- Fakultativni protokol uz UN Konvenciju o pravima djeteta o prodaji djece, dječijoj prostituciji i dječijoj pornografiji („Službeni glasnik BiH-Međunarodni ugovori broj 5/02)
- Fakultativni protokol uz UN Konvenciju o pravima djeteta o djeci u oružanim sukobima („Službeni glasnik BiH-Međunarodni ugovori broj 5/02)
- Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima -1966
- Evropska konvencija o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda (1950)
- UN standardna minimalna pravila za maloljetničko pravosuđe /Pekinška pravila/ (1985)

- UN Smjernice za prevenciju maloljetničke delikvencije /Rijadske smjernice/ (1990).

Ustav BiH, FBiH, RS

Primarno zakonodavstvo/zakoni/

- Okvirni zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju u BiH („Službeni glasnik BiH“ broj 88/07);
- Okvirni zakon o osnovnom i srednjem obrazovanju u BiH („Službeni glasnik BiH“ broj 18/03);
- Okvirni zakon o osnovnom i srednjem stručnom obrazovanju i obuci u BiH („Službeni glasnik BiH“ broj 63/08);
- Okvirni zakon o visokom obrazovanju u BiH („Službeni glasnik BiH“ broj 59/07);
- Zakon o Agenciji za predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje („Službeni glasnik BiH“ broj 35/05);
- Porodični zakon FBiH („Službeni glasnik FBiH“, broj 35/05);
- Porodični zakon RS („Službeni glasnik RS“, broj 54/02, 41/08);
- Porodični zakon BD („Službeni glasnik BD“, broj 23/07);
- Zakon o dječijoj zaštiti BD („Službeni glasnik BD“, br. 1/03, 4/04, 21/05, 19/07 i 2/08);
- Krivični zakon BiH („Službeni glasnik BiH“, br. 32/03, 37/03, 54/04, 61/04, 30/05, 53/06, i 32/07);
- Krivični zakon FBiH („Službene novine FBiH“; br. 35/03);
- Krivični zakon RS („Službeni glasnik RS“, br. 49/03);
- Krivični zakon BD BiH („Službeni glasnik BD“ br. 10/03 i 6/05);
- Zakoni o krivičnom postupku BiH („Službeni glasnik BiH“ broj 3/03);
- Zakoni o krivičnom postupku FBiH („Službene novine FBiH“, broj 35/03);
- Zakoni o krivičnom postupku RS („Službeni glasnik RS“, broj 49/03);
- Zakoni o krivičnom postupku BD („Službeni glasnik BD“, broj 10/03);
- Zakon o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodice sa djecom („Službene novine FBiH“, br. 1/03, 4/04, 19/07 i 08);
- Zakon o braku i porodičnim odnosima RS („Službeni glasnik RS“, b. 54/02);
- Zakon o socijalnoj zaštiti („Službeni glasnik RS“; 5/93, 15/96, 110/03, 33/08);
- Zakon o dječijoj zaštiti- Prečišćeni tekst („Službeni glasnik RS“, broj: 04/02, 17/08 i 01/09);
- Zakon o zaštiti od nasilja u porodici („Službeni glasnik RS“, br. 118/05, 17/08);
- Zakon o socijalnoj zaštiti BD („Službeni glasnik BD BiH“, broj 1/03, 4/04);
- Zakon o dječijoj zaštiti BD („Službeni glasnik BDBiH“, broj 1/03, 4/04);

Sekundarno zakonodavstvo /podzakonski akti/

- Smjernice za pisanje i ocjenu udžbenika geografije/zemljopisa za osnovne i srednje škole u BiH („Službeni glasnik BiH“ broj 105/06),
- Smjernice za pisanje i ocjenu udžbenika historije/povijesti za osnovne i srednje škole u BiH („Službeni glasnik BiH“ broj 5/2007),

- Plan provedbe privremenog sporazuma o zadovoljavanju posebnih potreba i prava djece povratnika (mart 2002. godine),
- Zakon o standardnoj klasifikaciji zanimanja u FBiH („Službene novine FBiH“ broj 22/04 i 28/04),
- Odluka o standardnoj klasifikaciji zanimanja u FBiH („Službene novine FBiH“ broj 40/04),
- Zakon o važnosti javnih isprava u BiH („Službeni glasnik BiH“ broj 23/04),
- Zakon o organizaciji organa uprave u FBiH („Službene novine FBiH“ 35/05),
- Odluka o osnivanju Fonda za studentske zajmove FBiH („Službene novine FBiH“ broj 75/06),
- Odluka o izmjeni odluke o osnivanju Fonda za studentske zajmove FBiH („Službene novine FBiH“ broj 51/07),
- Memorandum o osnivanju Konferencije ministara obrazovanja BiH („Službeni glasnik BiH“ broj 19/08),
- Odluka o standardima i normativima za oblast visokog obrazovanja u FBiH („Službene novine FBiH“ broj 40/08).

/

Prijedlog teksta Prvog izvještaja po Evropskoj socijalnoj povelji /revidiranoj/ za grupu IV /djeca, porodice i migranti/ pripremila je Interresornaradna grupa koju su sačinjavali imenovani stručni predstavnici iz sljedećih institucija a prema Odluci broj: 01/02/267/10 od 19.01.2010. godine, ministra za ljudska prava i izbjeglice:

1. mr. Azra Hadžibegić, Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH, koordinator
2. Ljiljana Šantić, Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH,
3. Nermina Džepar-Ganibegović, Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH,
4. Lejla Kasalo, Ministarstvo civilnih poslova BiH,
5. Selma Horić, Ministarstvo pravde BiH,
6. Aida Eskić-Pihljak Agencija za statistiku BiH,
7. Samra Filipović-Hadžiabdić, Agencija za ravnopravnost spolova BiH,
8. Samir Zuko, Agencija za rad i zapošljavanje BiH,
9. Mirjana Klemens, Federalno ministarstvo pravde,
10. Sadmira Čajo, Federalno ministarstvo za rad i socijalnu politiku,
11. Adisa Mehić, Federalno ministarstvo zdravstva,
12. Goran Jurić, Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke,
13. Vikica Šunjić, Gender centar FBiH,
14. Arežina Brankica, Ministarstvo pravde RS,
15. mr. Rajko Kličković, Ministarstvo rada i boračko invalidska zaštite RS,
16. Vasić Ljiljana, Ministarstvo zdravlja i socijalne zaštite RS,
17. mr. Andreja Subotić, Ministarstvo zdravlja i socijalne zaštite RS,
18. Zorića Garača, Ministarstvo prosvjete i kulture RS,
19. mr. Nada Lipovac, Ministarstvo porodice, omladine isporta RS,
20. Saša Savičić, Gender centru RS,
21. Momir Popić, Javni fond za dječiju zaštitu RS,
22. Edita Bečić, Odjeljenje za obrazovanje Vlade Brčkog Distrikta,
23. Mihajlović Slavica, Odjeljenje za socijalnu zaštitu Vlade Brčko Distrikta,
24. Edin Smajlović, Odbor za zapošljavanje Vlade Brčko Distrikta,
25. Branimir Filipović, Odjel za zdravstvo Vlade Brčko Distrikta.

Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine, a u cilju ispunjavanja obaveze Bosne i Hercegovine kao međunarodnog subjekta koji podnosi izvještavanje o provođenju Evropske socijalne povelje /revidirane/, predlaže Vijeću ministara Bosne i Hercegovine da usvoji sljedeće

ZAKLJUČKE

1. Usvaja se Prvi izvještaj Bosne i Hercegovine o implementaciji Evropske socijalne povelje /revidirane/ za grupu IV /djeca, porodice i migranti / za članove 7,8,16 i 17 i upućuje Generalnom sekretaru Vijeća Evrope u Strasbourgu, u cilju ispunjavanja obaveza Bosne i Hercegovine, poslije ratifikacije Evropske socijalne povelje /revidirane/.
2. Vijeće ministara Bosne i Hercegovine se obavezuje da će shodno zaključcima Evropskog komiteta o socijalnim pravima i Vladinog komiteta o Evropskoj socijalnoj povelji Vijeća Evrope, koji će razmatrati izvještaj BiH, ukoliko utvrde da zakonodavstvo i praksa u BiH nije usklađena sa ratifikovanim članovima Evropske socijalne povelje /revidirane/, preduzeti sve potrebne aktivnosti da se isti usklade i u potpunosti primjene u cilju poštovanja ljudskih socijalnih i ekonomskih prava a prema evropskim standardima.
3. Zadužuje se Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice da Prvi izvještaj Bosne i Hercegovine o implementaciji Evropske socijalne povelje /revidirane/ za grupu IV /djeca, porodice i migranti/ za članove 7,8,16 i 17., blagovremeno dostavi Generalnom sekretaru Vijeća Evrope u Strasbourgu i Udruženjima poslodavaca i sindikata u Bosni i Hercegovini.

